

OSMANLI TARİHİ

1520-1648

II. SELİM

III. MURAT

III. MEHMET

I. AHMET

I. MUSTAFA

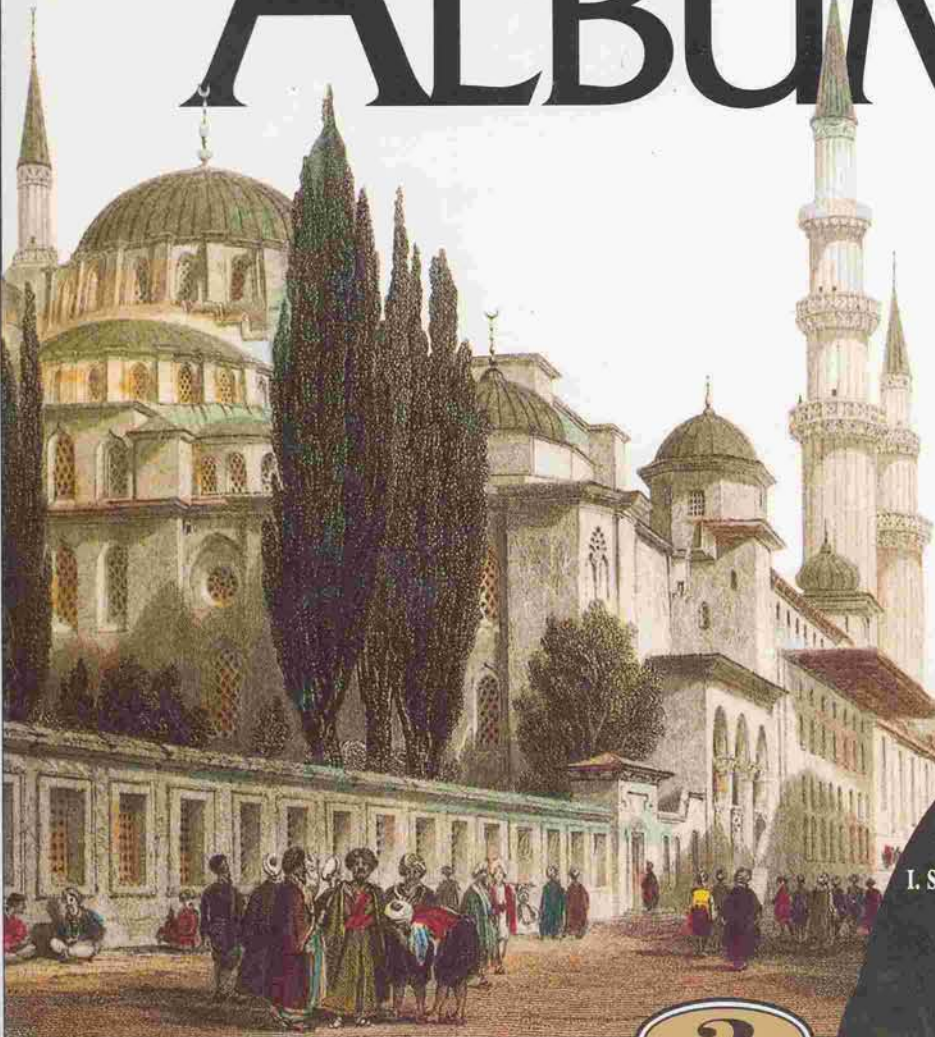
II. OSMAN

IV. MURAT

SULTAN İBRAHİM

ŞABAH

PADİŞAHLAR
ALBÜMÜ

I. SÜLEYMAN

2

ADIM ADIM OSMANLI TARİHİ VE
PADİŞAHLAR ALBÜMÜ
2. CİLT (1520-1648)

BOYUT YAYIN GRUBU
DOSYA YAYINLARI

BOYUT DOSYA YAYINLARI

ADIM ADIM OSMANLI TARİHİ VE PADİŞAHLAR ALBÜMÜ

2

Genel Yönetmen
BÜLENT ÖZÜKAN

Genel Müdür
NİLGÜN ÖZÜKAN

Genel Sanat Yönetmeni
MURAT ÖNEŞ

Elektronik Yayıncılık
Koordinatörü
HULUSİ ORAN

Tasarım Hazırlık
NİMETULLAH AKPOLAT

Dizgi
LALE KIRIM
RABİYA ÇİÇEK

Renk Ayırımı
İZZET ÖZBAY
ÖZCAN YILDIZ

Elektronik Montaj
VEDAT DOĞAN

Yayın Yönetmeni
ABDULLAH ÖZKAN

Metin Yazımı
NECDET ZEYBEK
KEMAL KARA

Sanat Yönetmeni
YILDIZ ERTAN

Redaksiyon ve Düzelti
NECDET ZEYBEK

Arşiv
ABDULLAH ÖZKAN

Görsel Bölüm - İletişim
HASAN TAVİLOĞLU

Katkıda Bulunanlar
SEVGİ ÖZKAN
İLK NUR GÜRACAR
BİLGE DURBAŞ
ZERRİN GÖKİRMAK

Baskı

BOYUT MATBAACILIK A.Ş.

Matbaacılar Sitesi 1. Cadde No:115
(Milliyet Gazetesi Arkası)
34560 BAĞCILAR / İSTANBUL
Tel : 0212 629 53 00 (pbx)
Faks : 0212 629 05 74-75

info@boyut.com.tr

BOYUT YAYIN GRUBU

© 1999 Boyut Yayıncılık A.Ş., İstanbul

Fikir ve Sanat Eserleri Yasası'nın 34. maddesine dayanılarak
hazırlanan bu kitabın her türlü yayın hakkı
Boyut Yayıncılık A.Ş.'ye aittir.

ADIM ADIM OSMANLI TARİHİ VE PADİŞAHLAR ALBÜMÜ

2. CİLT (1520-1648)

10

I. SÜLEYMAN (Kanunî)

11

II. SELİM (Sarı)

12

III. MURAT

13

III. MEHMET

14

I. AHMET

15

I. MUSTAFA

16

II. OSMAN (Genç)

17

IV. MURAT

18

SULTAN İBRAHİM

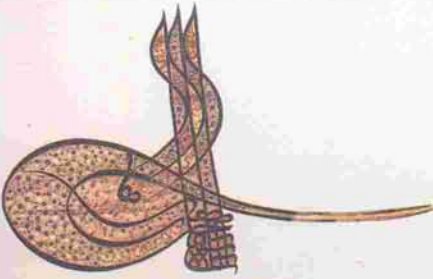
BOYUT YAYIN GRUBU
DOSYA YAYINLARI

I. SÜLEYMAN

(Kanunî)

SALTANAT SÜRESİ: 45 yıl 11 ay (1520 – 1566)

TAHTA ÇIKTIĞINDA GENÇTİ AMA TECRÜBESİZ DEĞİLDİ. UZUN YILLAR TRABZON, KEFE VE MANİSA'DA VALİLİK YAPTI. BABASI I. SELİM (YAVUZ) SEFERDEYKEN İSTANBUL'DA SADARET KAYMAKAMI OLDU. ÇOK İYİ HOCALARDAN DERS ALDI; ÇOK OKUDU; ÜLKE VE DÜNYA MESELELERİYLE YAKINDAN İLGİLENDİ. OSMANLI İMPARATORLUĞUNU İHTİŞAMIN DORUĞUNA ÇIKARDI VE "MUHTEŞEM" UNVANINI ALDI.

I. Süleyman'ın tuğrası

Onuncu Osmanlı padişahı I. Süleyman (Kanunî), I. Selim'in tek oğludur. Çocukluğunun geçtiği Trabzon'da özel öğrenim gördü. 1509'da Şebinkarahisar, Bolu ve Kefe'de sancakbeyliği, 1512-1520 arası Manisa valiliği yaptı. 30 Eylül 1520'de tahta çıktığı zaman 25 yaşındaydı. Saltanatta hak iddia edecek başka erkek kardeşi yoktu.

Yaptığı kanunlarla ün yaptığı için "Kanunî" olarak anıldı. Avrupa, Asya ve Afrika'nın kapılarını, denizlerin kilit adalarını elinde tutmak için şanlı seferler düzenledi, imparatorluğun her tarafını muhteşem eserlerle donattı. Osmanlı İmparatorluğu'nu ihtişamının doruğuna, devletin gücünü erişilmez bir düzeye çıkardı ve bundan dolayı da "Muhteşem" olarak anıldı.

I. SÜLEYMAN	
Doğum tarihi	: 6.11.1494
Doğum yeri	: Trabzon
Babası	: I. Selim
Annesi	: Hafize (Hafza) Valide Sultan (Türk-Kafkas)
Tahta çıktığı tarih	: 30.9.1520
Tahta çıktığında yaşı	: 25 yaş, 11 ay
Saltanatının sonu	: 7.9.1566
Tahttan ayrılma sebebi	: Ölüm
Saltanat süresi	: 45 yıl, 11 ay
Ölüm tarihi	: 7.9.1566
Ölüm sebebi	: Felç
Öldüğü yer	: Zigetvar
Gömülü olduğu yer	: İstanbul, Süleymaniye Cami mihrabı önündeki türbesinde
Valilikleri	: Bolu (1509); Kefe (1509-1512); Manisa (1513-1520)

I. SÜLEYMAN (1494-1566) (Tablo: Kapıdağlı Konstantin)

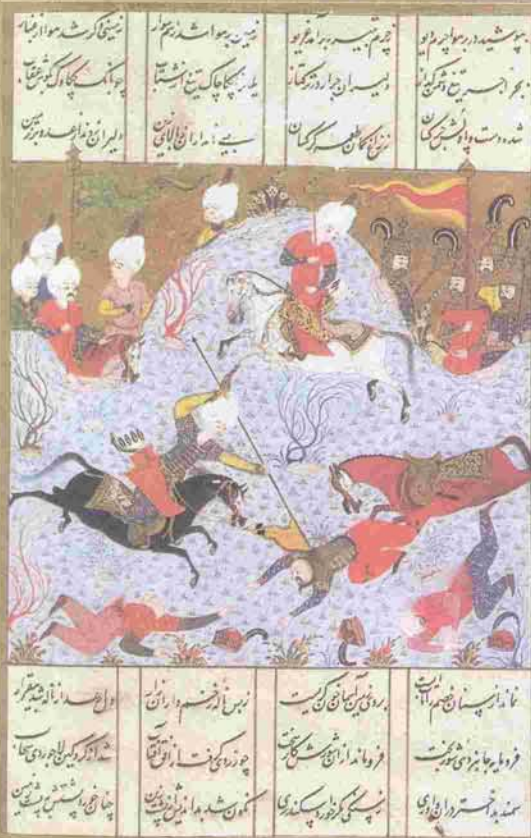
I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1520

- Yavuz Sultan Selim'in ölümü üzerine oğlu Şehzade Süleyman (I. Süleyman-Kanunî Sultan Süleyman) İstanbul'da tahta çıktı (30 Eylül).
- Çorlu yakınlarında ölen Yavuz Sultan Selim'in cenazesi İstanbul'a getirilerek Fatih'te, daha sonra adına bir cami ve türbe yapılacak semte gömüldü.

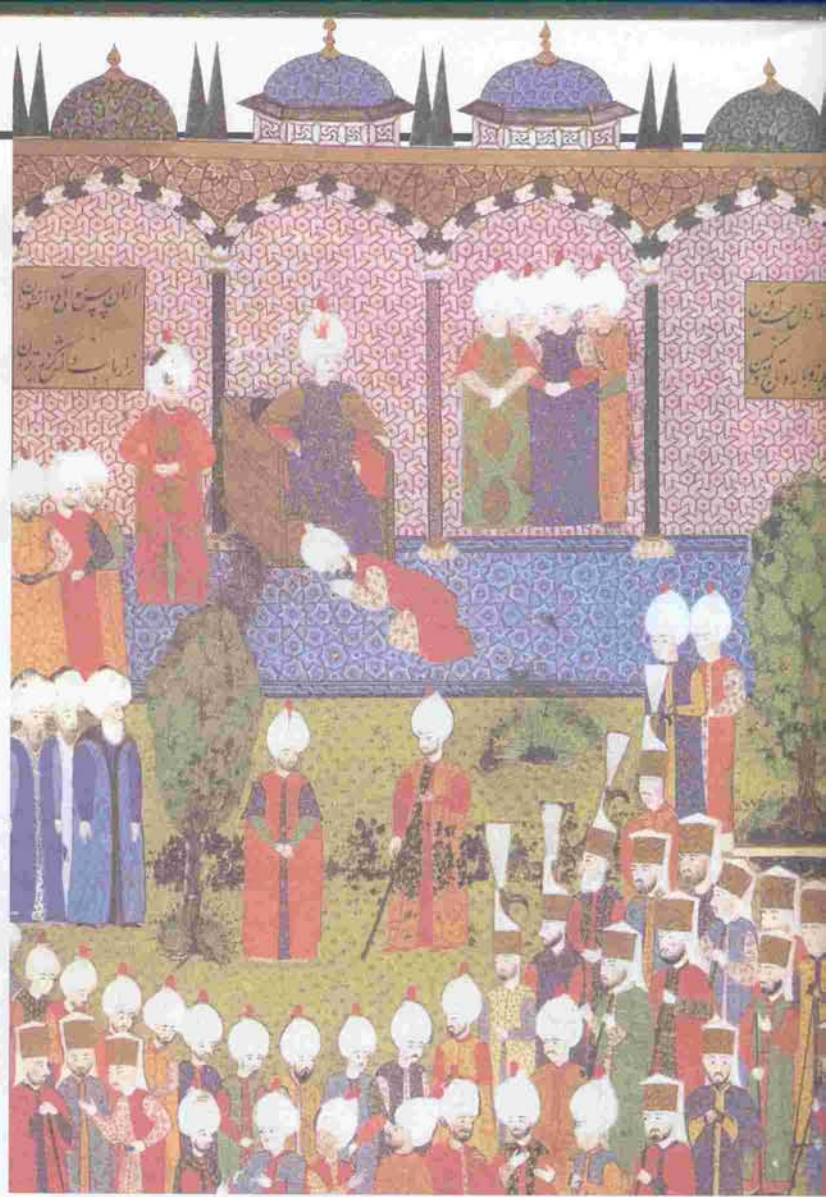
1521

- Kanunî'ye karşı isyan eden Şam Valisi Canberdi Gazalî, üzerine gönderilen kuvvetler tarafından mağlûp edildi ve başı kesilerek İstanbul'a gönderildi (6 Şubat).

İsyan eden Şam Valisi
Canberdi Gazalî'nin öldürülmesi
(Minyatür: Süleymanname)

- İstanbul Fatih semtinde Kanunî tarafından, babası Yavuz Sultan Selim adına yaptırılan Sultan Selim Camii'nin yapımına başlandı (17 Mayıs).

Kanunî Sultan Süleyman'ın tahta çıkışı
(Minyatür: Süleymanname)

Kanunî Sultan Süleyman tahta çıkar çıkmaz bazı sorunları ele aldı. Babasının devrinde, İran'la ilişkilerin iyice bozulması üzerine her şeyden önce yasaklanan ipek ticaretini serbest bıraktı.

Genç padişahın adaletli davranışı, kısa zamanda imparatorluğun her tarafında duyuldu ve Osmanlı tebası içinde tam bir güven ortamı yaratıldı. Bundan sonra tüccarlar ve yöneticiler işlerini, onun, bilen kişilere hazırlattığı kanunlara uygun olarak yapacaklardı.

Şam Beylerbeyi Canberdi Gazalî, Kanunî döneminde ilk isyanı çıkaran kişiydi. Gazalî, Hırvat asıllı bir köle iken, II. Bayezid tarafından Mısır sultanına hediye olarak gönderilmişti. Mısır Sultanı Tomanbay'ın gözüne giren Gazalî, Suriye valiliğine atanmıştı. Yavuz Sultan Selim, Mısır seferinden sonra, kendisine yardım eden Gazalî'ye Kudüs, Gazze ve Şam'ın idaresini bırakmıştı.

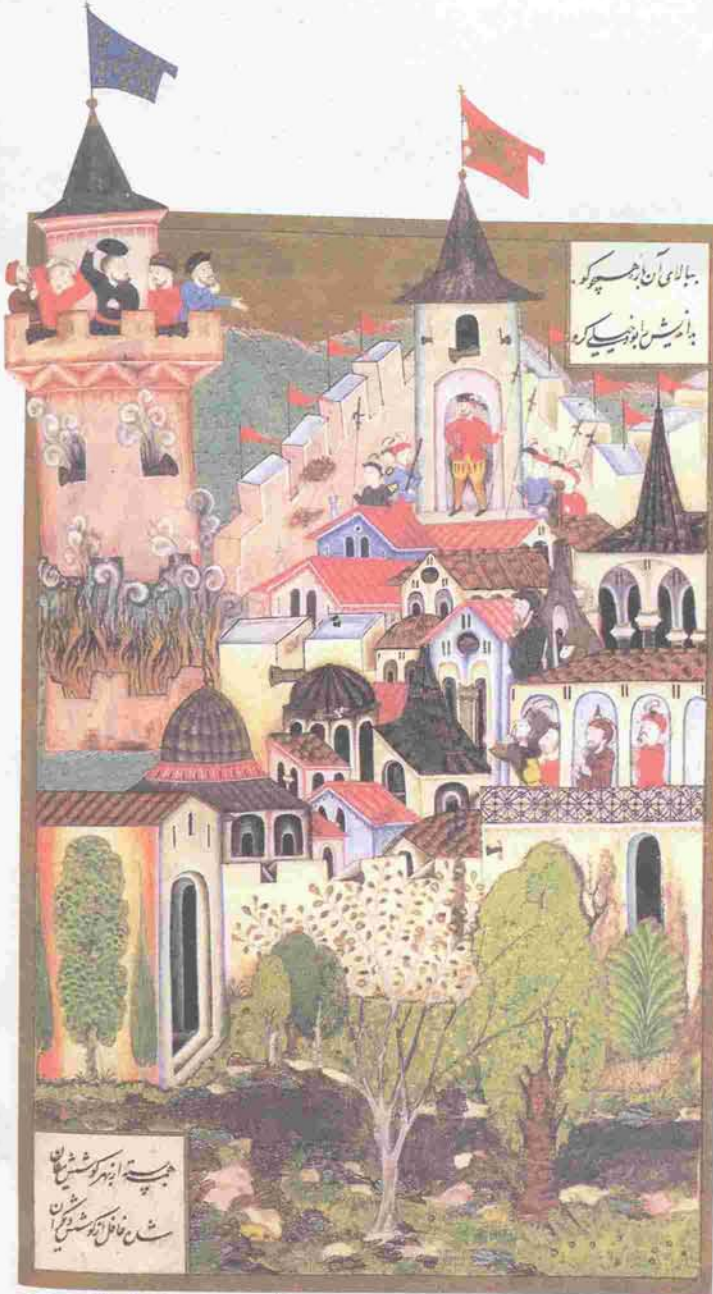
Kanunî Sultan Süleyman

Şam Beylerbeyi Gazalî hırslı bir insandı. Mısır'ı ele geçirmek ve halife olmak istiyordu. Bu nedenle Şam Kalesi'ni kontrolüne aldı ve adına hutbe okutmaya başladı. Adına hutbe okutmak, bağımsızlığını ilân etmektir. Kısa bir süre sonra Beyrut'u da zaptetti, Halep'i kuşattı.

Kanunî, Vezir Ferhat Paşa'yı isyanı bastırmakla görevlendirdi. Ferhat Paşa, emrindeki kuvvetlerle, Canberdi Gazalî'yi Şam Kalesi'nde kısırdı, ordusunu yenerek bu asiye ortadan kaldırdı.

BELGRAD'IN ALINIŞI

Avrupa'nın kapısı olan Belgrad ve Akdeniz'in kilidi olan Rodos alınmadan, bölgede hâkimiyetin tam olarak sağlanamayacağı gerçeğini Kanunî görmüştü. Belgrad Macarların, Rodos ise Sen-Jan (Saint-Jean) şövalyelerinin elindeydi.

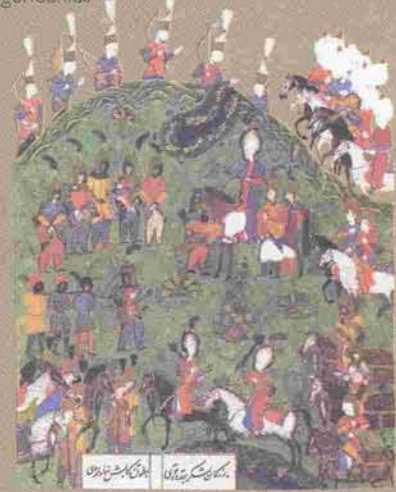
Belgrad Kalesi'ni gösteren bir minyatür (Süleymanname)

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1521

■ Kanunî Sultan Süleyman'ın Belgrad seferi, Böğürdelen Kalesi ve Belgrad'ın fethi (29 Ağustos):

Kanunî Sultan Süleyman, tahta çıkışını haber vermek üzere Macar Kralı Hunyadi Yanoş'a gönderdiği elçisi öldürülünce, Macaristan'a bir sefer düzenledi. Mihaloğlu Mehmet ve Yahya Paşa oğlu Bali Bey öncü kuvvetler olarak, Smederevo muhafızı Hüseyin Bey ise Belgrad Kalesi'nin dışarıyla olan bağlantısını kesmek üzere gönderildi. İstanbul'dan yola çıkan Kanunî, Edirne'de Rumeli kuvvetleri kumandanı Ahmet Paşa ile buluştu. Ahmet Paşa'nın emrindeki kuvvetler, Sabac (Böğürdelen) Kalesi'ni alırken Pirî Mehmet Paşa emrindeki ordu, Belgrad Kalesi'ni karadan ve Tuna'dan kuşattı. 1 Ağustos'ta padişah da Belgrad önüne geldi. Şiddetli çarpışmalardan sonra, Belgrad, Osmanlıların eline geçti. Kanunî, şehrin en büyük kilisesini cami yaptı. Sırların bir kısmı İstanbul'a gönderildi.

Kanunî'nin Böğürdelen Kalesi'ne gelişi (Minyatür : Süleymanname)

1522

■ Rodos üzerine bir sefere çıkan Kanunî Sultan Süleyman, Rodos'u fethetti (20 Aralık).

Rodos kuşatması (Minyatür: Süleymanname)

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1522

- Kanunî Sultan Süleyman'ın babası Sultan Selim adına İstanbul Fatih semtinde yaptırdığı Sultan Selim Camii ve türbesinin inşaatı tamamlandı.

1523

- Rodos'u fethettikten sonra oradaki şövalyelerin adadan ayrılmasına izin veren Kanunî Sultan Süleyman, İstanbul'a döndü.
- Sadrazamlıktan emekliye ayrılan Piri Mehmet Paşa'nın yerine Pargalı Makbul İbrahim Paşa getirildi (27 Haziran).
- Yeni sadrazam Makbul İbrahim Paşa'nın rakibi olan ikinci vezir (Hain) Ahmet Paşa, Mısır Valiliğine tayin edildi (15 Temmuz).

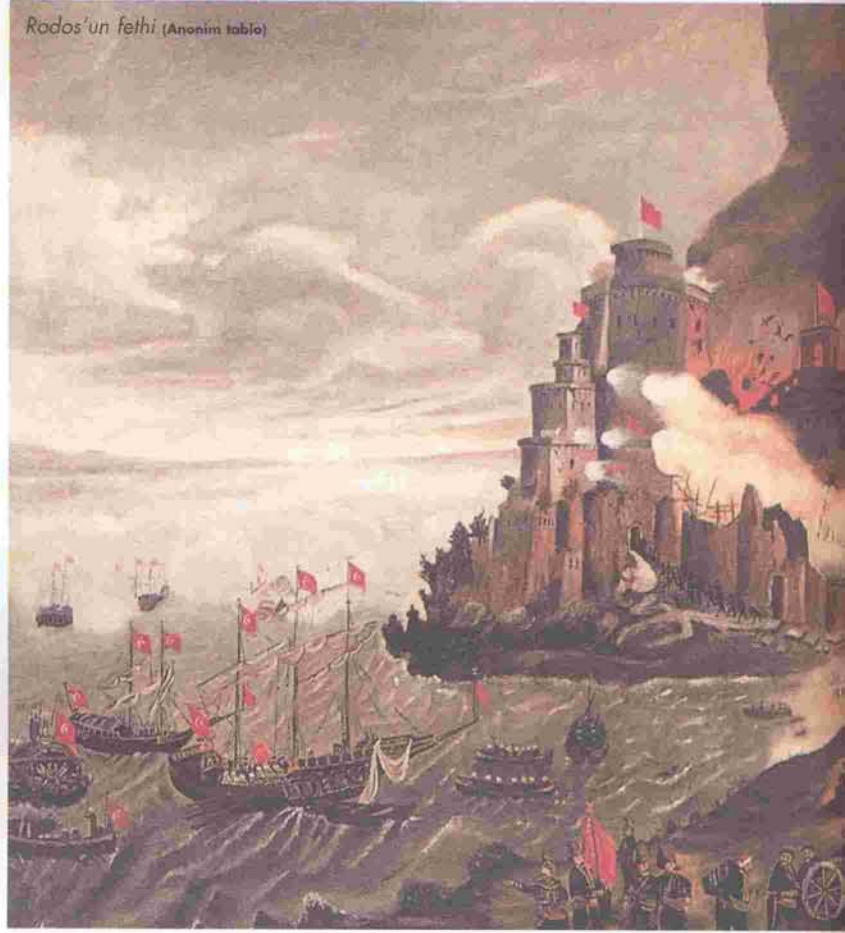
1524

- Mısır'a vali olarak gönderilen ve sadrazam olmamasına içerleyen (Hain) Ahmet Paşa, Mısır'da isyan ederek sultanlığını ilân etti.
- Sadrazam Makbul İbrahim Paşa ile Yavuz Sultan Selim'in kızı ve Kanunî'nin kız kardeşi Hatice Sultan, görkemli bir düğün töreni ile evlendi.
- Geleceğin II. Selim'i Şehzade Selim, İstanbul'da doğdu (28 Mayıs).
- Mısır'da isyan eden ve sultanlığını ilân eden (Hain) Ahmet Paşa, veziri olan Kadızade Mehmet Bey tarafından öldürüldü ve kesik başı İstanbul'a gönderildi.

Hain Ahmet Paşa'nın öldürülmesi
(Minyatür: Süleymanname)

Rodos'un fethi (Anonim tablo)

Kanunî'nin amacı Belgrad'ı ele geçirmek olduğundan, önce Macar Kralı Layoş'a bir elçi göndererek, Macaristan'ın Osmanlı Devleti'ne yıllık vergi vermesini istedi. Layoş ise bu teklife, Kanunî'nin elçi olarak gönderdiği Behram Çavuş'u idam ettirerek cevap verdi. Bunun üzerine Kanunî, Macaristan üzerine ilk seferini başlattı.

Aslında Belgrad Kalesi, zaptedilmesi çok güç bir kaleydi. Daha önce II. Murat, Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezid tarafından üç defa kuşatıldığı hâlde alınamamıştı.

Kale, perşembe günü (29 Ağustos 1521) fethedildi. Kanunî ertesi gün şehre törenle girdi. Avrupa'nın kapısı Belgrad artık Türklerin elindeydi. Bu kalenin alınmasından sonra çevredeki diğer küçük kaleler de direnmeden teslim oldular.

Bu kalenin fethi dünyada büyük yankılar uyandırdı. Yabancı devletler, özel elçiler göndererek Kanunî'yi tebrik ettiler. Bu arada; yeni Türk padişahının kudretini daha iyi anlayan Venedik, antlaşma

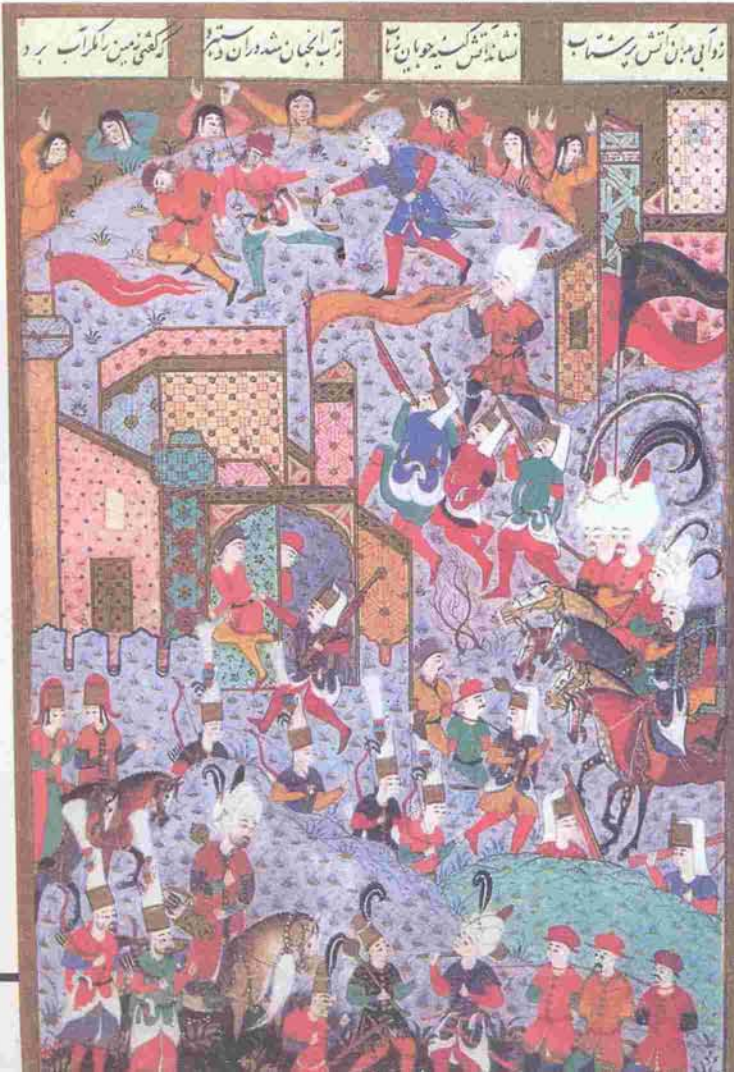

teklifinde bulundu ve bu teklif kabul edildi. Yapılan anlaşmaya göre, Osmanlı Devleti, Kıbrıs ve Zanta adalarına saldırmayacak, buna karşılık Venedik, Türklere yılda 15 bin duka altını vergi ödeyecekti.

RODOS'UN FETHİ

Sonunda sıra Akdeniz'in kilidi sayılan Rodos'un fethine gelmişti. Kale, Sen-Jan şövalyelerinin elindeydi. Rodos, Avrupa'dan yardım alamayacağını ve Türk saldırısına dayanamayacağını anlamıştı. Teslim olmaktan başka çaresi yoktu. Yapılan antlaşmaya göre, şövalyeler on gün içinde Rodos ile birlikte 12 adayı boşaltacak, toprakların dışında taşıyabilecekleri eşyalarını götüreceklerdi. Tabii bu arada Hristiyanların elinde bulunan son Anadolu toprağı Bodrum da Türklere geçiyordu.

Rodos'un fethi (Minyatür : Süleymanname)

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1525

- Düzenlemeler yapmak için Mısır'a gönderilen Sadrazam Makbul İbrahim Paşa'yı azlettirmek için rakipleri tarafından çıkarılan Yeniçeri isyanı bastırıldı (25 Mart).
- Mısır'a ıslahat amacıyla gönderilen Makbul İbrahim Paşa, beş aylık bir yolculuktan sonra büyük bir törenle Kahire'ye girdi. İbrahim Paşa karışıklıkları bastırıp hukukî ve idarî reformlar yaptıktan sonra, Kanunî tarafından İstanbul'a çağrıldı (14 Haziran).
- Fransa Kralı I. François'nın annesi, Kanunî Sultan Süleyman'a bir elçiyle mektup göndererek Almanlara tutsak düşen oğlunu Almanlardan kurtarmak için kendisinden yardım istedi. Kanunî, verdiği cevapta, Fransa kralının kurtulması için çalışacağını bildirdi (6 Aralık).
- Ünlü Osmanlı şeyhülislamlarından Zembilli Ali Efendi, İstanbul'da öldü.

Alâeddin ve Ali Cemali de denir. Karaman, İstanbul ve

Bursa'da, dönemin ünlü

hocalarından ders gör-

dü. Anadolu'da birçok

medresede müderrislik

yaptıktan sonra, II.Ba-

yezid zamanında şey-

hülislam oldu (1502).

Yavuz Sultan Selim ve

Kanunî devirlerinde de

bu görevi sürdürdü. Ya-

vuz Sultan Selim gibi

sert bir hükümdan etki-

leyerek bazı davranışla-

rını yumuşatmayı be-

cerdi. Nüfuzu ve ünü

çok arttı. Döneminde

şeyhülislamlık, vezirliğin

çok üstünde bir ma-

kam hâline geldi. Yirmi

beş yıldan fazla görev-

de kaldı. Halkın dertle-

rini öğrenebilmek için

evinin penceresinden

bir zembil sarkıtır ve

buna konan mektup ve

dilekçeleri yine aynı

usulle cevaplandırıldı.

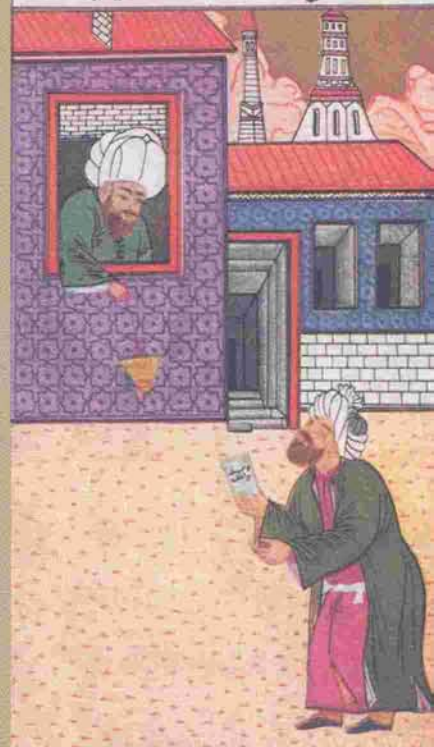
Lakabı buradan gelir.

Muhtaratü'l-Fetâvâ

(Fetva Kitabı) adlı yapı-

tı önemlidir.

پیش از این پسرین حقش را بدو لای مذکور بود و الحضور لوب تری...

میرزاخان فات ایوب وزیر نورمقصدی این معنی پورشکر...

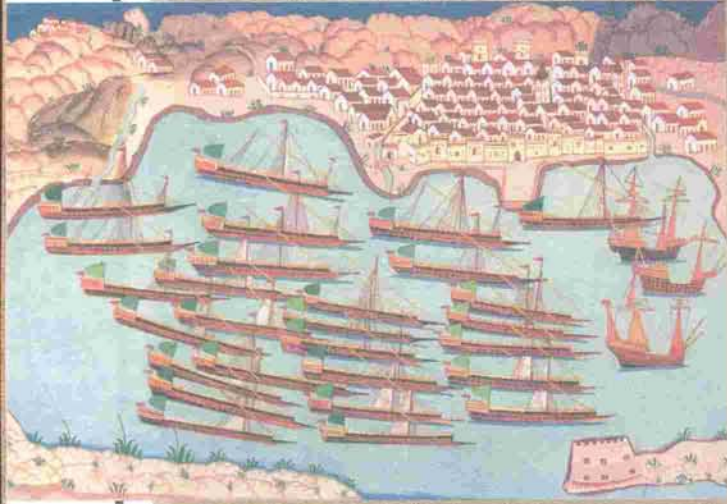
Zembilli Ali Efendi'nin, halkın dertlerini öğrenmek için penceresinden uzattığı zembili betimleyen bir minyatür (Kitab-ı Şakaik-ı Numaniye)

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

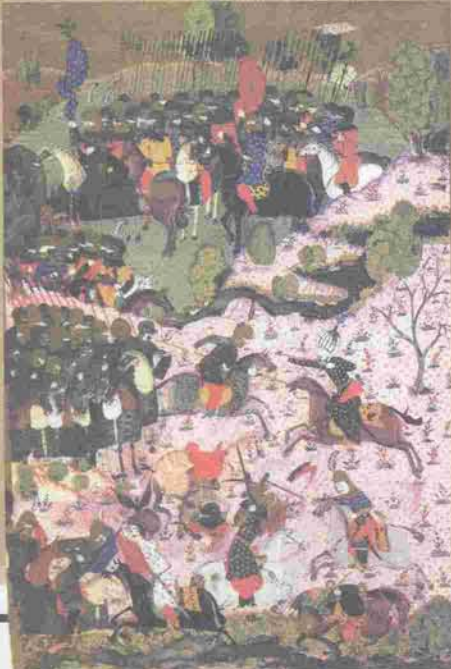
1526

- Kanunî Sultan Süleyman, Mohaç seferi için İstanbul'dan hareket etti.
- Mohaç seferine katılan Osmanlı Tuna donanması, Belgrad önlerine geldi (10 Temmuz).

1540-1544 seferinde Türk donanmasının Tuna üzerinde, Budin Kalesi karşısında toplanışı (Topkapı Müzesi)

- Tuna nehri üzerindeki Petervaradin Kalesi fethedildi (27 Temmuz).
- Tuna nehri üzerindeki İllök (Ujlak) Kalesi fethedildi. Drava nehri üzerindeki Eszek (Osijek) Kalesi ise teslim oldu (8 Ağustos).
- Drava nehri üzerine ordunun geçmesi için bir köprü yapıldı. Beş günde kurulan köprü, ordunun geçişi sağlandıktan sonra yıkıldı (19-23 Ağustos).
- Mohaç Meydan Savaşı Osmanlı ordusunun zaferiyle sonuçlandı (29 Ağustos):

MISIR İSYANI

Kanunî Sultan Süleyman, Rodos'un fethinden sonra İstanbul'a dönerek Makbul İbrahim Paşa'yı veziriazam yaptı. İkinci vezir olan Ahmet Paşa ise Mısır valiliğine atandı.

Ahmet Paşa, veziriazamlığa tayin edilmediği için kırıyordu. Mısır'a varınca Memlûk ileri gelenlerine menfaat sağlayarak onlarla anlaştı. Bundan sonra İstanbul'a vergi vermekten vazgeçti ve emirleri dinlemeyerek bağımsızlığını ilân etti. Fakat, kendisine veziriazam yaptığı Kadızade Mehmet Bey, Kanunî'ye sadıktı. Etrafına toplayabildiği yeniçeriler ve yerli Araplardan oluşturduğu kuvvetlerle bir baskın düzenleyerek Ahmet Paşa'yı yakalayıp idam ettirdi. Böylece Mısır isyanı, Anadolu'dan ordu gelmesine gerek kalmadan bastırılmış oldu.

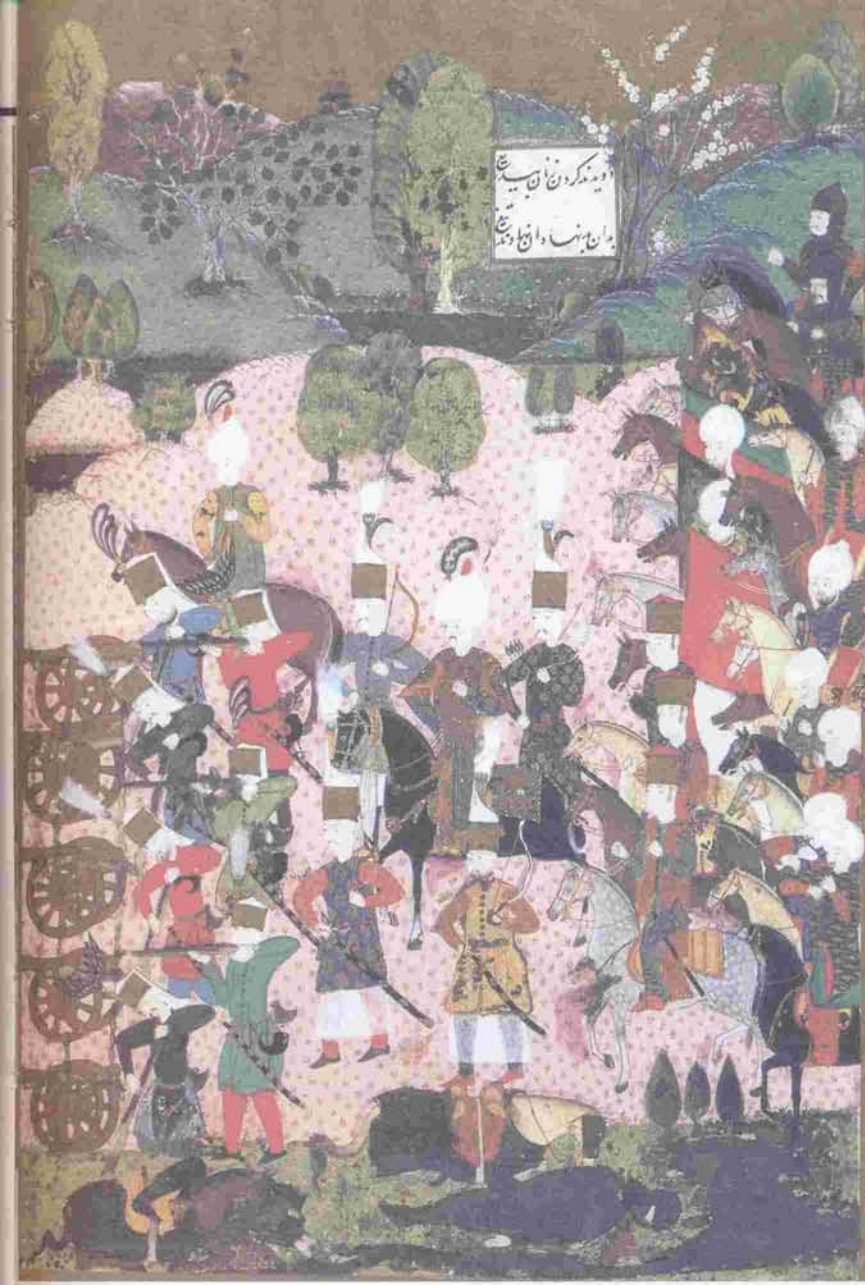
Kanunî, Mısır'da bir ıslahat yapılması gerektiğini düşündüğünden bu iş için İbrahim Paşa'yı görevlendirdi. İbrahim Paşa Mısır yolunda iken, İstanbul'da yeniçeriler huzursuzluk çıkarmaya başladılar. Ganimet elde etmek için yeni bir sefer düzenlenmesini istiyorlardı. Ayaklanma çıkarak İbrahim Paşa'nın konağını yaktılar. Bunun üzerine Kanunî, sert tedbirlere başvurdu. Elebaşılarını yakalatarak idam ettirdi. O sırada İbrahim Paşa'yı da geri çağırdı.

Kanunî, İbrahim Paşa İstanbul'a gelince ondan sefer hazırlığı yapmasını istedi. Sefer, yeniçeriler istediği için değil, Avrupa'da, İspanya ve Almanya İmparatoru Charles Quint'in Fransa ile yaptığı savaşta denge bozulduğu ve Fransa Kralı, Kanunî'den yardım istediği için yapıyordu.

MOHAÇ ZAFERİ

Sefer hazırlıklarını tamamladıktan sonra, 1526 yılının sonlarına doğru Kanunî Sultan Süleyman, İstanbul'dan hareket etti. Ordunun mevcudu 100 bin kişi idi. Ayrıca 300 kadar top vardı.

Belgrad'a ulaşan ordu, Drava Nehri'ne vardığı zaman, burada bir köprü yapılması gerekiyordu. Padişah ve veziriazam, köprünün yapımına bizzat nezaret ettiler. Ordu bütün ağırlıklarıyla bu köprüden geçtikten sonra Kanunî, köprünün yıkulmasını emretti. Bu, Macaristan'ı tamamen almadan geri dönlmeyeceğini işaret ediyordu.

Kanunî Sultan Süleyman, Mohaç Savaşı'nda
(Minyatür: Süleymanname)

Macar ordusu 150 bin kişilikti. Ayrıca 100 kadar top-
ları vardı. Macarlar daha çok, ağır zırhlı süvarilerine güve-
niyorlardı ve Türklerin savaş teknolojisindeki üstünlüğü-
nü, topu çok iyi kullandıklarını daha bilmiyorlardı.

Mohaç ovasında, 29 Ağustos 1526'da tarihin en bü-
yük imha savaşlarından birinin başlayacağı gündü. Önce
Macar zırhlı süvarileri hızla ileri atıldılar, olanca güçleriyle
Türk birinci hattına yüklendiler ve yıldırım gibi Türk or-
dusunun içine girdiler. Bu andan itibaren Türklerin plânı
titizlikle uygulandı: İbrahim Paşa kuvvetleri sağ ve sol ka-
nada açılarak geriledi. Fakat Macar ordusu Rumeli aske-
rinin yanlara çekilmesiyle karşlarına Anadolu askerinin
çıkmasını gördü. Bu hattı yarmaya başladıkları zaman ise
yeniçerilerin inatçı direnişi ile karşılaşmış ve az sonra da
topların menziline girmişlerdi. Yine plân gereğince Bali ve
Hüsrev beyler, akıncı birlikleriyle düşmanı yandan çevir-

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

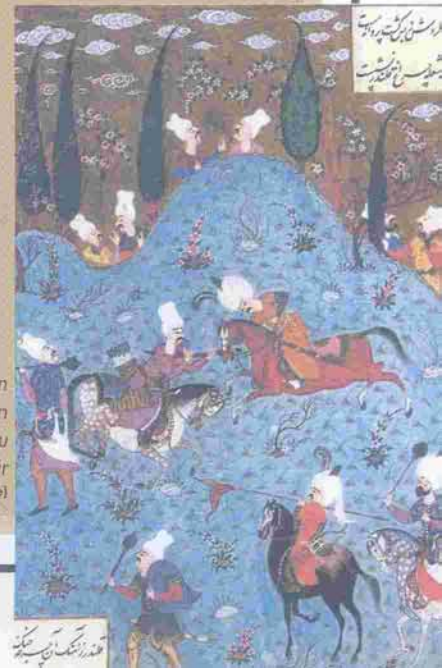
1526

- **Kanunî Sultan Süleyman, Macaristan'ın başkenti Budin'e girdi (11 Eylül).**
Ağustos ayının sonunda yapılan Mohaç Savaşı'nda, Ka-
nunî Sultan Süleyman'ın başında bulunduğu Osmanlı
kuvvetleri, Macarları yenilgiye uğratmış, Budin'de savun-
masız kalmıştı. Kale önüne gelen padişah, kentin teslim
olması için gönderilen heyetin sunduğu andıtan kabul
etti. Budin'in yağmalanması askere yasaklandığından
herhangi bir olay meydana gelmedi; ancak, sarayda e-
le geçen değerli eşyalar İstanbul'a yollandı.
- **Budin'de on gün kalan Kanunî, Peşte'ye geçti (21 Eylül).**
- **Tisa nehri üzerindeki Szegedin (Segedin) Kalesi işgal edildi (28 Eylül).**
- **Baç (Bacs) Kalesi fethedildi (29 Eylül).**
- **Macar soylularının bulunduğu Beçne (Becsne) kenti fethedildi. Macarlar, savunma sırasında Osmanlı ordusuna pek çok kayıp verdirdiler (2 Ekim).**
- **Kanunî Sultan Süleyman, Osmanlı himayesinde kurdurduğu Macaristan Krallığının başına Erdel voyvodası Yanoş'u (Jan Zapolya) getirdi (16 Ekim).**
- **Macaristan seferini bitiren Kanunî, İstanbul'a döndü (13 Kasım).**

1527

- **Anadolu isyanları :**
Bozok (Yozgat) çevresinde vergi meselesini bahane e-
derek isyan eden Baba Zinnun kuvvetleri, uzun süren
savaşlardan sonra mağlûp edildi ve isyan bastırıldı.
- **Kalenderoğlu isyanı:**
Asiler, timarlarının hak-
sız yere ellerinden alın-
dığını öne sürerek Ka-
raman'da isyan ettiler.
Isyan, Sadrazam İbra-
him Paşa tarafından
bastırıldı ve Kalende-
roğlu öldürüldü
(22 Haziran).

Karaman'da isyan
eden Kalenderoğlu'nun
öldürülmesini konu
eden bir minyatür
(Süleymanname)

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1529

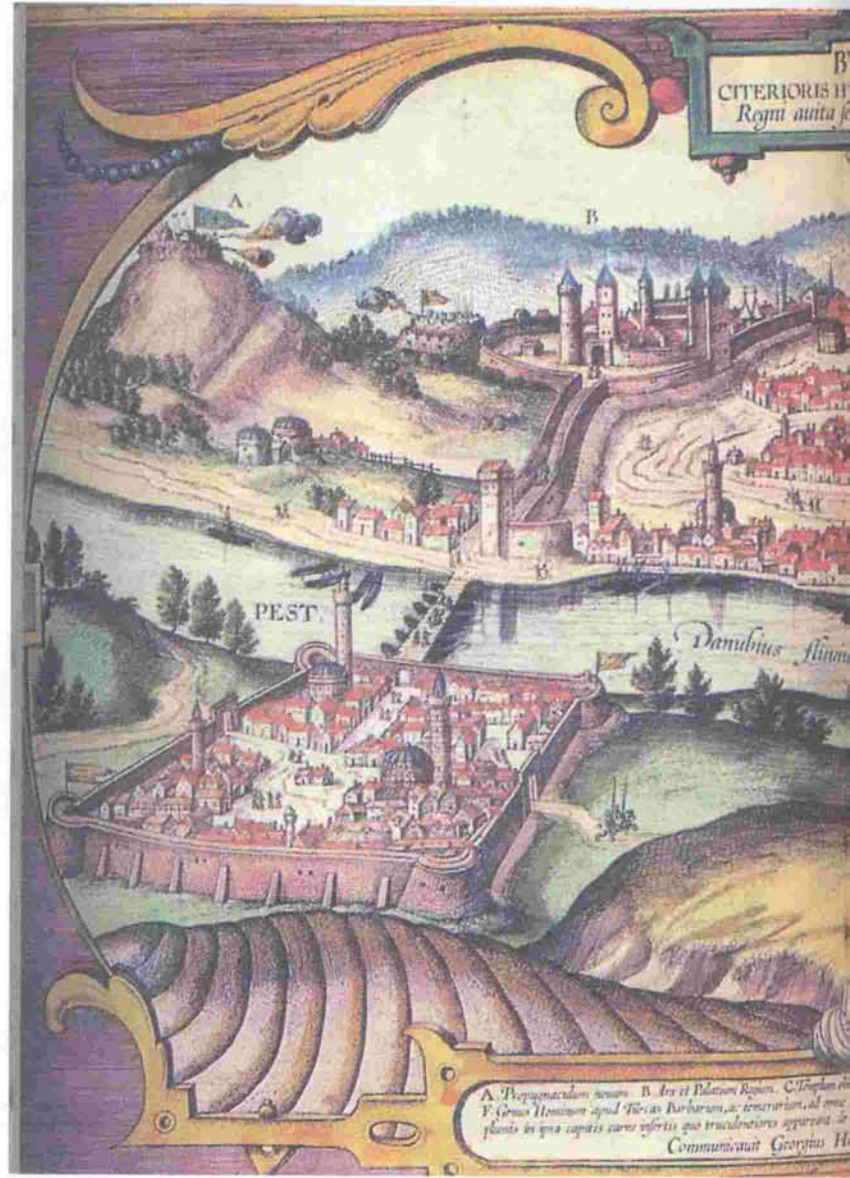
- I. Viyana Kuşatması başladı (27 Eylül).

I. Viyana kuşatmasını gösteren bir minyatür
(Hünernâme)

1530

- Avusturya, barış antlaşması isteğini ulaştırmak için elçilerini İstanbul'a gönderdi (17 Ekim).
- İki ay süreyle Alman kuşatması altında kalan Budin kurtarıldı, Alman komutan savaş meydanından kaçtı (1530-1531).

Budin'in XVII. yüzyılda yapılmış bir gravürü

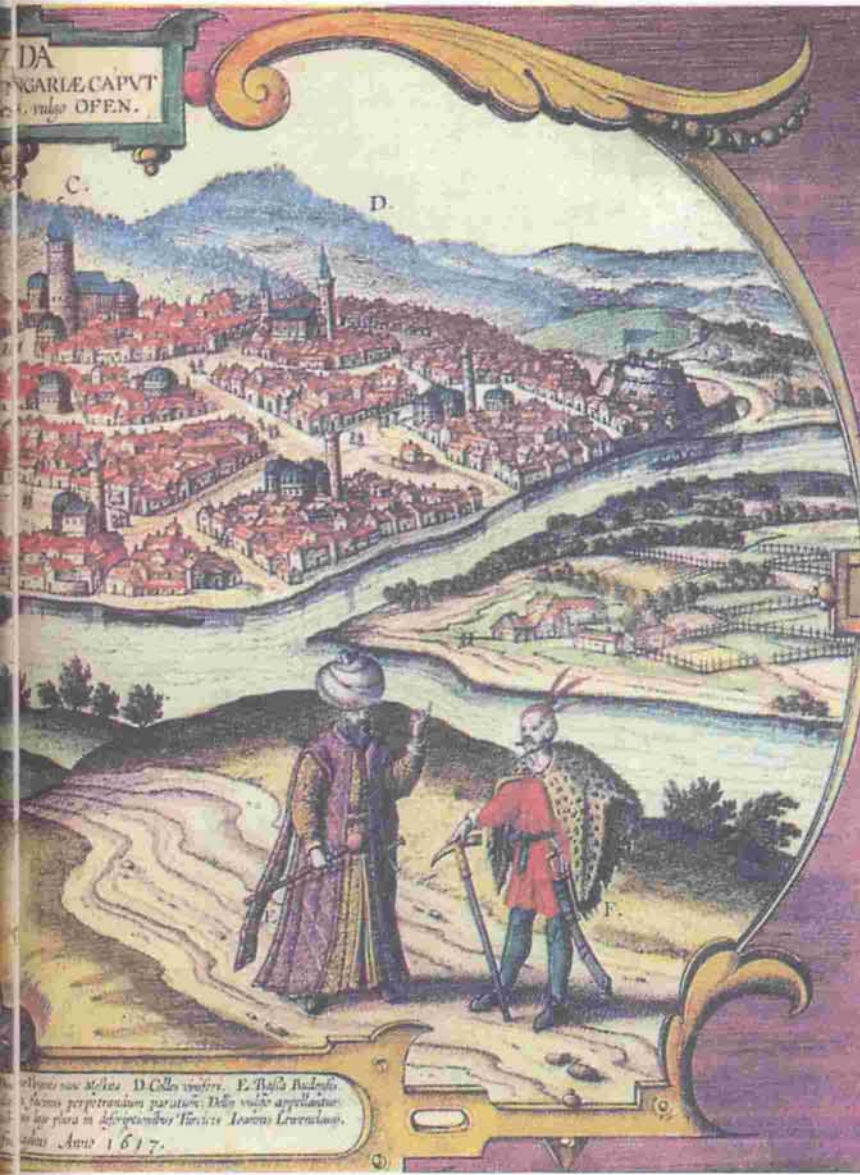
meye başladılar. Aynı anda 300 top birden ateşlendi ve Macar zırhlı süvarisi, hatasını o zaman anladı, ama perişan olmaktan kurtulamadı. Türk piyadesi aynı zamanda sağa ve sola açılarak karşı hücumla geçip düşmanı çembere aldı.

Macarlar, savaşın başlamasından bir buçuk saat sonra Türk plânını nihayet anlayabilmişlerdi; ama artık çok geçti. İki taraftan sarılmışlardı. Kısılcı yarmaya çalıştıkları zaman, tam bir başansızlığa uğradılar ve bataklık tarafına sürüklendiklerini gördüler. Başkumandan ve kral, Macar ordusunun yönetimini tamamen kaybetmişlerdi.

Türk topçuları Macarların sağ ve sol kollarını kanıştırdıktan sonra merkez birliklerini de dağıtmıştı. Bunlar takip edildi. Başta başkumandan Pol Tomori olmak üzere 25 bin düşman askeri kılıçtan

Kuşatma altındaki Budin'in kurtarılması

geçirildi. Kral II. Layoş ile birçok Macar asilzadesi ve kumandan, Karasu bataklığına saplanıp boğuldular. Mohaç Ovası ve Karasu bataklığı koca Macar ordusuna mezar oldu. Türkler ise böyle müthiş bir savaşta tarihin kaydetmediği, eşine rastlanmayan bir başarı göstermişlerdi. Macar ordusu iki saat gibi kısa bir zamanda ortadan kaldırılmıştı.

Mohaç'ta Kanunî beklerken yola çıkan ordu, Macaristan'ın başkenti Budin şehrinin önüne gelmişti. Halk arasından seçilen bir heyet, şehrin anahtarını teslim edince, Kanunî ertesi gün büyük bir törenle Budin'e girdi. Burada on gün kaldıktan sonra Peşte'ye geçti (Bugün Buda ve Peşte birleşerek "Budapeşte" adını almış bulunuyor).

Türk birlikleri, Kanunî Budapeşte'deyken, Macaristan'ın geri kalan önemli kalelerini birer birer ele geçirdi.

Kanunî'nin Rodos'a varışı (Minyatür: Süleymanname)

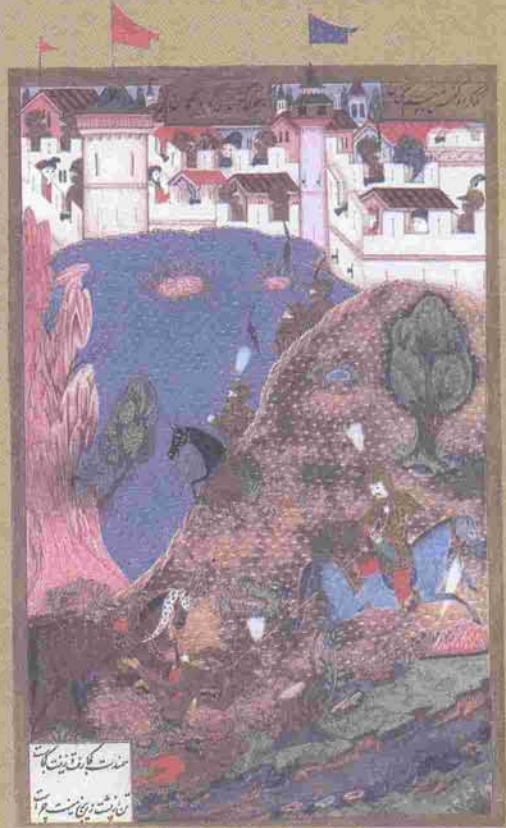
I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1532

■ Kanunî Sultan Süleyman, Alman seferine çıktı (25 Nisan).

Kanunî Sultan Süleyman komutasındaki 130 bin kişilik Osmanlı ordusunun, Viyana çevresindeki kaleleri savunan 130 bin kişilik Avusturya, Almanya, Hollanda, İspanya, Bohemya ve İtalya ordularına karşı yaptığı bu sefer, Kanunî Sultan Süleyman'ın altın seferidir. Guns Kalesi'nin 18 günlük kuşatılması sırasında çarpışma dışında önemli bir çarpışma olmadı. Avusturya Kralı Ferdinand, Osmanlı ordusunun karşısına çıkamadı.

■ Belgrad üzerinden harekete geçen Kanunî Sultan Süleyman, Tuna nehri çevresindeki pek çok kaleyi ele geçirdikten sonra, Kanije ve Guns kalelerini de fethetti.

Guns Kalesi'nin alınması (Hünername)

■ Venedik donanması komutanı Andrea Doria, Osmanlı kıyılarına ilk kez saldırdı ve Mora Yarımadasındaki Koron Kalesi'ni ele geçirdi (21 Eylül).

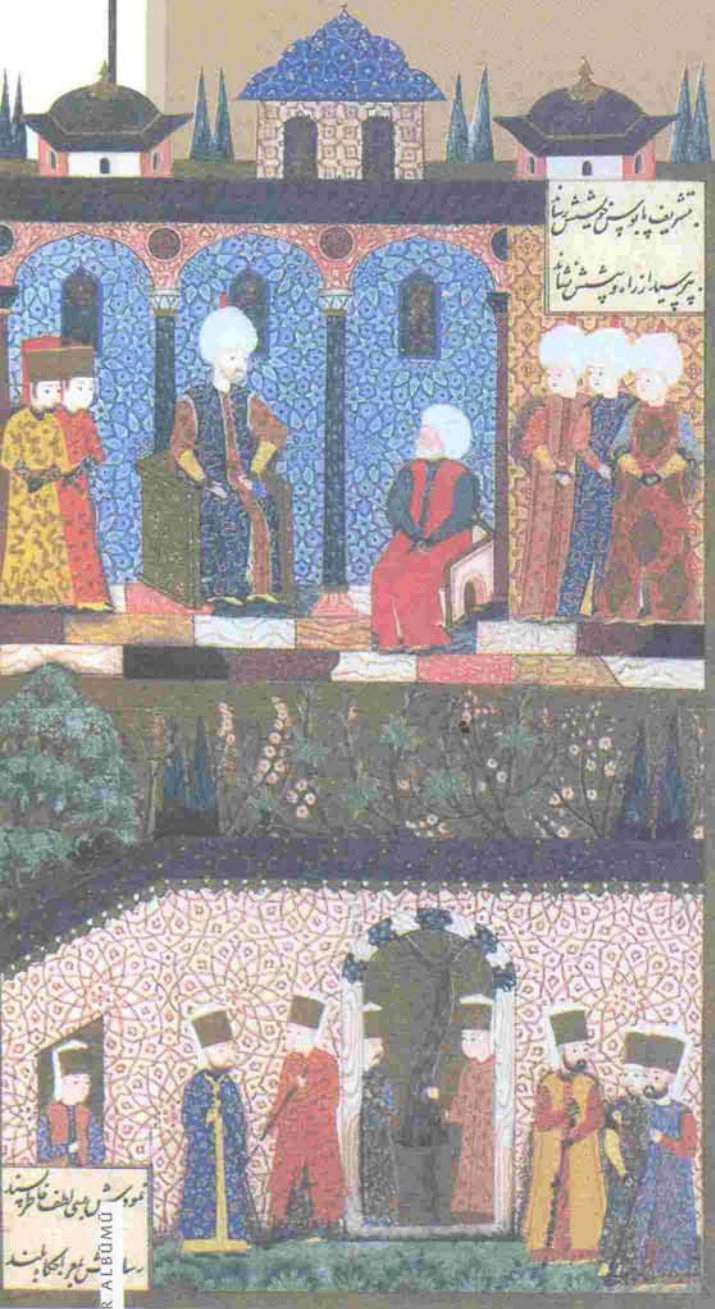
■ Türk ordusuna Orta Avrupa kapılarını açan ve Türk donanmasına Akdeniz'de zaferler kazandıran eski veziriazam Piri Mehmet Paşa öldü (13 Kasım).

■ Alman seferini tamamlayan Kanunî, İstanbul'a döndü (21 Kasım).

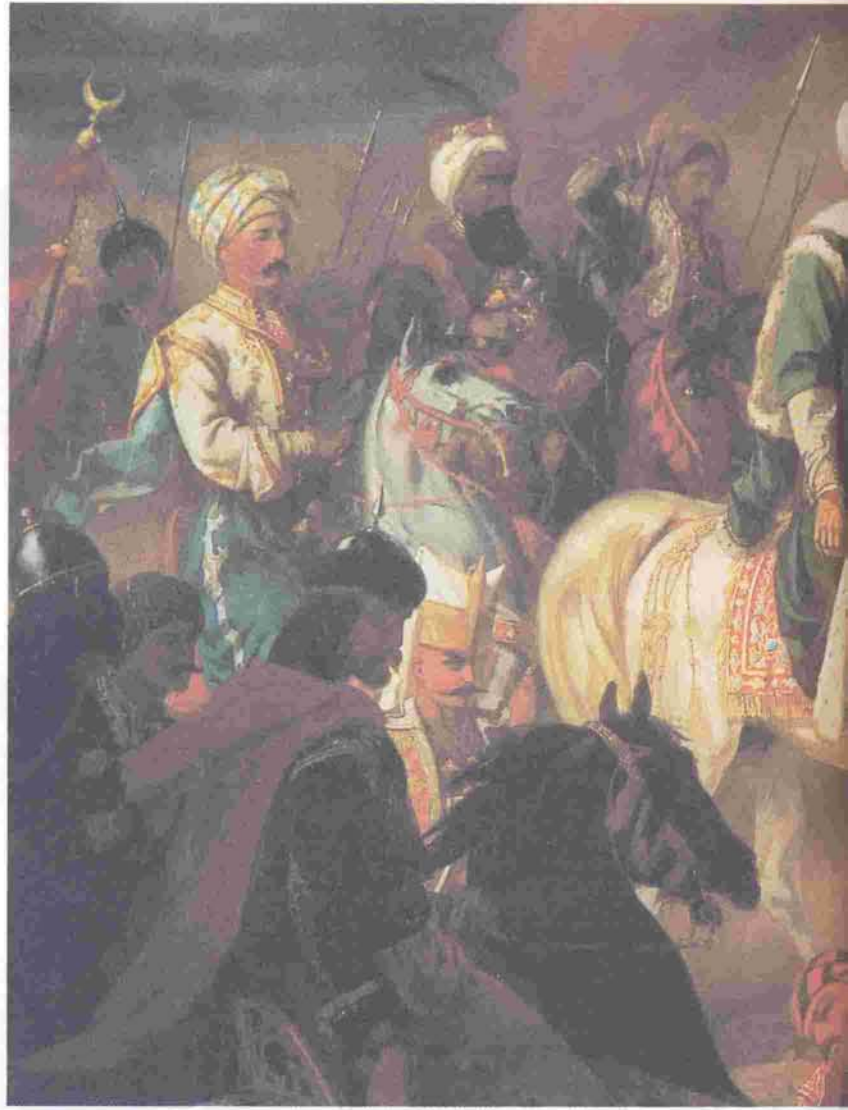
I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1533

- Alman seferinde Osmanlıların karşısına ordusu ile çıkamayan Avusturya Kralı Ferdinand'ın gönderdiği elçilerle, iki ülke arasında bir barış anlaşması imzalandı (22 Haziran).
- Sadrazam İbrahim Paşa, Doğu seferine öncü kuvvet olarak çıktı (21 Ekim).
- Barbaros Hayrettin Paşa, Cezayir'den İstanbul'a geldi ve Kanunî'ye bağlılığını bildirdi. Kanunî tarafından kendisine kaptan-ı deryalık görevi verildi (27 Ekim).

Barbaros Hayrettin, Kanunî'nin huzurunda
(Minyatür: Süleymanname)

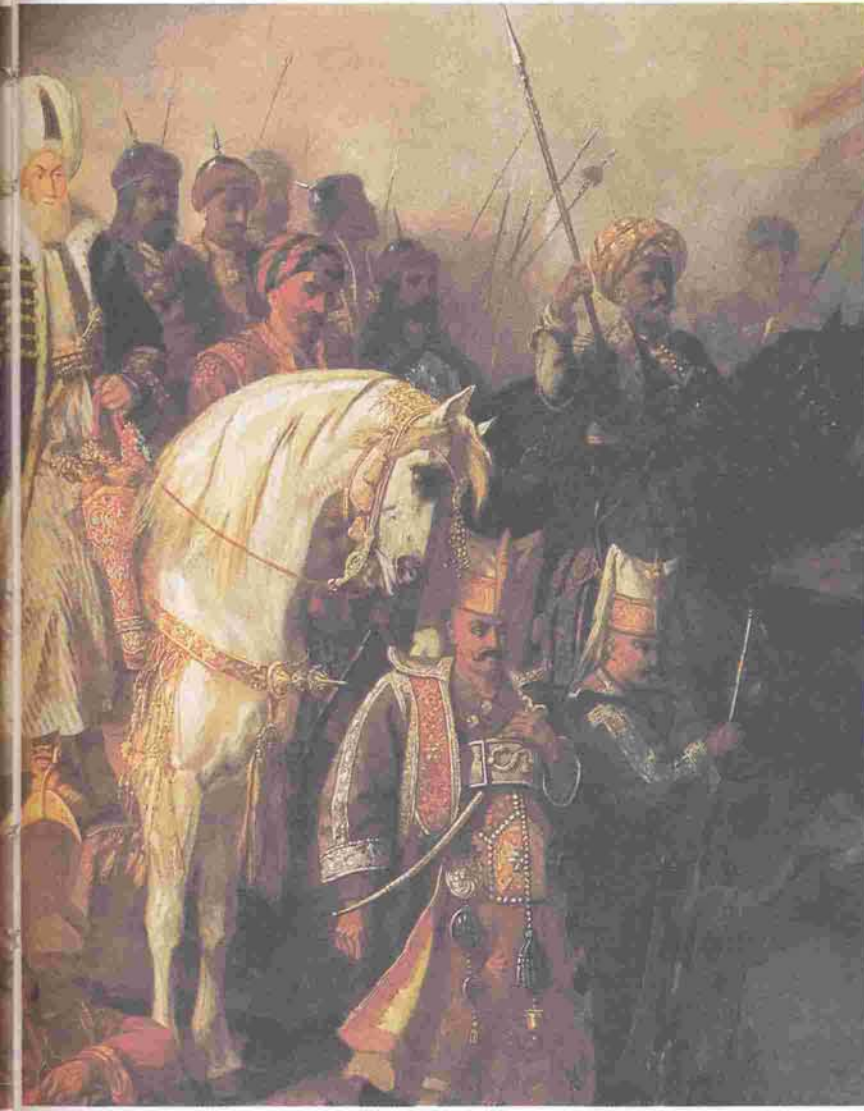
Birinci Viyana Kuşatması (Tablo: Hasan Rıza)

I. VİYANA KUŞATMASI

Mohaç savaşını kazanan ordunun İstanbul'a dönüşünden bir süre sonra Macaristan'da kanışıklıklar çıktı. Kanunî'nin Macar tahtına oturttuğu Erdel voyvodası Zapolya'yı, Charles Quint ve onun himayesinde bulunan kardeşi Viyana Arşidükü Ferdinand tanımamışlardı. Macar tahtını isteyen Ferdinand, Zapolya'nın bazı taraftarlarını da elde etmişti. Ordusunu toplayarak Zapolya'nın üzerine yürüdü ve onu yendi. Zapolya, kayınbabası olan Lehistan Kralı Sigismund'a sığındı. Sadık bir adamını da gizlice Kanunî'ye göndererek yardım talep etti.

Ordusuyla Budin'e doğru ilerleyen Kanunî, Almanları başkent Budin'den ve bütün Macaristan'dan çıkarmak, Alman ordusunu yok etmek istiyordu. Fakat ilerlerken hiçbir zorlukla karşılaşmadı.

İki yıl önce Ferdinand'ın ele geçirdiği Budin'i kuşatan Kanunî'ye şehir ancak beş gün direnebil-

di. Beşinci gün teslim olan şehre, Türk ordusu merasimle girdi. Kanunî, burada dört günden fazla kalmayarak ilerlemeye devam etti. Onun Budin'den ayrılışından iki gün sonra, kutsal tac, Sultan Süleyman adına bir Osmanlı paşası tarafından Zapolya'ya giydirildi.

Budin'den ayrılışından dokuz gün sonra Almanya sınırına vardı. Kuşatmada Türk ordusunda ağır toplar bulunmamasına rağmen Viyana Kalesi'nin surları delik deşik edildi. Almanlar büyük kayıp verdiler. Dayanma güçleri tükeniyordu. Fakat fena havalar şiddetini artırıyor, Türkler de ağır yaralı ve şehit olarak 14 bin kişilik bir kayba uğramıştı. Kanunî, şehrin alınması için daha fazla can kaybını onaylamadı. Zaten düşmana gerekli ders verilmiş, ekonomisi bozulmuş, halkın yöneticilere karşı güveni sarsılmıştı. Onun için kuşatmanın kaldırılmasını ve ağırlıkların taşınmasını emretti.

Kanunî Sultan Süleyman (Minyatür: Kitab-ı Şakâik-i Numaniye)

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1534

- Kanunî Sultan Süleyman'ın annesi Hafsa Hatun öldü; kocası Yavuz Sultan Selim'in türbesi civarına defnedildi (19 Mart).
- Mora sahilindeki Koron Kalesi ele geçirildi (2 Nisan).
- Cezayir Beylerbeyi Barbaros Hayrettin Paşa'ya kaptan-ı deryalık unvanı verildi (6 Nisan).
- Şeyhülislâm Kemal Paşazade Ahmet Şemsettin Efendi (İbni-Kemal) öldü (16 Nisan).
- İrakeyn Seferi'ne çıkan Kanunî Sultan Süleyman, İstanbul'dan Üsküdar'a geçti (11 Haziran).
Kanunî Sultan Süleyman komutasındaki Osmanlı ordusunun birinci İran seferinden sonra Irak'a yaptığı bu sefer, Kanunî Sultan Süleyman'ın altıncı seferidir. Abbâsîlerin elinden Bağdat, savaş yapılmadan ele geçirildi. Böylelikle Bağdat, Osmanlı topraklarına katıldı. Kanunî Sultan Süleyman, Bağdat'ta 4 ay kalarak kışı geçirdi. Şair Fuzulî, meşhur Şikayetnâme'sini Kanunî Sultan Süleyman'a bu sırada sundu. İrakeyn kelimesi, iki Irak (Irak-ı Arap ve Irak-ı Acem) anlamına gelmektedir.
- Barbaros Hayrettin Paşa, Tunus seferine çıktı (1 Ağustos); kalabalık müttefik donanması ile yaptığı savaşı kazanan Hayrettin Paşa, Tunus'u ele geçirdi (22 Ağustos).
- Kanunî Sultan Süleyman, Bağdat'a girdi (28 Ekim).

Bağdat şehri
(Minyatür: Mıtrakçı Nasuh, Kitab-ı Menâzil-i İrakeyn)

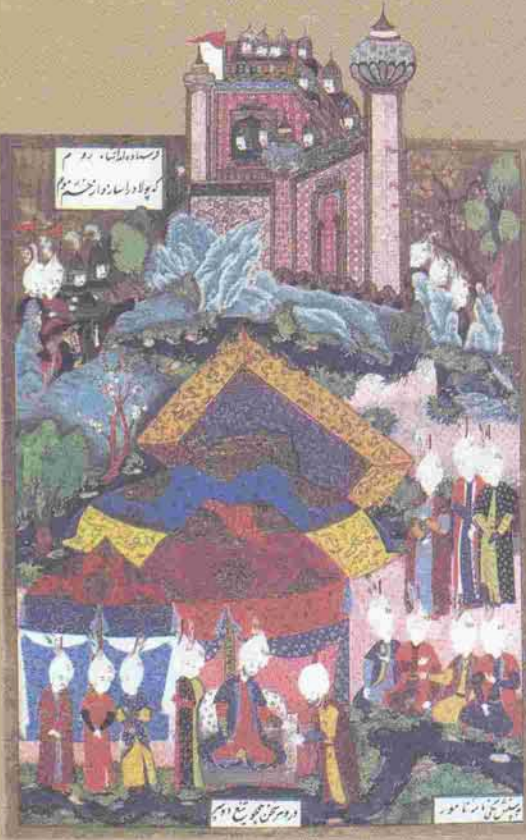
1535

- Kanunî Sultan Süleyman, ikinci Azerbaycan seferi için Bağdat'tan hareket etti (1 Nisan).

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1535

- İran Şahı Tahmasb'ın barış isteği kabul edilmedi (21 Haziran).

İran Şahı Tahmasb'ın barış isteyen elçileri
(Minyatür: Süleymanname)

- Osmanlı tarihinde Tebriz, üçüncü kez işgal edildi (30 Haziran); Kanunî, kendi döneminde ikinci defa Tebriz'e girdi (3 Temmuz).
- Aynı zamanda İspanya kralı olan Almanya İmparatoru V. Karl, Tunus'a hücum edip Halk-ul-Vâd Kalesi'ni zaptetti; Tunus, İspanyolların eline geçti (15 Temmuz).
- Kanunî, Tebriz üzerinden İran'a hareket etti (20 Temmuz). İran Şahı Tahmasb'ın kardeşi Sâm-Mirzâ, Osmanlı tarafına geçti (21 Temmuz). İran, barış isteğinde bulundu (3 Ağustos) ve Osmanlı ordusu Tebriz'e döndü (20 Ağustos).
- Kanunî, Tebriz'den İstanbul'a hareket etti (27 Ağustos).

ZAFERE DOĞRU

Ordu kuşatma sonrası İstanbul'a doğru yürüyüşüne devam etti. Birinci Viyana Kuşatması 20 gün kadar devam etmişti, fakat savaşın tümü 7 ay 7 gün sürdü.

Ferdinand, Türk ordusunun çekilmesini fırsat bilerek Budin'i kuşatmış, ama Türk-Macar ortak savunması sayesinde şehri alamamıştı.

Kanunî, birinci seferin Almanları iyice yıldırmadığını görerek onları Macaristan'a hâkim olmak sevdasından vazgeçirmek için bir sefer daha düzenlemek gerektiğini düşündü ve buna karar verdi. 100 bin kişilik bir ordu ve 400 topla yürüyüşe geçti. Belgrad'a geldiği zaman Kırım hanının ve Bosna sancağının kuvvetleri de orduya katıldılar.

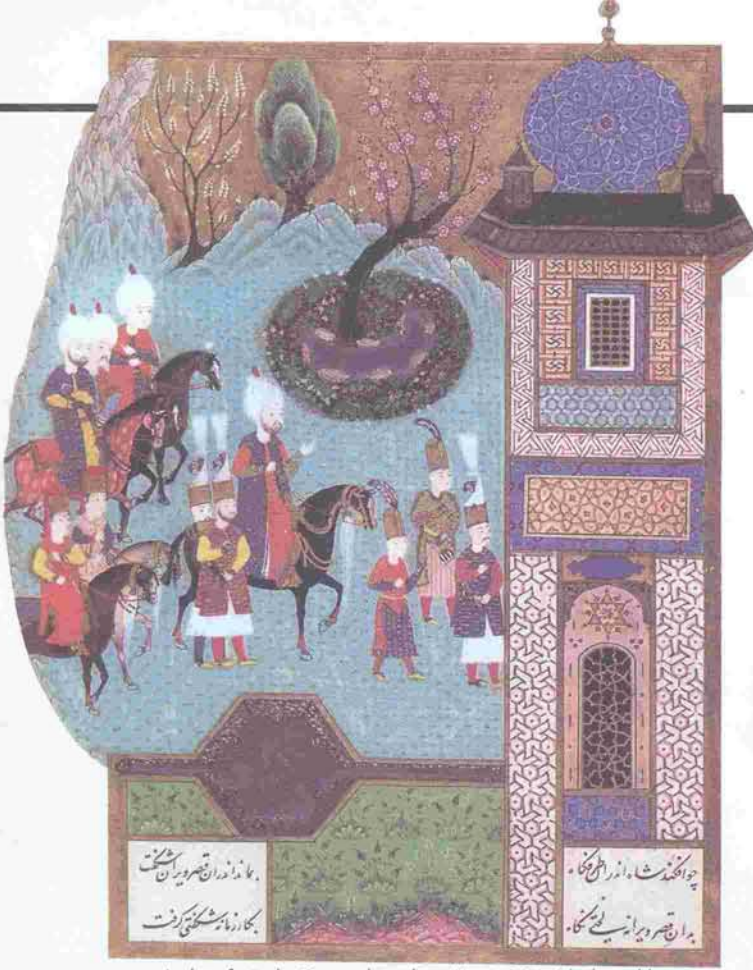

Charles Quint'i meydan savaşına zorlamak isteyen Kanunî, bunun için gerekirse Alman topraklarını baştan başa çiğneyecekti. Ferdinand'ı savaşa zorlamak için çok ağır mektuplar yazdı. Fakat Alman orduları yine ortalıkta görünmediler. Ferdinand'ın ele geçirdiği Macar kalelerinin hepsi geri alındı. Çok önemli olan Kaniye Kalesi de bunların arasındaydı.

Kalelerde gerekli tedbirler alındıktan ve ganimetler toplandıktan sonra Kanunî, İstanbul'a dönmeye karar verdi. Çünkü Anadolu'dan bazı iyi olmayan haberler alıyordu.

Almanya (Avusturya), Kanunî'nin bu ikinci seferinden sonra Türklerle barış yapmaktan başka çıkar yol olmadığını anlamıştı. Tam yetkili bir Alman elçilik heyeti İstanbul'a geldi ve barış istedi. Uzun bir süre devam eden barış görüşmelerinden sonra, aşağıdaki şartlarla bir anlaşma imzalandı (22 Haziran 1533):

- 1- Ferdinand, Macaristan krallık tahtından vazgeçecek, Zapolya'yı Macaristan kralı olarak tanıyacak, Bohemya Krallığı ile yetinecektir;

Irak seferinde Osmanlı ordusu Kasr-ı Şirin'de konaklıyor
(Minyatür: Süleymanname)

- 2- Viyana-Budapeşte yolu üzerinde bulunan Yanıkka-
le, Türklere bırakılacaktır;
- 3- Ferdinand, tıpkı Zapolya gibi Kanunî'ye bağlı kala-
cak ve Kanunî ona "şefkatli baba" muamelesi ya-
pacaktır;
- 4- Ferdinand, Osmanlı protokolünde veziriazamla eşit
seviyede sayılacak ve yazışmalarda birbirlerine
"kardeşim" diye hitap edeceklerdir;
- 5- Macaristan'ın kuzeybatısından ince bir şerit Ferdi-
nand'ın elinde kalacak, ama bu toprak, Osmanlı
İmparatorluğu'nun bir parçası olarak Türkler tara-
findan himaye edilecektir.

Kanunî Sultan Süleyman, bir sefere gidiyor (Tablo: Chebafowski)

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1536

- Fransızlarla "Kapitülasyon Anlaşması" adıyla ilk
imtiyazlı ticaret ve dostluk anlaşması imza edildi
(18 Şubat).

Kapitülasyonlar, bir ülkede yurtaşların zararına olarak yabancılar verilen ayrıcalık hakları olarak tanımlanır. Etimolojik olarak kapitülasyon sözcüğünün kökeni konusunda iki görüş vardır. Birincisi, İtalyanca Capitulatione (anlaşma) sözcüğünden; ikincisi, Arapça sulh (mutareke, geçici anlaşma) sözcüğünden kaynaklandığıdır. Kapitülasyonlar iki yanlı gerçek bir anlaşma niteliğinde ya da bir ayrıcalığı belirleyen tek yanlı yükümlülükler olarak iki biçimde ortaya çıktı. Tarih boyunca çeşitli ülke ve devletlerde görüldü. Başlangıçta Doğu ülkelerinin Batı ülkelerine verdiği ayrıcalıklar niteliğinde olan kapitülasyonlar, zamanla Batıların Doğu ülkeleri üzerinde sömürgecilik siyasetlerini uygulamalarında bir araç durumuna geldi. Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk kapitülasyonlar I. Murat zamanında basit ticaret anlaşmaları biçiminde ortaya çıktı. İlk büyük kapitülasyon anlaşması I. Süleyman (Kanunî) ile Fransa Kralı I. François arasında imzalandı. Bu dostluk anlaşmasıyla Fransızlar tek yanlı olarak ayrıcalıklar elde ettiler. Fransız bayrağı taşıyan gemilere Osmanlı egemenliği altında bulunan tüm limanlarda serbest ticaret ve kabotaj hakkı verildi. 1740'a dek 4 kez yinelenen anlaşmalarda ayrıcalıklar genişletildi. İngiltere, Hollanda ve diğer Batılı ülkelerle de kapitülasyon anlaşmaları imzalandı. 1740'ta I. Mahmut ile Fransız Kralı XV. Louis arasında imzalanan anlaşmayla Fransa'ya ekonomik, hukukî ve dinî bakımdan birçok ayrıcalıklar tanındı. "1740 kapitülasyonları" adını alan bu anlaşmanın en önemli özelliği, Fransa'ya verilen bu hak ve ayrıcalıkların bundan böyle hep yürürlükte kalacağı ve değişmeyeceğinin kabul edilmesiydi. Öbür Batılı ülkelere de tanınan ayrıcalıklar, giderek büyük sorunlar yarattı. Demiryolu, bayındırlık işleri ve madenlerle ilgili olarak Tanzimat döneminde büyük artış gösterdi. 1856 ve 1878 anlaşmalarında yer alan ayrıcalıklarla konsoloslara, yabancıları koruma ve yargılama hakları ve konsoloslara bu hakların verildiği devletlerin yurtaşlarına yerleşme, seyahat etme, ticaret yapma, kiliselerine sahip olma gibi birçok özgürlükler tanındı. Yabancılar verilen bu ayrıcalıklarla, özellikle Fransızlar, Osmanlı İmparatorluğu'nda bir koloni oluşturmaya başladılar. Konsololar zamanla genişletilen yetkileriyle Osmanlı Devleti'nin yüksek mercileriyle doğrudan ilişki kurdular. Osmanlı Devleti'nde iç ve dış ticaret, yabancıların eline geçti. Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı kapitalizmi önünde yansömürge durumuna düşmesini hızlandıran etkenlerin başında gelen kapitülasyonlar, I. Dünya Savaşı'na dek sürdü. Osmanlı padişahı Vahdettin, 9 Eylül 1914'te kapitülasyonları kaldıracağını tüm yabancı devletlerin temsilcilerine bildirdi. Ayrıcalıklardan önemli ölçüde yararlanan Fransa ve İngiltere, uluslararası nitelik taşıyan anlaşmaların tek yanlı yürürlükten kaldırmaya-
cağını ileri sürerek, Vahdettin'in kararına karşı çıktılar. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmesi ve 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Antlaşmasıyla kapitülasyonların korunacağı belirtildi. Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan sonra 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşmasıyla kapitülasyonlara son verildi; gümrük ayrıcalıklarına ilişkin düzenleme ise 1930'lara dek varlığını korudu.

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1536

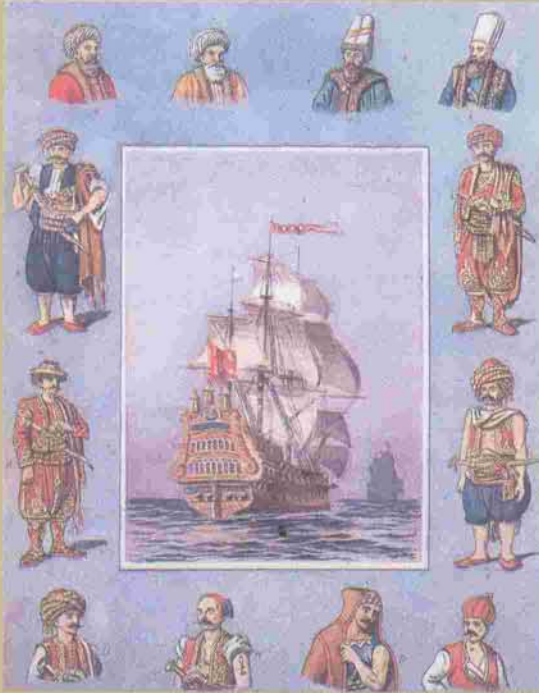
- Veziriazam Makbul İbrahim Paşa idam edildi; yerine Ayas Mehmet Paşa getirildi (15 Mart).

- Barbaros Hayrettin Paşa, Güney İtalya sahillerine ve Minorka adasına çıkarak, bölge halkından 6000 kadar esirle geri döndü (18 Kasım).

1537

- Dalmasya'da Klissa Kalesi ve Bozko, Beriszlo, Obrovaz gibi birkaç küçük kale daha işgal edildi (12 Mart).
- Osmanlı donanması İtalya seferi için İstanbul'dan hareket etti (11 Mayıs).

Osmanlı donanması ve denizcilerin kıyafetleri
(Tablo: Hüsnü Tengüz)

- **Korfu Seferi (29 Ağustos):**
Kaptan-ı Derya Barbaros Hayrettin Paşa ve Lütfi Paşa komutasındaki 280 gemilik Osmanlı donanması ile ordusunun, Venediklilerin elinde bulunan Korfu'ya yaptığı bu seferde Amavutluk'taki bazı ayaklanmalar bastırıldı. Osmanlı donanmasının kuşattığı Korfu alınamayınca, kış mevsiminin gelmesi yüzünden kuşatma kaldırıldı (6 Eylül) ve Venediklilere ait bazı kaleler ele geçirildi.
- Kanunî, İtalya'dan yola çıkıp (15 Eylül) İstanbul'a döndü (22 Kasım).
- Kaptan-ı Derya Barbaros Hayrettin Paşa, Kiklad takımadalarını ele geçirdi.

Kanunî Sultan Süleyman (Topkapı Sarayı Müzesi)

DOĞU SEFERİ

Kanunî Avrupa'dayken, ülkenin doğu sınırlarında bazı gelişmeler olmuştu. Doğudaki durumu düzeltmek için önce Veziriazam İbrahim Paşa gönderildi. Daha sonra veziriazamın dileği ile kendisi de sefere çıktı. Bundan sonra İran şahının ordusu ile karşılaşmak için Sultaniye'ye doğru ilerledi.

İran şahı ortalarda görünmedi ve Türk ordusu hiçbir direnme ile karşılaşmadan Bağdat'a ulaştı. İbrahim Paşa önden giderek şehri teslim almış, Kanunî'yi bekliyordu. Tıpkı Tebriz'de olduğu gibi Kanunî, burada da törenle karşılandı.

Kış Bağdat'ta geçirmeyi kararlaştıran Kanunî Sultan Süleyman, kış boyunca Irak'ta bazı düzenlemeler yaptı. Osmanlı toprak rejiminin burada da aynen uygulanmasını sağladı.

İran Şahı Tahmasb'ın, Kanunî, Irak'ta kışı geçirirken Tebriz'e geldiği öğrenildi. Onun için, İstanbul'a dönmeden önce muhteşem ordusu ile Azerbaycan'da bir defa daha

görünmek isteğiyle harekete geçti. Bu durum, Şah Tahmasb'ı uyarmaya yettiğinden Şah Tahmasb çekildi. İran içlerine girildiği hâlde yine ortalıkta görünmedi. Doğuda tehlike ortadan kalkmıştı. Kanunî, dört ay süren uzun ama rahat bir yürüyüşten sonra İstanbul'a döndü.

KAPİTÜLÂSYONLAR

Fransızlarla, kapitülasyon" adı verilen 16 maddeden oluşan imtiyaz belgesi imzalandı. Bununla Fransızlara sağlanan hakları, şu 8 maddede özetleyebiliriz:

- 1- Osmanlı Devleti'ndeki Fransızlar arasında çıkacak hukukî anlaşmazlıklar, Fransız konsolosları tarafından halledilecektir;
- 2- Her iki devletin uyruğunda bulunanlar, karşı ülkelere, gümrük vergisinden başka hiçbir kayda bağlı kalmaksızın serbestçe ticaret yapabileceklerdir;
- 3- Türklere borçlu olan Fransızlar memleketlerine gittikleri takdirde, borcun ödenmesinden İstanbul'daki Fransız konsolosu sorumlu tutulmayacak, fakat bu borcun ödenmesi için Fransa kralı borçluyu mecbur edecektir;
- 5- Osmanlı Devleti'nde ölen Fransızların mirasları, kanunî mirasçılara kalacaktır;
- 6- Esirler karşılıklı olarak serbest bırakılacak ve yeni esir alınmayacaktır. Esir gemicilerin angarya işlerinde kullanılmaları yasaklanacaktır;
- 7- Fransa'da oturan Türklerle, Osmanlı Devleti'nde oturan Fransızlar on yıl süre ile hiçbir vergiye ve angaryaya tâbi tutulmayacaktır;
- 8- Fransızlar, Müslüman olmak için zorlanmayacak, her iki taraf uyruğunda olanlar, bu anlaşmayı kabule mecbur tutulacaklardır.

Fransızlara tanınan bu kapitülasyon haklarından, sekiz ay içinde görüşmelerini tamamlarlarsa, İngiltere ve İskoçya krallıkları ile Papa-lık da yararlanabilecekti.

Barbaros Hayrettin Paşa

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1538

- Mısır Valisi Hadım Süleyman Paşa, Süveyş limanından hareketle Hint seferine çıktı (13 Haziran).
- Sekizinci Sefer-i Hümayun : Kanunî, Boğdan seferi için İstanbul'dan hareket etti (8 Temmuz).
- Barbaros Hayrettin Paşa, Girit akını sırasında Kerpe ve Kaşot adalarını ele geçirdi (13 Temmuz).
- Hindistan seferine çıkan Hadım Süleyman Paşa, Aden'e ulaşip Aden emirliğini zaptetti (27 Temmuz).
- Osmanlı donanması Hindistan'a ulaştı (4 Eylül).

Avrupa devletleri, Osmanlı Devleti'nin kara yolunu tıkamasından dolayı yıllardır Uzak Doğu'ya yeni yollar bulma çabası içindeydi. Hindistan'da egemenlik kurmak niyetinde olan Portekizli denizciler karşısında, Batı Hindistan'daki Müslüman Gucarat Devleti hükümdarı, Osmanlılardan yardım istedi. Osmanlı padişahı Kanunî Sultan Süleyman, Mısır valisine ferman

göndererek donanma ile Hindistan'a gidilmesini emretti. Hadım Süleyman Paşa kumandasındaki Mısır donanması Gucarat'a ulaştığında, yardım isteyen hükümdarı öldüğü, yenisinin ise Portekizlilerle anlaşığı görüldü. Çaresiz, geri dönüldü.

- Kırım Hanı Sahip Giray, Osmanlı ordusuna katıldı (9 Eylül).
- Boğdan'ın başkenti Suçava şehri fethedildi (15 Eylül).
- Barbaros Hayrettin Paşa, Preveze Zaferi'ni kazandı (28 Eylül):

1539

- Hindistan seferinden dönen Hadım Süleyman Paşa, Yemen'de bir Türk vilâyeti kurduktan sonra Cidde limanına döndü (13 Mart).
- Ayas Paşa'nın ölümü üzerine veziriazamlığa ikinci vezir Lütü Paşa getirildi (13 Temmuz).

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

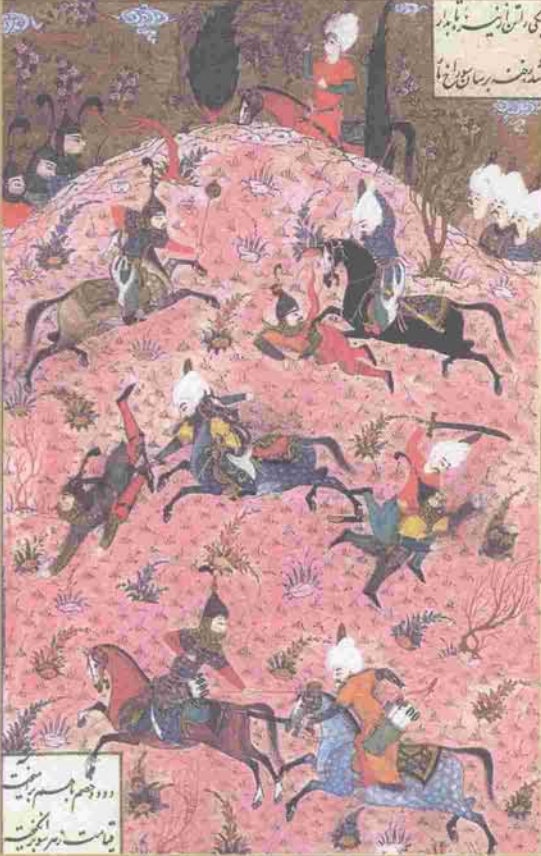
1540

- Osmanlı-Venedik Barış Antlaşması imzalandı (20 Ekim).

Osmanlılar ile birçok kalesini kaybeden Venedikliler arasında İstanbul'da yapılan bu barış göre; Venedikliler, Mora'daki son kaleleri olan Napoli'di Romanya (Anabolu) ve Malvasia kalelerini, Dalmasya kıyısındaki Nadin ve Urana kalelerini ve savaş tazminatı olarak da 300 bin duka altını sefer masrafı olarak Osmanlılara verdiler. Ayrıca Osmanlıların Ege Denizi adaları üzerindeki egemenliğini tanıdılar.

1541

- Veziriazam Lütfi Paşa azledilip yerine Hadım Süleyman Paşa getirildi.
- Kanunî Sultan Süleyman, İstanbul'dan hareketle Budin seferine çıktı (20 Haziran).
- Istabur Zaferi (21-22 Ağustos): Alman ordularına karşı kazanılan bu zafer, Macaristan'ın Avusturya-Alman istilasından kurtulmasını sağlaması açısından çok önemlidir.

Istabur Savaşı
(Minyatür: Süleymanname)

VEZİRİAZAM İBRAHİM PAŞA'NIN İDAMI

Veziriazam İbrahim Paşa'nın idam edilmesi, 1536 yılının önemli olaylarından biridir. İbrahim Paşa, Parga'da doğmuş bir Hristiyan gemicinin oğlu idi. Bir akın sırasında esir alınmış, Manisalı bir ailenin yanında Türk ve Müslüman terbiyesi alarak yetişmiş olan bu devşirme, genç yaşlarda Kanunî'nin gözüne girmişti. Zeki ve becerikli olduğu için kısa zamanda devlet işlerini kavramış ve süratle yükselmişti. Kanunî'nin kız kardeşi Hatice Sultan'la evlendirilerek saraya damat olmuştu.

İbrahim Paşa, iki defa Rumeli beylerbeyliği makamında bulundu ve büyük yetkilerle Osmanlı ordusunun başkumandanlığına getirildi. Kanunî'nin ikinci veziriazamıydı. Pirî Mehmet Paşa'nın emekliye sevk edilmesinden sonra bu makama getirilmiş ve bu makamda 12 yıl 8 ay kalmıştır.

Makbul İbrahim Paşa, kavuştuğu şöhret, zenginlik ve iktidardan fazla gurura kapıldı. Kendisine rakip gördüğü vezirleri safdışı bırakmak için bazı entrikalara girişti.

Fransızlarla kapitülasyon anlaşmasını da o hazırlamış ve imzalamıştı. Bunlardan başka, Hürrem Sultan'ın Kanunî'yi onun aleyhinde kışkırttığı da söylentiler arasındaydı.

Bu ve bilinmeyen başka sebeplerle Kanunî Sultan Süleyman, İbrahim Paşa'nın idamını emretti ve bu emir 14/15 Mart 1536 gecesi yerine getirildi. Bundan sonra Makbul İbrahim, "Maktul İbrahim Paşa" olarak anıldı.

PREVEZE ZAFERİ

Kanunî, Macaristan'ı bir Türk eyaleti yaptıktan sonra Alman İmparatoru ve İspanya Kralı Charles Quint'e hem karadan hem denizden darbe indirmek istiyor, plânlarnı buna göre yapıyordu.

Kanunî'ye, deniz savaşlarındaki başarılarını nice zamandan beri takdirle takip ettiği Barbaros gibi bir amiral gerekiyordu. Barbaros, gerçekten çağın en büyük denizcisiydi. Kanunî, donanmanın başına Barbaros'u (Hızır Reis) geçirmek istiyordu. Onun için Sinan Çavuş ile bir ferman gönderdi ve Barbaros'u İstanbul'a davet etti.

Kanunî'nin eşi Hürrem Sultan

Preveze Deniz Savaşı

Barbaros'a, devlete hayırlı hizmetler görmesi dileğiyle "Hayreddin" adını verdi. Andrea Doria hakkında ondan bilgi aldı. O kış, tersanede çalışmalarını ve istedikleri şekilde gemiler yaptırmasını buyurdu.

Bu arada Halep'te bulunan vezirazam İbrahim Paşa'yı görmek için Barbaros gitti ve oradan beylerbeyi rütbesiyle geri döndü. İstanbul'a gelince "Kaptan-ı Derya" ilân edildi.

OSMANLI DONANMASI TUNUS'TA

Barbaros, Galata tersanelerinde 61 kadirga ve baştarde inşa ettirdi. Bunlara Cezayir'den getirdiği 18 kadirga ve 5 levend gemisini de kattı. Filoda çok iyi teçhiz edilmiş ve eğitilmiş 8 bin asker vardı. Filonun yapımı 800 bin altına mal olmuştu.

Kanunî, 1536 yazının ilk günlerinde Irak seferine çıkarken, Barbaros Hayreddin de yeni donanması ile İtalya'ya doğru yelken açmıştı.

Messina Boğazı'na giren donanma, Reggio şehrini yağmaladı ve sonra yukarı doğru çıkarak İtalya kıyılarına vurdu. Citraro limanındaki 18 İspanyol gemisi yakıldı.

Kanunî Sultan Süleyman

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1541

- Budin ele geçirildi ve bütün Macar toprakları Osmanlı topraklarına katıldı (29 Ağustos).

Budin Eyaleti : Osmanlı Devleti'nde yönetim birimi. Merkezi Budin kenti olmak üzere kuruldu. Macaristan'ı bir eyalet olarak Osmanlı topraklarına katan Kanunî Sultan Süleyman, vezir Ramazanoğlu Süleyman Paşa'yı ilk Budin beylerbeyi atadı ve kadılık görevini de Hayrettin Çelebi'ye verdi. Başlangıçta eyalet, Paşa sancığı dışında Semendire, Alacahisar, Osek, Mohaç, Eğri, İzvornik, Vurnçetin, Segedin, Istolni Belgrad sancaklarını kapsıyordu. Bu bölümlenme, Macaristan, Osmanlı yönetiminden çıkana kadar çeşitli değişikliklere uğradıysa da Budin eyaleti, önemini ve ayrıcalıklarını korudu.

Budin beylerbeyinin kendine özgü ayrıcalıkları bulunurdu. Macar elçilerini doğrudan huzuruna kabul eder ve yıllık haracın İstanbul'a gönderilmesini sağlardı. Erdel Beyliği ve Avusturya Devleti'yle olan ilişkilerin yönetme ve düzenleme yetkisi vardı. Macar kâtipleri aracılığıyla Avusturya (Nemçe) kralıyla bir hükümdar gibi mektuplaşırdı. Yıllık baş ödediği için Osmanlılara bağımlı bir devlet sayılan Avusturya'ya, önceleri İstanbul'dan elçi gönderilmez, gerekli bildiriler Budin beylerbeyi tarafından Viyana'ya gönderilen bir çavuş aracılığıyla iletilirdi. Beylerbeyinin buyruğunda bir hazine defterdarı ve çeşitli maliye memurları vardı. Daha sonra İstanbul'da Budin eyaleti için dördüncü defterdarlık kuruldu. Beylerbeyinin yıllık sekiz yüz seksen bin ve sancak beylerinin de iki yüz on bin ile yedi yüz kırk bin akçe arasında değişen hasılat bulduğu gibi, tüm eyalette iki bin yedi yüz yirmi iki kılıç zeamet ve tımar vardı. Tuna'da ve bu imâğa dökülen akarsularda çalışan gemi ve kayıklarda bulunan kaptanları, beylerbeyinin buyruğunda bulunan "Budin kaptanı"nın gözetiminde görev yaparlardı. Budin kaptanı, on firkateynle yaklaşık bin bahiye azabından oluşan hafif bir filonun başında, ırmakta güvenliği sağlamak, Tuna köprülerini kurmak ve bunları korumakla görevliydi. Budin beylerbeyleri, önceleri kubbe vezirleri arasından seçilirken, sonraları dış vezirlerden atandı.

- Şair, Bektaşî dervîşi Gül Baba öldü.

Gül Baba : Asıl adı Cafer'dir.

Hayatı üstüne kesin bilgileri yoktur. Ünlünün yaygınlığı, I. Süleyman (Kanunî) tarafından çağrılmasına yol açtı. Budin'in fethine katıldı ve orada şehit düştü. Savaşlarda, başında her zaman bir gül taşıdığı için "Gül Baba" diye anıldı. Budin'de türbesinin bulunduğu tepe, bugün de "Rözsadomb" (Gül Tepesi) adıyla anılır. Şiir ve düz yazılarını "Miftahü'l-Gayb" adlı bir risalede topladığı belirtilmektedir.

Gül Baba'nın Budapeşte'deki türbesi (Gravür: Vasquez, 1830)

- Kanunî Sultan Süleyman, Budin'den İstanbul'a hareket etti (28 Eylül).

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1542

■ Peşte Savaşı (24 Kasım):

Peşte Kalesi'ni savunan 8 bin kişilik Osmanlı birliği ile Avusturya ordusu arasında Peşte Kalesi'nde yapılan savaşta, Avusturya Arşidükü Ferdinand komutasındaki Avusturya ordusu, 10 misli kuvvetle Peşte Kalesi'ni 7 gün kuşattı. Avusturya askerleri kaleden açılan bir geçitten içeri girerken çok kayıp verdi. Bunun üzerine Avusturya orduları, bu savaştan bir sonuç alamayınca geri çekildi.

1543

■ Kanunî Sultan Süleyman, onuncu sefer-i hümayuna (Estergon Seferi) çıktı (23 Nisan).

■ Barbaros Hayrettin Paşa, İtalya sahilindeki Messina ve Reggio kalelerini teslim aldı (20 Haziran).

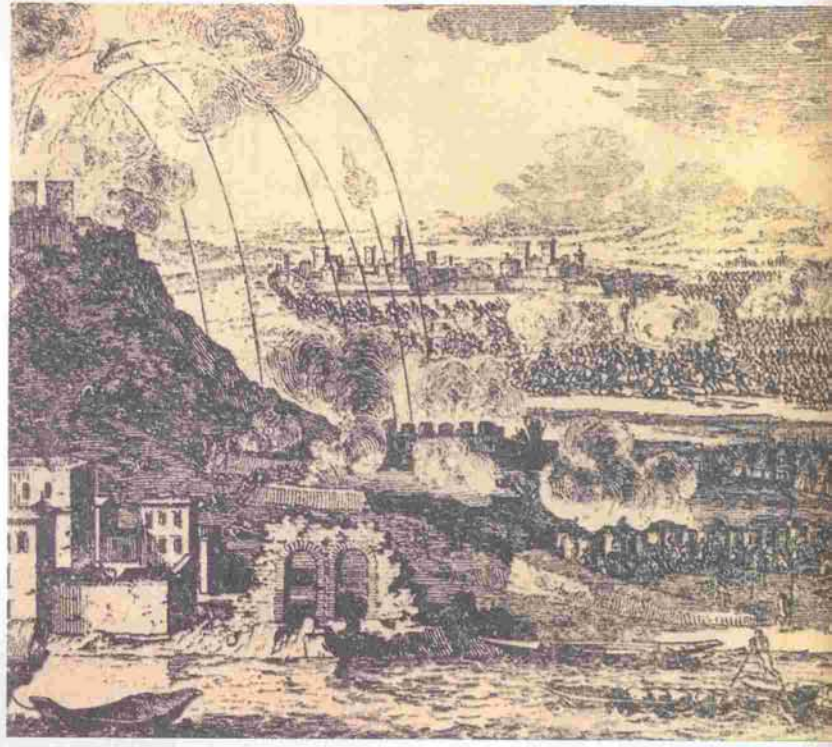
Kaptan-ı Derya Barbaros Hayrettin Paşa, 150 gemilik donanmasıyla, Fransızların yardım isteği üzerine İtalya'ya düzenlediği seferde Sicilya'da Messina ve Reggio kalelerini ele geçirdi. İtalya'nın batı kıyılarında dolaşarak, Teslim olmayan Gaeta Kalesi ele geçirilip yıkıldı. Gaeta Valisi Don Diego, eşi ve güzel kızı Dona Maria esir alındı. Dona Maria, İslamiyeti kabul etmesi üzerine Barbaros Hayrettin Paşa ile nikâhlandı. Ostia limanına gelince telâşa kapılan Roma halkı şehirden kaçtı.

■ Estergon Kalesi kuşatılıp (29 Temmuz) ele geçirildi (10 Ağustos):

Peşte Kalesi'ne saldırıp sonuç alamayan Avusturya ordusuna karşı Kanunî Sultan Süleyman komutasındaki Osmanlı ordusunun, kuzey Macaristan'daki Estergon (Gran) Kalesi'nin kuşatılmasında şiddetli çarpışmalar oldu. Avusturya ordusu ağır kayıp verdiği hâlde, kalenin kuşatması gevşemedi. Kanunî Sultan Süleyman'ın bu onuncu seferinde Estergon Kalesi uzun uğraşlar sonucu ele geçirildi.

■ Nice (Nis)'in fethi (20 Ağustos):

Kaptan-ı Derya Barbaros Hayrettin Paşa komutasındaki 150 gemilik Osmanlı ve 40 gemilik Fransız donanmalarının müstereken başlattıkları saldırı karşısında tutunamayan müttefik orduların koruduğu Nis limanı kalesi, kuşatılarak topa tutulunca teslim olmak zorunda kaldı. Bu savaşta Fransız donanmasının barutu bitince Osmanlı donanmasından barut isteğinde bulundu. Fransa Kralı I. François, sefer masrafı olarak 800 bin duka altını ödedi.

Estergon Kalesi kuşatması

Sardunya adası kıyılarını da vurduktan sonra Barbaros, Cezayir'e yöneldi. Fakat çıkan bir fırtına yüzünden Tunus'un Bizerte limanına sığınmak zorunda kaldı. Bu olay Tunus'un geçici bir süre Türk idaresinde kalmasına sebep oldu. Barbaros burada Halk-ul Vâd Kalesi'ne asker çıkardı.

Barbaros, İtalya kıyılarına yapılan seferlerden sonra 40 gemiyi esirler ve ganimetlerle birlikte İstanbul'a göndermiş. 20 gemiyi ise sefere yollamıştı. Elinde ancak 14 gemi kalmıştı. Bu gemiler de Bon (Beled-ül Ünnab) burunda demirlemişlerdi.

Osmanlı donanması Nis (Nice) limanında (Topkapı Sarayı Müzesi)

DÜŞMAN KUVVETLERİ TUNUS'TA

Bir ay süren kuşatmadan sonra Charles Quint'in kuvvetleri, Halk-ul Vâd Kalesi'ni aldılar. Daha sonra Mevlay Hasan'dan da takviye kuvvetler alarak Tunus'a girdiler. Barbaros'un elinde sadece 7200 kişi vardı. Barbaros bir huruç hareketi yaparken yerli Araplar şehirdeki 10 bin kadar esir Hristiyanı salıverdiler ve kale kapılarını kapattılar.

Barbaros düşmana bir hayli zarar verdirerek savunma yaparken, Kanunî, Irak seferinde olduğu için İstanbul'dan yardım alamıyor, buna karşılık Charles Quint'in donanması aralıksız takviye ediliyordu. Bu durumda Barbaros, Beled-ül Ünnab'a gidip 14 gemisiyle denize açıldı ve Cezayir'e geçti.

Tunus, bu nedenle zaptedildiği yıl elden çıkmıştı. Tekrar Osmanlı hâkimiyetine girmesi 1574 yılında gerçekleşecek ve bundan sonra 307 yıl Osmanlı idaresinde kalacaktı.

Barbaros, Tunus'un düşmesinden on beş gün sonra Afrika'nın batısındaki Majorka ve Minorka adalarını vurup İstanbul'a döndü.

Kanunî Sultan Süleyman, bir yıl sonra İtalya'ya sefer yapmaya karar verdi. Bunun için Osmanlı donanması kara askerini Adriyatik Denizi'ne Avlonya limanına getirdi. İtalya'nın topuğuna rastlayan Castro ve Otranto kaleleri fethedilerek birçok esir ve ganimet alındı. Fakat bu sırada Venedik, düşmanca hareketlere giriştiği için İtalya'nın güneyindeki harekât-tan vazgeçilerek Venedik üzerine yürüme kararı alındı ve Venediklilerin elinde bulunan Korfu adasına çıkarma yapıldı. Adadaki bütün köyler işgal edilerek Korfu Kalesi kuşatıldı. Venedik, Fransa aracılığı ile barış isteyince kuşatma kaldırıldı. Daha sonra Ege'ye geçerek burada birçok adayı zaptetti. Girit adasından 15 bin esir alındı. Girit'le Rodos arasındaki Kasos ve Karpatos adaları da ele geçirildi. Ege'de Venedik hâkimiyeti böylece çöktürülmüş oldu.

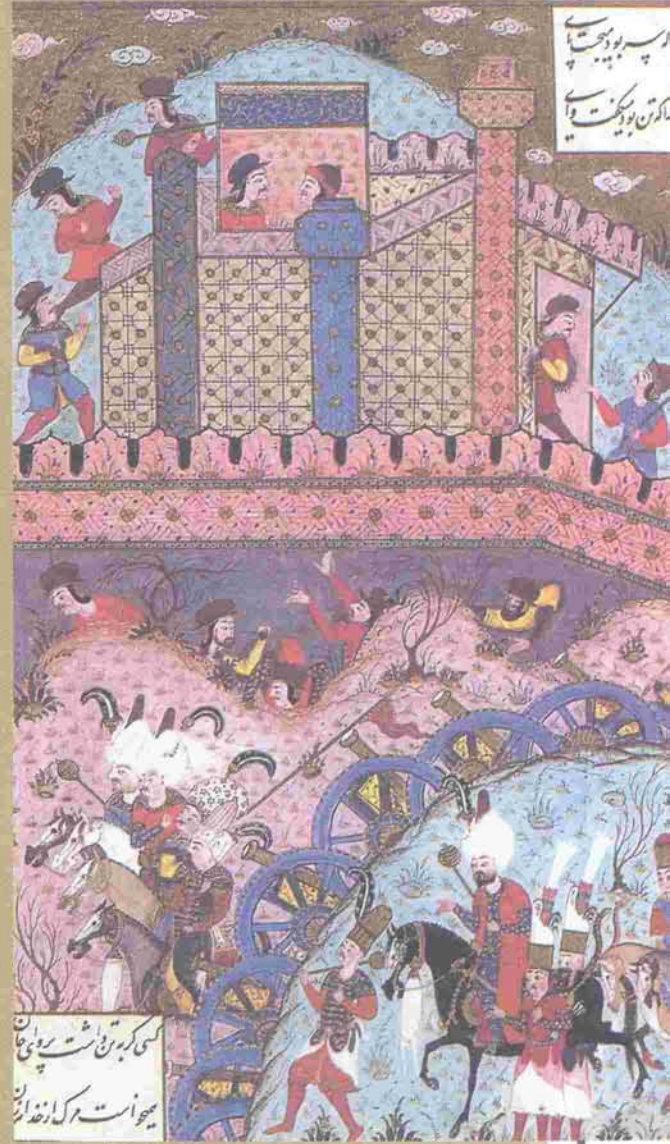
Kanunî Sultan Süleyman'ın kaftanı

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1543

- İstolni Belgrad Kalesi kuşatılıp (20 Ağustos) ele geçirildi (4 Eylül).

Osmanlı ordusu ile Macar krallığının taç giyme merkezi olan Budin'in batısındaki İstolni Belgrad Kalesi'ndeki savaşta kanlı çarpışmalar oldu. 15 gün süren kuşatmadan sonra kalenin anahtarı Kanunî Sultan Süleyman'a teslim edildi. İstolni Belgrad da Sancakbeyliği hâline getirildi.

İstolni Belgrad Kalesi'nin kuşatılması

- Kanunî Sultan Süleyman'ın oğlu Manisa Valisi Şehzade Mehmet vefat etti (6 Kasım).
- Kanunî, oğlunun cenaze törenine katılmak için İstanbul'a döndü. (16 Kasım).

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1544

- Şehzade Camii'nin yapımına başlandı (23 Mayıs):

İstanbul Eminönü ilçesi Şehzadebaşı semtinde I. Süleyman döneminde Şehzade Mehmet'in ölümü üzerine 1544-1548 yılları arası Mimar Sinan'a yaptırıldı. Sinan'ın ilk önemli yapıtı olan camide, medrese, imaret-hâne, tabhâne, mektep ve türbeden oluşan ek yapılar vardır. Cami, kare plânlıdır. Kubbesi 19 m çapında, 37 m yükseklikte, dört filayağı üzerindedir. Osmanlı mimarisinde ilk kez yarım kubbeler, çeyrek kubbelerle bu camide genişletildi. Cami, dış avlu, iç avlu ve asıl cami olmak üzere üç bölümden oluşur.

- Budin Beylerbeyi Mehmet Paşa, Macaristan'daki Avusturya kalelerini ele geçirmek için harekete geçti (23 Nisan).

Budin Valisi Mehmet Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Vişegrad'ı 10 günlük bir kuşatmadan sonra teslim aldı. Neograd ile Hatvan kaleleri savaşız ele eğildi. Macaristan'da alınan birçok kale sonunda, 12 sancakbeyliği kurulmuş oldu.

- Hadım Süleyman Paşa görevinden alınarak yerine Kanunî'nin kızı Mihrimah Sultan'ın kocası Damat Rüstem Paşa veziriazamlığa getirildi (28 Kasım).

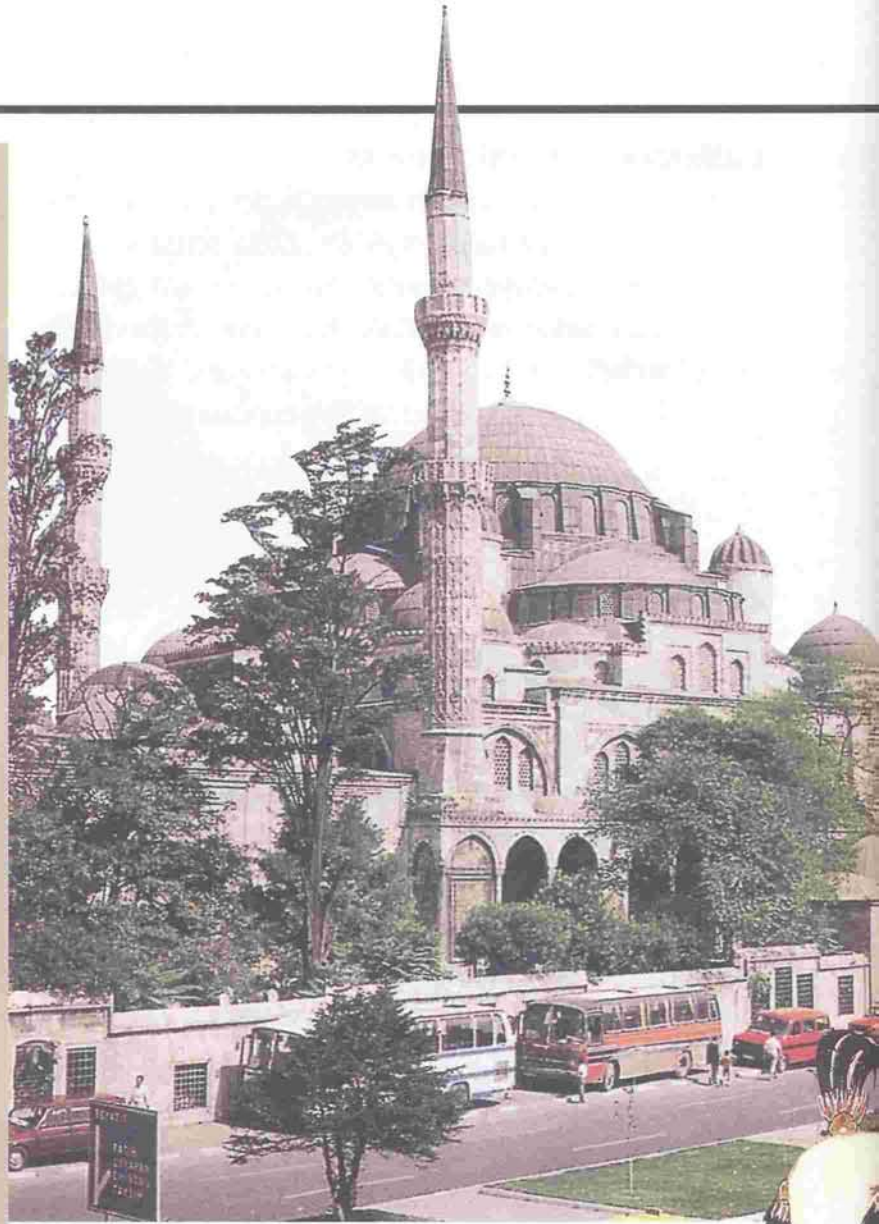

Kanunî'nin kızı Mihrimah Sultan

1545

- Almanya İmparatoru V. Karl ve Avusturya Arşidükası I. Ferdinand'la 18 ay süreli barış antlaşması imzalandı (10 Kasım).

Bu antlaşmada, Osmanlıların tespit ettiği sınırlar esas alındı ve Osmanlıların tüm istekleri kabul edildi. Alman elçisi Veltwick, ertesi yıl İstanbul'a gelerek Ferdinand ile Charles Quint'in altın ve gümüş sürahilerini armağan olarak sundu.

Kanunî Sultan Süleyman'ın oğlu şehzade Mehmet adına yaptırılan İstanbul'daki Şehzade Camii

BARBAROS-ANDREA DORIA SAVAŞI

Türklerin Akdeniz'e yayılmalarından ve hâkimiyet kurmalarından, Papalık, Almanya ve İspanya İmparatoru Charles Quint ile Venedik çok tedirgindi.

Türlere karşı Fransa ve İngiltere'nin dışında bütün Avrupa devletleri donanmalarını birleştirmek ve ünlü amiral Andrea Doria'nın kumandasına verme kararını aldılar.

Korfu adasında Haçlı donanması yığınak yapmaya başladı. Doria, 15 Mart 1538'de Korfu'da bulunacağını bildirdi. Buraya ilk gelen Venedik donanması oldu. 17 Haziran'da da Papa donanması geldi. Fakat Andrea Doria'nın kumandasındaki İspanyol donanması bir türlü görünmüyordu. Bu arada Marko Grimani, 30 gemi ile Preveze'ye bir baskın yaptı ve kaleyi ku-

şattı. Bu sırada, Barbaros İstanköy'de bulunuyordu. Durumu öğrenince derhal harekete geçti ve Modon üssüne vardı. Ünlü denizce Turgut Reis'i öncü olarak göndermişti.

Düşman, gemi sayısı bakımından beş misli, asker sayısı bakımından üç misli üstün görünüyordu ama, önemli olan kumanda üstünlüğüydü.

Andrea Doria, Türk donanmasının limandan çıkıp açık denize açılmayacağını, böylesine büyük bir donanma ile açık deniz savaşına cesaret edemeyeceğini sanıyordu. Oysa Barbaros, limandan çıkmak için içeriden esecek uygun bir rüzgâr beklemekteydi.

27 Eylül 1538 günü Türk donanması, limandan açılarak düşman donanmasının üzerine doğru ilerledi. Umadığı bir anda Türk donanmasını karşısında gören Andrea Doria, daha uygun bir yerde savaşmak için yelken açtı. Onu takip eden Türk donanması ile Haçlı donanması, nihayet Preveze önlerinde karşı karşıya geldiler.

Türk donanmasının orta kınadına Kaptan-ı Derya Barbaros Hayreddin Paşa kumanda ediyordu. Sağ kanat kumandanı Salih Reis, sol kanat kumandanı Seydi Ali Reis, yedek filonun kumandanı ise Turgut Reis idi.

Barbaros, deniz tarihinde o güne kadar görülmemiş bu hareketin bütün sorumluluğunu kendi omuzlarına aldı. Kararını verdi ve hiç vakit kaybetmeden, süratle düşmanın kalyon hattına ilerledi ve şiddetle saldırdı. Müthiş çarpışma beş saat kadar sürdü. Andrea Doria hava kararken kaçmaktan başka çare bulamadı. Savaş gemilerinden 128'i batmış veya işe yaramaz hâle getirilmişti.

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1546

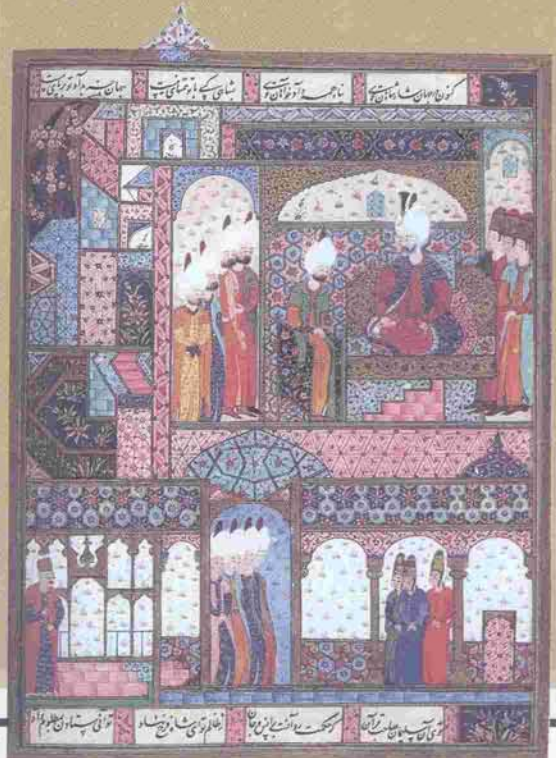
- Büyük Türk amirali Barbaros Hayrettin Paşa (Hızır Reis), 73 yaşında İstanbul'da öldü (4 Temmuz); Beşiktaş'ta Mimar Sinan'ın eseri olan türbesine defnedildi.

Yakup adlı bir sipahi subayının dört oğlundan biri olan Hızır, ağabeyi Oruç'la birlikte korsanlık yapmış, bu arada Cezayir'i ele geçirerek bir beylik kurmuşlardı. Oruç'un bir çarpışmada ölümünden sonra Hızır, Cezayir'i Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim'e vererek Cezayir Beylerbeyi oldu. Daha sonra, Kanunî Sultan Süleyman zamanında "Kaptan-ı Derya" yapılan Barbaros, donanması ile Akdeniz'i bir Türk gölü durumuna getirdi. 1538'de büyük bir haçlı donanmasını Preveze'de yendi.

- Kanunî Sultan Süleyman'ın torunu Şehzade Murat (III. Murat, II. Selim'in oğlu) dünyaya geldi (4 Temmuz).

1547

- Yapılan antlaşma gereği, Almanya ve Avusturya haraca bağlandı (13 Haziran), Türk-Alman barış antlaşması imzalandı (19 Haziran). Antlaşma, Charles Quint tarafından tasdik edildi (1 Ağustos). İspanya Krallığı, Papa ve Venedik Cumhuriyeti de antlaşmaya katılıp, antlaşma şartlarını kabul ettiler.
- Yemen'in merkezi olan San'a Kalesi, Özdemir Paşa tarafından fethedildi (23 Ağustos).
- İran Şahı I. Tahmasb'ın kardeşi Elkas Mirza, Türkiye'ye iltica etti.

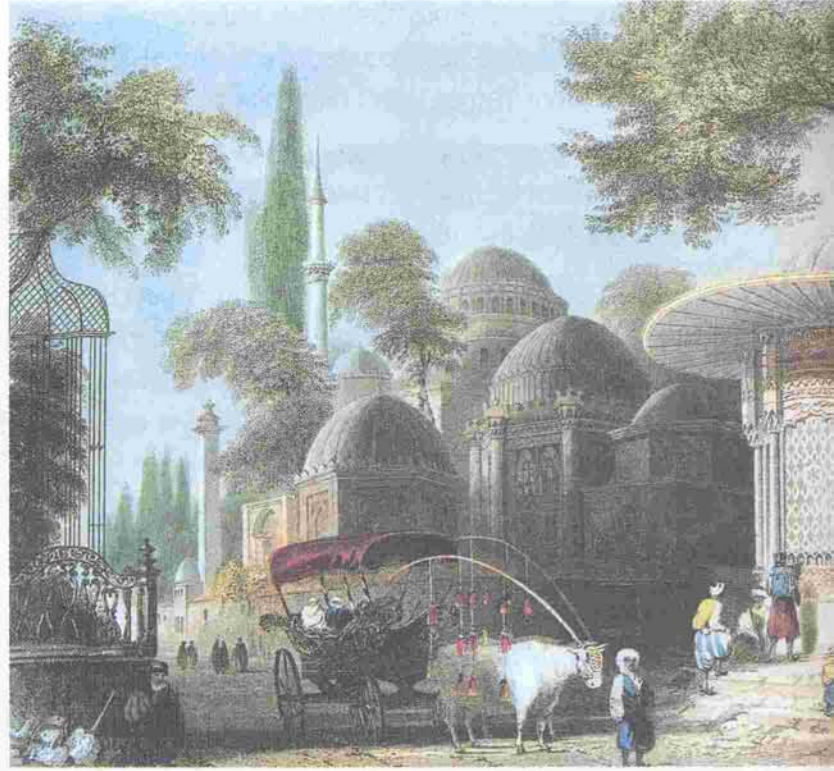

Elkas Mirza'nın İstanbul'a gelişi
(Minyatür: Süleymanname)

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1548

- Kanunî Sultan Süleyman, ikinci İran seferi için İstanbul'dan Üsküdar'a geçti (29 Mart). Bu sefer, Kanunî Sultan Süleyman'ın 11'inci seferi olup, Tebriz'i de üçüncü kez ele geçirdi. Safevî hükümdarı Tahmasb, yine Osmanlı ordusunun karşısına çıkamadı. Şıvan ve Hoy alındı. Kanunî Sultan Süleyman, kışlamak üzere Halep'e döndü.
- Şehzade Camii'nin yapımı tamamlandı.
- Kanunî Sultan Süleyman, kış mevsimini geçirmek için Halep şehrine geldi (25 Kasım) ve bu tarihi beldeye altı ay kadar ikâmet etti.
- Kanunî Sultan Süleyman'ın kızı tarafından yaptırılan İstanbul Üsküdar'daki Mihrimahsultan Camii inşaatı tamamlandı. Mihrimahsultan Camii: İstanbul Üsküdar'da Mihrimah Sultan tarafından yaptırıldı. Mimar Sinan'ın esesidir. Kare plânlı yapının son cemaat yerini sekiz sütuna dayanan beş kubbe örtmektedir. Tek şerefeli iki minaresi ve hükkâr mahfeli olan cami, bir orta ve iki yan kubbeyle örtülüdür.

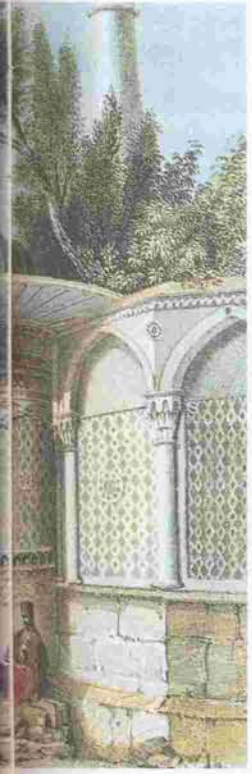

1584 yılında ibadete açılan Şehzade Camii (Gravür: Bartlett)

OSMANLI DONANMASI HİNT OKYANUSU'NDA

XVI. yüzyılda kıta dışına çıkarak yayılmacılık politikası güden iki Avrupa devleti İspanya ile Portekiz idi. Bu denizci ülkelerden İspanya, yeni keşfedilmiş olan Amerika kıtasında, Portekiz ise Asya kıyılarında tutunmaya çalışıyordu. Portekizliler Asya'da, özellikle Hindistan'ın kuzeybatısında Müslüman devletleri tehdit etmekteydiler. Guçerat hükümdarı Bahadır Şah,

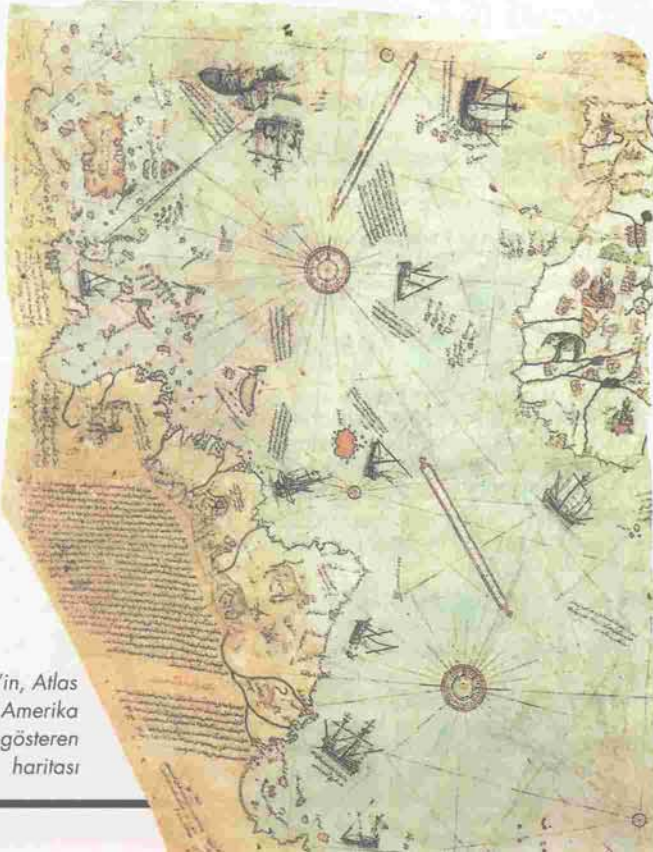

Portekizlilere karşı koymakta güçlük çektiği için Osmanlı İmparatorluğu'ndan yardım istemişti. Osmanlı hükümdarı aynı zamanda İslâm Hali-fesi olduğu için, Hristiyanlara karşı Müslüman devletleri himaye etmek ona düşüyordu.

Kanunî Sultan Süleyman, Mısır valisi Hadım Süleyman Paşa'ya, Süveyş'te bir donanma kurma görevini verdi. Mısır valisi de çok güç şartlar altında sağlanan malzemelerle 80 gemiden oluşan bir donanma meydana getirdi. Barbaros, Preveze Savaşı için Akdeniz'e açıldığı sırada Süveyş donanması da Süleyman Paşa'nın kumandasında Aden'e inmiş bulunuyordu. Aden itaat altına alındı ve donanma Hint Okyanusu'na açılarak Hindistan kıyılarına ulaştı. Burada Portekizlilerin elindeki iki kaleyi fethet-tikten sonra Gucerat'ın Diu (Goa) limanına ha-reket edildi.

Bu sırada, Osmanlı hükümdarından yardım isteyen Gu-cerat hükümdarı Bahadır Şah ölmüş, yerine oğlu Mahmut Şah geçmişti. Bu yeni şah, tahta çıkarken Portekizlilerden destek almıştı ve onlardan yana bir politika takip ediyor-du. Türk donanmasının gelişinden pek memnun olmadı ama bunu belli etmek istemedi. Hadım Süleyman Paşa'nın kuvvetlerini yıpratacak gizli teşebbüslerde de bulundu. Bu-nun üzerine Süleyman Paşa, Diu'ya hâkim olmaktan vaz-geçti ve askerlerini toplayarak geri çekildi.

Piri Reis'in, Atlas Okyanusu ve Amerika kıyılarını gösteren haritası

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1549

■ Tortum Kalesi fethedildi (17 Eylül).

■ Kanunî Sultan Süleyman, İkinci İran seferi sonrası İstanbul'a döndü (21 Aralık).

1550

■ Süleymaniye Camii'nin temel atma töreni yapıldı (13 Haziran).

İstanbul Süleymaniye semtinde I. Süleyman adına Mimar Sinan tarafından 1550-1557 yılları arasında yapıldı. Boğaz ve Haliç'e bakan bir tepede kurulan Süleymaniye Külliyesi'nin içindedir. Klasik Osmanlı mimarisinin en büyük eserlerinden biri olan Süleymaniye Camii'nin planı, dikdörtgen biçimindedir. Yerden yüksekliği 53 m olan kubbe, pandantifler üzerine oturur. Mihrap ve ana kapı yönünde iki yan kubbe, merkez kubbeyi destekler. 4 minaresi vardır. Minarelerin aynı boyda olmaması, camiye bir piramit havası vermektedir. Yan nefleri üzeri beş kubbeyle örtülmüştür. Mihrabın çini dekoru ve hünkâr mahfilinin mermer işçiliği çarpıcıdır. Klasik devrin en güzel örneklerini taşıyan süslemeler önem taşır. Mimar Sinan, bu camide mimarî bütünlüğü ve geniş mekânın yanısıra akustik durumunu da düşünmüş ve bunu kubbeye yerleştirilen iç boş küpler ve caminin zeminindeki tuğladan boşluklarla başarmıştır.

1551

■ Avusturyalılara karşı Macaristan Serdarlığına atanan Rumeli Beylerbeyi Sokollu Mehmet Paşa, orduyla beraber Belgrad'a hareket etti (10 Temmuz).

■ Turgut Reis komutasında 174 gemiden oluşan Osmanlı donanması, Malta'yı bombaladı. Gozzo adasını da tahrip edip yağmaladıktan sonra Trablusgarp'a hareket etti (14 Temmuz).

■ İran Şahı Tahmasb, Kanunî'nin İran seferine karşılık olarak Van gölünün kuzey ve kuzeybatısını baştanbaşa tahrip ederek binlerce insanı öldürdü (Ağustos).

■ Trablusgarp'ın fethi (15 Ağustos): Kaptan-ı Derya Sinan Paşa ve Turgut Reis komutasındaki 90 gemilik Osmanlı donanması ile Malta (Saint-Jean) şovalyeleri arasında Trablusgarp'ta yapılan savaşta Trablusgarp Kalesi, 20 günlük bir kuşatmadan sonra, kaleyi savunanların serbestçe çıkıp gitmelerine izin vermek şartı ile Osmanlılara teslim oldu. Böylelikle Osmanlılara bağlanan Trablusgarp, beylerbeyliği hâline getirildi.

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1551

■ Erdel Seferi:

Sadrazam Sokollu Mehmet Paşa komutasındaki 80 bin kişilik ve 100 toplu Osmanlı ordusunun Erdel'e yaptığı seferde Beçe, Bekerek, Çanad gibi 14 kale savaş yapmadan ele geçirildi. Lippa alındıktan sonra Tamişvar'a gidildi. 15 gün süren Tamişvar Kalesi kuşatması, kış mevsiminin yaklaşması nedeniyle kaldırıldı.

1552

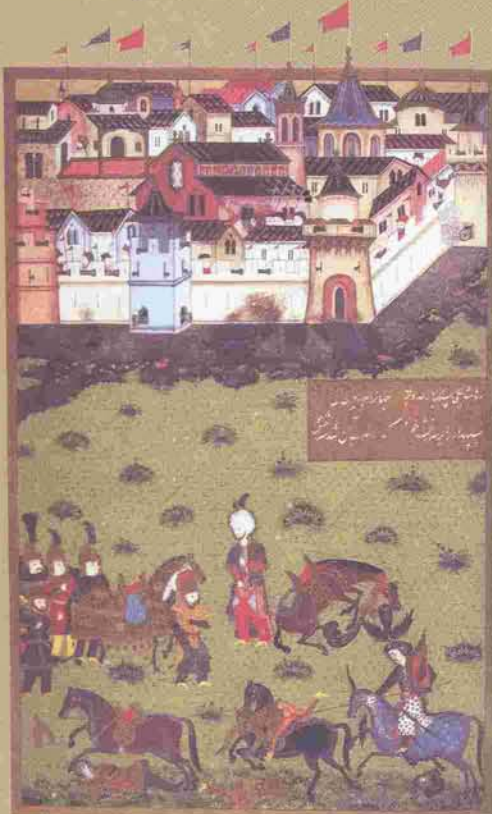
■ Segedin baskını, büyük bir Türk zaferiyle sonuçlandı (23-24 Şubat gecesi).

Budin Valisi Hadım Ali Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Erdel'deki başkomutan Castaldo komutasındaki Avusturya ordusu arasında Tızza nehi üzerindeki Segedin'de yapılan savaş çok kanlı geçti. Yenilen Avusturya ordusu 5 bin ölü vererek geri çekildi.

■ Piri Reis, Hint deniz seferinde aşırı fırtına ve kürekçilerin kaçması nedeniyle başarılı olamadı (Nisan).

■ Veszprem Kalesi, Hadım Ali Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu tarafından ele geçirildi (11 Nisan).

■ Tamişvar Kalesi kuşatıldı (28 Haziran); 26 Temmuz günü fethedildi.

Tamişvar Kalesi (Minyatür: Süleymanname)

ALMANLARIN BARIŞ İSTEĞİ
KABUL EDİLDİ

Alman İmparatoru Charles Quint, Osmanlı himayesindeki Fransa'nın bağımsızlığını ortadan kaldırma çabalarından vazgeçti ve Türklerle anlaşmaktan başka çare olmadığını kabul etti. İstanbul'a barış isteğiyle ve tam yetkiyle gelen Alman elçilerini Türk hükûmeti de olumlu karşıladı. Uzun süren müzakerelerden sonra, 8 Ekim 1547'de Kanunî tarafından onaylanan anlaşmanın şartları özet olarak şöyledir:

- 1- O güne kadar Türklerin Macaristan'da fethettikleri bütün yerler yine Türklerde kalacaktır;
- 2- Almanya ve ona bağlı devletler, Türk topraklarına karadan ve denizden hiçbir şekilde tecavüz etmeyeceklerdir;
- 3- Türk topraklarında herhangi bir zarar-ziyana sebep olurlarsa; bunu Alman hükûmeti Türk hükûmetine ödeyecektir;
- 4- Hristiyan devletler, Ferdinand, elinde bulunan topraklarda ancak Osmanlılara bağımlı kalmak şartıyla hüküm sürecek ve Osmanlı Devleti'ne yılda 45 bin duka altını vergi ödeyecektir;
- 5- Osmanlı ve Alman imparatorluklarının vatandaşları, her iki imparatorluğun sınırları içinde serbestçe ticaret yapabileceklerdir;
- 6- Osmanlı Devleti'nden Almanya'ya kaçanlar olursa bunların Müslüman ya da Hristiyan olmaları dikkate alınmaksızın, Alman hükûmeti tarafından derhal Osmanlı Devleti'ne iade edilmeleri sağlanacaktır.

KANUNÎ'NİN İKİNCİ İRAN SEFERİ

Kanunî Sultan Süleyman, Hristiyan dünyasının en güçlü hükümdarı Charles Quint'i dize getirdikten sonra dikkatini tekrar doğuya çevirdi. İran tahtında Şah İsmail'in üçüncü oğlu Tahmasb vardı. Tahmasb'ın kardeşi Elkas Mirza kaçıp Osmanlılara sığınmış ve İstanbul'da çok iyi karşılanmıştı.

Kanunî'ye sığınan Elkas Mirza, kardeşinden İran tahtını almak istiyordu. Sefere o da katıldı ve öncü kuvvetlerle sınırı gönderildi. Kanunî de 1548 Nisanında yola çıktı. Önce Anadolu'da, yolda, şehzadeleri Selim, Bayezid ve Mustafa ile görüştü. Şehzade Cihangir de yanındaydı.

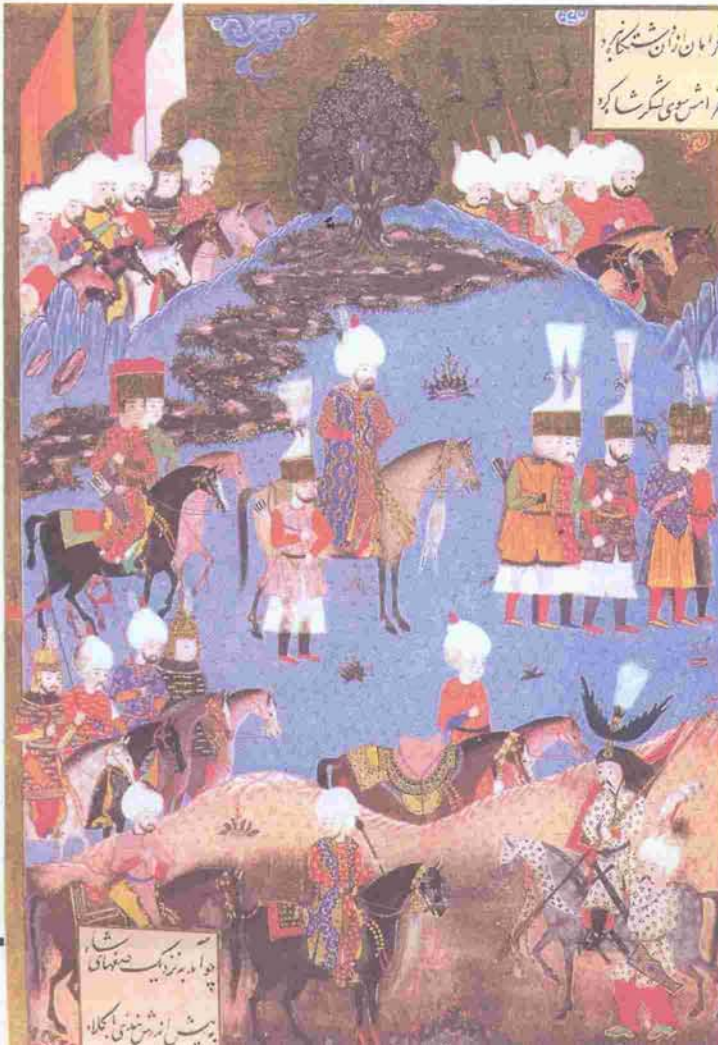

Erzurum'a geldiğinde, burada eyalet kuvvetlerinin de toplanmış olduğunu gördü. Buradan Pirî Paşa'yı Van Kalesi'nin zaptı için gönderen Kanunî'nin kendisi Tebriz'e yöneldi.

Van kuşatıldı ve bir hafta sonra teslim oldu. Kanunî'nin Tebriz'e geldiğini gören Şah Tahmasb kaçmıştı. Bunun üzerine Kanunî, Diyarbakır'a geçmeye karar verdi (1549).

Kanunî'nin uzaklaştığını gören Şah Tahmasb, Türk şehirlerine tekrar akınlar yaptı. Kars'ta halkı kılıçtan geçirdi. Erzin-can'a uzanarak şehirleri yağmaladı. Bunun üzerine Ahmet Paşa, şahın üzerine gönderildi. Fakat ondan önce paşalardan biri şahın ordusu ile karşılaşmış, çarpışmış ve yenmişti. Şah, kalan askerleriyle yine kaçtı. Onu yakalamak, meydan savaşına zorlamak mümkün olmuyordu.

İran şahının kardeşi Elkas Mirza'nın isteği üzerine kendisine bir miktar kuvvet verildi ve Elkas Mirza, İran içlerine girerek Hemedan, Isfahan, Kom, Kâşân şehirlerini yıkıp yaktı. Pek çok ganimet aldı ve bunları Kanunî'ye gönderdi.

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1552

■ Palast Savaşı (11 Ağustos):

Hadım Ali Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile 7 bin kişilik Avusturya ordusu arasında Palast ovasında yapılan bu savaşta, Avusturya ordusu yenilerek bozguna uğradı. Fülele Kalesi Osmanlıların eline geçti. Vaş piskoposu bu savaşta öldü. Alınan 4 bin esir arasında, savaş yöneten Avusturyalı Erasmus Teufel ile komutanlardan Pallaviçini de vardı.

■ Szolnok Savaşı (4 Eylül):

Hadım Ali Paşa ve Kara Ahmet Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Avusturya ordusu arasında Tizsa nehri kenarındaki Szolnok Kalesi'nde yapılan savaşta, Avusturya ordusunu yenen Osmanlı ordusu, Szolnok Kalesi'ni kolayca ele geçirdi. Avusturya askerleri ve komutanları Laurent Nyary, savaş alanından kaçtı. Fakat Laurent Nyary yakalanarak Kara Ahmet Paşa'nın huzuruna çıkarıldı. Kızını muhafızlardan birine vererek kurtulabildi.

■ Eğri Savaşı (9 Eylül) :

Hadım Ali Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Avusturya ordusu arasında Macaristan'ın kuzeydoğusundaki Eğri Kalesi'nde yapılan savaşta, Avusturya'nın elinde bulunan bu kalenin kuşatmasının 20. günü, Osmanlı ordusu 8 bin şehit verdi. 27 günlük bir kuşatmadan bir sonuç olamıyınca kış mevsiminin yaklaşması yüzünden kuşatma kaldırıldı.

1553

■ İstanbul'da imzalanan himaye anlaşması

gereğince Fransızlar, Osmanlılara vereceği tazminata karşılık, donanmalarını Türklere rehin bıraktılar (1 Şubat).

■ Hint deniz seferinde başarılı olamayan Pirî Reis, Süveyş'e geldi.

■ Turgut Reis, Fransa'yı himaye maksadıyla Akdeniz seferine çıktı (15 Haziran).

■ On ikinci "Sefer-i Hümayun": Nahcivan seferine çıkan Kanunî Sultan Süleyman, İstanbul'dan Üsküdar'a geçti (28 Ağustos).

Kanunî Sultan Süleyman komutasındaki Osmanlı ordusunun İran'a yaptığı üçüncü seferde, iki kez Kanunî Sultan Süleyman'ın önünde savaştan kaçan Safevî Sultanı Şah Tahmasb yine görünmedi. Kanunî, şaha mektup göndererek savaşa davet etti ise de Karabağ ve Nahcivan savaşı olarak ele geçirildi. Erivan Sarayı, Bağ-ı Sultan Bahçeleri, Nahcivan sarayları yakılıp yıkıldı. Şah görünmeyince Osmanlı ordusu Aras nehri boyunca geri döndü.

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1554

■ Osmanlı denizcisi ve haritacı Piri Reis idam edildi.

Kuşatmış Hümüz Kalesi'ni ele geçiremeyince Basra Körfezi'ne çekilen ve bir Portekiz donanmasının üzerine geldiğini haber alınca filosunu bırakarak Mısır'a dönen Piri Reis bu nedenle idam edildi.

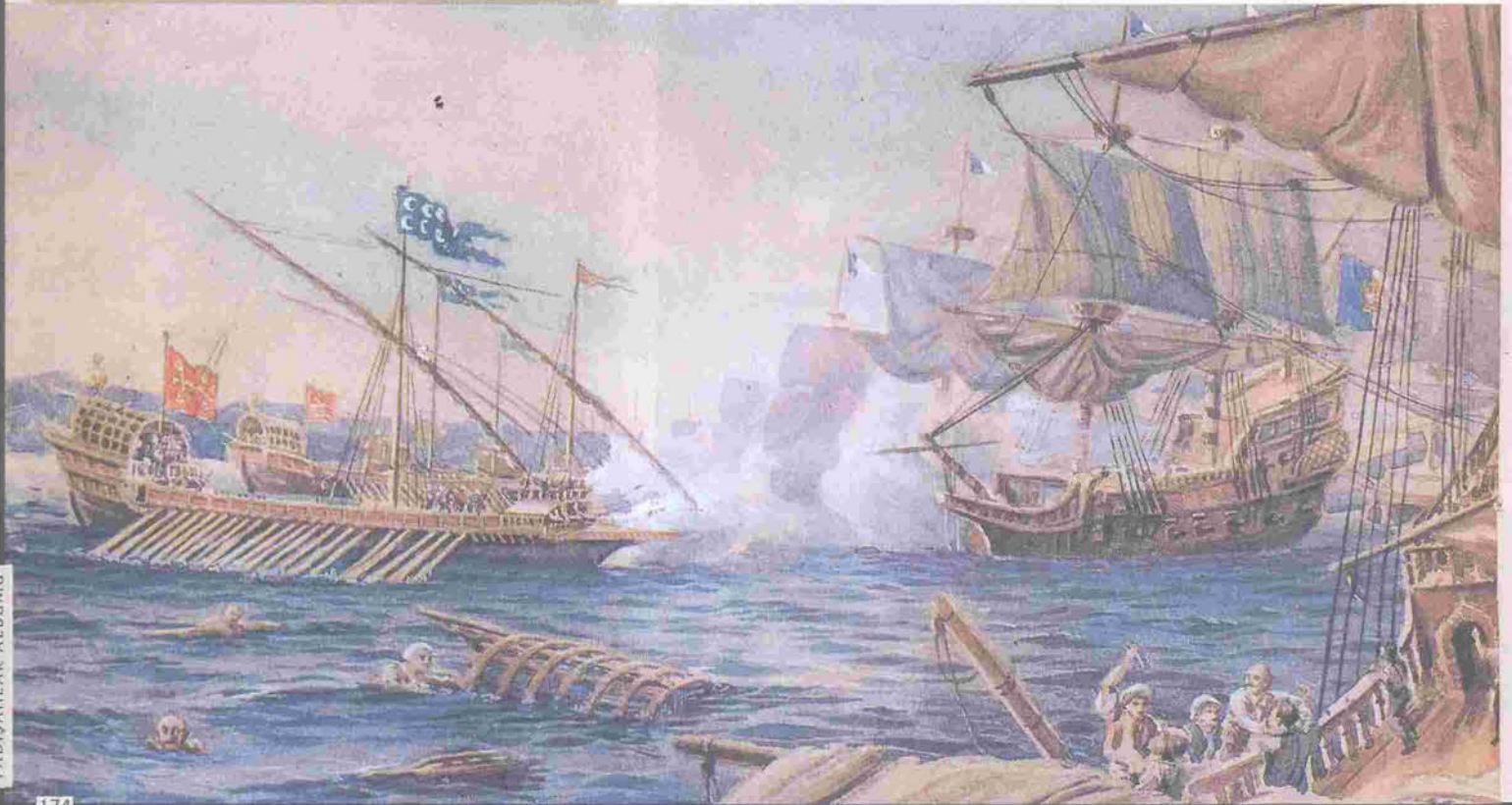
Piri Reis
(Tablo:
Cemal Dündar)

PİRİ REİS (1465 Gelibolu - 1554 Kahire)

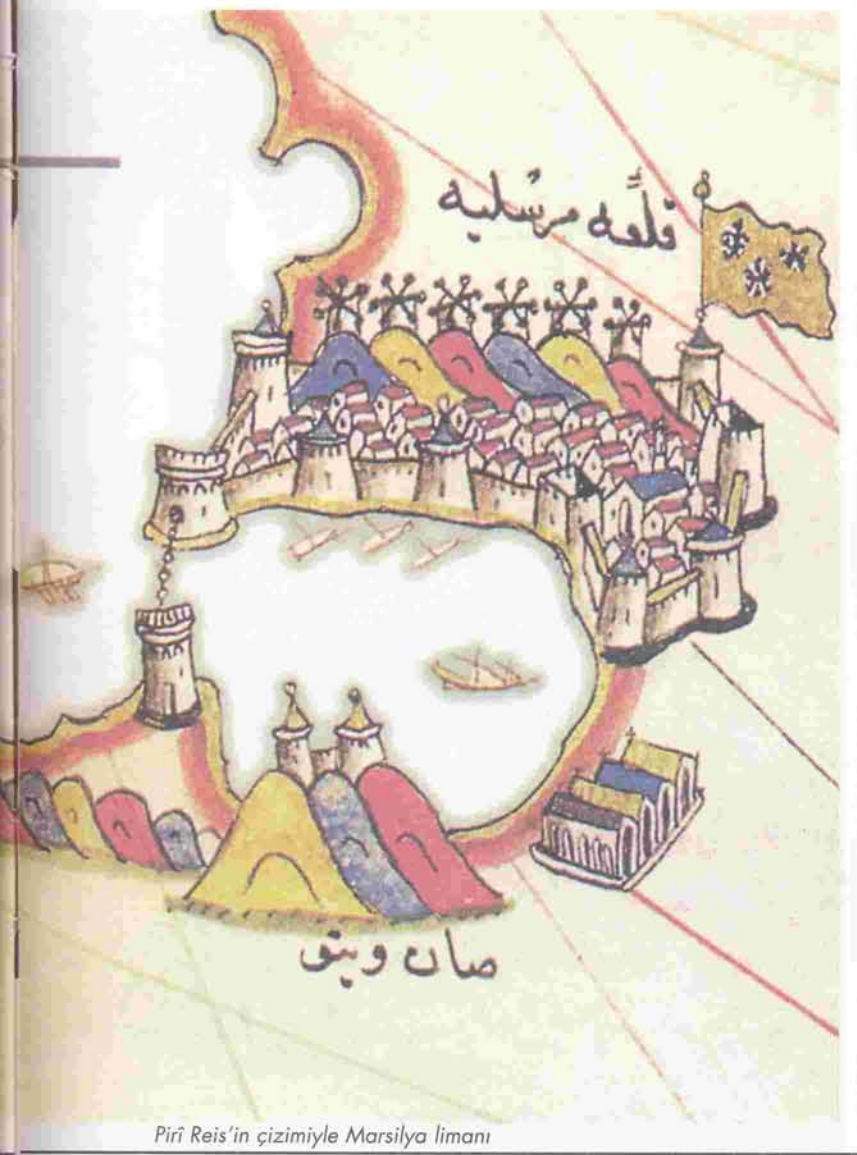
Ünlü Osmanlı denizcilerinden Kemal Reis'in yeğeni idi. Onun yanında denizcilğe başladığı tahmin edilmektedir. Endülüs Müslümanlarının İspanyollardan kurtuluşuna (1486), Sicilya, Korsika, Sardunya ve Fransa kıyılarına yapılan akınlara katıldı (1490-1491). Kemal Reis ile birlikte Osmanlı Devleti hizmetine girdi. Kemal Reis'in ölümünden sonra Oruç Reis'in hizmetinde bulundu (1511). İstanbul'a geldiğinde (1516) tekrar Osmanlı Devleti donanmasında çalışmaya devam etti. Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferine katıldı; Mısır'ın fethinden sonra Nil Irmağı'nın haritasını çizdi. Kanunî Sultan Süleyman devrinde, Sadrazam İbrahim Paşa'yı Mısır'a götüren gemiye kılavuz olarak katıldı. Bundan sonra Kızıldeniz'deki Osmanlı filosuna kaptan-ı derya oldu. Bu makamdayken Aden Kalesi'ni ele geçirdi. Bir süre sonra otuz gemiyle Umman'da Maskat Kalesi'ni aldı (1552). Portekizlilerin elinde olan Hümüz Kalesi'ni kuşatırsa da ele geçirmeyi başaramadı. Kuşatmayı kaldırarak donanmasıyla Basra'ya çekildi. Ancak bir Portekiz donanmasının yaklaştığını haber alınca filosunu Basra'da bırakarak üç gemiyle Mısır'a döndü. Bu hareketi yüzünden Kanunî'nin emriyle idam edildi. Piri Reis, denizciliğinin yanı sıra haritaçlığı ve denizcilikle ilgili bir kitabıyla da ünlüdür. Piri Reis'in "Kitab-ı Bahriye" adlı yapıtı bir coğrafya kitabı olduğu kadar denizciler için bir elkitabıdır. Ayrıca kendisinin iki parça haritası zamanımıza kadar kalmıştır. Bunlardan biri İspanya, Kuzey Afrika, Atlas Okyanusu, Amerika ve Antil Adalarını içine almaktadır. Piri Reis'in diğer bir haritasının parçası Atlas Okyanusu'nun kuzey sahilleriyle Grönland'dan Florida'ya kadar olan Kuzey Amerika kıyıları içermektedir.

■ Seydi Ali Reis, Basra donanmasıyla Hint Deniz'i'ne açıldı (2 Temmuz).

Seydi Ali Reis'in Portekizlilerle savaşı

Piri Reis'in çizimiyle Marsilya limanı

ÜÇÜNCÜ İRAN SEFERİ

Kanunî Sultan Süleyman, ikinci İran seferinden sonra Edirne'ye giderek, Rumeli'deki durumu gözden geçirdi. Veziriazamlığa Rüstem Paşa getirildi. Savaşsız geçen bu süre içinde memleketin imarıyla meşgul olundu; büyük eserlerin yapılması için emirler verildi. Dünyanın en büyük mimarı, İstanbul'un en büyük camii Süleymaniye'yi inşa etmekteydi. Köprüler, yollar, su kanalları yapıldı, medreseler (üniversiteler) açıldı.

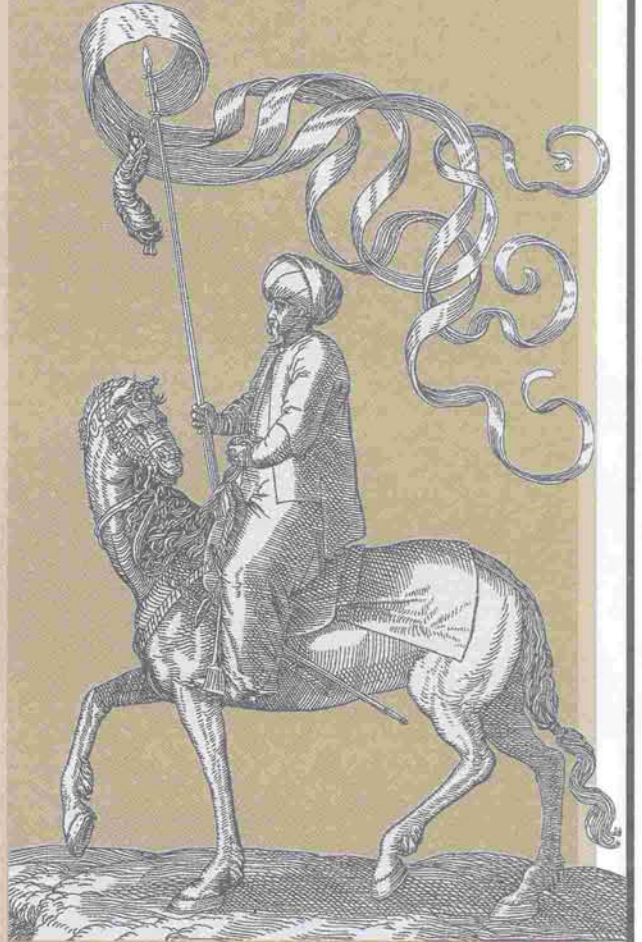
Bu sırada, padişahın Edirne'ye çekilmesini fırsat bilen Şah Tahmasb, doğu illerini yine vurmaya başladı. Saray içi entrikalar, şehzadeleri taht kavgasına düşürmek isteyen çıkarıcılar artmaya başladı.

Doğu sınırlarının güvenliği için İran'a kesin bir darbe indirmek gerektiğini düşünen Kanunî, bu ülkeye bir sefer daha düzenlemeye karar verdi. Bu karardan sonra veziriazam Rüstem Paşa, serdar tayin edilerek doğuya gönderildi.

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

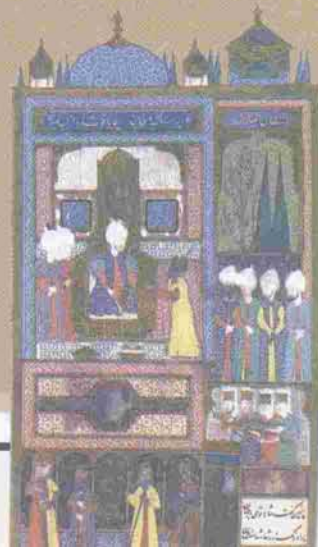
1555

- Ressam Melhicor Lorichs, Avusturya elçisi Busbecq'in heyetiyle birlikte İstanbul'a geldi (2 Ocak). İstanbul'da kaldığı dörtbuçuk yıl içinde İstanbul'dan muhtelif görünümler çizdi.

Ressam Melhicor Lorichs'in çizimiyle Alemdar Sipahi

- **Osmanlı-İran Barışı (29 Mayıs):**
Amasya Barışı: III. İran (Nahavân) seferinden dönen Kanunî Sultan Süleyman, kışı Amasya'da geçirirken, araya gelen İran elçileri ile yapılan barışa göre, Tebriz ile birlikte Azerbaycan bölgesinin büyük bir bölümü, Doğu Anadolu ve Irak, Osmanlılara bırakıldı.

Amasya'daki Osmanlı-İran barış görüşmeleri (Minyatür: Süleymanname)

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1555

- Barış antlaşması amacıyla Amasya'ya geldikleri hâlde ancak altı aylık bir ateşkes antlaşması yapabilen Avusturya elçileri, ülkelerine döndüler (2 Haziran).

Amasya Barışı : Avusturya Kralı Ferdinand'ın elçisi yazar Busbecq ile III. İran seferinden dönen Kanunî Sultan Süleyman arasında Amasya'da yapılan barış antlaşmasında Avusturya elçisi, Kanunî Sultan Süleyman'a, Erdel'in 10 bin duka altını vergisi ile altın yıldızlı ve süslemeli bir gümüş sofra takımı armağan olarak sundu. Ancak 6 ay için bir ateşkes antlaşması yapılabildi.

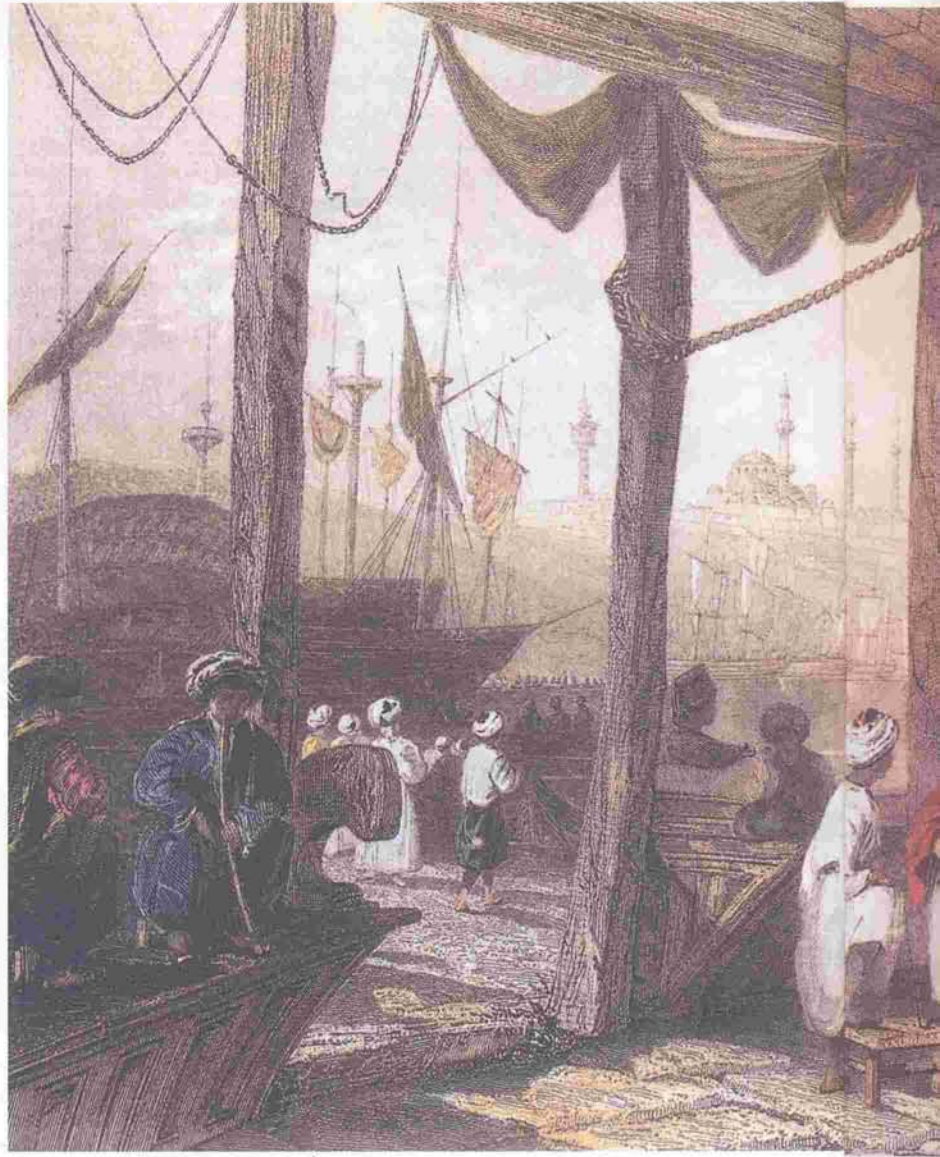
- Kanunî Sultan Süleyman, Amasya'dan İstanbul'a hareket etti (21 Haziran).

- Kaptan-ı Derya Piyale Paşa ve Trablusgarb Valisi Turgut Paşa, Fransızların yardım isteği karşısında yeniden İtalya'ya sefere çıktı (26 Haziran). Riçe (Reggio) şehri ele geçirildi. Napoli dolaylarında seyreden Andrea Doria'nın donanması Türklere görünmedi. Osmanlı donanması Elbe adasında Fransa amirali ile buluştu. Kışın yaklaşması yüzünden Osmanlı donanması İstanbul'a döndü.

- Rumeli'de büyük bir isyan hareketi başladı. Osmanlı tahtında hak iddia eden ve kendisini, Kanunî'nin büyük oğlu olarak tanıtan Düzmece Mustafa adlı kişi yakalanarak idam edildi (31 Temmuz).

Düzmece Mustafa'nın öldürülmesi
(Minyatür: Süleymanname)

Kahvenin 1555 yılında ilk defa İstanbul'a getirilmesinden sonra İstanbul'da kahvehane sayısı gittikçe arttı (Gavûr: Bartlett)

İSTANBUL'DA KAHVE İÇİLMeye BAŞLANDI

Bu tarihe kadar Türkiye'de ismi bile mâlum olmayan kahvenin ilk defa olarak işte bu sene İstanbul'a getirilmiş olduğu rivayet edilir. Gittikçe İstanbul'un her semtine yayılan ilk kahvehânelerin birer "Mecmua'î zurefâ" olduğu ve buralarda "okur yazar makuulesinden nice zurefâ" toplandığı rivayet edilir; tavla ve satranç oynayanlar olduğu gibi, kitap okuyanlar ve "nev-güfte gazeller getirüp maânîden bahsidenler" de vardır; devlet erkânı müstesnâ olmak üzere bütün kibar, zarîf ve münewer adamların birer klöb hâline getirdikleri bu ilk İstanbul kahvelerini Peçevî şöyle anlatır:

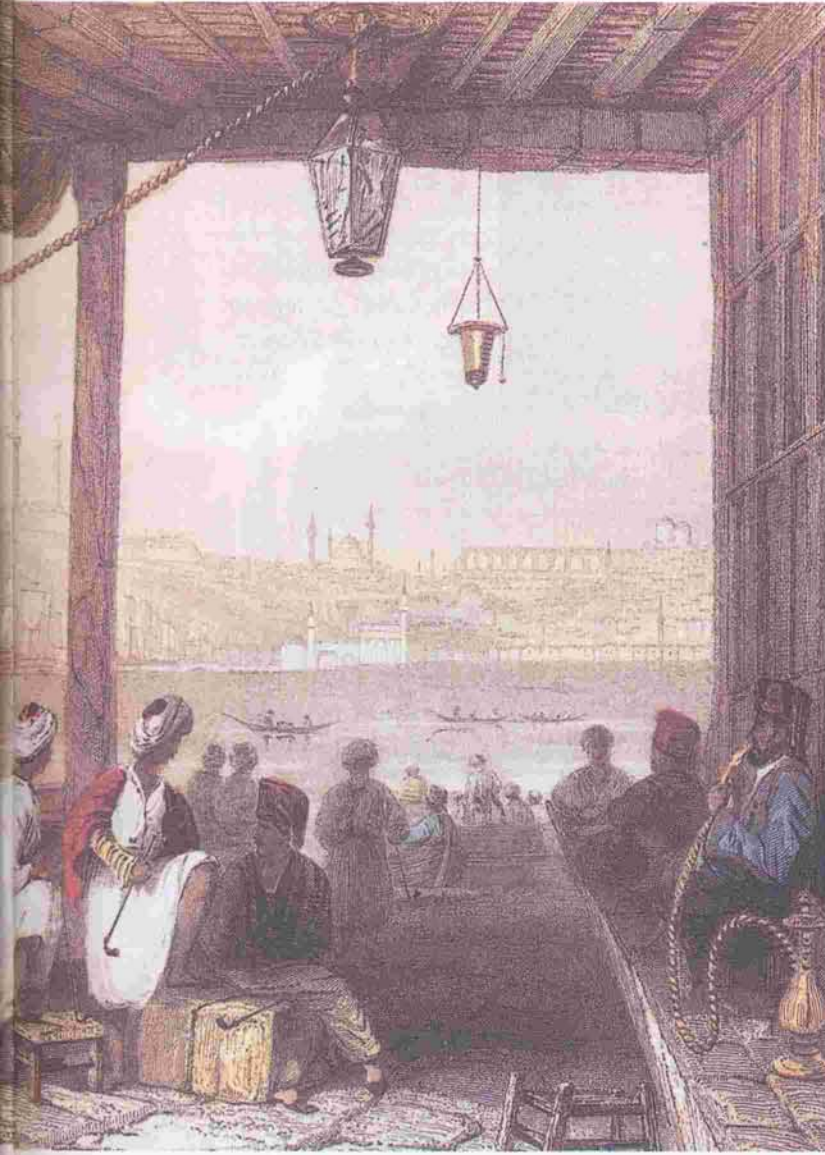
"... böyle bir eğlenecek ve gönül dinlenecek yer olmaz diyü dolup oturacak ve duracak bir yer bulunmaz oldu ve bi-l-cümle ol kadar şöhet buldu ki ashab-ı mânâsından gayri kibâr bi-ihyâr gelür oldular!"

"Kahve" kelimesi Arap dilinde esasen "şarap" demektir : Kelimenin işte bu mânâsından dolayı gittikçe Ulemâ sınıfı arasında dedikodular başlamıştır! Gene aynı müellif bu meseleyi de şöyle anlatır:

İmamlar ve müezzinler ve zerrâk sofular:

— Halk kahvehâneye müptelâ oldu, mescidlere kimesne gelmez oldu! didiler. Bilhassa "kahve" kelimesinin "şarap" mânâsına gelmesinden kuşkulanan Ulemâ sınıfının bu tuhaf mücadelesi uzun devam etmiş, şarap gibi zavallı kahve de bir aralık yasak edilmiş ve hattâ Üçüncü Murad devrinde "Koltuk meyhaneleri"ne mukabil "Koltuk kahveleri" açılmış, tiryâkiler çıkmaz sokaklarla sapa

yerlerde kurulan bu koltuk-kahvelerine bazı dükkânların arka kapılarından işlemeye başlamış, fakat nihayet ulemânın da kahve iptilâsına uğraması gittikçe bu nesnenin harâm olmayıp helâl olduğu hakkında manzum ve mensur fetvâlar verilmesine bile sebep olmuştur! Peçevî bu vaziyeti de şöyle anlatır:

"Vâizlar ve müfâiler ;

— Kömür haddine gelmezmiş, içmesi câiz imiş!
— Ulemâdan ve meşâyihden, vüzerâdan ve kibârdan içmez âdem kalmadı: Hattâ bir mertebeye vardı ki vüzerâ-i izâm akaar için kahveler ihdâs ittiler ve yevmiyye birer, ikişer altın kirâ alur oldular!"
Hattâ kahvenin bu revâcına mukabil Kanunî'nin son devirlerinde meyhânelerin kapatılması ve "dermân için bir katra şarâb" bulunamaması:

Humlar şikeste câm tehi yok vücûd-î mey
Kıldun esir-i kahve bize hey zamâne hey!
gibi beyitlerle dîvan edebiyatında bile akisler bırakmıştır.

Ismail Hamî Danişmend
(Osmanlı Tarihi Kronolojisi)

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1555

- Veziriazam Kara Ahmet Paşa idam edilip yerine ikinci defa Rüstem Paşa getirildi (29 Eylül).
- İstanbul'da kahve içilmeye başlandı.

1556

- Büyük Türk şairi Fuzulî öldü.

Yaşamı üstüne bilgiler sınırlıdır. Eserlerindeki felsefe, tıp ve din ile ilgili bilgiler, iyi bir öğrenim gördüğünü gösteriyor. Bağdat ve yöresini ele geçiren Şah İsmail'e ve daha sonra aynı bölgede egemen olan I. Süleyman'a (Kanunî) kasideler sunarak onların ilgi ve desteklerini kazandı. Kendisine bağlanan günde dokuz akçalık geliri almayarak, yolsuzluklara karşı gikan ünlü *Şikâyet-nâmesini* yazdı. Şiirlerinde çok yönlü bir şiir dünyası kuran Fuzulî, divan ve halk şiiri geleneklerinden yararlanarak lirizme dayalı, kimi zaman aruz ölçüsünü aşan nîmlele klasik şiirimizin en üstün örneklerinin yaratıcısı oldu. Estetik değerlere verdiği önem de şiirini çağımıza ulaştıran etkenlerden biri oldu. Başlıca eserleri: *Türkçe Divan*, *Farsça Divan*, *Leylâ vü Meânun*, *Beng ü Bade*, *Hüsn-ü Aşk*, *Şikâyetnâme*, *Enis-ül Kalb*.

Fuzulî

- Ünlü hattat Ahmet Şemsettin Karahisari, 87 yaşında İstanbul'da öldü (17 Haziran).

Afyonkarahisar'da doğduğu bilindiğinden, "Afyonkarahisari" de denmektedir. XIII. yüzyılda yaşamış olan Yakuti Mustâsimî'nin yazı üslubunu benimseyip geliştirdi. Hat sanatındaki büyük yeteneğiyle ekol oluşturan Karahisari, yazılarındaki süsleme ve kompozisyon özellikleriyle de dikkatleri topladı. Çok eskiden kâtipler için kullanılan "hattat" adı, gideerek yazı sanatçıları için de söylenirdi. Yıllarca sabırla çalışan çıraklar, ustalardan her inceliği öğrenir, en sonunda "icâzet" (diploma) alarak yazı yazıp imzalarını atabilirlerdi.

Hattat Ahmet Şemsettin Karahisari'nin yazdığı Kuran-ı Kerim'den bir sayfa
(Topkapı Sarayı Müzesi)

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1556

- Szigeth (Zigetvar) kuşatması kaldırıldı (31 Temmuz).

Hadım Ali Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Avusturya ordusu arasında, Drava nehrinin kuzeyindeki Szigeth'te yapılan bu savaşta, Szigeth Kalesi'ni bir ay kuşatma altında tutan Osmanlı ordusu bir sonuç alamayınca, kuşatmayı kaldırdı. Bu kuşatmada Osmanlı ordusu 10 bin şehit verdi. Bu duruma üzülen Hadım Ali Paşa çok geçmeden üzüntüden öldü.

- Fransız haritacı, ressam ve yazar Nicolas de Nicolay, Fransız elçiliğinde görev yapmak üzere İstanbul'a geldi. Bu dönemden sonra çizdikleri 1567'de Lyon'da yayımlandı.

Nicolas de Nicolay'nın çizimiyle Frenk kadını

1557

- Süleymaniye Camii'nin yapımı tamamlanıp halka açıldı (7 Haziran).

1558

- Mayorka Seferi:

Kaptan-ı Derya Piyale Mehmet Paşa komutasındaki 150 gemilik Osmanlı donanması, Fransa'dan gelen yardım isteği üzerine Mayorka ve Minorka adalarına bir sefer düzenledi. Yapılan taarruzda pek çok esir ve ganimet ele geçirildi. Bu zaferden sonra Piyale Mehmet Bey'e "paşa" unvanı verildi.

1559

- Kanunî Sultan Süleyman'ın oğulları Şehzade Bayezid ve Selim'in saltanat kavgası, savaşa dönüştü (30 Mayıs). Kanunî Sultan Süleyman'ın oğulları Şehzade Selim (II.) ile Şehzade Bayezid arasında Kanıyada yapılan kanlı savaşta, fazla kayıp veren Şehzade Bayezid yenildi ve savaş meydanından kaçtı. Amasya'ya dönen Şehzade Bayezid, babasından af dileyen bir mektubu İstanbul'a gönderdiyse de affedilmedi.

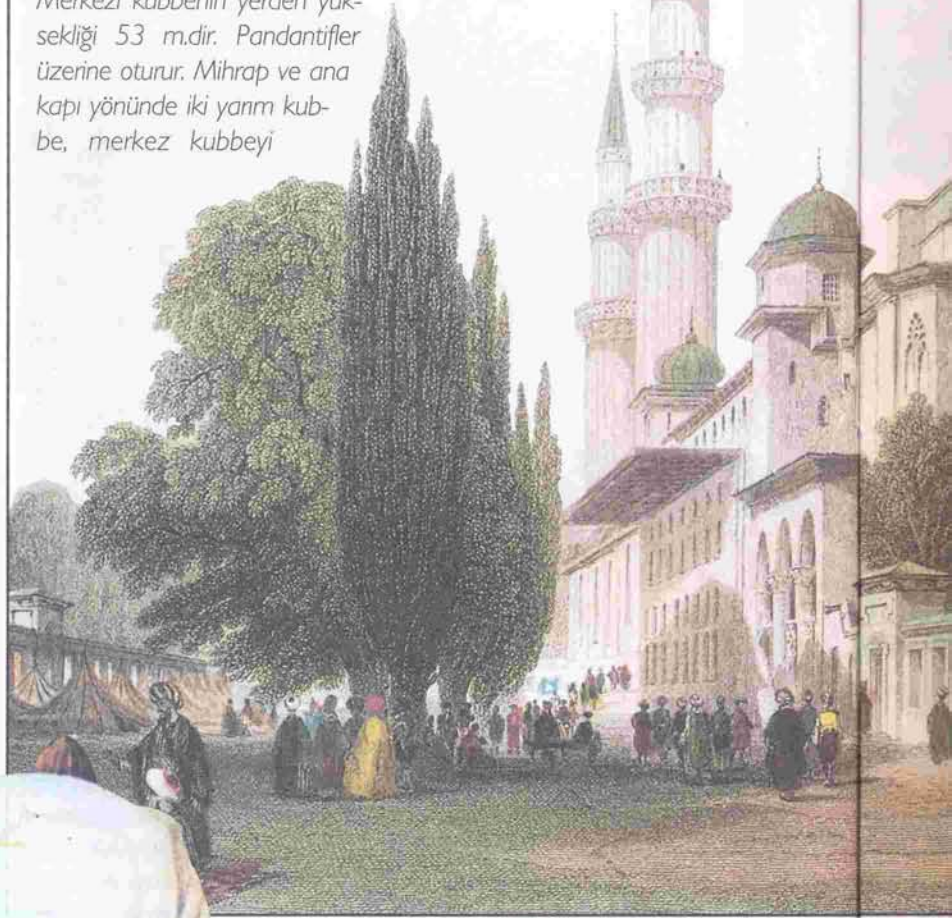
II. Selim

MİMAR SİNAN VE SÜLEYMANİYE CAMİİ

Kanunî Sultan Süleyman adına Mimar Sinan tarafından 1550 - 1557 yılları arasında yapılan cami. Boğaz ve Haliç'e bakan bir tepede kurulmuş olan bir tepede kurulmuş olan Süleymaniye Külliyesi'nin içindedir. Kesme taştan yapılmış olup 3 sahnalıdır. Kareye yakın bir plân gösterir.

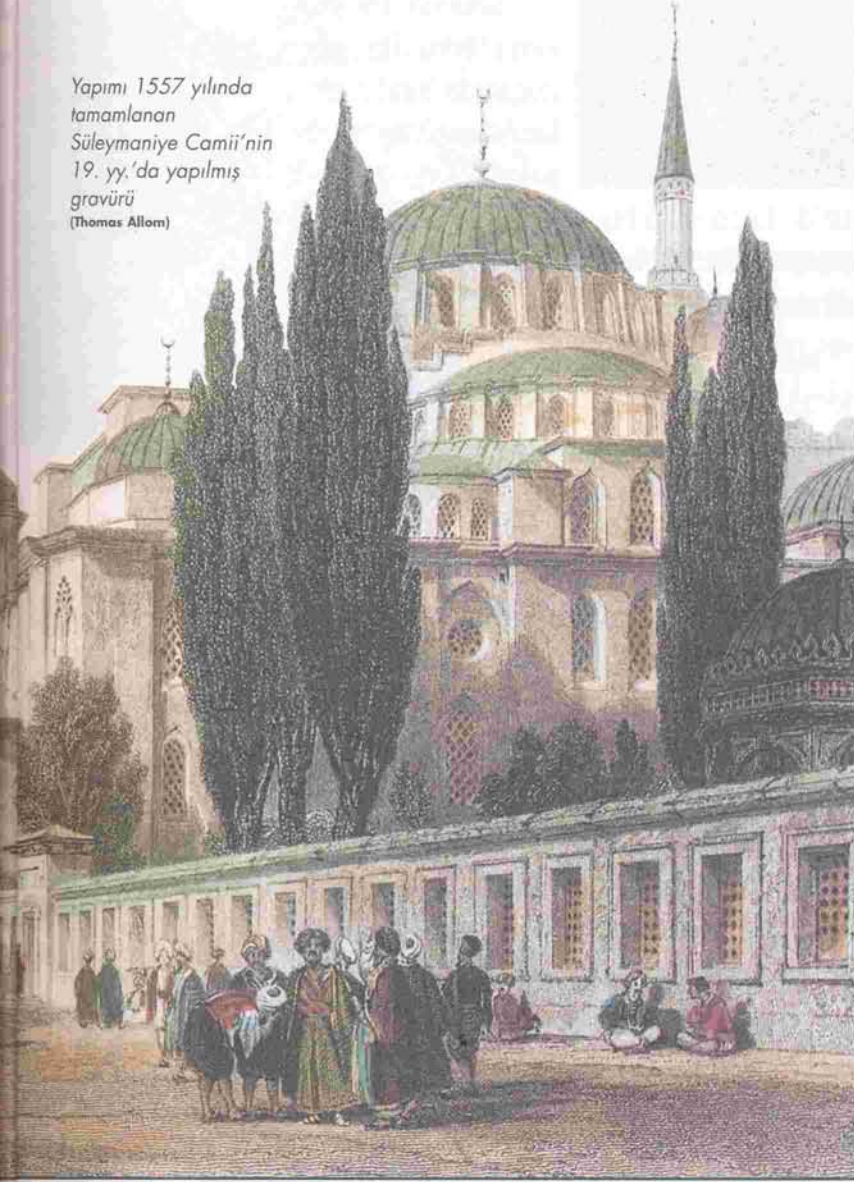
Merkezî kubbenin yerden yüksekliği 53 m.dir. Pandantifler üzerine oturur. Mihrap ve ana kapı yönünde iki yanım kubbe, merkez kubbeyi

Şah Tahmasb bir elçi göndererek Kanunî'den barış istemek zorunda kaldı. Amasya'da yapılan uzun müzakerelerden sonra nihayet iki devlet arasında bir saldırmazlık anlaşması imzalandı. Büyük Amiral Barbaros Hayreddin Paşa'nın 4 Temmuz 1546'da ölümünden sonraki birkaç yıl içinde büyük deniz harekâtı olmadı.

destekler. Mihrap beyaz mermerden yapılmıştır. 4 minaresi vardır. Minarelerin aynı boyda olmaması, camiye bir piramit havası vermektedir. Yan neflerin üzeri 5 kubbeyle örtülmüştür. Mihrabın çini dekoru ve hünkâr mahfilinin mermer işçiliği, göze çarpcıdır. Kubbe-ye yerleştirilen iç boş küpler ve caminin zeminindeki tuğladan boş- luklar, başanlı ve etkileyici bir akustik düzen yaratmaktadır.

Yapımı 1557 yılında tamamlanan Süleymaniye Camii'nin 19. yy.'da yapılmış gravürü (Thomas Allom)

CERBE ZAFERİ

Barbaros Hayreddin Paşa'dan sonra Türk denizciliğinin en ünlü kaptan-ı deryası Turgut Reis'tir.

Turgut Reis, denizciliğe basit bir levend olarak başlamış, Oruç ve Hızır reislerin yanında tecrübe ve ün kazanmıştı. Barbaros'tan sonra bir süre serbest hareket etmiş, kendisine bağlı gemilerine Güney Tunus'taki Cerbe adasını üs yapmıştı. Zamanla Tunus'un büyük bir bölümünü ele geçirdi ve Mehdiye Kalesi'ni kuvvetlendirdi. Daha sonra Tiran Denizi'ni tamamen kontrol altına alarak İtalya kıyılarını vurdu. Korsika adasını fethetti.

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1559

■ Sad Çukuru Savaşı (7 Temmuz):

Konya Savaşı'nda yenilip babası Kanunî Sultan Süleyman'ın affına uğramayınca Amasya'dan ayrılan Şehzade Bayezid'in 12 bin kişilik ordusu ile kendisini takip eden Osmanlı ordusu arasında İran sınırındaki Sad Çukuru'nda yapılan savaşta Şehzade Bayezid, galip geldiği hâlde Safevi Sultanı Şah Tahmasb'a sığındı.

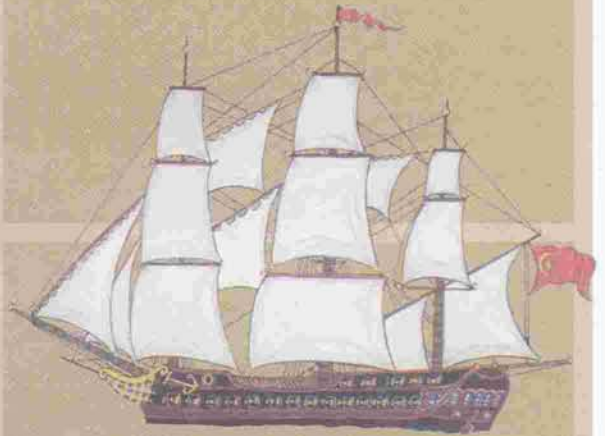
■ Avlonya Seferi:

Kaptan-ı Derya Piyale Mehmet Paşa, komutasındaki 98 gemilik Osmanlı donanmasıyla, bir düşman donanmasının Türklere karşı taarruz edeceği haberinin gelmesi üzerine Avlonya'ya bir sefer düzenledi. Genellikle bir gövde gösterisi, keşif ve kontrol şeklinde geçen bu sefere kış yaklaştığından son verilip İstanbul'a döndü.

1560

■ Osmanlı donanması, tarihteki en şanlı zaferlerinden birini daha kazandı (14 Mayıs).

Cerbe Savaşı : Kaptan-ı Derya Piyale Mehmet Paşa ve Turgut Reis komutasında 120 gemilik Osmanlı donanması ile 200 gemilik Müttefik donanması arasında Tunus'un doğusundaki Cerbe adasında yapılan savaşta yenilen Müttefik donanması, 70 gemi kaybetti ve Sicilya adasına kaçtı. Cerbe Kalesi, 80 günlük bir kuşatmadan sonra ele geçirildi. İhtiyarlayan Ceneviz amirali Andrea Doria ise Türklerin bu zaferi karşısında üzüntü- lünden öldü. Müttefikler bu çarpışmada 20 bin ölü, 4 bin esir verdiler. İspanya generali Don Alvaro de Sandi ile 6 amiral esir alındı. Piyale Mehmet Paşa, 4 bin esir ve 19 düşman kadirgası ile birlikte İstanbul'a döndü.

1561

■ Rüstem Paşa'nın ölümü üzerine veziriazamlığa Semiz Ali Paşa getirildi (10 Temmuz).

■ İran Şahı Tahmasb'a sığınan Şehzade Bayezid ve dört oğlu, Osmanlılardan gelen 500 bin altın ve çeşitli hediyeler karşılığı Kazvin'de idam edildi (25 Eylül).

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1562

- **Osmanlı-Avusturya Barış Antlaşması (1 Haziran):** Osmanlılar ile Avusturya arasında İstanbul'da imzalanan sekiz yıl süreli bu antlaşmaya göre, Avusturyalıların yine yılda 30 bin altın vergi vermeleri, Erdel üzerindeki iddialarından vazgeçmeleri, her iki tarafın barışa riayet edecekleri, barışa uymayanların cezalandırılacağı, Tata Kalesi'nin Osmanlılarda kalması, sınırların komisyonlarca tespit edilmesi, İstanbul'da Avusturya elçisi bulundurulması kabul edildi.

1563

- **İstanbul'da büyük bir sel felâketi yaşandı (20 Eylül).** Bu felâketi, tarihî bir kaynaktan aynen aktaralım:

"Bir gün bir gece misli görülmemiş şiddette mütemâdî bir yağmur yağmış ve 74 binâya yıldırım inmiştir. İşte bundan dolayı Halkalı dere-i kabarıp taşmış, ortalığı müdhiş bir sel kaplamış, insan, hayvan, ağaç gibi önüne gelen şeyleri denize atan bu korkunç sel, Edime-kapusu ile Topkapı arasındaki sârların üstünden aşır. Yenibahçe'den Langa-bostanı'na kadar yayılarak bütün binâları yıkmış ve pek çok nüfus zâyîâtına sebep olmuştur. Bu sırada Ayastefanos-Yesilköy taraflarında ava çıkmış olan Kanunî Sultan Süleyman, İskender Çelebi sarayının en üst kattaki odasına sığınarak canını kurtarabilmıştır. Sulanın şehre hücumu sonucu Kâğıthane dere-i de taşmış ve bu yüzden Eyüp tarafları sular altında kalmıştır. Hattâ türbenin içinde suyun bir arşın kadar yükseldiği nâyet edilir. Bu müdhiş selden binken sular bir hafta sonra çekilmeye başlamıştır. Bu felâket üzerine İstanbul etrafındaki köprülerle kemerlerin tâmiriyle eskisinden daha sağlam yapılmasına yarım milyon altın tahsis eden Kanunî Sultan Süleyman, bu işlere Koca-Sinan'ı memur etmiş ve inşaat derhal başlamıştır."

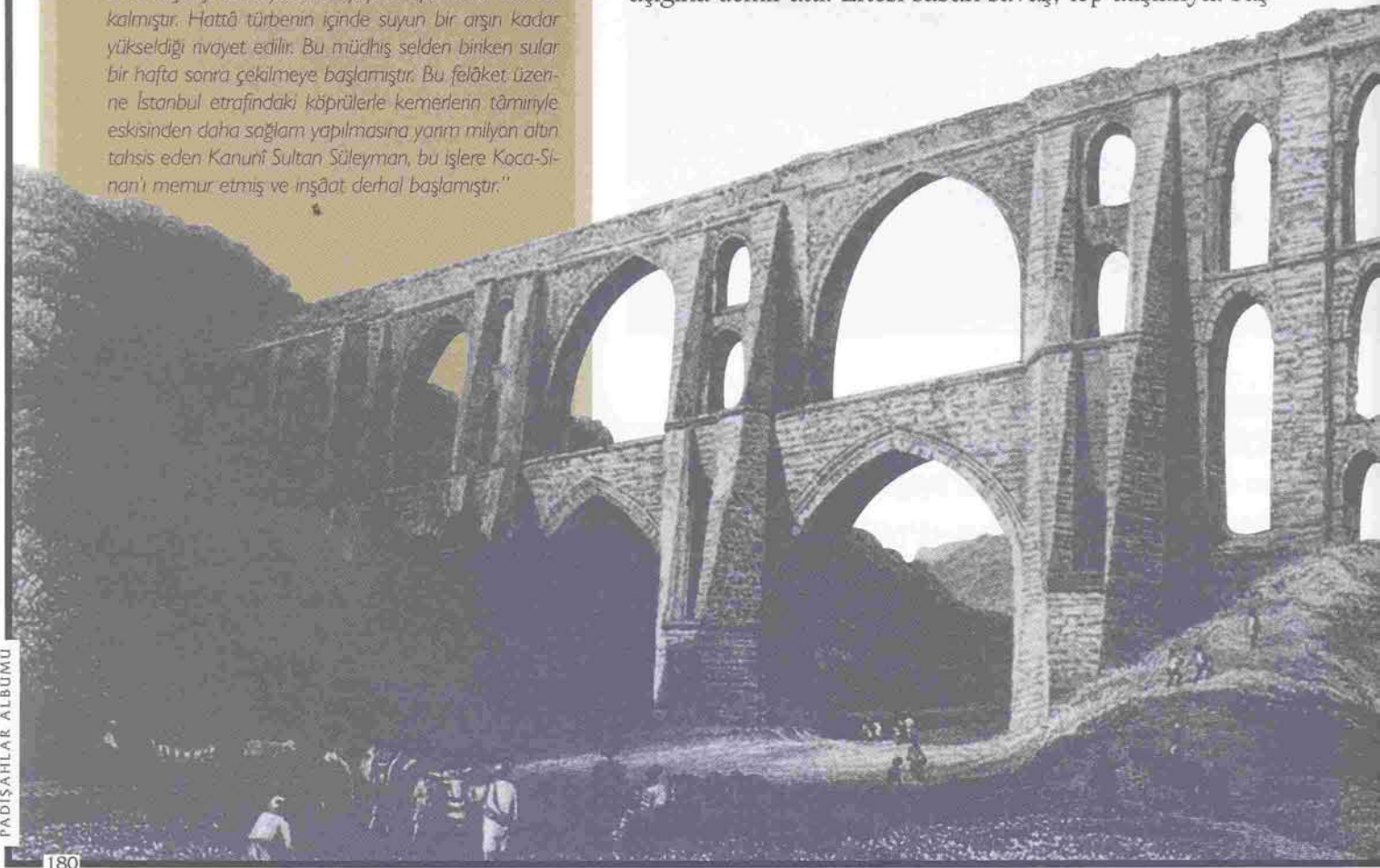
Turgut Reis

1558'de Piyale Paşa ile Turgut Reis, 150 gemi ile Akdeniz'e açıldılar. İspanya kıyılarına yakın Balear adalarını zaptettiler.

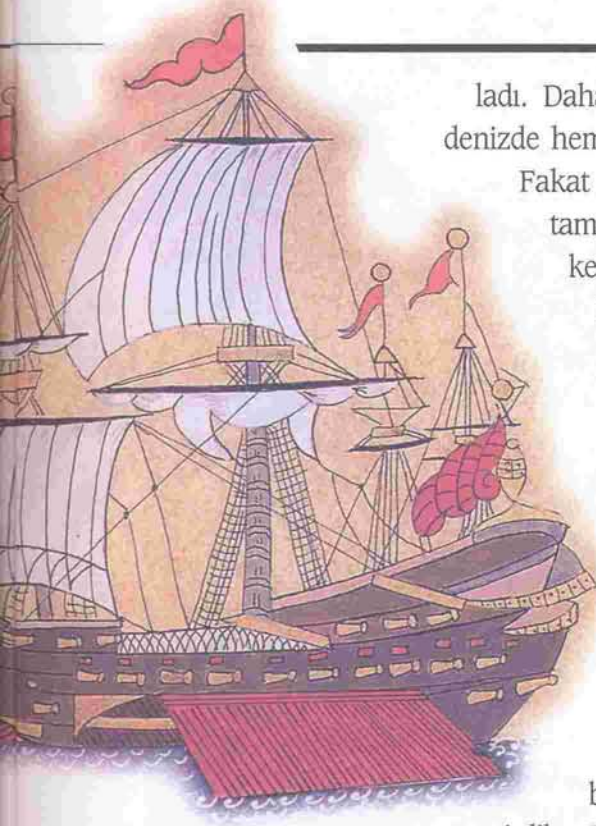
Türklerin bir gün kendilerini de güç durumda bırakacaklarını anlayan Malta şövalyeleri, Akdeniz'de kıyısı olan bütün Hristiyan devletlere başvurarak, Trablusgarp'ın Türklerin elinden alınmasını istediler.

Malta şövalyelerinin isteklerini haklı bulan ve onları destekleyen Papa IV. Pius, Akdeniz devletlerini bir "Haçlı Donanması" kurmaya teşvik etti. Bunun üzerine İspanyol, Alman, Ceneviz, Papalık, Malta, Monako ve Toskana gemilerinin katıldığı 200 parçadan oluşan bir donanma meydana getirildi. Avrupalılar, Osmanlı donanmasının ancak yaza doğru sefere çıkabileceğini, bu arada Trablusgarp'ı kolayca ele geçirebileceklerini hesaplamışlardı.

Türk donanması 1560'ta Cerbe sularına gelerek 12 mil açığına demir attı. Ertesi sabah savaş, top atışlarıyla baş-

1563 yılındaki sel felâketinden sonra Mimar Sinan tarafından tamir edilen Mağlova Kemer (Gravür: Bartlett)

ladı. Daha sonra savaş, hem denizde hem karada devam etti. Fakat savaşa Piyale Paşa tamamen hâkim olmuş, kesin zaferi Türklerin kazanacağı anlaşılmıştı. Nitekim, deniz savaşının birinci günü Türklerin kesin zaferiyle bitti.

Deniz savaşı bittikten sonra Piyale Paşa'nın askerleri Cerbe Kalesi'ni kuşattılar ve bir süre sonra ele geçirdiler. Kaleyı savunan 9 bin

İspanyol askerinden hiçbirı kurtulamadı.

Cerbe zaferinden kısa bir süre sonra Türk donanması, Piyale Paşa'nın kumandasında Haçlı donanmasıyla karşılaşmak üzere denize açıldı ve Akdeniz'in çok önemli bir üssü olan Malta adasını ele geçirmeye karar verdi. Turgut Reis (Paşa) ve Piyale Paşa, Malta'nın ele geçirilmesinde ısrar ediyorlardı ve Divan da bunu nihayet kabul etti.

Türk donanması 30.000 asker, 144 savaş gemisi ve 50 nakliye gemisinden oluşuyordu. Bunlara 30 bin asker bindirilmişti. Donanmaya Kaptan-ı Derya Piyale Paşa, kara askerine Mustafa Paşa kumanda ediyordu. Bunlara, Trablusgarp'tan hareket edecek Turgut Reis'in filosu ile Cezayir'den hareket edecek Hasan Paşa'nın filosu da katılacaktı.

Donanma Malta'ya ulaştı. 20 bin asker karaya çıkarıldı. Karaya çıkan askerler, Malta Kalesi'nden sonra adanın en güçlü direnme merkezi olan Saint-Elme'yi kuşattılar. Az sonra Turgut Paşa ve Uluç Ali Reis kumandasındaki filolar da geldi.

Saint-Elme Kalesi'nin önünde çok şiddetli çarpışmalar oldu. Ard arda yapılan saldırılardan, hem Türkler hem kaleyi savunanlar ağır kayıplar verdiler. Surlar iyice tahrip olduktan sonra Turgut Reis, 5 bin askerle hücumla geçti. Altı gün sonra ve 8. hücumda kaleye girildi. Göğüs göğüse yapılan çok şiddetli çarpışmalardan sonra kale fethedildi (1560).

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1563

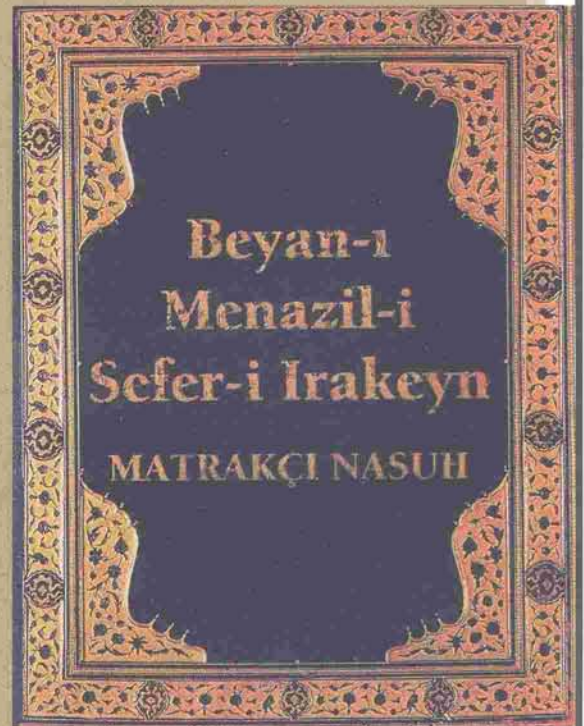
■ Denizci, şair ve bilgin Seydi Ali Reis öldü.

Barbaros Hayrettin yanında Akdeniz savaşlarına katıldı (1483-1546). 1553'te Mısır kaptanlığına atandı. 1554'te El Maserı burnu yakınlarında Portekiz donanmasına yenildi. Karaya çıkarak Gücerat, Sırt, Horasan, Irak-Acem, Maveraünnehir, İran yoluyla 1557'de ülkesine döndü. Uzun yolculuğunu anlatan ve gezi türünün ilk eserlerinden sayılan *Mir'at-ül-Memalik* (Memleket Aynası), Edirne'de I. Süleyman'a (Kanunî) sundu. Osmanlı bilim tarihinde önem taşıyan öteki eseri *Muhit*'tir. Bu eserde bir denizcinin bilmesi gereken tüm bilgileri açıklar. *Kâtibi* mahlasıyla şiirler de yazdı.

1564

■ Ressam, şair matematikçi Matrakçı Nasuh öldü (28 Nisan).

Matrakçı Nasuh: Asıl adı Nasuh bin Karagöz bin Abdullah el-Bosnavî'dir. Enderun'da yetişti. Yavuz Sultan Selim ve Kanunî Sultan Süleyman'a sunduğu yapıtlarla (matematik, coğrafya, tarih) ünlüdür. Ayrıca silahçılık, oyuncakçılık ve yazı sanatında da ustalaşmıştır. "Cemalü'l-Küttab ve Kemalü'l-Hisab" (1517), 2 bölüm ve 22 baptan oluşup Yavuz Sultan Selim'e ithaf edilmiştir. "Kenanîyye fil Hisab", "Umdetü'l-Hisab" (Hesabın İkesi) adlı yapıtları, matematikle ilgilidir. 1533'te ilk matematik eserinin geliştirilmiş Umdetü'l-Hisab'ı yazdı. Kanunî'ni bazı seferlerine katılarak seferlerin günlüğünü kaleme aldı. Beyan-ı Menazil-i Sefer-i İrakeyn-i Sultan Süleyman Han adıyla bilinen 1533-37 seferinin yazmasını minyatörlerle zenginleştirdi.

Matrakçı Nasuh'un
Beyan-ı Menazil-i Sefer-i İrakeyn
(Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1976)

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1565

- Turgut Paşa, Saint-Elme kuşatmasında, bir top mermisinin başına isabeti sonucu şehit oldu (17 Haziran).

Büyük Türk denizcisi Turgut Reis, genç yaşta kaptan oldu. 1538 Preveze Savaşı'nda gönüllü gemilerin kaptanlığını yaptı. Başarıları nedeniyle İstanbul'a çağırılarak Osmanlı Devleti'nin hizmetine alındı ve Karlı ili sancakbeyliğine getirildi. Turgut Reis'in de katıldığı Osmanlı donanması, Trablusgarb'ı fethetti. 1552'de donanmayla Akdeniz'de bulunan Turgut Reis, Andrea Doria kumandasındaki bir donanmayı, Panza adası yakınlarında yenilgiye uğrattı. 1553'te Korsika adasının merkezi olan Bastia limanını ve kalesini ele geçirdi. 1554'te Trablusgarb Beylerbeyliğine getirildi. Sonra Kaptan-ı Denya Piyale Paşa'yla birlikte, Akdeniz'de birçok sefer yaptı. 1560'ta Osmanlı donanmasının yenilgisiyle sonuçlanan Cerbe Savaşı'na katıldı.

Turgut Reis'in şehit düşmesi (Tablo: Hüsnü Tengüz)

- Saint-Elme Kalesi fethedildi (23 Haziran).

- Ünlü Osmanlı devlet adamı Sokollu Mehmet Paşa, Semiz Ali Paşa'nın vefatı üzerine veziriazamlığa getirildi (28 Haziran).

Bosna'nın Sokoloviç köyünden (şimdiki Yugoslavya) bir Hristiyan çocuğu olarak devşirilen "Bayo", Müslüman yapılarak "Mehmet" adını aldı. Edime Sarayı'nda eğitim ve öğrenim gördükten sonra, Topkapı Sarayı'na yollandı. Orada Kanunî Sultan Süleyman'ın dikkatini çekerek, gittikçe yükselen görevlere atandı. Sadrazam olarak üç padişah (I. Süleyman, II. Selim, III. Murat) zamanında hizmet veren Sokollu Mehmet Paşa, askerliğinden çok, politikacı yönüyle başarı kazandı.

ZİGETVAR SEFERİ VE KANUNÎ'NİN ÖLÜMÜ

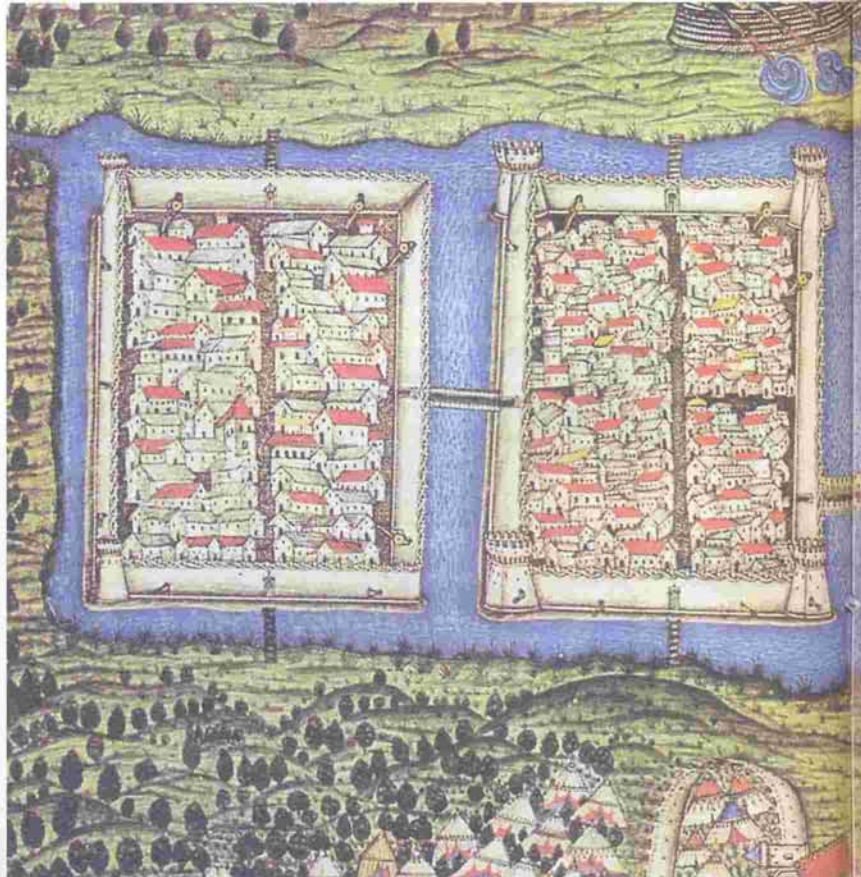
Kanunî, 1566 Mayısının ilk gününde İstanbul'dan hareket etti. Ordu, 5 Ağustos 1566'da Zigetvar'a geldi ve kuşatma hemen başladı. Çarpışmaların şiddetle devam ettiği bir sırada 6/7 Eylül 1566 günü, Kanunî Sultan Sü-

leyman, otağında vefat etti. Ölümü askerlerden gizlendi. Kuşatma devam ediyordu. Veziriazam Sokollu ve yanındakiler bazı tedbirler aldılar. Sokollu Mehmet Paşa, kapıcılar kethüdasını otağa davet ettirerek, padişahın ağzından talimat verdirdi. Padişahın, son bir hücumla kalenin o gün alınmasını istediği bildirildi. Son hücum yapıldı ve Zigetvar fethedildi (7 Eylül 1566).

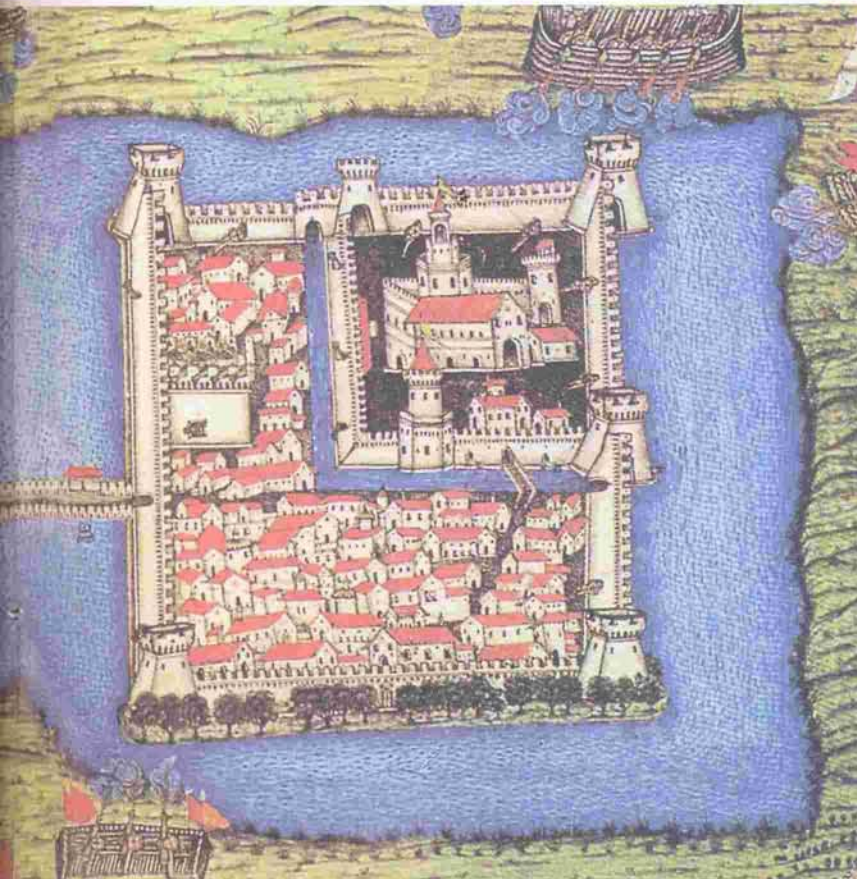
Zigetvar Kalesi

(Nüzhel el Ekber der Sefer-i Zigetvar, Topkapı Sarayı Kütüphanesi)

Malta Kuşatması (Tombak Dergisi, Sayı:10)

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1565

■ Malta kuşatması kaldırıldı (8 Eylül).

Malta Savaşı : Kaptanı Derya Piyale Mehmet Paşa ile Salih Reis, Ulu Ali Reis ve Turgut Reis komutasındaki Osmanlı donanması ile Malta adasındaki Saint Jean şövalyeleri arasında Malta adası açıklarında yapılan deniz savaşında, Saint Elme Kalesi denizden ve karadan top ateşine tutuldu. Bu savaşta Turgut Reis şehit oldu. Aynı gün Saint Elme Kalesi ele geçirildi. Her iki ordunun büyük kaybı oldu. Şövalyelere 8 bin kişilik İspanyol, 14 bin kişilik İtalyan ve Alman kuvvetleri yardıma geldiği hâlde, erzak ve malzemenin azalması yüzünden 4 ay devam eden Malta kuşatması, bir sonuç alınmadan kaldırıldı.

1566

■ Cenevizlilerin elinde bulunan Sakız adası, Osmanlı topraklarına katıldı (14 Nisan).

■ Mimar Sinan'ın bir yapı şaheseri olan

Büyükkçekmece köprüsünün yapımına başlandı.

Büyükkçekmece ile Mimar Sinan köyü arasında ulaşımı sağlayan köprü, İstanbul'a 36 km uzaklıkta, Büyükkçekmece gölü ile Marmara denizi arasındaki geçit üzerinde yapılmıştır. Bizans ve Osmanlıların ilk dönemlerinde de aynı yerde bir köprü'nün varlığı bilinmektedir. Kanunî Sultan Süleyman, Zigetvar seferine çıkarken bu köprü'nün yapımını başlatmış, II. Selim zamanında bir yılda tamamlanmıştır. Büyükkçekmece Köprüsü, Mimar Sinan'ın eseridir. Mimar Sinan, köprü'nün yapımında yüzlerce necar, senktraş çalışmış, gölün suları büyük tulumlarla çekildikten sonra yapım sürdürülmüştür.

■ Zigetvar Seferi:

Kanunî Sultan Süleyman'ın son seferidir. Adını, kuşatılan Zigetvar (ya da Sigetvar) Kalesi'nden alır. 1556-1562'de Avusturya ile Osmanlı Devleti arasında bir antlaşma yapıldı. İmparator Ferdinand, sekiz yıl süreli bu antlaşmaya göre, İmparator Ferdinand, Erdeli Osmanlılara bırakıyor ve elindeki Macaristan toprakları için yıllık 30 bin duka vergiyi kabul ediyordu. Bir süre sonra hudutlarda ve Macaristan'da bazı anlaşmazlıklar çıktı. Avusturya, bunları ileri sürerek iki yıl vergi göndermedi. 1564'te Ferdinand öldü. Sadrazam Semiz Ali Paşa, Avusturya elçisinden binmiş vergiyi ve geride kalan altı yıllık antlaşma süresinin yenilenmesini istedi. Yeni imparator II. Maksimilyan ise, paranın ödenmesini, anlaşmazlıkların çözülmesini daha sonraya bırakmayı uygun gördü. Bu sırada Osmanlı himayesindeki Erdel Beyi, Avusturya'ya ait Çotmar (ya da Zaitmar) kentini ele geçirdi. Avusturya imparatorunun Erdel'e saldırarak Tokay ve Seveç çevresini alması üzerine ilişkiler iyice gerginleşti. Fakat Sadrazam Semiz Ali Paşa, yeni bir seferden yana değildi. Onun ölümü ve yerine Sokollu Mehmet Paşa'nın gelmesiyle Avusturya'ya karşı sefere girildi. Bu sefer, Kanunî'nin, ordunun başında katıldığı seferlerin on üçüncüsü ve sonuncusudur. Padişah ve Osmanlı ordusu, 1 Mayıs 1566'da İstanbul'dan hareket etti. Ağustos başlarında Zigetvar kuşatması başladı. Otuz dört günlük zorlu bir kuşatmadan sonra 7 Eylül 1566'da Zigetvar Kalesi alındı. Kanunî Sultan Süleyman, kalenin alınışından bir gün önce öldüyse de, ölümü Sokollu Mehmet Paşa tarafından bir süre ordudan gizlendi. Çevredeki kimi kaleleri ele geçirilmesiyle Zigetvar Seferi sona erdi.

I. SÜLEYMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1566

- 46 yıllık saltanatı sırasında zaferden zaferle koşmuş "Muhteşem" unvanıyla da anılan Kanunî Sultan Süleyman öldü (6-7 Eylül).

Kanunî Sultan Süleyman'ın Zığetvar'daki temsili mezarı

13. seferine çıkarken yorgun ve bitkin olan Kanunî, atına binemeyecek kadar rahatsızdı. Fakat onun devleti ve askerini yönetme tutkusu her şeyden üstündü. Damar sertliğinin verdiği kalp yetmezliğine aldımayan bu büyük sultanı, eceli doğum yeri olan Trabzon'dan çok uzaklarda, Zığetvar Kalesi önlerinde buldu. Kaynaklara göre beyin kanamasından ölen Kanunî'nin iç organları, tahtının bulunduğu yerin arkasına gömüldü. Daha sonra buraya adına yaraşır bir şekilde muhteşem bir türbe yaptırıldı. Bugün Macarlar buraya "Türkek" adını vermişlerdir. Kanunî, Süleymaniye Camii'nin yanındaki türbesinde gömülmüştür.

Babasının ölüm haberini alan II. Selim, Kütahya'da kendi adına hutbe okutarak tahta çıktığını duyurdu. Daha sonra İstanbul'a geldi.

Kanunî'nin cenazesi önce Belgrad'a getirildi, daha sonra İstanbul'a doğru yola çıkarıldı. İstanbul'da, yine yüzbinlerce insanın katıldığı bir törenle Süleymaniye Camii'ndeki türbesine gömüldü.

Yaklaşık 46 yıllık saltanatı süresince Kanunî, bizzat ordusunun başında batıya ve doğuya birçok sefer yapmış, son seferinde de yine ordusunun kumandanı olarak savaş alanında ölmüştür. Kanunî Sultan Süleyman yalnız kazandığı zaferlerle değil, aynı zamanda çıkardığı yasalara, dönemin ihtiyaçlarına göre tanzim etmesiyle de ünlenmiştir.

Kanunî Sultan Süleyman'ın Muhibbi mahlasıyla yazdığı şiirlerini bir araya getiren Divan-ı Muhibbi adlı eserinin başlangıç sayfası (Nuruosmaniye Camii)

Yaşamının büyük bir bölümü seferlerde geçen Kanunî'ye karısı Hürrem Sultan'ın yazdığı bir mektup

Kanunî Sultan Süleyman döneminde Osmanlı Devleti

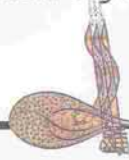

Kanunî Sultan Süleyman (Minyatür: Kıyafetül'l- İnsaniyye fi Şemâilil'l- Osmâniyye: İstanbul, 1987)

II. SELİM

(Sarı)

SALTANAT SÜRESİ: 8 yıl, 3 ay (1566 – 1574)

II. Selim'in tuğrası

BOL BAHŞIŞ DAĞITMAKLA, İSTENEN TAVİZİ VERMEKLE, DAHA İŞİN BAŞINDA OTORİTESİNİ ZAYIFLATTI. DAMADI VE SADRAZAMI OLAN SOKOLLU MEHMET PAŞA'YI DEĞİŞTİRMEYEREK TÜM YETKİLERİ SADRAZAMINA BIRAKAN PADİŞAH, DEVLET İŞLERİYLE PEK İLGİLENMEDİ

II. Selim'in tuğralı mülknamesi, 1567
(Türk ve İslâm Eserleri Müzesi)

On birinci Osmanlı padişahı II. Selim, Kanunî Sultan Süleyman'ın Hürrem Sultan'dan doğan ikinci oğludur. II. Selim (Sarı Selim) veliaht şehzade olmasına karşın, özellikle annesinin etkisiyle Kanunî'nin öteki oğullarının ortadan kaldırılmaları sonucu, tahtın tek vârisi durumuna geldi. Kanunî'nin Zigetvar seferinde ölümü üzerine İstanbul'a gelerek tahta çıktı (1566), sonra Belgrad'a kadar giderek babasının cenazesini İstanbul'a getirdi.

Kanunî'nin parlak dönemi, Sokollu'nun deneyimi ve yeteneğiyle sürdürülebildi.

II. SELİM

Doğum tarihi	: 30.5.1524
Doğum yeri	: İstanbul
Babası	: I. Süleyman
Annesi	: Hürrem Sultan (Slav)
Tahta çıktığı tarih	: 24.9.1566
Tahta çıktığında yaşı	: 42 yaş, 4 ay
Saltanatının sonu	: 15.12.1574
Tahttan ayrılma sebebi	: Ölüm
Saltanat süresi	: 8 yıl, 3 ay
Ölüm tarihi	: 15.12.1574
Ölüm sebebi	: Düşme-Alkol
Öldüğü yer	: İstanbul
Gömülü olduğu yer	: İstanbul, Ayasofya, II. Selim türbesi
Valilikleri	: Konya (1542-1544); Manisa (1544-1558); Konya (1558-1559); Kütahya (1559-1566)

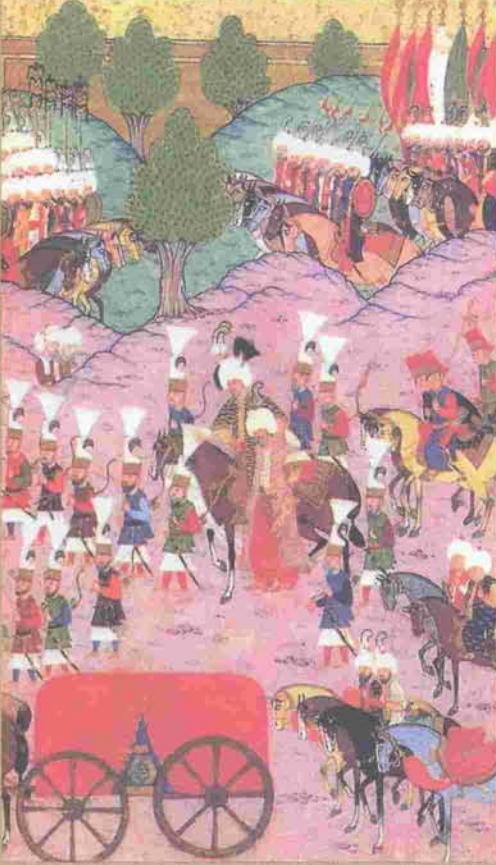

II. SELİM (1524-1574)

II. SELİM DÖNEMİ OLAYLARI

1566

- II. Selim, İstanbul'da tahta çıktı (30 Eylül).
- II. Selim, babası Kanunî Sultan Süleyman'ın cenazesini almak üzere Belgrad'a geldi (17 Ekim).

Kanunî Sultan Süleyman'ın cenazesi, Veziriazam Sokollu Mehmet Paşa tarafından götürülüyor
(Minyatür: Hünernâme)

- Kanunî'nin, askerden 48 gün gizlenen ölüm haberi açıklandı (24 Ekim).
- Kanunî Sultan Süleyman'ın cenazesi, İstanbul'a gönderilmek üzere asker tarafından Belgrad'a götürüldü (26 Ekim).
- Devşirme yeniçeriler, II. Selim'in tahta çıkışı nedeniyle dağıttığı cülusa ilk defa tepki gösterdiler (26 Ekim).
- II. Selim'in Belgrad'dan İstanbul'a dönüşünde yeniçeriler ikinci kez ayaklandı (5 Aralık).
- Cülus bahşişinden ilmiye sınıfının da yararlanması kabul edildi (7 Aralık).

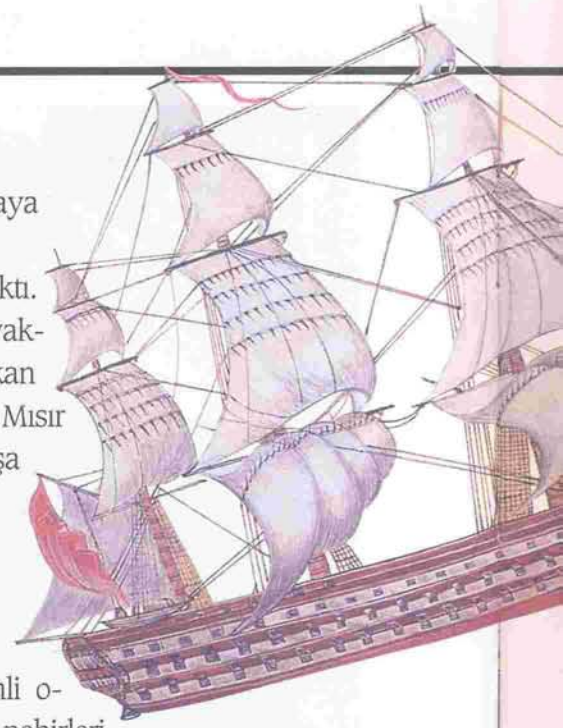
ANADOLU VE ARABİSTAN YARIMADASINDA İSYAN

İktisadî sıkıntıların artmaya başladığı bu dönemde, Anadolu'da yer yer olaylar çıktı. Arabistan yarımadasında ayaklanmalar oldu. Yemen'de çıkan İmam Mutahhar isyanını, Mısır Beylerbeyi Koca Sinan Paşa bastırdı.

HAZAR - KARADENİZ BAĞLANTISI

II. Selim devrindeki önemli olaylardan biri, Don ve Volga nehirleri arasında bir kanal açarak, Hazar denizini bu kanalla Karadeniz'e bağlama teşebbüsüydü. Sokollu'nun bundan amacı, donanmayı Karadeniz'den Hazar denizine geçirmek ve İran savaşlarında ordunun ikmalini daha kolaylıkla sağlamak; Kazan ve Astrahan'ın Rusların eline geçmesi üzerine kuzeyde Osmanlı Devleti aleyhine bozulan dengeyi, yeniden Osmanlı Devleti lehine çevirmektir. Hive Hanı Hacı Muhammed, İranlıların ve Rusların, hacca gitmek isteyen Hiveli Müslümanlara zorluk çıkardıklarını belirterek bu yolun açılması için Astrahan'ın Ruslardan alınmasını istedi; bunun üzerine kanalın açılmasına teşebbüs edildi; fakat Don ve Volga nehirleri arasındaki 6 deniz mili olan uzaklığın üçte biri kazıldığı sırada Rus Çarı IV. İvan, elçisi aracılığıyla II. Selim'i tahta çıktığından dolayı tebrik etti ve Osmanlı Devleti'yle dostça ilişkilerin devamını istediğini belirtti. II. Selim de bunun, Astrahan yolunun açılması ve Moskova'da alıkonan Kırım elçisinin serbest bırakılmasıyla mümkün olacağını belirtti.

Osmanlılar o sırada Kıbrıs'ın fethiyle yakın-

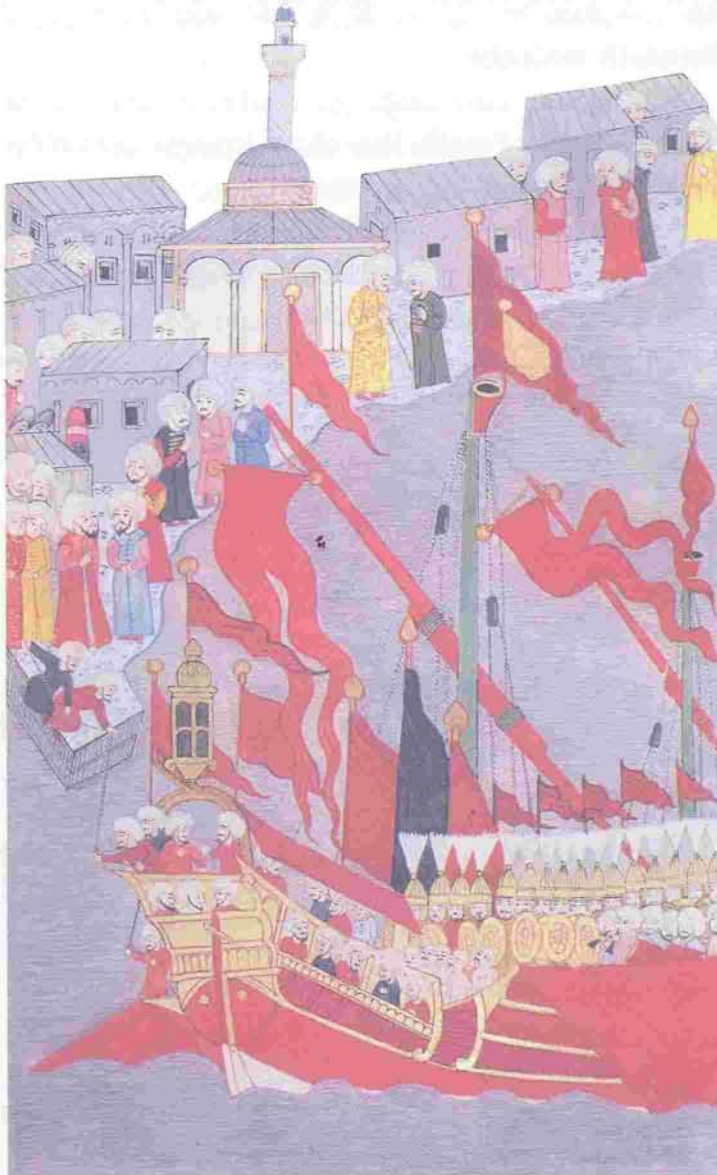

Sadrazam Sokollu Mehmet Paşa (Tablo: Etem Çalışkan)

dan ilgileniyorlardı, bundan dolayı Ruslara karşı etkili bir siyaset uygulama imkânları yoktu. Bu sebeple kanalın açılma teşebbüsü gerçekleşmedi. Kanunî devrinde başlatılan Hint denizi siyaseti, II. Selim zamanında da devam etti. Sumatra adasındaki Açe sultanlığı, Portekizlilere karşı yardım isteyince bir miktar malzeme, sanatkâr ve asker yardımı yapıldı (1560).

GERÇEKLEŞMEYEN SÜVEYŞ KANALI PROJESİ

Sokollu, Süveyş kanalının açılmasına da teşebbüs etti. Bu teşebbüsün gerçekleşmesi hâlinde donanma kolaylıkla Kızıldeniz'e geçebilecek, Portekizlileri Hint yarımadasından geri atmak mümkün olacaktı. Akdeniz ticaretinde önemli gelişmeler sağlayacak bu düşünce de bir sonuca ulaşmadı.

Yemen'in fethi (Minyatürlerde Gemiler, A. Ülker Erke'nin çizimiyle)

II. SELİM DÖNEMİ OLAYLARI

1567

- Rıdvan Paşa'nın başarısızlığı sonucu Yemen ikiye ayrıldı ve topraklarının büyük bölümü kaybedildi (16 Ağustos). Özdemiroğlu Osman Paşa, San'a Beylerbeyliğine tayin edildi (16 Aralık).

Özdemiroğlu Osman Paşa'yı bir seferde gösteren minyatür
(Minyatürlerde Gemiler, A. Ülker Erke'nin çizimiyle)

1568

- Sekiz yıl süreli Osmanlı-Avusturya Barış Antlaşması Edirne'de imzalandı (17 Şubat).
Edirne Barışı: Osmanlılarla Avusturya arasında Edirne'de Zigetvar seferi sonrası yapılan barışta Sadrazam Sokollu Mehmet Paşa, Osmanlıların baş delegesi idi. Barış görüşmeleri yedi ay sürdü. Antlaşmaya göre; Avusturyalıların Osmanlılara yılda 30 bin Macar altını vergi vermesi, yıllık verginin yanında padişaha 20 altın kupa, sadrazama 2 bin duka armağan verilmesi, sınırlara uyulması, barışın korunması, Budin ve Macar valilerinin anlaşmazlıkları halletmesi, İstanbul'da Avusturya elçisi bulundurulması gibi 25 konuda anlaşmaya varıldı.

- Özdemiroğlu Osman Paşa, Yemen'i fethedip Taaz ve çevresini ele geçirdi.

II. SELİM DÖNEMİ OLAYLARI

1568

- Edirne'de Mimar Sinan'ın eseri olan Selimiye Camii'nin yapımına başlandı.

Selimiye Camii, Edirne'de II. Selim tarafından Mimar Sinan'a yaptırıldı. Kente egemen bir tepe üzerinde, 43,28 m yüksekliğindedir. 31,28 m çapındaki kubbesi, 8 ayağa dayanır. Caminin dört köşesinde her biri 70,89 m yükseklikte üçer şerefeli minareler yer alır. Yapı, büyüklüğü, mimarî özellikleri ve süslemeleriyle dünya çapında önem taşır.

1569

- Yemen Serdarlığına tayin edilen Mısır Beylerbeyi Koca Sinan Paşa, Kahire'den Hicaz yoluyla Yemen'e hareket etti (5 Ocak). Yemen'in, stratejik bakımdan önemli kalelerinden Kahire Kalesi ele geçirildi (3 Mayıs). Koca Sinan Paşa ile anlaşmazlığa düşen Özdemiroğlu Osman Paşa, Yemen valiliğinden alındıktan sonra İstanbul'a döndü.

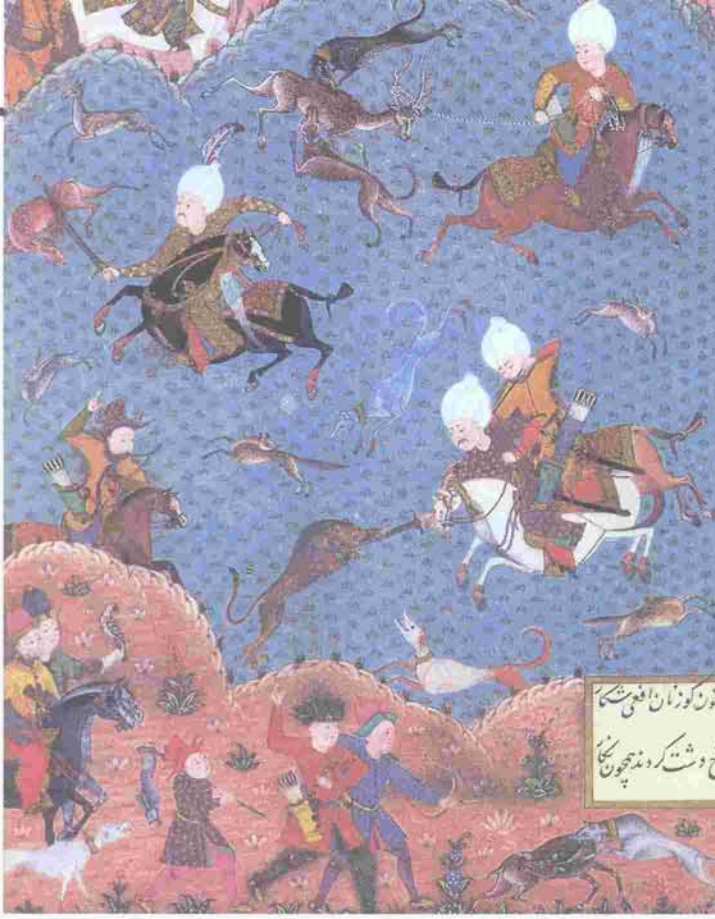
KIBRIS'IN FETHİ

II. Selim zamanında Doğu Akdeniz'deki durumu dolayısıyla Kıbrıs adasının fethine girildi. Doğu Akdeniz'de Osmanlı hâkimiyetini kuvvetlendirmek için adanın ele geçirilmesi gerekiyordu. Piyale Paşa ve Lala Mustafa Paşa da adanın Venediklilerden alınmasını istiyordu. Ayrıca padişahın yakın adamlarından olan Yosef Nası ve Seyhülislâm Ebussuud Efendi de aynı düşüncedediydi. Sokollu ise, Avrupa devletlerinin Osmanlılara karşı birleşmesinden çekindiği için Kıbrıs'ın fethine karşıydı; fakat Venedik'e savaş açıldı. II. Selim, Kıbrıs seferi serdarlığına Lala Mustafa Paşa'yı, donanma kumandanlığına Piyale Paşa'yı tayin etti. Önce Lefkoşa ele geçirildi; sonra da bütün Kıbrıs alındı. Daha sonra Antalya, Adana, Bozok sancaklarından getirilen halk, Kıbrıs'a yerleştirildi.

İNEBAHTI YENİLGİSİ

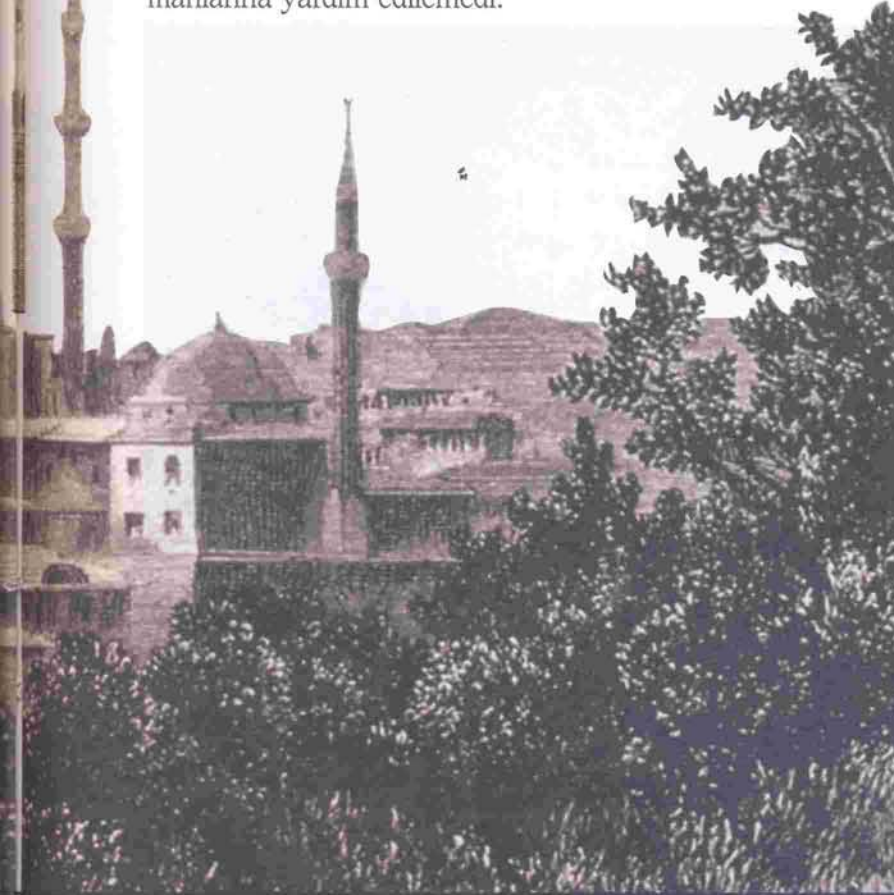
Sokollu'nun düşündüğü gibi, Kıbrıs'ın Osmanlılara geçmesi üzerine Papalık, Venedik ve İspanya, Osmanlılara karşı birleşti. Müttefik donanması, Osmanlı deniz kuvvetlerini İnebahtı'da yenilgiye uğrattı (1571). Sokollu ve kaptan-ı der-yalığa getirilen Kılıç Ali Paşa'nın çabalarıyla kuvvetli yeni bir do-

II. Selim, babası Kanunî Sultan Süleyman ile avlıyor (Minyatür: Süleymannâme)

nanma meydana getirildi; müttefikler, 1572 baharında denize açılan Osmanlı donanmasının karşısına çıkamadı. Venedik 300.000 düka tazminat ödemeyi kabul etti. İspanyollar, Kıbrıs'ın alınmasından sonra da Akdeniz'de mücadeleye devam etti. Yardım isteyen Gımata Müslümanlarına yardım edilemedi.

II. SELİM DÖNEMİ OLAYLARI

1569

- Hazar Denizi'ne dökülen Volga ile Azak Denizi'ne dökülen Don nehirlerini birleştiren kanalın açılmasına başlandıysa da Rus Çarı IV. İvan'ın engellemesi yüzünden çalışmalar durdu (4 Ağustos).
- Bir hafta süren büyük İstanbul yangınında binlerce ev yandı; birçok tarihi eser ve belge yok oldu (19 Eylül).

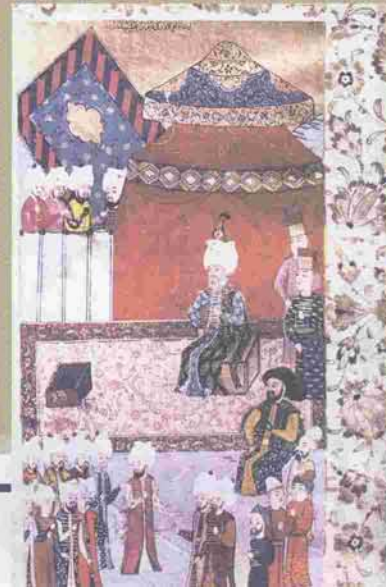

Büyük İstanbul yangınında binlerce ev yandı (Tablo: Mıgırdiç Givanyan)

- İstanbul'da ikinci Fransız kapitülasyonu imza edildi (18 Ekim).

1570

- Osmanlı donanması, Venedik hâkimiyetindeki Kıbrıs'a sefer için İstanbul'dan hareket etti (15 Mayıs).
- Kıbrıs adasının Limasol koyuna asker çıkarılıp Leftari (2 Temmuz) ve Girne kaleleri (9 Temmuz) alındı.

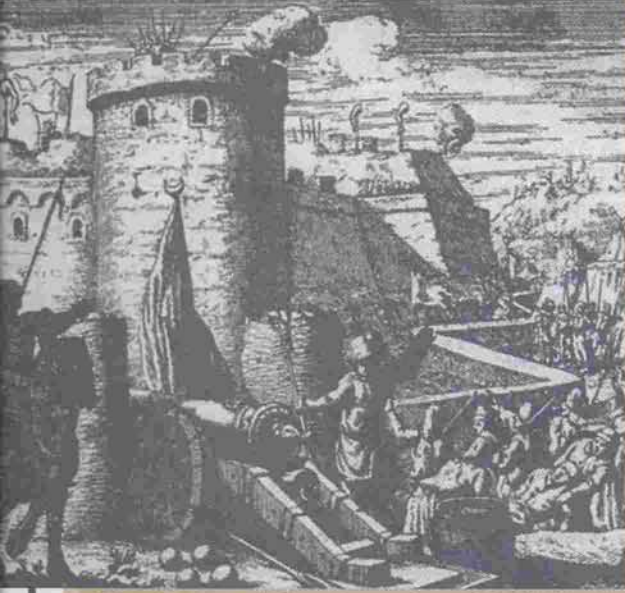

Kıbrıs Fatih Lala Mustafa Paşa (Minyatür: Nusretnâme)

II. SELİM DÖNEMİ OLAYLARI

1570

- Lefkoşa Kalesi kuşatıldı (22 Temmuz); 49 gün süren kuşatma sonunda fethedildi (9 Eylül). Bu fetih sonrası Lefkoşa'nın Ayasofya Kilisesi, camiye dönüştürüldü.

Kıbrıs Kuşatması (P. Ricaut)

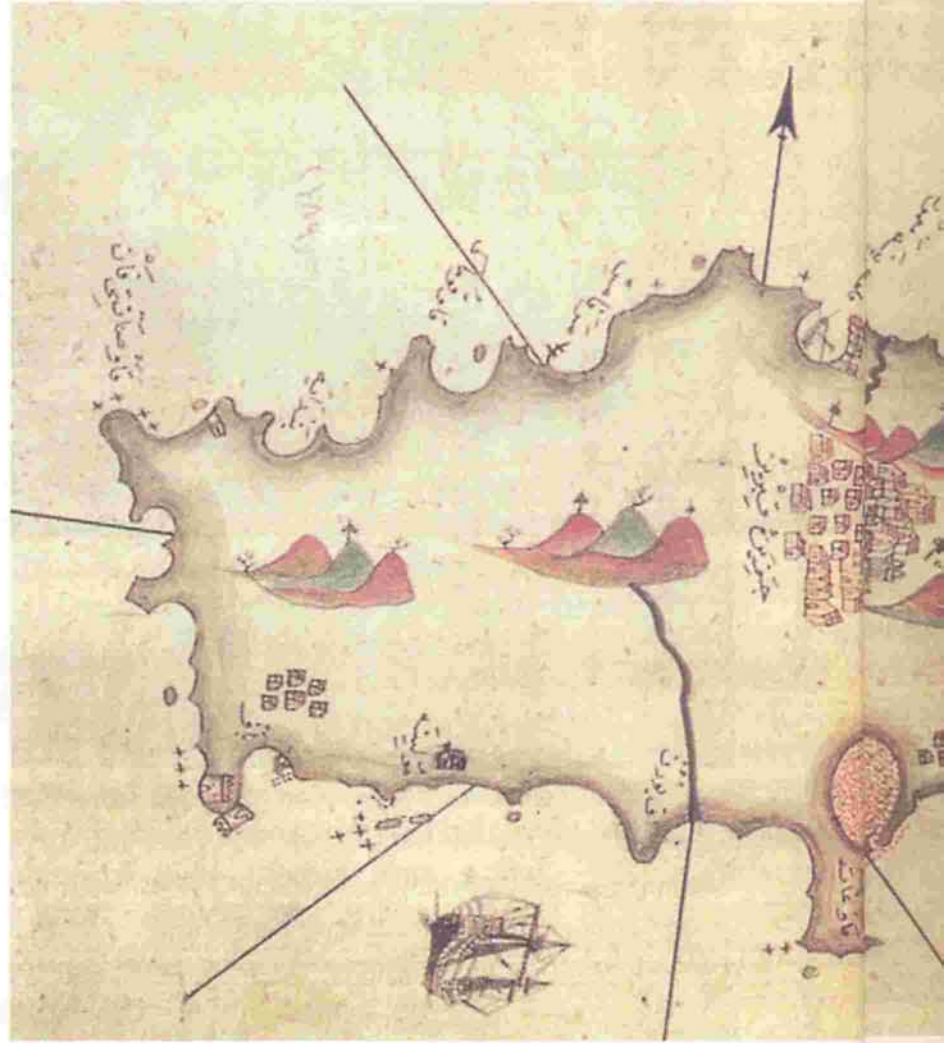
- Magosa Kalesi kuşatıldı (18 Eylül); kuşatma uzun süre devam ettikten sonra kaldırıldı ve kışın yaklaşması nedeniyle Osmanlı donanması İstanbul'a hareket etti (6 Ekim).

1571

- Magosa Kalesi'ne Venedik tarafından yapılan erzak ve mühimmat yardımının farkına varamayan Sakız sancakbeyi idam edildi (23 Ocak).
- İki yıl Yemen'de kalıp sorunların üstesinden gelen ve bu başarılarından ötürü "Yemen Fatihi" adıyla ünlenen Koca Sinan Paşa, İstanbul'a döndüğünde yedinci vezirliğe getirildi (1 Mart).

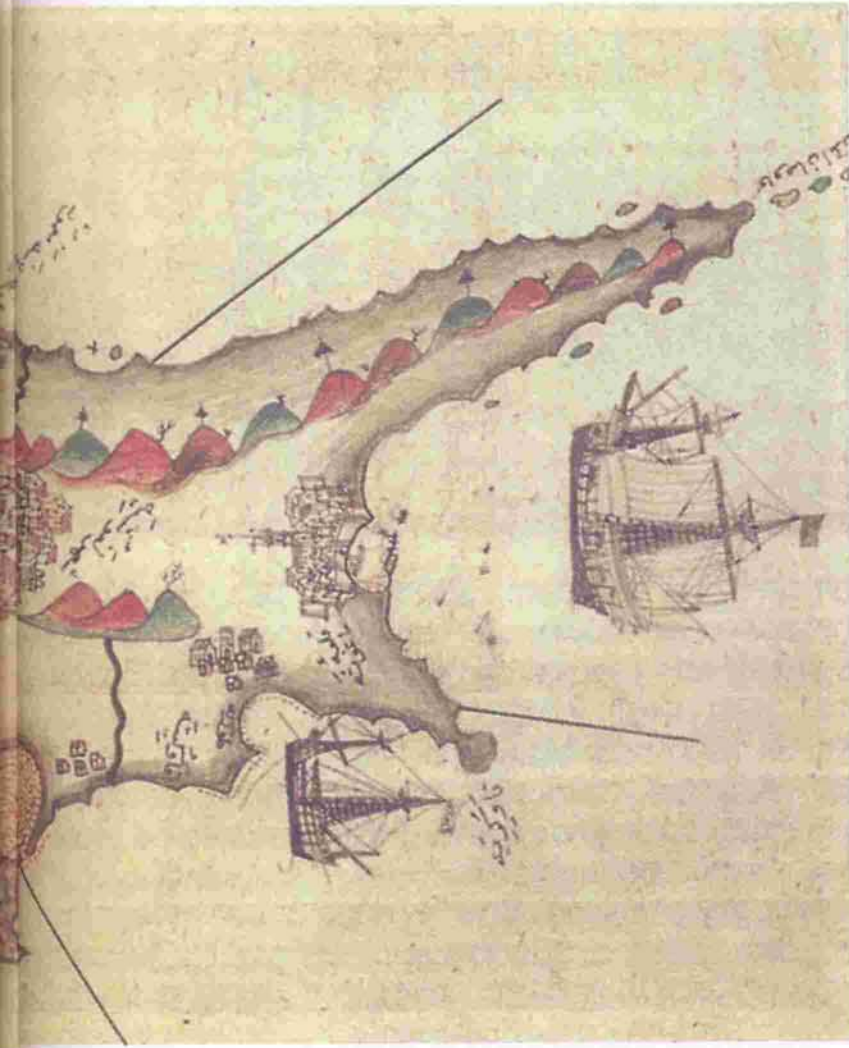
II. Selim'i sefer sırasında gösteren bir minyatür

Piri Reis'in Haritası'nda Kıbrıs

II. Selim'in Almanya'daki Reinhartshausen Sarayı'ndaki tablosu

II. SELİM DÖNEMİ OLAYLARI

1571

- Denizcilikle hiçbir ilgisi olmadığı hâlde Sokollu Mehmet Paşa tarafından kaptan-ı deryalığa getirilen Müezzinzade Ali Paşa ve serdarlığa getirilen Pertev Paşa komutasındaki donanma, Akdeniz seferinde Dalmaçya Kalesi'ni fethetti (4 Mayıs)

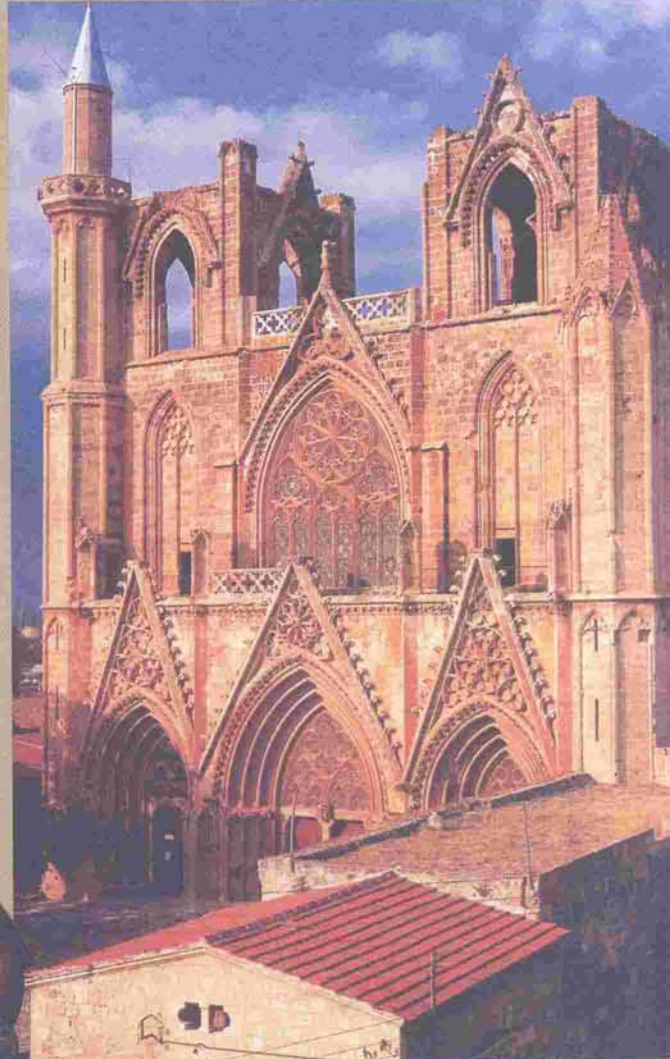

- Magosa Kalesi teslim alınıp Kıbrıs'ın fethi tamamlandı (1 Ağustos).

Kıbrıs Savaşı : Lala Mustafa Paşa ve Piyale Mehmet Paşa komutasındaki 60 bin kişilik kara ordusu ve 300 gemilik Osmanlı donanması ile Venedik ordusu arasında Kıbrıs'ta yapılan savaşta, 11 ay süren bir kuşatmadan sonra Magosa Kalesi'nin alınması tamamlandı ve bütün Kıbrıs, Osmanlıların eline geçti. Bu fethinde Osmanlı ordusu 3 bin şehit verdi. Yapılan anlaşmaya göre, Magosa Kalesi'nde bulunan Venedik askerleri, Osmanlı donanmasına bindirilerek Girit adasına götürüldü. Fetihden sonra Muzaffer Paşa, Kıbrıs beylerbeyliğine getirildi.

TUNUS'UN FETHİ

Tunus'taki Halkulak kalesini elinde bulunduran İspanyollar, Tunus şehrine saldırdılar. Bu olay, Türk-İspanyol ilişkilerini gerginleştirdi. İspanyol donanma kumandanı Don Juan, Tunus'u ele geçirdi. II. Selim, bu önemli şehrin geri alınmasıyla Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa'yı görevlendirdi; Sinan Paşa'yı da kara kuvvetlerinin başına serdar tayin etti. Sinan Paşa ile Kılıç Ali Paşa, Tunus'u ve İspanyolların elinde bulunan bazı küçük limanları ele geçirdiler. Tunus bir eyalet hâline getirildi (1574) ve yönetimi Ramazan Paşa'ya verildi. Aynı yıl, Avusturya ile yapılan 1568 antlaşması, sekiz yıl için yenilendi.

Kıbrıs'taki Lala Mustafa Paşa Camii

II. SELİM DÖNEMİ OLAYLARI

1571

■ İnebahtı Deniz Savaşı (7 Ekim):

Asıl adı Uluç iken II. Selim tarafından Kılıç unvanı verilen Kılıç Ali Paşa İnebahtı Savaşı'nda (Tablo: Münif Fehim)

1572

■ Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa, 250 gemiden oluşan büyük bir donanmayla Akdeniz seferine çıktı. Müttefik düşman donanmasının savaştan kaçınması üzerine Mataban burnu açıklarından İstanbul'a geri döndü (13 Haziran).

Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa (Tablo: Ethem Çolıkan)

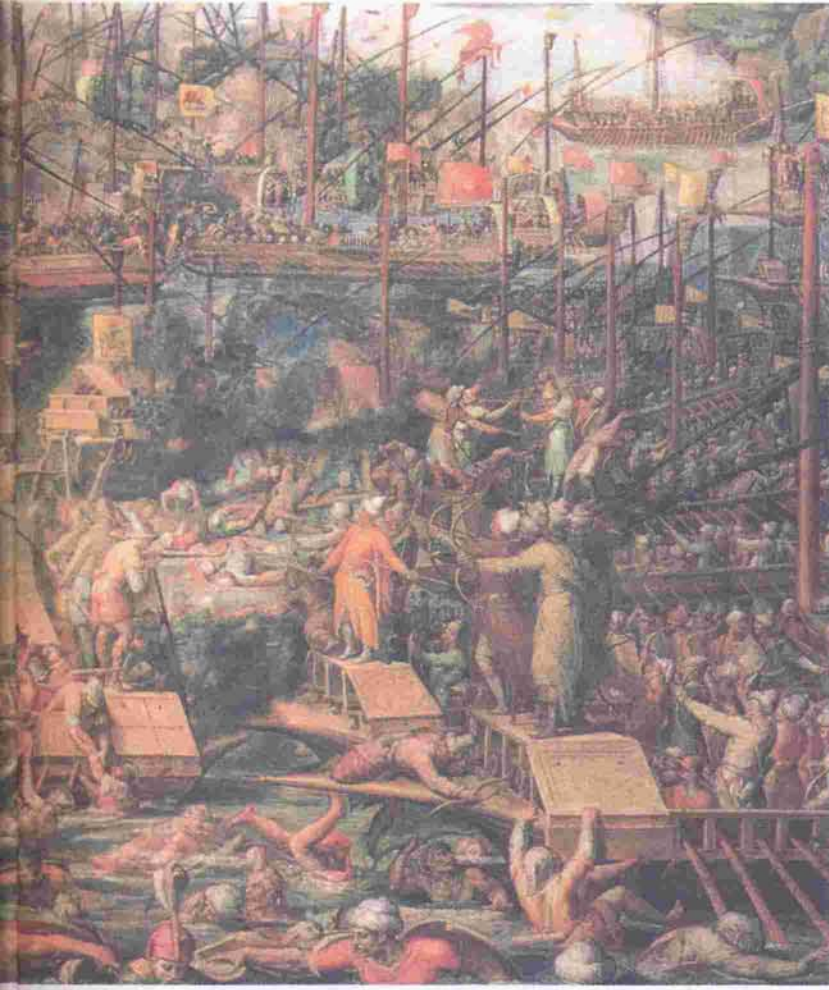
İnebahtı Savaşı (Tablo: Giorgio Vasari)

İNEBAHTI DENİZ SAVAŞI (7 Ekim)

Osmanlı kaynaklarında "Sığın Deniz Faciası" olarak da anılan bu savaş, Korint Körfezi'ndeki İnebahtı yakınlarında Haçlı donanması ile Osmanlı donanması arasında geçti. Savaşın en belirgin nedeni; Osmanlıların Kıbrıs adasını fethederek Hristiyan ülkelere ait korsanların ticaretine engel olmak istemesidir. Kıbrıs'taki Venedikliler tarafından korunan bu korsanların başvuru üzerine Papa V. Pius, İspanya kralına bir mektup göndererek duruma çözüm bulmasını istemişti. Mektubu alan kral, Akdeniz'de müşterek çıkartan buluşan ülkeleri (Venedik, Ceneviz, Savua, Malta, Toskano, Mantua, Ferrara, Lucca ve Monako) toplantıya çağırdı. Görüşmelerden sonra meydana getirilecek olan

Osmanlı donanması İnebahtı'da Haçlı donanması karşısında

Haçlı donanmasının tüm giderlerinin yansın İspanya tarafından karşılanması, geri kalanının ise katılan dük ve prensliklere eşit olarak ödettirilmesi ve Don Juan'ın donanmanın başına getirilmesi kararlaştırıldı. Osmanlı Devleti, Roma ve Venedik'te bulunan casuslar kanalı ile durumdan haberdar oldu.

Toplanan Divan-ı Hümayun, oluşturulan Haçlı donanmasının karşısına güçlü bir donanma ile çıkılmasını kararlaştırdı. Divan'da bulunan Sokollu Mehmet Paşa'nın, karşıt padişah üzerindeki etkileri ile Kaptan-ı Deryalık makamına kara bir vezir olan Müezzinzade Ali Paşa getirildi. Bu, İnebahtı deniz faciasına yol açacak olan yanlış bir karardı. Bunun gibi Akdeniz'de dolaşan bir Hristiyan donanmasının durdurulması için de yine kara bir vezir olan Pertev Paşa atandı. Bunların gayreti ile meydana getirilen Türk donanması, kara ordusu ağırlıklı olarak kuruldu. Bu arada, Uluç Ali Reis, Cafer Reis, Barbarosza Mehmet Paşa, Barbarosza Hasan Paşa, Salih Paşazade Mehmet Bey gibi deniz kurtlarına da görev verildi. İlk donanma karşı karşıya geldiği zaman toplanan ayak divanında Türk donanmasının uygulayacağı savaş planı tartışıldı. Kara subayların ağırlıklı oldukları bu toplantıda, deniz kurtlarının verdikleri plan kabul edilmeyerek reddedildi ve Kaptan-ı Derya Ali Paşa'nın sunduğu plan onaylandı. Dünya tarihinin en büyük deniz savaşlarından biri olan İnebahtı Deniz Savaşı, başladıktan bir süre sonra kara subayların hata yaptıkları anlaşıldı. Ne var ki iş isten geçmiş, başta Müezzinzade olmak üzere 20 bin kişi şehit düşmüş ve 142 Osmanlı gemisi yarak batmıştır. Uluç Ali Reis birkaç gemisi ile İstanbul'a ulaşınca ona Kaptan-ı Deryalık görevi verildi. Yeniden hazırlanan donanma ile denize çıkan Uluç Ali Paşa, Akdeniz'de düşman gemisine rastlayamadı.

II. SELİM DÖNEMİ OLAYLARI

1572

■ Şair ve ressam Nigârî, İstanbul'da öldü.

XVI. yüzyılın tanınmış nakkaşlarından ve şairlerinden olan Haydar (Nigârî), Galata'da doğmuştur. Aşık Çelebi, kendisinden "Satrançbaz Araboğlu" diye bahsetmektedir. Gemiciliği merak eden ve yıllarca beylik gemilerde reislik yapan Haydar, muhinde Nakkaş Haydar Reis diye anılmış, fakat kendisi sanat hayatında Nigârî mahlasını kullanmıştır. Birçok deniz savaşlarında bulunmuş, bu savaşları anlatan manzum eserler yazmış, bilhassa Sinan Paşa ile beraber geçirdiği maceraları bir kitap hâlinde toplamıştı. Zarf ve akıllı bir şahsiyetti. Tophane taraflarında bulunan evi, Eyüp avanındaki bahçesi, devrin sanatçıların ve şairlerinin bir toplandı yeri idi. Yaptığı insan resimlerinde karakterleri canlandırmak kudretini göstermiş. Barbaros Hayreddin'in, II. Selim'in minyatürlerinde bilhassa başarılı olmuştur. Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan 0,29x0,46 ölçüsündeki Barbaros Hayreddin minyatürü, büyük denizcinin Avrupalı sanatçılar tarafından yapılmış portreleriyle benzerlik göstermektedir. Nigârî, Yavuz'un, Kanunî'nin, II. Selim'in, V. Şarl'ın, I. Fransuva'nın minyatürlerini de yapmıştır. İki yabancı hükümdara ait resimler de pek başarılı eserleri arasındadır. Nigârî'nin 1572 tarihinde vefat ettiği tahmin olunmaktadır. Eyüp'te Zal Mahmut Paşa Camii türbesine defnedilmiştir, bugün mezarı kayıptır.

II. Selim
(Minyatür:
Nigârî, 1570,
Topkapı
Sarayı
Müzesi)

1573

■ Osmanlı-Venedik arasında İstanbul Barışı imzalandı (7 Mart).

Osmanlılarla Venedikliler arasında Kıbrıs için İstanbul'da bir barış antlaşması yapıldı. Buna göre, Venedikliler tarafından Osmanlılara, Kıbrıs seferi tazminatı olarak üç yılda 300 bin florin ödenmesine; Dalmasya'da alınan kalelerin Osmanlılara iade edilmesine; Kıbrıs, Osmanlılara geçtiğine göre yıllık 8 bin altın Kıbrıs vergisinin kaldırılmasına; Osmanlıların Dalmasya ve Amavutluk'taki sınırının eski hâline getirilmesine, Venediklilerin ticaret haklarının devamına, savaşta alınan gemilerle ticaret mallarının karşılıklı olarak iadesine karar verildi.

II. SELİM DÖNEMİ OLAYLARI

1573

- **Ayasofya Camii'ne iki minare daha ilâve edildi.**
II. Mehmet (Fatih) devrinde Ayasofya Kilisesi camiye dönüştürüldüğünde yalnız bir minareyle bir medrese yapılmıştı. II. Bayezid buna bir minare daha ilâve etmiş, I. I. Selim döneminde bizzat padişahın emniyle caminin sağlamlaştırılması için setler yapılmış ve iki minare daha eklenip minarelerin toplamı dördü bulmuştur.

- **Piyalepaşa Camii'nin yapımı tamamlandı.**
Piyalepaşa ya da **Tersane Camii** : İstanbul'un Kasımpaşa semtinde Mimar Sinan'ın, Kaptan-ı Derya Piyale Paşa için inşa ettiği bu yapıda, eski ulu camiler plânını değişik bir görüşle uygulayarak, dikdörtgen plânlı ana mekânı, iki büyük sütunu bağlayan kemerlere oturan altı kubbeyle örtmüş ve mekânı yanlara doğru tonozlarla genişletmiştir. Üç yandan iki katlı revaklarla çevrili yapıda, minare, cephenin ortasına, ana eksen üzerine yerleştirilerek girişler iki yana kaydırılmıştır. Camiyle birlikte inşa edilen türbe, medrese-tekke, hamam, sübyan mektebi ve çarşıdan, yalnızca türbe ve hamam günümüze ulaşmıştır.

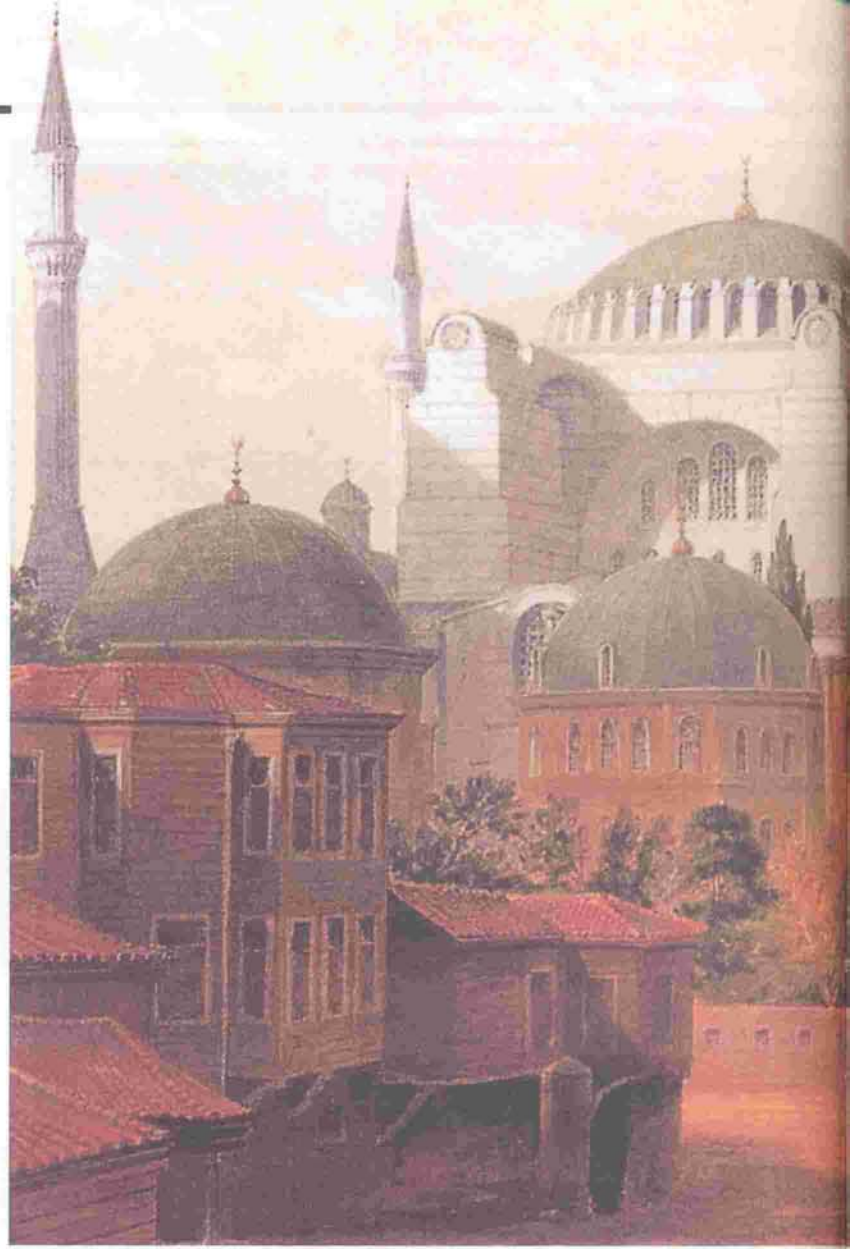
Piyalepaşa Camii

1574

- **Osmanlı donanması, Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa komutasında İnebahtı yenilgisini unutturmak için Akdeniz'de Tunus seferine çıktı (15 Mayıs).**

- **Şeyhülislâm Ebussuud Efendi, 84 yaşında İstanbul'da öldü (23 Ağustos).**

Kendisi gibi ünlü olan bilgin İbn-i Kemal'den sonra geldiği için "Muallim-i Sani" diye anılmıştır. Sırasıyla; medrese öğretmenliği, kadılık, kazaskerlik yapmış olan Ebussuud Efendi, sonunda şeyhülislâmlığa atanmış ve ömrünün sonuna değin bu makamda kalmıştır. Kanunî Sultan Süleyman ve II. Selim zamanında yaptığı bu görev sırasında, devlet bütünlüğünü ve düzenini koruyan fetvalarıyla ün yapmış. Dinde aşın uçlara ve tarikatlara karşı gerekli önlemleri almış. Kanunîye sunduğu "Sağduyunun Kılavuzluğu" adlı kitabı en önemli yapıtıdır.

1573'te iki minare daha ilâve edilen Ayasofya Camii (Gravür: G. Fossati)

II. SELİM'İN ÖLÜMÜ

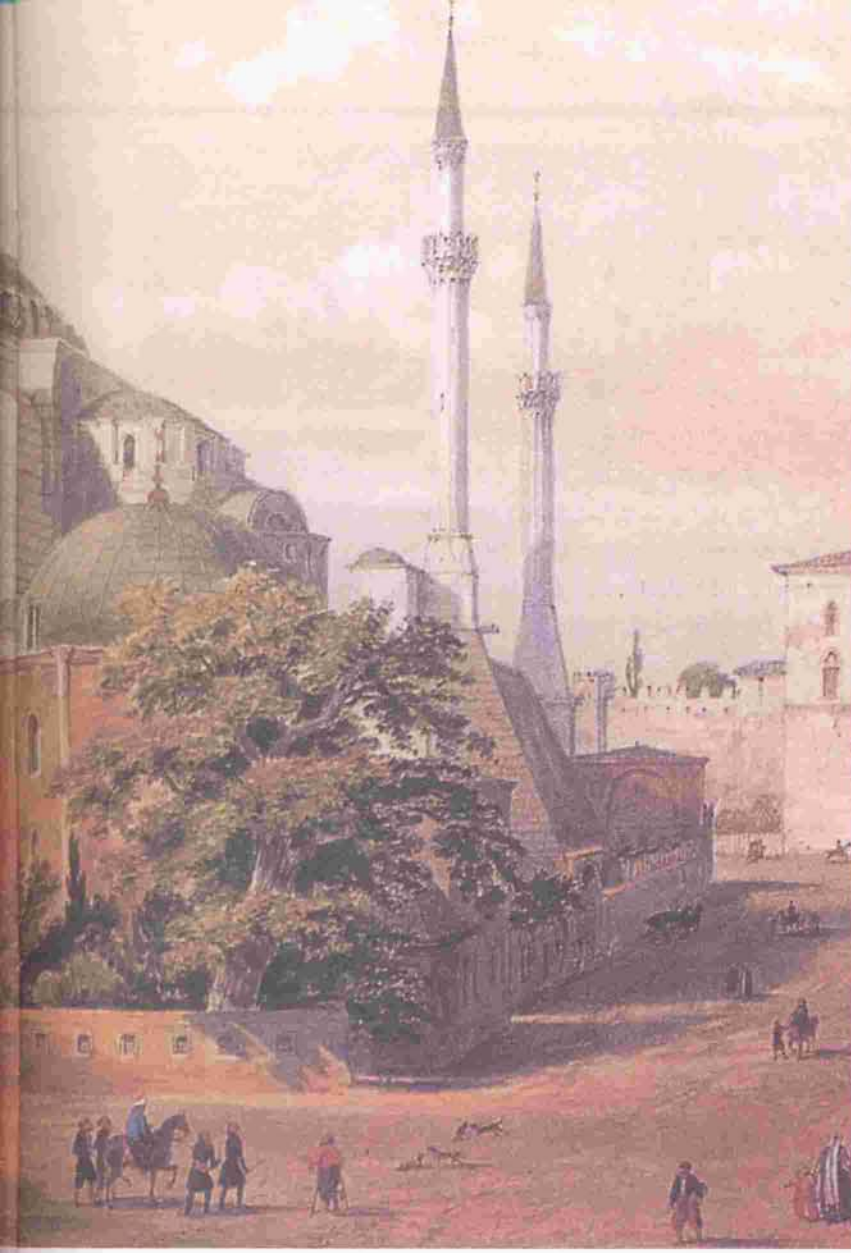
Gençliği ve padişahlığının ilk yılları içki ve kadınlar arasında geçen San Selim, saltanatının son yıllarına doğru rahatsızlandı. Ayakları artık onu sanki taşımak istemiyor, içki nedeniyle karaciğeri artık eskisi gibi çalışmıyordu. II. Selim, hekimlerine muayene olduktan sonra Halveti Şeyhi Amidî Süleyman Efendi'yi huzuruna davet ederek onun şahitliğinde içki ve hamam âlemlerine son verdiğine dair yemin etti. Ne var ki karaciğerinde içki onulmaz

bir yara açmıştı. Bu arada ata hastalığı olan nikris de (gut) onu oldukça rahatsız ettiğinden geceleri hemen hemen hiç uyuyamaz olmuştu.

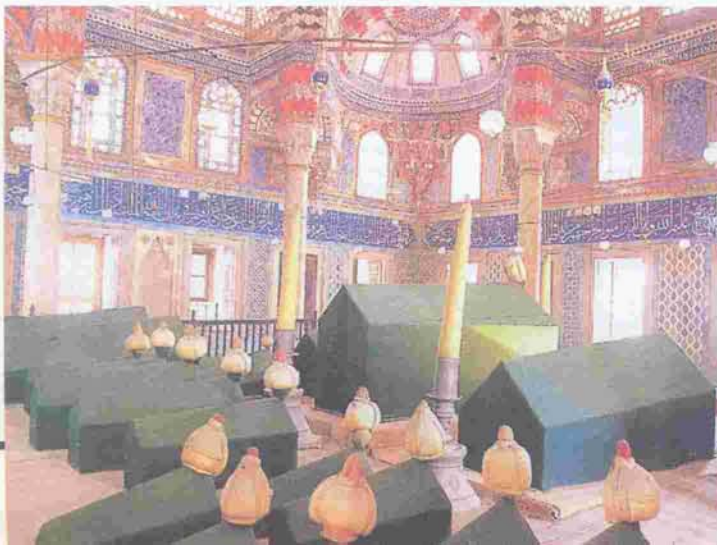
Sultan II. Selim, 2 Aralık 1574'te Topkapı Sarayı içerisinde yeni inşa ettirdiği hamamı gezerken ayağına giydiği takunyanın kayması sonucu yere düştü. Ba-

II. Selim (Topkapı Sarayı Müzesi)

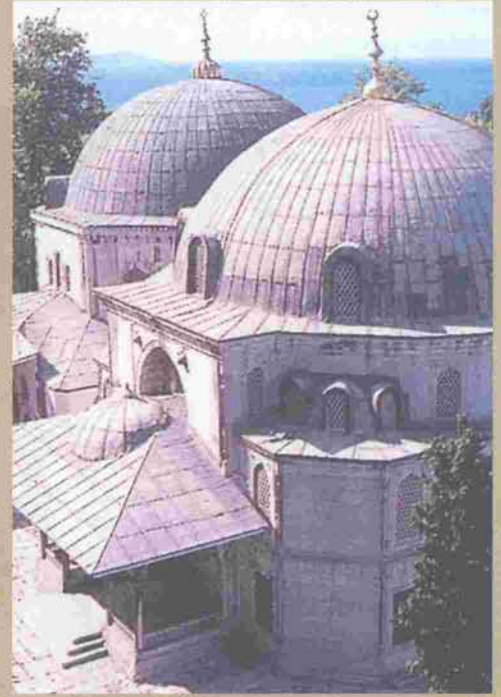
şı mermere çarpan padişahı muayene eden Hekimbaşı Mustafa Çelebi, dinlenmesini şart koştuktan sonra tedavisine başladı. Midesi bulandığı için sürekli kusan II. Selim'e konulan teşhis, bugünkü söyleyişle "kafa travması"dır. Kendisini ziyarete gelenlere yaşamının sona ereceğinden korktuğunu söyleyen II. Selim, olaydan iki hafta sonra fenalaştı. Ziyaretine gelmiş olan Özdemiroğlu Osman Paşa ile görüşürken 15 Aralık 1574'te öldü.

II. SELİM DÖNEMİ OLAYLARI

1574

- 40 yıl İspanyolların elinde kalan ve alınması imkânsız sayılan Goletta Kalesi, 33 günlük bir kuşatmadan sonra fethedildi (24 Ağustos).
- Tunus şehrini koruyan Bastian Kalesi ele geçirildi (13 Eylül).
- Sekiz yıl süreli Osmanlı-Avusturya antlaşma belgesi, yenilenmek üzere Viyana'ya gönderildi (4 Aralık).
- Edirne'de Selimiye Camii'nin yapımı tamamlandı.
- On birinci Osmanlı padişahı II. Selim (Sarı Selim) vefat etti (15 Aralık).

II. Selim'in Ayasofya Camii'nin bahçesindeki türbesi

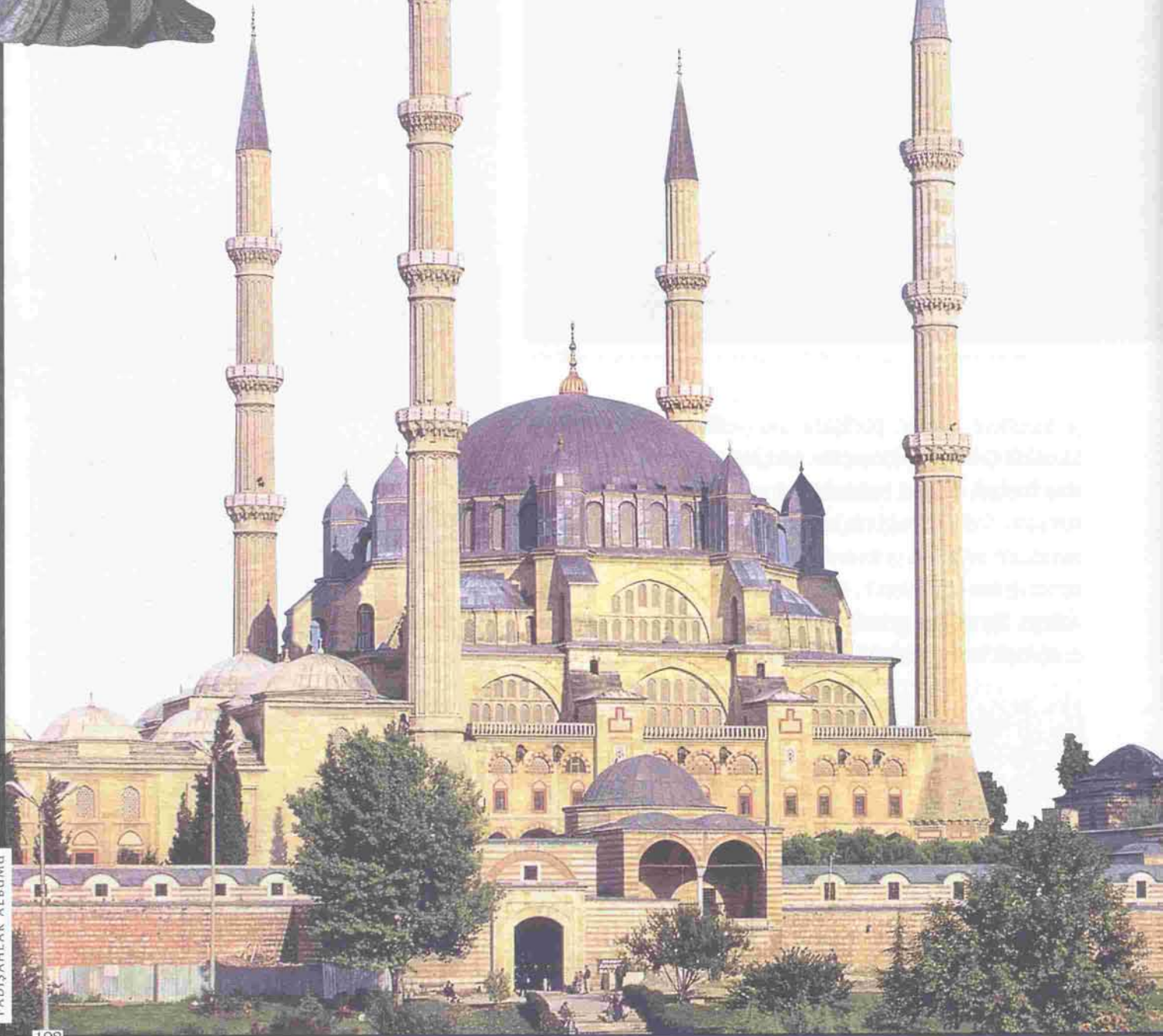

II. Selim türbesi (Tablo: Viçen Arslanyan)

II. SELİM VE SELİMİYE CAMİİ

II. Selim tarafından, Edirne'de Mimar Sinan'a yaptırıldı (1568-1574). Mimar Sinan'ın 80 yaşındayken yaptığı ve "ustalık eserim" diye nitelendirdiği Selimiye Camii, Edirne'nin en yüksek tepesinde yer alır. İç bölümüyle 1575 m², tümüyle 2475 m²'lik bir alanı kaplar. Kesme taştan yapılan Selimiye Camii, yerden yüksekliği 43.28 m, çapı 31.28 m olan kubbesiyle ilgi çeker. Bu bakımdan, yine Mimar Sinan'ın bu "bu kubbenin Ayasofya kubbesinden altı zira kaddim ve dört zira derinliğin ziyade eyledim" deyişiyle, Bizans mimarîsinin aşılmasının örneği olarak gösterilir.

Selimiye'nin kubbesi, 6 m genişliğindeki kemerlerle birbirine bağlanan 8 büyük filayağına oturur. Köşelerde dört, mihrap yönünde bir yarım kubbe, ana kubbeyi destekler. Kubbe kışağındaki 32 küçük pencereyle, yüzlerdeki üst üste 6 dizi hâlindeki çok sayıda pencere, yapıyı aydınlatır. Önünde 18 kubbe ve 16 sütunla çevrili revak yer alır. Ortada zarif bir mermer şadırvan vardır. Son cemaat yeri, kalın, yuvarlak 6 sütun üzerine 5 kubbelidir. Selimiye Camii'nin 3.80 m çapında, 70.89 m yüksekliğinde ve üçer şerefeli 4 minaresi vardır. Ana cephesindeki şerefelere tek yolla, öbür iki minarenin şerefelerine ise ayrı ayrı yollardan çıkılır. İç İznik çiniyle süslü olan cami, Osmanlı mimarîsinin ve dünyanın sayılı başyapıtlarındandır.

II. Selim (Minyatür: Kıyafetül'-İnsânîyye fi Şemâill'-i-Osmâniyye)

III. MURAT

SALTANAT SÜRESİ: 21 yıl (1574 – 1595)

OSMANLI İMPARATORLUĞU EN GENİŞ SINIRLARA BU DÖNEMDE ULAŞTI. TAHTIN SAHİP DEĞİŞTİRDİĞİ GÜNLERDE GÖRÜLEN İSYANLARLA HİÇ KARŞILAŞILMADI. AFRİKA'DA, BALKANLARDA, KARADENİZ'DE VE DOĞU'DA ZAFERLER KAZANILDI. AMA İLMİYE SINIFINDA VE ASKERİ TEŞKİLATTA BOZULMALAR DA BU DÖNEMDE GÖRÜLDÜ. KİMİ TARİHÇİLERE GÖRE BU DÖNEM, DURAKLAMA DEVRİNE GİRİLDİĞİ DÖNEMDİ.

III. Murat'ın tuğralı menşuru,
1575

On ikinci Osmanlı padişahı III. Murat, II. Selim'in oğludur. İyi bir öğrenim gördü. 1562'de Manisa sancakbeyliğine atandı. Babası II. Selim'in ölümü (1574) üzerine Sokollu Mehmet Paşa tarafından çağrılarak tahta geçti. Osmanlı tahtını, daha sonra çıkabilecek taht kavgalarından korumak üzere beş kardeşini öldürttü.

DOĞU SEFERİ

III. Murat tahta çıktığı sırada ilk önemli dış olay, İran Şahı I. Tahmasb'in zehirlenerek öldürülmesi ve İran'da karışıklıklar çıkmasıdır (1576). III. Murat bu karışıklıklarda yansız olma kararına karşın, çıkan sınır olayları, Türk kervanlarının yağma edilmesi, yeni Şah II. İsmail'in sınır beyliklerini ve Anadolu'daki Şiîleri kışkırtması gibi olaylar üzerine İran'a savaş açıldı (1578). III. Murat, ordu serdarı (başkomutan) olarak Lala Mustafa Paşa'yı görevlendirdi.

III. MURAT

Doğum tarihi	: 4.7.1546
Doğum yeri	: Manisa, Bozdağı yaylağı
Babası	: II. Selim
Annesi	: Nûrbanû Valide Sultan
Tahta çıktığı tarih	: 22.12.1574
Tahta çıktığında yaşı	: 28 yaş, 6 ay
Saltanatının sonu	: 16.1.1595
Tahttan ayrılma sebebi	: Ölüm
Saltanat süresi	: 21 yıl
Ölüm tarihi	: 16.1.1595
Ölüm sebebi	: Felç
Öldüğü yer	: İstanbul, Sinanpaşa (İncili) Köşkü
Gömülü olduğu yer	: İstanbul, Ayasofya, III. Murat türbesi
Valilikleri	: Akşehir (1558-1561); Manisa (1562-1574)

III. MURAT (1546-1595) (Topkapı Sarayı)

III. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1574

- III. Murat, babası II. Selim'in ölümü üzerine tahta çıktı. Tahta çıktığında 1.100.000 altın cülus doğitti (22 Aralık)

II. Selim'in en büyük oğlu olan Murat, şehzadelğinde Manisa sancakbeyi görevinde bulunuyordu. Manisa Sarayı'ndaki yaşamı din, siyaset, edebiyat, müzik, arapça ve Farsça programlarını kapsayan uzun bir eğitimle geçti. Bundan başka binicilik, atıcılık gibi sporlarla da ilgilendi.

- II. Selim ve Nizâm-ı Âlem'e kurban edilen beş oğlu defnedildi (23 Aralık).

1575

- Nişancı Feridun Ahmet Bey tarafından kaleme alınan, 1299-1575 tarihleri arası Osmanlı padişahlarının mektuplarını, fermanlarını içeren "Münşeât-us-Salâtin" (2 cilt) adlı eser tamamlanıp padişaha takdim edildi (22 Ocak).
- Osmanlı-Venedik barış anlaşması yenilendi. Venedik Cumhuriyeti, cülus tebriki olarak III. Murat'a 54.000 duka altını verdi (8 Ağustos).

1576

- El Raken Savaşı:
Cezayir Beylerbeyi Ramazan Paşa komutasındaki 15 bin kişilik Osmanlı ordusu ile Fas Kralı Muhammed Mütevekkil Alellah komutasındaki 60 bin kişilik Fas ordusu arasında El Raken'de yapılan savaşta, Fas ordusunda bulunan Endülüslü Müslümanlar Osmanlı tarafına geçince Fas ordusu yenildi. Fas Kralı Muhammed ise Merakeş'e kaçtı. Yenne ise Abdülmelik, Fas kralı oldu.
- İran Şahı I. Tahmasb'in ölümü üzerine İran'da karışıklıklar çıktı (21 Mayıs).

1577

- Osmanlı-Avusturya Antlaşması sekiz yıl süreyle uzatıldı (1 Ocak).
- Osmanlı-Lehistan Barış Antlaşması imzalandı (30 Temmuz). Böylece, Lehistan Krallığı, Osmanlı İmparatorluğu himayesine girdi.

ALMAN DİN ADAMI VE GEZGİN
SALOMON SCHWEIGGER

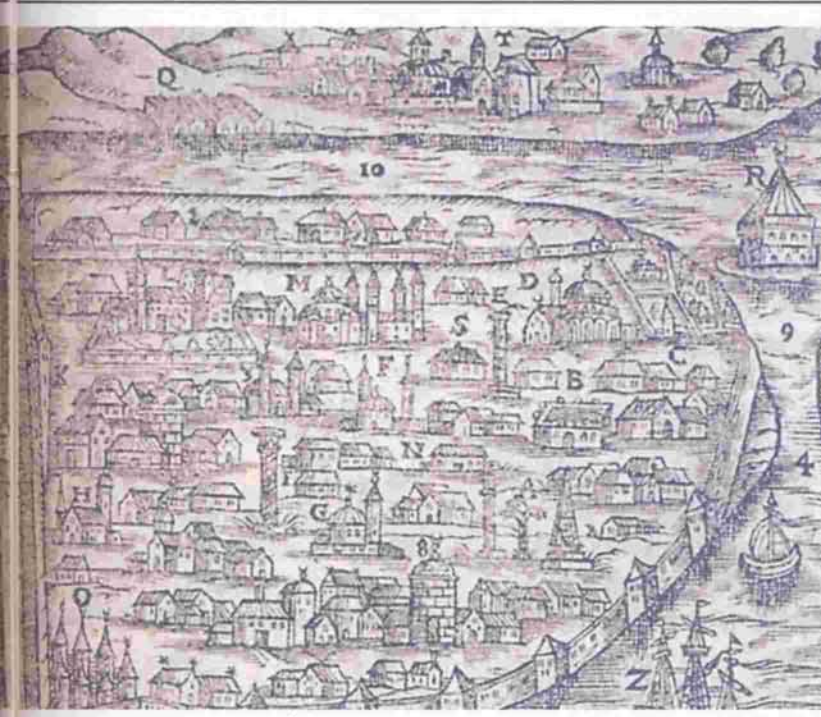
1572'de Tübingen'deki dinbilimi yüksek okulunu bitiren Schweigger, 1576'da İstanbul'a tayin edilen Alman İmparatorluğu Elçisi Joachim von Zinzendorff'un yanına elçilik papazı olarak katıldı. Elçilik heyeti 1 Ocak'ta İstanbul'a ulaştı. İstanbul'da 3 yıldan fazla kalan Schweigger, küçük çizimlerle donatılmış gezi kitabında çeşitli bilgiler ve gözlemler aktarıyor, özellikle kentin evleri hakkında ayrıntılı bilgiler verir. O dönemde Pammakaristos Manastırı'nda (Fethiye Camii) bulunan Rum Patrikhanesi'ni ve Ermeni Patrikhanesi'ni anlatır. İstanbul'un diğer binaları arasında ilgisini çekenler, Ayasofya yakınında Arslanhane, bedesten, Eski Saray, Yedikule ve Tekfur Sarayı'dır. Galata yakasını da anlatan yazar, burada 8 Katolik ve 1 Ortodoks kilisesi sayar. Galata'nın üst tarafında Fransız ve Venedik elçilerinin sarayları vardır. Kasımpaşa'daki gemi tezgâhlarının ötesinde Batıların St. Paul adını verdikleri prangalıların hapisanesinden ve Tophane'deki dökmühaneden kısaca söz edilir. Üsküdar için de bazı bilgiler verilir, Harem'deki saraydan ve Atik Valide Camii'nden söz edilir. 3 Mart 1581'de deniz yoluyla İstanbul'dan ayrılan Schweigger, İskenderiye'ye ve oradan kervan yolunu izleyerek Şam'a kadar gider ve Trablus'tan gemiye binerek Venedik yoluyla Ekim 1581'de Almanya'ya döner.

BAŞARILAR SÜRÜYOR

Kuvvetleriyle doğuya gelen Lala Mustafa Paşa, Safevîlerin Revan ve Karabağ (Gence) valilerinin ortak kuvvetleriyle Çıldır gölü çevresinde karşılaştı ve savaşı kesin zaferle sonuçlandırdı. Bu zafer, Lala Mustafa Paşa'ya Gürcistan yolunu açtı; Mustafa Paşa, Tiflis ve Şirvan'ı da olarak Ereş'e ulaştı. Burada bir kale yaptırdı ve Şirvan'ı Özdemiroğlu Osman Paşa'nın muhafızlığına bırakarak Erzurum'a geri döndü. 1579'da Lala Mustafa Paşa, Kars'a giderek Safevîlerin harap ettiği kaleyi onardı. Erzurum sınırını güvenlik altına aldı. Anadolu Beylerbeyi Cafer Paşa, Kars kalesinin onarımı sırasında Tokmak Han'ın saldırılarının öcünü almak üzere görevlendirildi ve Cafer Paşa, Revan'ı yakıp yıkarak geri döndü. Serdar Mustafa Paşa 1579'da soğuklar bastırınca, ordusuyla birlikte kışı geçirmek üzere Erzurum'a geldi. Burada Sokollu Mehmet Paşa'nın öldürüldüğünü öğrendi. Bu arada serdarlıktan azledildi ve İstanbul'a döndü. Yerine Koca Sinan Paşa serdar oldu.

III. Murat

Schweigger'in İstanbul plânı

SİNAN PAŞA SERDARLIKTAN ALINIYOR

Koca Sinan Paşa, 1580 başlarında doğuya giderek, gerekli gördüğü düzenlemeleri yaptı, barış için gelen İran elçilik kurulunu İstanbul'a gönderdi. Daha sonra elçi atanan Kum egemeni Türkmen İbrahim Han, İstanbul'a geldi; barış koşulları olarak Safevî hükûmetinin Osmanlıların elde ettiği topraklardan çekildiğini, ancak Şirvan'ı geri istediğini, buna karşılık Osmanlılara her yıl haraç vereceğini bildirdi. Ancak, barış isteği nedeniyle İstanbul'a dönen Sinan Paşa'nın yokluğundan yararlanan İranlılar, Dağıstanlıların da yardımıyla Demirkapı ve Bakû dışında bütün Şirvan topraklarını ele geçirdiler. Bu olay nedeniyle Sinan Paşa serdarlıktan ve sadrazamlıktan alındı (1582).

Kanunî Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultan'ın yaptırdığı İstanbul Edirnekapi'daki Mihrimahsultan Camii

III. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1577

■ İstanbul'daki Azapkapı Camii'nin yapımı tamamlandı.

Unkapanı köprüsünün başında, Tersane kapısının karşısındadır. Sokollu Mehmet Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırıldığından, Sokollu Mehmet Paşa Camii de denir. Konumu nedeniyle iç ve dış avlusu yoktur. Camii'nin altında mahzen ve dükkânlar bulunur. Kapalı olan son cemaat yerine birkaç basamakla çıkar. Sinan'ın yeni bir mekân denemesinin ürünü olan yapıda, sekizgen bir kasnakla, altısı bağımsız 8 ayağa oturan merkezi kubbe, yanlarda sekiz yarım kubbeyle desteklenir. Küşlerdeki küçük kubbelerle yapı dikdörtgen biçimi almıştır. XVI. yy. çinileri ve kalenî işleri, onarımlarla özgünlüğünü yitirmiştir, ancak mermer mihrap ve minber, ahşap pencere kapakları özgündür. Cami yakınındaki Azapkapı Sebili ve sıbyan mektebi, I. Mahmut'un annesi Saliha Sultan tarafından yaptırılmıştır (1733). 1986'da gerçekleştirilen çevre düzenlemesiyle cami daha belirgin bir biçimde açığa çıkmıştır.

1578

■ Alman din adamı ve gezgin Salomon Schweigger, Alman elçilik heyetiyle birlikte İstanbul'a geldi (1 Ocak).

■ Osmanlı tarihinin en büyük denizcilerinden Piyâle Mehmet Paşa, yedi yıl da ikinci vezir olarak hizmet ettikten sonra öldü.

■ Kanunî Sultan Süleyman'ın biricik kızı ve Veziriazam Rüstem Paşa'nın karısı Mihrimah Sultan vefat etti.

Mihrimah Sultan: Kanunî Sultan Süleyman'ın Hürrem Sultan'dan olan kızıdır. Kanunî Sultan Süleyman'ın sadrazamlarından Rüstem Paşa ile evlendirildi. Rüstem Paşa, Hürrem Sultan ile işbirliği yaparak ve Mihrimah Sultan'ın babası üzerindeki etkisini kullanarak, şehzadeler arası çekişmede Şehzade Mustafa'nın öldürülmesini sağladı. Dindar bir kadın olan Mihrimah Sultan, çeşitli hayır işlerine katkıda bulundu. Aralarında Edirnekapi Camii'nin de bulunduğu birçok cami, çeşme ve medrese yaptırdı.

■ İran'da Şah I. Tahmasb'in ölümü üzerine doğu sınırlarımızdaki karışıklıkları önlemek üzere Lala Mustafa Paşa, komutasındaki orduyla Şirvan ve Gürcistan seferine çıktı (28 Nisan).

■ Çıldır Savaşı (9 Ağustos):

Özdemiroğlu Osman Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Tokmak Han komutasındaki İran ordusu arasında Çıldır'da yapılan ve gün boyu süren bu kanlı savaş sonunda 5 bin askeri olan Tokmak Han yenilerek savaş meydanından çekildi. Bu savaşta Derviş Paşa şehit oldu. Böylece Osmanlılara Gürcistan yolu açıldı.

III. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1578

■ Osmanlı-İran Savaşı (1578-1590):

Osmanlılarla Doğu Anadolu'daki beylikleri kışkırtan İran orduları arasında 12 yıl devam eden ve Osmanlıların galibiyetiyle sona eren bu savaşta Güreistan, Lâristan ve Şirvan, Osmanlı topraklarına katıldı. Ferhat Paşa (İstanbul) Banisi ile savaş sona erdi.

■ Tiflis, Osmanlı topraklarına katıldı (24 Ağustos). Kral ve halk, önceden şehri terk ettiğinden Tiflis'e kan dökülmeden girildi. Tiflis beylerbeyliğine, Kastamonu Sancakbeyi Mehmet Bey, paşa unvanıyla tayin edildi.

■ Koyungeçidi Savaşı (9 Eylül):

Özdemiroğlu Osman Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile İran ordusu arasında Koyungeçidi'nde yapılan bu savaşta yenilen İran ordusu 3 bin kayıp verdi ve böylece Osmanlılara Şirvan yolu iyice açılmış oldu.

■ Ereğ Kalesi'nin fethi üzerine Şirvan işgal edildi. Böylece bütün Kafkasya, Osmanlı hâkimiyet ve nüfuzuna alındı.

■ İstanbul'da ilk gözlemevi kuruldu.

Yeni kurulan gözlemevi çalışanları çerçevesinde İstanbul üzerinden geçen kuyruklu yıldızın incelenmesi ile ilgili bir minyatür

İstanbul Rasathanesi: Münecimbaşı Takiyeddin'in (1521-1585) Tophane Bayırı'nda kurduğu gözlemevi, Türkiye'deki ilk rasathane olması bakımından önemlidir. Takiyeddin, 1571'de Münecimbaşı Mustafa Çelebi'nin ölümü üzerine onun yerine tayin edildi. Uluğ Bey'in astronomi cetvelinin yeni rasatlarla düzeltilmesini öneren bir layiha ile ilgilenilmesi üzerine Takiyeddin, Sadrazam Sokollu Mehmet Paşa'nın emriyle Tophane Bayırı üzerinde bir rasathane kurulması işiyle görevlendirildi. Takiyeddin'in kurduğu rasathanenin ömrü kısa oldu; hatta binanın tamamlanıp tamamlanmadığı bile kesin olarak bilinmemektedir. Şeyhülislâm Kadızade Ahmet Şemseddin Efendi'nin III. Murat'a, "Gökleri rasat etmenin uğursuz ve her nerede bu işe teşebbüs edildi ise devletin harap olduğunu" bildirmesi üzerine Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa'ya rasathanenin derhal yıktırılması emrolunmuş ve 21 Ocak 1580'de rasathane bir gece içinde yerle bir edilmiştir.

SOKOLLU MEHMET PAŞA

Üç Osmanlı padişahı (Kanunî, II. Selim ve III. Murat) dönemlerinde kesintisiz 14 yıl 3,5 ay sadrazamlık görevini ve bu süre içinde Osmanlı Devleti'nin yükselme dönemini sürdürmesine gayret gösteren Sokollu Mehmet Paşa, III. Murat tarafından düzenlenen bir suikast sonucu öldürüldü (12 Ekim).

Sokollu, Bosna'ya bağlı Sokol kasabasında doğdu (1505) ve buradan devşirilen Hristiyan erkek çocuklarla beraber başkente getirildi. Sarayda zekâsı sayesinde sıvırlarak Enderun'a alındı. Tutarlı kişiliği ve sır saklamayı bilmesi sayesinde kısa sürede göze girdi. Kendisine verilen tüm saray görevlerini yerine getirerek Kanunî Sultan Süleyman tarafından takdir edildi. Bunun bir sonucu olarak Barbaros Hayrettin Paşa'nın ölümünden sonra Kaptan-ı Deryalık makamına atanan Sokollu, bu görevde 4 yıl kaldı. Beylerbeyliği sırasında en büyük oyununu oynayarak Kanunî'nin sevgili eşi Hürrem Sultan'a destek oldu. Vezirliğe yükselince Osmanlı Devleti'nin ileride seyrini değiştirecek olan şehzadeler (Selim-Bayezid) mücadelesinde Selim'e arka çıkarak Bayezid'in idamını hazırlarken hem Selim'in padişahlığını garanti altına aldı ve hem de ileride sadrazamlığının sürekli olmasını sağladı. Yaptıkları işlerden ötürü takdir edilen Sokollu, Kanunî tarafından sadrazamlığa atanırken şehzade Selim'in kızı İsmihan Sultan'la da evlenerek saraya damat oldu.

Gelibolulu Alî ve Peçevî gibi tarihçiler onun taraf tutmasını yerdikleri gibi zaman zaman büyük hatalar yapması nedeniyle de devlete zor günler yaşattığını yazarlar. Modern ve pozitif görüşlü tarihçilerden çoğu, onun sadareti döneminde devletin içte ve dışta eski güç ve itibarını koruduğu görüşünde birleşmektedirler. Yine bu yazarlara göre, Sokollu'nun iktidarı döneminde düşündüğü iki önemli proje, onun gözden düşmesini amaçlayan haris vezirler tarafından baltalanmıştır. Bunlardan ilki; Don-Volga nehirlerini bir kanal açarak birleştirmek ve böylece Orta Asya'daki Türklerle daha yakından ilgilenmek; ikincisi ise, Süveyş Kanalı'nı açıp Kızıldeniz yolu ile Hint Okyanusu'na açılarak Hint ticaretini kontrol etmeye yöneliktir. Çok uzun bir süre sadaret makamını koruyan Sokollu Mehmet Paşa, yö-

İstanbul'da 1578 yılında kurulan rasathane ile ilgili bir minyatür.

Sokollu'nun öldürülmesi (Tablo: Münif Fehim)

netimi sırasında bazı hatalar yapmış olabilir; fakat imparatorluğun en şaşıklı bir döneminde ordularının başında sefere çıkacakları yerde haremdede kalmayı yeğleyen padişahlar (II. Selim ve III. Murat) zamanında bile devletin gücünü ve ihtişamını sürdürmek ve sınırlarını korumaya çalışmak büyük bir başarı sayılmalıdır.

Bu başarılarını çekemeyen vezirler, sonunda III. Murat'ı kandırarak onu gözden düşürdüler. Padişah, onu görevden alarak yeniçileri hiddetlendireceğini bildiğinden verdiği gizli bir buyruk ile öldürülmesini istedi. Emir uyarınca Bosnalı bir derviş, Sokollu'yu divan toplantısından çıkarken kalbinden hançerleyerek suikastı gerçekleştirdi. Şehit sayıldığı için cenazesi yıkanmadan Eyüp'teki türbesine defnedilen Sokollu'nun İstanbul'un Kadırga ve Azapkapı semtlerinde kendi adı ile anılan iki camiinden başka çok sayıda hayır eseri vardır.

MEŞ'ALE SAVAŞI

Şirvan'ın kesin olarak alınması için yeni serdarlığa Ferhat Paşa atandı. Osmanlı ordusu Demirkapı'ya gelerek buradaki kuvvetlere katıldı. Özdemiroğlu Osman Paşa "Meş'ale Savaşı" adı verilen savaşta İran'ı yendi ve Şirvan'daki Osmanlı egemenliği kesinleşti. Seferde, yardım etmekte isteksiz görülen Kırım Hanı Mehmet Giray Han, hanlıktan indirilip yerine İslâm Giray geçirildi. Osman Paşa İstanbul'a dönünce, önce sadrazam (1584), sonra da Ferhat Paşa'nın yerine İran serdarı olarak atandı. Tebriz'i ele geçirme buyruğu alınca, Süfiyan ve Alivar'daki çarpışmada Safevî kuvvetlerini yenerek Tebriz'e girdi ve kente III. Murat adına hutbe okuttu. Ancak, karakol görevindeki Çağaloğlu Sinan Paşa'nın Safevîlere yenilmesi, çıkan yeni bir savaşta Osmanlıların yenilmesine yol açtı, bu sırada Osman Paşa hastalanarak öldü (1585).

III. Murat

III. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1578

- Gürcistan'daki İmerethi Krallığı ve Guria Prenslığı, teslim olup Osmanlı Devleti'ne bağlılıklarını bildirdi (11 Kasım).
- Üç gün üç gece süren I. Şamahı Muharebesi, Özdemiroğlu Osman Paşa'nın zaferiyle sonuçlandı (11 Kasım).
- II. Şamahı Savaşı (27 Kasım): Özdemiroğlu Osman Paşa komutasındaki 100 bin kişilik Osmanlı ordusu ile İran ordusu arasında I. Şamahı Savaşı'ndan üç hafta sonra yine Şamahı'da yapılan ikinci savaşta, İran ordusunun başında Şah Hudebende'nin eşi, oğlu Hamza Mirza ve başveziri Mirza Selman bulundular. Bu çarpışmada İran ordusu 20 bin kayıp verdi. Fakat Kırım ordusunun yardımını İran ordusu engellediği için savaş sonuç alınmadan bitti.

1579

- Asker arasındaki bozgunculuk propagandası nedeniyle Özdemiroğlu Osman Paşa, Şirvan'ı tahliye edip Şamahı'dan Demir-Kapı'ya (Derbend) hareket etti.
- Osmanlı-İngiliz ticarî ve siyasi münasebetlerinde ilk adım atıldı; İngiliz ticaret gemilerinin, Türk limanlarına kendi bayraklarıyla gelebilecekleri tebliğ edildi (Mart 1579).
- Gürcülerden yardım gören Safevîleri, Tiflis'i kuşattı (30 Mart).
- Çok zor şartlar altında kalan Tiflis, Maraş Beylerbeyi Mustafa Paşa komutasında 12.000 kişilik yardım kuvvetinin gelmesiyle muhasaradan kurtuldu (1 Ağustos).
- Kars Kalesi'nin ardından Kars şehrinin yapımı 58 günde tamamlandı (22 Eylül).
- Sadrazam Sokollu Mehmet Paşa, III. Murat'ın gizli buyruğuyla, Bosnalı bir derviş tarafından hançerlenerek şehit edildi (12 Ekim).
- Sokollu'nun öldürülmesi üzerine, ikinci vezir Semiz Ahmet Paşa sadrazamlığa getirildi (13 Ekim).

III. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1580

- Semiz Ahmet Paşa'nın vefatı ile Lala Mustafa Paşa, Vekil-i Saltanat unvanıyla sadarete getirildi (28 Nisan).
- Lala Mustafa Paşa, bir rivayete göre zehir içerek intihar etti (7 Ağustos).
- Sadarete Koca Sinan Paşa getirildi (25 Ağustos).

1581

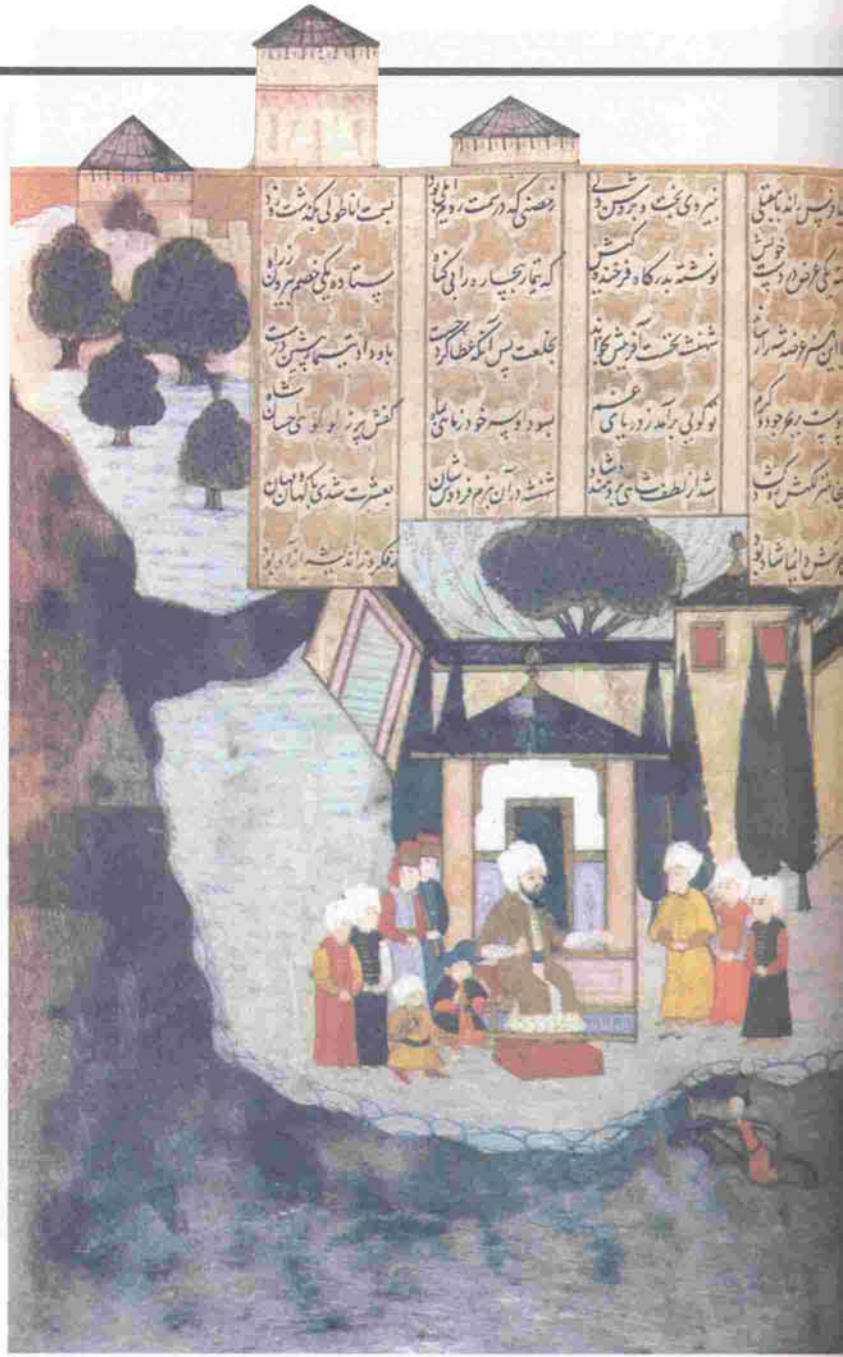
- Safevîler, Kanunî Sultan Süleyman devrindeki sınırlar esas alınmak kaydıyla barış teklifinde bulundu. Bu teklif kabul edilmedi. Özdemiroğlu Osman Paşa'nın görevlendirdiği Kırım prenslerinden Gazi Giray, 18.000 kişilik düşman kuvvetlerini imha ederek 40 gün kuşatma altında kalan Bakû'yu kurtardı (7 Ocak).
- Fransızlara üçüncü kez kapitülasyon izni verildi. Buna göre, İngilizler dışında, Türk limanlarına girecek bütün yabancı gemilere Fransız bayrağı çekme mecburiyeti getirildi (6 Temmuz).

1582

- III. Murat'ın oğlu Şehzade Mehmet için 57 gün süren ve Osmanlı tarihinde eşi görülmemiş sünnet şenlikleri yapıldı. Bu düğünde hüner gösterenler Yeniçeri Ocağı'na kaydedildi ve Ocak yasaları ilk defa ihlâl edilip bozulmaya başladı.
- İkinci vezir Kanijeli Siyavuş Paşa sadrazamlığa getirildi (24 Aralık).

1583

- İngiltere Krallığı'nın ilk elçisi İstanbul'a ulaştı (29 Mart). Daha önce, bazı İngiliz tüccarları Osmanlı topraklarında ticaret ilişkilerinde bulunmuş, durumu elverişli hâle getirmek için de Kraliçe I. Elizabeth'ten bir elçi göndermesini istemişlerdi. Söz konusu görevle İstanbul'a gelen ilk resmî elçi William Harborne, padişah III. Murat'a kraliçenin armağanlarını sundu. Top top kumaşlar, yaldızlı tabaklar, gümüş kaplar, değerli bir saat ve süs köpekleri sultanı memnun etti. Elçi, kısa sürede, Fransa ve Venedik'e verildiği gibi ticaret ayrıcalıklar koparmayı başardı.

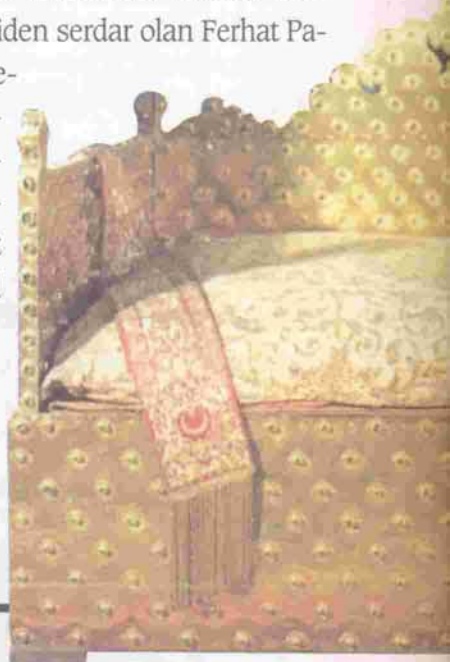

III. Murat, günümüzde Küçükse Kasrı'nın bulunduğu yerdeki Kandil Bahçesi'nde (Minyatür: Hünernâme)

Cağaloğlu Sinan Paşa serdar vekili oldu. İranlılar Tebriz'i 11 ay kuşattılsa da, yeniden serdar olan Ferhat Paşa'nın Tebriz'e yaklaşması üzerine sonuç alamayarak çekildiler. Bu arada bazı İran kuvvetleri de Süleyman Paşa ve Cağaloğlu Sinan Paşa'ya Bağdat yakınında yenildi; Nihavend ve birkaç kale ele geçirildi.

İSTANBUL ANTLAŞMASI

Osmanlıların bu başarıları üzerine, Safevî hükümdarı,

III. Murat'ın kendi yaptığı tahtı (Topkapı Sarayı)

Haydar Mirza'yı barış istemek üzere İstanbul'a yolladı. İran ile imzalanan İstanbul Anlaşması'na (1590) göre, Osmanlılar, ele geçirdikleri yerlerin egemeni olarak kabul edildiler. Sınırlar yeniden düzenlendi. Bu anlaşmanın getirdiği Safevîlerle barış dönemi III. Murat'ın ölümüne kadar sürdü. Bu dönemde çeşitli eyaletlerde başgösteren ayaklanmalar bastırıldı.

OSMANLI - AVUSTURYA SAVAŞLARI

Öte yandan, Batı'da Osmanlı nüfuzu altındaki Lehistan'da (Polonya) kral tahttan ayrılınca Osmanlılar, Erdel prensi İstvan Bathory'nin kral olmasını sağladılar (1575). Bathory 1587'de ölünce, İsveç veliahtı Sigismund kral oldu. Onun krallığını tanımayan Avusturya İmparatoru II. Rudolf, Lehistan'a girdi ama, Osmanlılarla Krakow'da yaptığı savaşta yenildi. Avusturya-Osmanlı savaşları, III. Murat döneminde Batı'da önemli gelişmeler olarak görülür. Avusturya, vermek zorunda olduğu vergiyi (haraç) ödememeye ve Uskokların sınır saldırılarını desteklemeye başlayınca, Bosna Beylerbeyi Telli Hasan Paşa, Hırvatistan'a akın yaptı. Hrastvice, Gora ve Bihke'yi ele geçirdi, elde ettiği ganimetleri İstanbul'a gönderdi.

Bunun üzerine Avusturya, kuvvetlerini Bosna sınırında toplayınca (1592) Veziriazam Siyavuş Paşa, Rumeli Beylerbeyi Kirli Hasan Paşa'yı yardımla görevlendirdi. Telli Hasan Paşa da Siska Kalesi'ni kuşattı.

III. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1583

- Doğuya takviye olarak gönderilen kuvvetlerden Rumeli askerlerinin, Şirvan ve Dağıstan Serdari Özdemiroğlu Osman Paşa'yı dinlemeyerek ihtiyatsızca düşman üzerine saldırımları sonucu Niyazâbâd bozgunu yaşandı (24 Nisan).
- Özdemiroğlu Osman Paşa, kuzeye doğru ilerlemekte olan 50.000 kişilik Safevî ordusunu Meş'ale Savaşı'nda bozguna uğrattı (11 Mayıs). Özdemiroğlu Osman Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile İmam Kuli Han komutasındaki İran ordusu arasında Beştepe'de yapılan savaşın kanlı geçen ikinci gün çarpışmalarında, akşam karanlığında her iki ordunun meş'ale yakıp çarpışmaya devam etmesi yüzünden bu savaşa Meş'ale Savaşı dendi. Yenilen İran ordusu 7500 ölü, 3000 esir verdi. Savaşı kaybeden Safevîler, Ferhat Paşa komutasında 100 bin kişilik Türk ordusunun İstanbul'dan Erzurum'a gelmesi üzerine Revan (Erivan) şehrini boşaltarak çekildiler.
- Şehzade Mehmet (III. Mehmet), Manisa valiliğine tayin edildi (17 Aralık).

Melnini Seyyid Lokman Aşuri'nin hazırladığı Osmanlı minyatür sanatının en seçkin örneklerinin bulunduğu Zübde-üt Tevârih tamamlanarak 1583'te III. Murat'a sunuldu. (Minyatür: Adem ile Havva)

III. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1584

- Özdemiroğlu Osman Paşa, İstanbul'dan aldığı yardımcı kuvvetlerle Kırım Hanı II. Mehmet Giray'ı yenip Kırım meselesini halletti. Daha sonra İstanbul'a geldi. Gelişinde halkın sevgi gösterileriyle karşılanıp padişah III. Murat'tan büyük ilgi gördü. Bu ilgiyi çekemeyen bazı devlet adamları, askeri, Osman Paşa aleyhine ayaklandırıma teşebbüsünde bulundu. Bu yüzden Veziriazam Kanijeli Siyavuş Paşa azledilip yerine Özdemiroğlu Osman Paşa getirildi (28 Temmuz).
- Özdemiroğlu Osman Paşa, gönderdiği kuvvetlerle Kırım isyanını yeniden bastırdı (18 Aralık).
- Türk minyatür sanatçısı Nakkaş Osman, ünlü eseri Hünernâme'yi tamamladı.

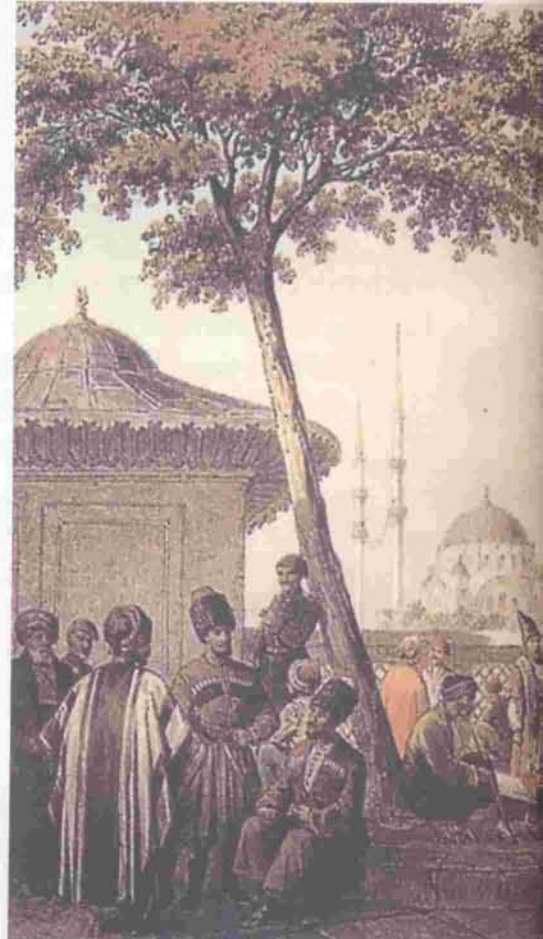
1585

- II. Selim'in kızı, Sokollu Mehmet Paşa'nın karısı Esmâ Sultan öldü (7 Ağustos). Ayasofya'daki II. Selim Türbesi'ne defnedildi.
- **Abvâr Savaşı (21 Eylül):**
Cağaloğlu Sinan Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Şehzade Hamza Mirza komutasındaki İran ordusu arasında Tebriz yakınındaki Abvâr'da yapılan savaşta her iki ordunun büyük kaybı oldu. İran ordusu yenilgiyi kabul ederek geri çekildi.
- **Tebriz Savaşı (24 Eylül):**
Özdemiroğlu Osman Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Hüseyin Kuli ve Hamza Mirza komutasındaki İran ordusu arasında Tebriz'de yapılan savaşta, daha önce çatışma olmaksızın ele geçirilen Tebriz Kalesi dördüncü kez ele geçirildi. İran hanları Tebriz'i terk edince halkın çarı ve malına dokunmamak koşuluyla teslim edilerek savaşa son verildi ve Azerbaycan toprakları Osmanlılara geçti.
- **Neheng Savaşı (15 Ekim):**
Van Beylerbeyi Cağaloğlu Sinan Paşa ve Diyarbakir Beylerbeyi Mehmet Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Şehzade Hamza Mirza komutasındaki 30 bin kişilik İran ordusu arasında Tebriz'e 20 km uzaklıktaki Neheng deresi kıyısında yapılan bu savaşta her iki Osmanlı paşasının anlaşamaması ve keşif yapılmaması yüzünden Osmanlı ordusu yenildi.
- **Fahusfene Savaşı (25 Ekim):**
Cağaloğlu Sinan Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Şehzade Hamza Mirza komutasındaki İran ordusu arasında Tebriz yakınındaki Fahusfene deresi kenarında yapılan bu çarpışmada Osmanlı ordusu yenildi. Trabzon Valisi Hüseyin Paşa ve Diyarbakir Valisi Mehmet Paşa şehit oldu. Karabük Beylerbeyi Kuyucu Murat Paşa esir alındı.

NAKKAŞ OSMAN

XVI. yüzyıl Türk minyatür sanatının büyük ustalarından olan Nakkaş Osman, Bosna'da doğdu. Eğitimi İstanbul'da tamamlayıp Saray Nakkaşhanesinde çalıştı. Devrinin büyük bir sanatkân olan Osman'ın bugün Topkapı Sarayı Müzesi'nde 649 minyatürü mevcuttur. Osman, eserlerinde, realist bir görüşle çalışmış, devrinin içtimâî hayatını eserlerinde ustalıkla belirtmiştir. En büyük eseri "Hünernâme" iki cilttir. I. ciltte 45, II. ciltte 65 minyatür vardır. Nakkaş Osman, Hünernâme'den başka, III. Murat Sûnamesinin, Şemâlnamesinin minyatürlerini de yapmıştır. Sanatkânın Avrupa ve Amerika'da müze ve kütüphanelerde bazı minyatürleri bulunmaktadır. Sûname, minyatürleri bakımından taşıdığı sanat değerinden başka XVI. yüzyıl İstanbul hayatını göstermesi bakımından da çok değerli bir belgedir. Hünernâme, 1912 yılında Münih sergisinde teşhir olundu. Eserin ikinci cildi, incelenmek üzere VI. Mehmet Vahdeddin tarafından Yıldız Sarayı'na alındı. Padişahın oturduğu daire yandığı vakit, eserin de yandığı sanılmıştı. Yangından iki yıl sonra Halife Abdülmecid Efendi, Dolmabahçe Sarayı'nda bir dolap içinde Hünernâme'nin ikinci cildini bulmuş ve eser tekrar Topkapı Sarayı'na gönderilmiştir.

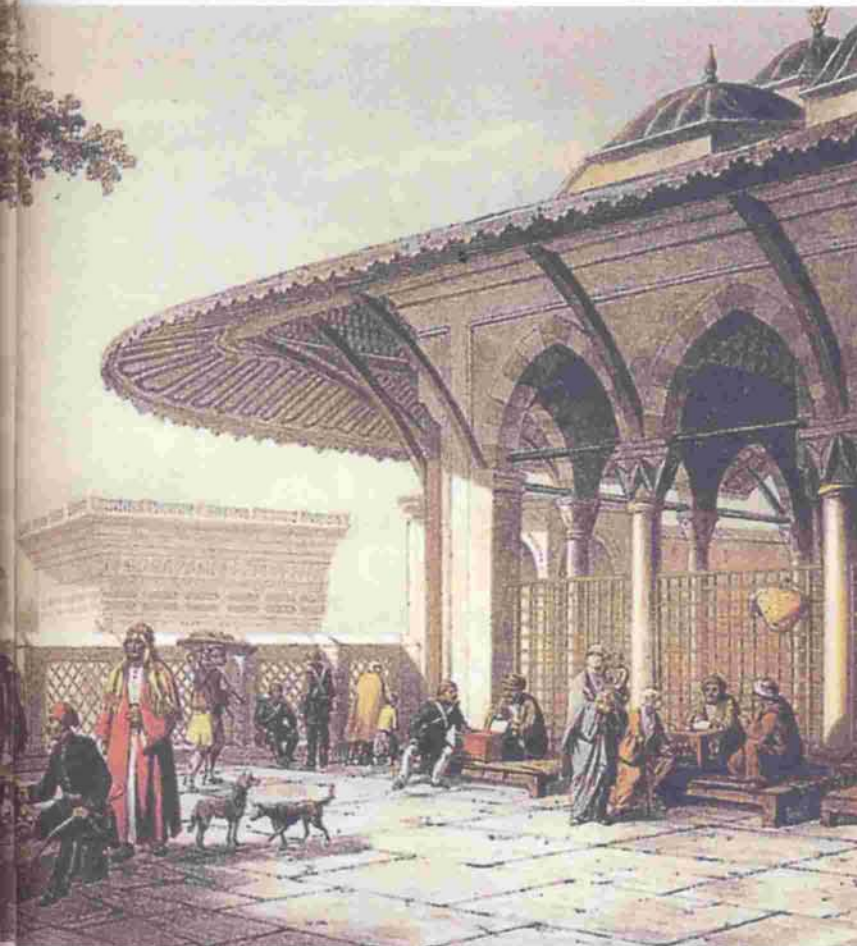
Ancak sadrazamlığa gelen Sinan Paşa'nın, Kirli Hasan Paşa'yı Tamişvar'a göndermesi ve Rumeli Beylerbeyliğini kendi oğlu Mehmet Paşa'ya vermesi, Mehmet Paşa'nın da gevşek davranışı nedeniyle Hasan Paşa'ya yardım gecikti. Hasan Paşa tek başına savaşı kabul etmek zorunda kaldı ve savaş meydanında yaralandı ve bir süre sonra öldü (1593). Bu olay üzerine bazı paşaların karşı olmasına rağmen, Koca Sinan Paşa'nın isteğiyle Avusturya'ya savaş açıldı. Orduya serdar olarak atanan Sinan Paşa, Belgrad'a gelerek önce sınır saldırılarını yapan Pespirim (Veszprem) ve Palota kalelerini ele geçirdi. Yeniçeri ve Sipahiler, Tata Kalesi alınmadan Belgrad'a çekildiler. Düşman kuvvetleri, İstolni Belgrad üzerine yürüdüler ama alamadılar. Hatvan ve Estergon kuşatıldıysa da iyi savunma nedeniyle

Nakkaş Osman'ın Hünernamesi'nden bir minyatür

kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldılar. Osmanlı kuvvetleri Yanık Kalesi'ni kuşattı. Tuna üzerine yapılan köprüden geçerek, düşman ordugâhı bozguna uğratıldı. Yanık Kalesi alındıktan sonra serdar Belgrad'a döndü. Avusturya savaşı sırasında kuzeyde Osmanlıya bağlı Eflâk, Boğdan ve Erdel beyleri ayaklanarak Avusturya kralına bağlandılar.

Mimar Sinan'ın eseri olan Tophane'deki Kılıçalipaşa Camii (Görüntü: Brindesi)

III. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1585

- **Şenbi Gazan Savaşı (28 Ekim):**
Fahusfene Savaşı'nda yenilen Osmanlı ordusu ile Şehzade Hamza Mirza komutasındaki 30 bin kişilik İran ordusu arasında Tebriz yakınındaki Şenbi Gazan'da yapılan bu savaşta, Osmanlı ordusundaki sipahilerin taarruzu karşısında İran ordusu yenildi.
- Osmanlı tarihinin en büyük kahramanlarından Kafkasya Fatih Özdemiroğlu Osman Paşa öldü. Cenazesi Diyarbakır'a götürülerek Kurşunlu Cami yakınındaki türbesine defnedildi (28-29 Ekim).
- **Acısu Savaşı (30 Ekim):**
Tebriz'in kuzeyindeki Acısu'da kışlayan Osmanlı ordusuna karşı Şehzade Hamza Mirza komutasındaki İran ordusunun saldırarak başlattığı bu savaşta, bataklık araziye itilen İran ordusunun büyük bölümü yok oldu. Hadım Cafer Paşa, Tebriz beylerbeyliğine atandıktan sonra Osmanlı ordusu Tebriz bölgesinden ayrıldı.

1586

- Hadım Mesih Paşa'nın istifası üzerine, veziriazamlığa ikinci kez Kanijeli Siyavuş Paşa getirildi (15 Nisan).
- **Turna Çayırı Savaşı:**
Osmanlı ordusu ile İran ordusu arasında Bağdat yakınındaki Turna Çayırı'nda yapılan bu savaşta İran ordusu, Osmanlılara yenildi. Osmanlı ordusu birçok İran esiri ele geçirdi.
- Safevî veliahtı Hamza Mirza, hançerlenerek öldürüldü.

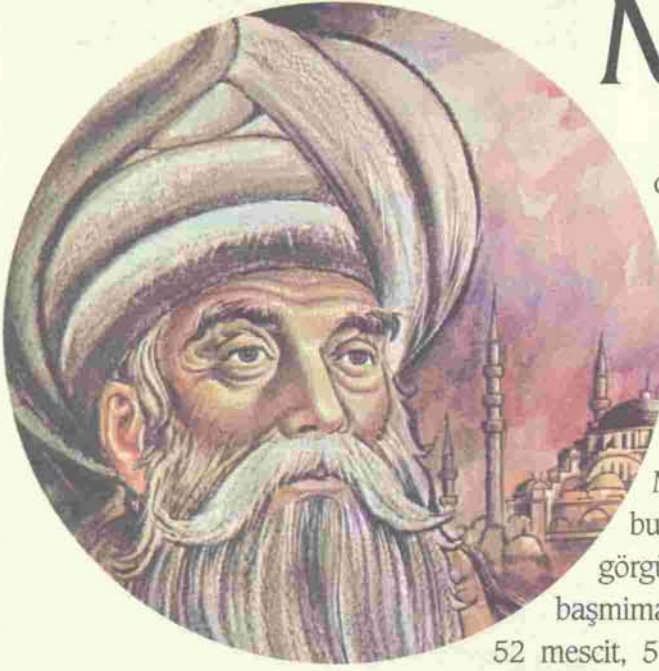
1587

- Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa (Uluç Ali Paşa) öldü. Cenazesi, Mimar Sinan'ın eseri olan İstanbul Tophane Camii'ndeki türbesine defnedildi (21 Haziran).
- Ahıska Beyliği, Osmanlılara bağlandı (7 Ekim).

1588

- En büyük Osmanlı mimarı Koca Sinan (Mimar Sinan) 98 yaşında vefat etti. Süleymaniye Camii'nin yanındaki türbesine gömüldü (8-9 Nisan).

MİMAR SİNAN

1489 yılında Ağırnas/Kayseri'de doğdu. Osmanlı döneminde yetişen en büyük mimarlardandır. Devşirme olarak İstanbul'a getirildi. Yeniçeri ocağında inşaat işlerinde çalıştı. Böylece hem mimarî bilgisini geliştirmek hem de seferler dolayısıyla gittiği ülkelerin mimarî yapıtlarını incelemek olanağını buldu. 1539'da mimarbaşı olduğunda, arkasında uzun bir pratik tecrübe ile İran dahil hemen bütün Ortadoğu'yu, Macaristan dahil tüm Balkan ülkelerini gezip görmeye ve buralardaki mimarî yapıtları incelemeye dayalı bilgi ve görgüye sahip bulunuyordu. Ölümüne kadar yarım yüzyıl başmimar olarak yerini korudu ve bu uzun süre içinde 84 cami, 52 mescit, 57 medrese, 5 su kemeri, 8 köprü, 20 kervansaray, 7

darülkurra, 17 imaret, 3 darüşşifa, 8 mahzen, 35 saray, 48 hamam, 22 türbe, birçok çeşme ve sebil yaptı. Yapıtlarında o güne kadar uygulanagelmış tek kubbe tipine yarım kubbeler ekledi. Osmanlı mimarisinde ilk kez merkezi plân uyguladı. Sürekli değişik plânlar deneyerek en uygun mekân şekillerini araştırdı. Anadolu Türk mimarisinde klâsik çağın simgesi oldu. En önemli üç yapıtı, Şehzadebaşı (1544-1548), Süleymaniye (1549-1556), Selimiye (1569-1574) camii ve külliyesidir.

Mimar Sinan'ın türbesi (Tablo: Ahmet Ziya Akbulut)

MİMAR SİNAN'IN BAŞLICA YAPITLARI

CAMİLER

1. Süleymaniye Camii (1550-1557)
2. Şehzadebaşı Camii (1543-1548)
3. Hasekihurişultan Camii (1539)
4. Mihrimahsultan Camii (1547)
5. Osmanşahvalidesi Camii
6. Sultanbayezidkızı Camii
7. Ahmetpaşa Camii
8. Rüstempaşa Camii (1561)
9. Mehmetpaşa (Sokollu) Camii (Kadirga limanı)
10. İbrahimpaşa Camii (İsakapısı Mescidi)
11. Balıpaşa Camii (Hüsrevpaşa Türbesi yakınında)
12. Hacıevhat Camii (Yedikule)
13. Kazasker Abdurrahmançelebi Camii (Mollagürani)
14. Mahmutağa Camii (Ahırkapı)
15. Odabaşı Camii (Yenikapı)
16. Hoca Hüseyin Camii (Kocamustafapaşa)
17. Hamamihatun Camii (Sulumanastır)
18. Defterdarşüleymançelebi Camii (Üsküplü Çeşmesi yakınında)
19. Ferruhkethüda Camii (Balat)
20. Yunusbey Camii (Balat)
21. Hürremçavuş Camii (Yenibahçe)
22. Sinanağa Camii (Kadıçeşmesi)
23. Ahıçelebi Camii (İzmit)
24. Süleymansubaşı Camii (Unkapı)
25. Zalmahmutpaşa Camii (Eyüp)
26. Nişancıpaşa Camii (Eyüp)
27. Şahsultan Camii (Eyüp)
28. Emirbuhari Camii (Edirnekapı)
29. Merkezefendi Camii (Yenikapı)
30. Çavuşbaşı Camii (Sütlüce)
31. Turşucuzade Hüseyinçelebi Camii (Kiremitlik)
32. Kasımpaşa Camii (Tersane)
33. Sokollumehmetpaşa Camii (Azapkapı)
34. Kılıçalıpaşa Camii (Tophane)
35. Muhiddinçelebi Camii (Tophane)
36. Mollaçelebi Camii (Fındıklı)
37. Ebulfazl Camii (Tophane)
38. Şehzadeçihangir Camii (Tophane)
39. Sinanpaşa Camii (Beşiktaş)
40. Mihrimahsultan Camii (1547 - Üsküdar)
41. Eski valide Camii (Üsküdar)
42. Şemsiahmetpaşa Camii (Üsküdar)
43. İskenderpaşa Camii (Karlaca)
44. Çobanmustafapaşa Camii (Gebze)
45. Pertevpaşa Camii (İzmit)
46. Rüstempaşa Camii (Sapanca)
47. Rüstempaşa Camii (Samanlı)
48. Mustafapaşa Camii (Bolu)
49. Ferhatpaşa Camii (Bolu)
50. Mehmetbey Camii (İzmit)
51. Osmanpaşa Camii (Kayseri)
52. Hacıpaşa Camii (Kayseri)
53. Cenabiahmetpaşa Camii (Ankara)
54. Lalamustafapaşa Camii (Erzurum)
55. Hüseyin (Hüsrevpaşa) Camii (Halep)
56. Sultanmurat Camii (Manisa)
57. Hüseyinpaşa Camii (Kütahya)
58. Rüstempaşa Camii (Bolvağın)
59. Sultanselim Camii (Karapınar)
60. Sultansüleyman Camii (Şam)
61. Sultanselim Camii (Edirne)
62. Taşlık Camii (Edirne)
63. Deftermustafapaşa Camii (Edirne)
64. Hasekisultan Camii (Edirne)
65. Semizalıpaşa Camii (Babaeski)
66. Sokollumehmetpaşa Camii (Havsa)
67. Sokollumehmetpaşa Camii (Burgaz)
68. Semizalıpaşa Camii (Ereğli)
69. Bosnalı Mehmetpaşa Camii (Sofya)
70. Sofumehmetpaşa Camii (Hersek)
71. Ferhatpaşa Camii (Çatalca)
72. Maktulmustafapaşa Camii (Budin)

73. Firdevsbey Camii (Isparta)
74. Memikethüda Camii (Ulukışla)
75. Tatarhan Camii (Kırım-Gözele)
76. Rüstempaşa Camii (Rodosçuk)
77. Vezir Osmanpaşa Camii (Tırhala)
78. Rüstemkethüdası Mehmetbey Camii (Tırhala)
79. Mesihpaşa Camii (İstanbul)

MEDRESELER

1. Sultansüleyman Medresesi (Mekke)
2. Süleymaniye Medreseleri (İstanbul)
3. Yavuzsultanselim Medresesi (Halicılar)
4. Sultanselim Medresesi (Edirne)
5. Sultansüleyman Medresesi (Çorlu)
6. Şehzadesultan Mehmet Medresesi (İstanbul)
7. Hasekisultan Medresesi (Avratpazarı)
8. Validesultan Medresesi (Üsküdar)
9. Kariye Medresesi (Sultanselim)
10. Mihrimahsultan Medresesi (Üsküdar)
11. Mihrimahsultan Medresesi (Edirnekapı)
12. Mehmetpaşa Medresesi (Kadirga)
13. Mehmetpaşa Medresesi (Eyüp)
14. Osmanşahvalidesi Medresesi (Aksaray)
15. Rüstempaşa Medresesi (İstanbul)
16. Alıpaşa Medresesi (İstanbul)
17. Ahmetpaşa Medresesi (İstanbul)
18. Sofumehmetpaşa Medresesi (İstanbul)
19. İbrahimpaşa Medresesi (İstanbul)
20. Sinanpaşa Medresesi
21. İskenderpaşa Medresesi (Karlaca)
22. Kasımpaşa Medresesi
23. Alıpaşa Medresesi (Babaeski)
24. Mısırlımustafapaşa Medresesi (Gebze)
25. Ahmetpaşa Medresesi (İzmit)
26. İbrahimpaşa Medresesi (İsakapısı)
27. Şemsiahmetpaşa Medresesi (Üsküdar)
28. Kapağasımahmutağa Medresesi
29. Kapağasıcaferaga Medresesi
30. Ahmetaga Medresesi
31. Müftühamitefendi Medresesi
32. Malulemirefendi Medresesi
33. Ümmivelet Medresesi
34. Uçbaşı Medresesi
35. Kazaskerpervizfendi Medresesi
36. Hacıgazi Medresesi (Fatih)
37. Ağazade Medresesi
38. Yahyaefendi Medresesi (Beşiktaş)
39. Defterdarabdüsselâmbey Medresesi
40. Tutikadi Medresesi
41. Hâkimmehmetçelebi Medresesi
42. Hüseyinçelebi Medresesi
43. Eminsinanefendi Medresesi
44. Şahkulu Medresesi
45. Yunusbey Medresesi
46. Karcısüleymanbey Medresesi
47. Hacıhatun Medresesi
48. Defterdarşerifzade Medresesi (Kadıçeşmesi)
49. Kadıhâkimçelebi Medresesi
50. Babaçelebi Medresesi
51. Kirmastı Medresesi
52. Sekbanalibey Medresesi
53. Nişancı Mehmetbey Medresesi
54. Kethüdahüseyinçelebi Medresesi (Sultanselim)
55. Gülfemhatun Medresesi (Üsküdar)
56. Hüseyinkethüda Medresesi (Ankara)
57. Mehmetaga Medresesi

KÖPRÜLER

1. Büyükçekmece Köprüsü
2. Silivri Köprüsü
3. Mustafağa Köprüsü (Meriç üzerinde)
4. Mehmetpaşa Köprüsü
5. Odabaşı Köprüsü
6. Kapağası Köprüsü (Haramidere)
7. Mehmetpaşa Köprüsü (Sinanlı)
8. Veziriazammehmetpaşa Köprüsü (Bosna)

MESCİTLER

1. Sinanpaşa Mescidi (Yenibahçe)
2. Rüstempaşa Mescidi (Yenibahçe)
3. Mimar Sinan Mescidi (Yenibahçe)
4. Hafızmustafaçelebi Mescidi (Yenibahçe)
5. Müftüçizadeefendi Mescidi (Topkapı)
6. Eminalıçelebi Mescidi (Gümürkhane)
7. Uçbaşı Mescidi (Gümürkhane yakınında)
8. Defterdarşerifzadeefendi Mescidi
9. Defterdar Mehmetçelebi Mescidi
10. Simkeşbaşı Mescidi
11. Hacıgazi Mescidi (Fatih)
12. Çavuş Mescidi (Silivrikapı)
13. Çivizadekızı Mescidi (Davutpaşa)
14. Takyecimehmetçelebi Mescidi (Silivrikapı)
15. Hacınasuh Mescidi
16. Kasapacıvaz Mescidi
17. Hacıhamza Mescidi (Silivrikapı)
18. Tokhacıhasan Mescidi
19. İbrahimpaşazevcesi Mescidi (Kumkapı)
20. Bayramçelebi Mescidi (Kumkapı)
21. Kemhacılar Mescidi
22. Kuyumcular Mescidi
23. Hersek Bodrumu üzerindeki Mescit (Ayasofya)
24. Yayaabaşı Mescidi (Fener)
25. Abdısubaşı Mescidi (Yavuzselim)
26. Hüseyinçelebi Mescidi (Sultanselim)
27. Hacı İlyas Mescidi
28. Duhanizade Mescidi (Kocamustafapaşa)
29. Kadızade Mescidi (Çukurhamam)
30. Müftühamitefendi Mescidi
31. Tüfekhanesi Mescidi
32. Sarayağasıdavutağa Mescidi
33. Dökmehpaşı Mescidi (Eyüp)
34. Arpacıbaşı Mescidi (Eyüp)
35. Hekimbakışkaysunizade Mescidi (Sütlüce)
36. Kaysunizade Mescidi (İstanbul)
37. Karcısüleyman Mescidi (Eyüp)
38. Ahmetçelebi Mescidi (Kiremitlik)
39. Yahyakethüda Mescidi (Kasımpaşa)
40. Şehreminihasançelebi Mescidi (Kasımpaşa)
41. Süheylbey Mescidi (Tophane)
42. İlyaszade Mescidi (Topkapı)
43. Sarrafbaşı Mescidi (Topkapı)
44. Pazarbaşımehmetkethüda Mescidi (Kasımpaşa)
45. Mehmetpaşa Mescidi (Üsküdar)
46. Hacıpaşa Mescidi (Üsküdar)
47. Sarafhanesi Mescidi (Hasköy)
48. Ruznameciabdıçelebi Mescidi (Sulumanastır)
49. Kürkçibaşı Mescidi (Kumkapı)
50. Şeyhferhat Mescidi (Langa)

TÜRBELER

1. Sultansüleyman Türbesi
2. Şehzadesultan Mehmet Türbesi
3. Sultanselim Türbesi (Ayasofya)
4. Hüsrevpaşa Türbesi
5. Şehzadeler Türbesi (Sultanselim)
6. Veziriazammüstempaşa Türbesi
7. Ahmetpaşa Türbesi (Topkapı)
8. Mehmetpaşa Türbesi (Eyüp)
9. Mehmetpaşa'nın kendi çocukları için inşa ettiği türbe
10. Siyavuşpaşa Türbesi (Eyüp)
11. Siyavuş Paşa'nın çocukları için inşa ettiği türbe (Eyüp)
12. Zalmahmutpaşa Türbesi (Eyüp)
13. Şemsiahmetpaşa Türbesi (Üsküdar)
14. Yahyaefendi Türbesi (Beşiktaş)
15. Arapmehmetpaşa Türbesi
16. Hayrettinpaşa Türbesi (Beşiktaş)
17. Kılıçalıpaşa Türbesi (Tophane)
18. Pertevpaşa Türbesi (Eyüp)
19. Şahihubankadın Türbesi
20. Ahmetpaşa Türbesi (Edirnekapı)
21. Hacıpaşa Türbesi (Üsküdar)
22. Hasekisultan Türbesi

III. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1588

- Aras Irmağı kenarında Safevî ordusu mağlûp edildi (29 Eylül).

1589

- Osmanlı tarihinde "Beylerbeyi Vak'ası" adıyla anılan ilk yeniçeri ayaklanması sonucu Veziriazam Siyavuş Paşa azledilip yerine ikinci kez Koça Sinan Paşa getirildi (2 Nisan).

1590

- Ferhat Paşa (İstanbul) Barışı (21 Eylül): On iki yıldır devam eden Osmanlı-İran savaşına son veren ve Osmanlılar ile İran arasında İstanbul'da yapılan bu barışa sadrazam Ferhat Paşa baş delege olarak katıldığı için "Ferhat Paşa Barışı" adı verildi. Bu barışa göre Tebriz, Karadağ, Karabağ, Gence, Şirvan, Guraistan, Nihavend ve Lûnistan Osmanlılara bırakıldı. Ayrıca İran'da ilk üç İslâm halifesi ile Hz. Ayşe aleyhinde konuşulması yasaklandı.

Ferhat Paşa

- Osmanlı-Avusturya barışı, sekiz yıl süreyle yenilendi (29 Kasım).

1591

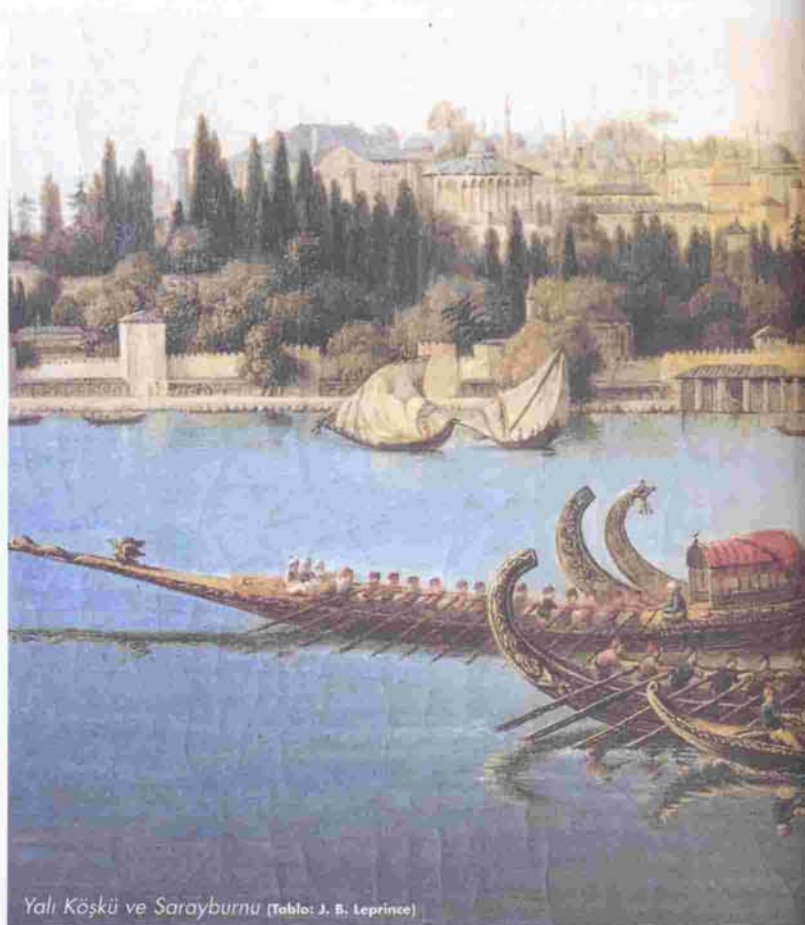
- Sakarya Nehri-Sapanca Gölü-Izmit Körfezi arasında bir kanal açılması konusunda ferman çıktı (6 Mart) ve daha sonra bu karardan vazgeçildi (11 Nisan).

III. MURAT'IN ÖLÜMÜ

III. Murat'ın yaşı elliye ulaşınca hastalık belirtileri başladı. O, bu hastalığına önce aldırmadı. Yemeden içmeden kesilen padişaha, hekimleri mesane ağrısı teşhisi koydular. Bu, günümüz hekimlik dilinde prostattır. Ancak o günlerde bu hastalığın kesin tedavisi olmadığı için III. Murat gün geçtikçe halsizleşti. Etrafindakilerin uyarılarını bu kez gözardı etmeyerek Sinan Paşa köşkündeki Çinili odaya nakline razı oldu. Yatağındayken daha da eriyordu. Zorlukla nefes almaya çalışan III. Murat, hekimbaşına göre önce Sokol-

YALI KÖŞKÜ

Eminönü ilçesinde, Sirkeci'de, Topkapı Sarayı surlarının Haliç'e ulaştığı yerdedir. III. Murat'ın saltanatının son yıllarında, 1592'de yapılan ve limana en yakın saray yapısı olan Yalı Köşkü (Cebeciler Köşkü de denir) ya da Yalı Kasrı Hümayunu'nun, imparatorluğun deniz tarihinde ve sarayın tören yaşamında önemli bir yeri vardır. Donanma sefere çıkarken padişah, kaptan-ı deryaları ve donanma serdarlarını bu köşte uğurlardı. Bu uğurlama töreni, bir tür şenlik niteliği taşırdı. Tersaneden hareket eden donanma, önce Beşiktaş'a gidip demirler, bazen orada bir-iki gün yattıktan sonra, müneccimbaşının uygun gördüğü günde Yalı Köşkü önüne gelir, top

Yalı Köşkü ve Sarayburnu (Tablo: J. B. Leprince)

lu Mehmet Paşa'nın adını, sonra da Özdemiroğlu'nun ve Yemen Fatih Koca Sinan Paşa'nın adlarını sayıklamaya başladı. Son kez Kılıç Ali Paşa'yı sorduğunda sesi daha da kısıldı. Bir süre sonra o da her fani gibi gözlerini hayata yumdu.

Ölüm haberi gizli tutuldu; Valide Sultan tarafından Manisa'dan çağrılan III. Mehmet, Osmanlı padişahı oldu.

atarak padişahı selâmlardı. Padişah, bir kayıkla köşke gelen kapitan paşaya bir kürk giydinir ve süslü bir hançer hediye ederdi. Kapitan paşa gemisine döner, gemiler top atmaya devam ederler ve karadan Top Kapısı'nda bulunan toplardan da karşılık verilir. Yalı Köşkü, perdeleri kapalı olmadığı zaman Sirkeci ve Sarayburnu kıyısının en pitoresk köşklerinden biriydi. Yabancı ressamların Topkapı peyzajlarında revakları, çok geniş saçakları ve perdeleri önünde limanı ve donanmayı seyreden kalabalıklarla resmedilmiştir.

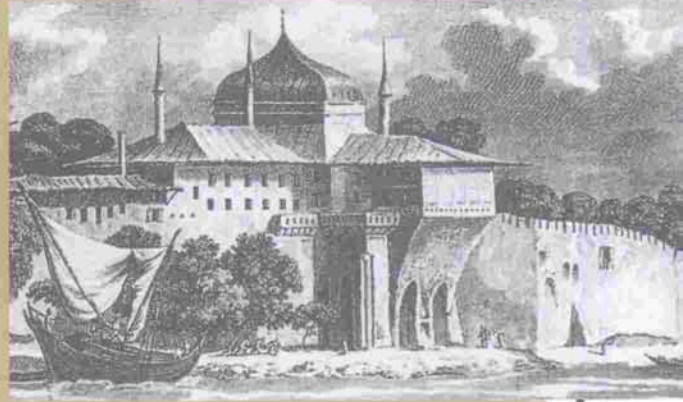
Yalı Köşkü, İstanbul-Edirne demiryolu yapılacak sırada yıkılan diğer yapılarla birlikte, Keçecizade Fuad Paşa'nın sadaretinde 1869'dan önce tarihe karışmıştır.

III. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1591

- Koca Sinan Paşa azledildi; Şark Serdan Ferhat Paşa veziriazamlığa getirildi (1 Ağustos).
- Sinan Paşa Köşkü yapıldı.

Sinan Paşa Köşkü: Bugün Topkapı Sarayı olarak adlandırılan Saray-ı Hümayun sınırları içinde bulunan Sinan Paşa Köşkü (veya Kasn), genellikle kaynaklarda ve yayınlarda İncili Köşk olarak geçer. Topkapı Sarayı'nın en dış sınırında, Bizans döneminden kalan Marmara tarafı surları üstünde olan bu köşk, III. Murat döneminde Sadrazam Koca Sinan Paşa tarafından Mimar Davut Ağa'ya yaptırılarak padişaha sunulmuştur. Osmanlı tarihinde pek iyi bir şöhreti olmayan, fakat 1580-1596 arasında beş defa sadrazam olan Koca Sinan Paşa, sınırsız servetiyle devletin pek çok yerinde vakıf eserler yaptırdığından, sarayı çeviren surları üzerinde de padişahın zevk alacağı bir yerde güzel ve muhteşem bir köşk yaptırmayı uygun görerek, 1589-1591 arasındaki ikinci sadareti sırasında bu köşkü inşa ettirdi. Köşkün arka tarafında, şimdi demiryolunun geçtiği yerde bir revağın olduğu da tahmin edilir. 1817-1820 arasında J. N. Huyot tarafından suluboya olarak yapılan resimde, köşkün önünde muntazam bir nhtim vardır ve kenarında bir dizi ağaç dikilmiştir.

1592

- Azledilen Veziriazam Ferhat Paşa'nın yerine üçüncü kez Kanijeli Siyavuş Paşa getirildi.
- Avusturya imparatoru, Osmanlı-Avusturya barışının Türkler tarafından bozulduğu gerekçesiyle haracın kesildiğini bildirdi (Ekim).
- Osmanlı sarayının tören yaşamında önemli yeri olan Yalı Köşkü'nün yapımı tamamlandı.

1593

- Batıl inançlar yüzünden ilk sadaret değişikliği yapıldı. Veziriazam Siyavuş Paşa, "uğursuz"luğundan dolayı azledilip yerine Koca Sinan Paşa üçüncü kez veziriazamlığa getirildi.

III. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1593

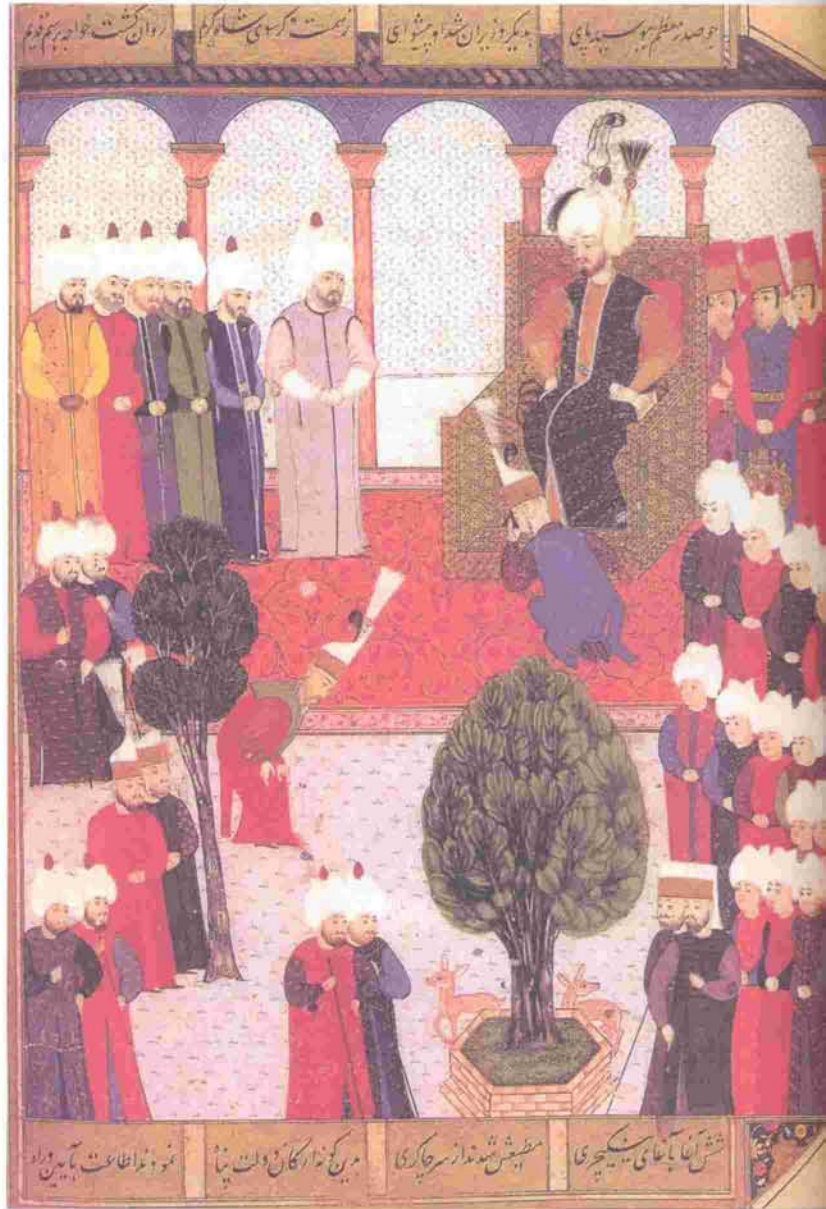
- Cerrahpaşa Camii ve Külliyesi açıldı.
- Kulpa Savaşı (20 Haziran): Bosna Beylerbeyi Telli Hasan Paşa komutasındaki 10 bin kişilik Osmanlı ordusu ile 40 bin kişilik Avusturya ordusu arasında Kulpa nehri kıyısında yapılan savaşta Osmanlı ordusu yenildi. Kilis Sancakbeyi Sultanzade Mehmet Paşa ile 8 bin asker şehit oldu. Telli Hasan Paşa ise Kulpa nehrinde boğuldu.
- Sadrazam Koca Sinan Paşa, Avusturya seferine çıktı (19 Temmuz).
- Bespirem Kalesi teslim alındı (6 Ekim).
- Palota Kalesi teslim alındı (14 Ekim).
- İstolni-Belgrad Savaşı (4 Kasım): Osmanlı ordusu ile Avusturya ordusu arasında Buda'nın batısındaki İstolni-Belgrad'da yapılan bu savaşta Osmanlı ordusu yenildi. Birçok kale elimizden çıktı.

1594

- Avusturya, Gran (Usturgon) ve Hatwan kalesi kuşatmalarını kaldırdı (1 Haziran).
- Tata Kalesi teslim alındı (17 Temmuz).
- Saint-Marton kalesi teslim alındı (29 Temmuz).
- Yanık (Raab) kalesi kuşatıldı (7 Ağustos); Kırım Hanı Gazi Giray orduya katıldı (11 Ağustos) ve kale teslim alındı (27 Eylül).
- Papa kalesi fethedildi (3 Ekim).
- 16 Ekim'deki Komorn Kalesi kuşatması kaldırıldı (22 Ekim).
- Osmanlı ordusu Budin'e döndü (28 Ekim).
- Erdel, Eflâk ve Boğdan voyvodaları, Türklere karşı Papalık makamı tarafından hazırlanan "Kutsal İttifak"a katıldı (5 Kasım).
- Eflâk ve Boğdan'da Müslümanlar kılıçtan geçirildi (13 Kasım).

1595

- Eflâk ordusu, İbrail kalesine saldırıp kenti yaktı (1 Ocak).
- Onikinci Osmanlı Padişahı III. Murat öldü (15-16 Ocak).

III. Murat, yüzyıl (İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi)

III. Murat dönemi, kimi tarihçilere göre, Osmanlı Devleti'nin duraklama devrine girdiği dönemdir. Gerek uzun süren savaşlar ve iktisadî gerileme, gerekse devlet adamlarının çekişmesi, merkez ve taşra yönetim sistemlerinde bozulma, bu dönemdeki parçalanmayı hazırladı. İngilizlere ticarî imtiyazlar ve serbest ticaret hakkı da bu dönemde verildi (1580).

III. Murat türbesi (iç görünüm)

III. Murat (Minyatür: Kıyafetül'î-İnsâniyye fi Şemâilil'î-Osmâniyye)

III. MEHMET

SALTANAT SÜRESİ: 8 yıl (1595 – 1603)

III. MEHMET ÇOK DİNDARDI. TASAVVUFA MEYLEDEN İNCE RUHLU BİR ŞAİRDİ. ADLİ MAHLASIYLA GÜZEL ŞİİRLER YAZDI. FAKAT ZAYIF İRADELİ, EVHAMLI, İFTİRA VE TELKİNLERE KOLAYCA İNANAN BİR PADİŞAHTI. SARAYDAKİ KADINLARIN VE EN ÇOK DA ANNESİNİN ETKİSİNDE KALDI.

III. Mehmet'in tuğralı menşuru, 1596
(Sabancı Koleksiyonu)

On üçüncü Osmanlı padişahı III. Mehmet, III. Murat'ın oğludur. İyi bir öğrenim gördü. 1583'te Manisa sancakbeyi oldu. Babasının ölümü üzerine Ocak 1595'te İstanbul'a döndü ve tahta çıktı. Devlet yöneticileri arasında kimi değişiklikler yaptı.

AVUSTURYA SAVAŞLARI

Bu sırada Eflâk, Boğdan ve Erdel beyliklerindeki ayaklanma yüzünden iki yıldır süregelen Avusturya savaşları, çözülmesi önemli bir sorun idi. Anadolu'da ise Celali ayaklanmaları yayılma durumundaydı. III. Mehmet, Haziran 1596'da sefere çıkarak Eğri Kalesi'ni aldı.

III. MEHMET

Doğum tarihi	: 26.5.1566
Doğum yeri	: Manisa
Babası	: III. Murat
Annesi	: Safiye Valide Sultan
Tahta çıktığı tarih	: 27.1.1595
Tahta çıktığında yaşı	: 28 yaş, 8 ay
Saltanatının sonu	: 20.12.1603
Tahttan ayrılma sebebi	: Ölüm
Saltanat süresi	: 8 yıl, 11 ay
Ölüm tarihi	: 20.12.1603
Ölüm sebebi	: Depresyon - felç
Öldüğü yer	: İstanbul
Gömülü olduğu yer	: İstanbul, Ayasofya haziresi, III. Mehmet türbesi
Valilikleri	: Manisa (1583-1595)

III. MEHMET (1566-1603)

III. MEHMET DÖNEMİ OLAYLARI

1595

- Osmanlı padişahı III. Mehmet tahta çıktı (27 Ocak).

Babası III. Murat'ın ölüm haberini Manisa Sancağın-dayken alan Şehzade Mehmet, dört gün süren bir yalculuktan sonra payitahta ulaştı. Biat töreninin ardından da babasının cenazesinde bulundu. Ölen padişah, Osmanlı sülalesinde en çok çocuğu olan kişiydi (102 çocuk). Bunların bir bölümü, babaları sağken ölmüştü. Genye 20 erkek, 21 kız kalmıştı. III. Mehmet'in, tahta çıktığı zaman ilk işlerinden bin, Fatih Kanunnamesi'ndeki "Nizam-ı Âlem" maddesi uyarınca 19 erkek kardeşini boğdurtmak olmuştur. Hemen hazırlatılan 19 meşe tabut, bu kara günün ilk habercisiydi.

- Koca Sinan Paşa azledilip Ferhat Paşa ikinci kez veziriazam oldu (16 Şubat).
- Ferhat Paşa, Eflâk Seferi'ne çıkmak üzere İstanbul'dan hareket etti (27 Nisan).
- Eflâk ve Boğdan, ayrıcalıklı voyvodalık durumlarına son verilerek vilayet durumuna getirildi (14 Mayıs).
- Estergon Kalesi, Alman kumandan Mansfeld tarafından kuşatıldı (1 Temmuz).
- Cephede bulunan Veziriazam Ferhat Paşa azledilip Koca Sinan Paşa dördüncü kez sadarete getirildi (7 Temmuz).

Koca Sinan Paşa (Arnavut)

- Kalugeran Savaşı (24 Ağustos):

Sadrazam Koca Sinan Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Eflâk ordusu arasında Bükreş'in 4 mil güneyinde bataklıkla çevrili Kalugeran boğazında yapılan bu savaşta Koca Sinan Paşa kaçarken bataklığa saplandığı için ölümden kurtarıldı, Niğbolu Beyi Hüseyin Paşa, Şam Beylerbeyi Mustafa Paşa, Sivas Beylerbeyi Haydar Paşa bataklığa saplanıp şehit oldular. Savaşın ilk günü Osmanlı ordusu büyük kayıp verdi. Bir top fitilinin patlaması ile Türklerin gece baskını yaptığını sanan Eflâk ordusu kaçtı. Sabah olduğunda Eflâk ordusundan kimsenin kalmadığı görüldü.

- Düşmanın yakıp yıktıktan sonra terk ettiği Bükreş kenti işgal edildi (26 Ağustos).

Eğri Savaşı'nı kazanan III. Mehmet'in önünden esirlerin geçişi

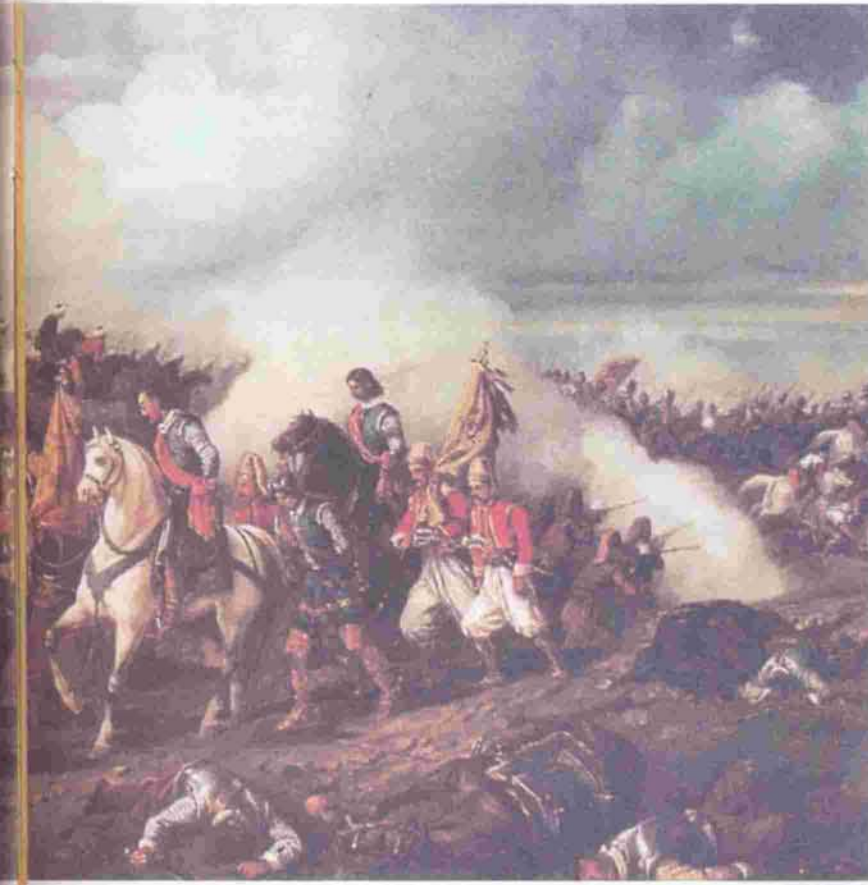
Ardından Haçova Savaşı'nda Avusturya ordusunu yendi (26 Ekim 1596). 1599'da Sadrazam İbrahim Paşa Macaristan'a geldi, ancak sefer sonuçsuz kaldı. 1600'de İbrahim Paşa, Estergon'u almak için kuzeye hareket etti. Daha sonra Estergon seferinden vazgeçilerek, Kanije üzerine gidilmesi kararlaştırıldı. Bir ayı aşkın kuşatma sonucunda Kasım 1600'de Kanije alındı. Kanije beylerbeyliği Tiryaki Hasan Paşa'ya verildi.

1601'de Sadrazam İbrahim Paşa'nın ölümü üzerine, Yemişçi Hasan Paşa sadrazamlığa getirildi. Yemişçi Hasan Paşa, İstanbul'dan hareket ederek Budin'e doğru gittiği sırada, Kanije Kalesi, Avusturya ordusu tarafından kuşatıldı. Ancak Arşidük Ferdinand, Tiryaki Hasan Paşa'nın üstün savunması sonucu Kasım 1601'de geri çekilmek zorunda kaldı. Ağustos 1602'de İstolni-Belgrad geri alındı.

CELÂLÎ İSYANLARI

Bu arada Sultan III. Mehmet döneminin en önemli iç meselelerinden biri, "Celâlî isyanları" olarak bilinen olaylardır.

Celâlî isyanlarının asıl sebebi, Anadolu'daki tımarlı sipahi sınıfının, İstanbul'daki yeniçeri sınıfının hak ve görev-

lerde imtiyazlı hâle getirilmelerine duydukları tepkidir. Bu hoşnutsuzluk Yavuz Sultan Selim'in son zamanlarından başlamıştı. Bozoklu Celâl Bey adındaki bir kumandan, ilk defa başkaldıran sipahi olduğu için, bu isyanlar "Celâlî" deyimi ile anılır.

XVI. yüzyılın sonunda, aynı sebeplerden dolayı ayaklanan Yazıcıoğlu ve adamlarına da "Celâlî" adı verildi. Anadolu'daki bazı sipahilerin tımarları ellerinden alınmış, güç şartlarda bırakılmışlardı. Hoşnutsuzluk artmış, yaygınlaşmış ve Yazıcıoğlu, hoşnutsuzların başına geçerek büyük bir kuvvet toplayabilmişti. Yazıcıoğlu, bu kuvvetlerle Ankara'dan Urfa'ya kadar olan bölgeleri ele geçirdi ve hâkimiyet kurdu.

Celâlî isyanlarını bastırmakla görevlendirilen Mehmet Paşa, Anadolu'ya geçip Celâlîlerle işbirliği yaptıkları gerekçesiyle ve daha başka sebeplerle binlerce insanı idam ettirdi. Görülmemiş bir zulüm yapmaya başladı.

III. Mehmet'in çarşı ressamlarınınca yapılmış bir minyatürü

III. MEHMET DÖNEMİ OLAYLARI

1595

- 70 bin kişilik Hristiyan ordusu tarafından 61 gün kuşatma altında kalan Estergon Kalesi düşmana teslim edildi (2 Eylül).
- Eski veziriazam Ferhat Paşa idam edildi (9 Ekim).
- Tergoviş Savaşı (19 Ekim): Osmanlı ordusunun Eflâk'tan çekilmesi üzerine Eflâk ordusu ile Tergoviş Kalesi muhafızları arasında yapılan bu savaşta, Eflâk ordusu kaleye baskın yaparak kuşattı. Üç günlük bir kuşatmadan sonra Osmanlı muhafızları kaleyi Eflâklılara teslim ettiler. Kale muhafızları Ali Paşa ile Koçu Bey, şişe geçirilip hafif yanan ateşte kızartılarak öldürüldü. 3500 Osmanlı askeri ise kazıklara oturtuldu. Bu olay, ikinci Kazıklı Voyvoda olayıdır.
- Veziriazam Lala Mehmet Paşa öldü (28 Kasım).
- Koca Sinan Paşa, beşinci defa veziriazamlığa getirildi (1 Aralık).

1596

- Veziriazam Koca Sinan Paşa öldü (3 Nisan). Koca Sinan Paşa (1520 Amavutluk-1596 İstanbul) Enderun'da yetişti. Malatya, Gazze, Trablus sancak-beylikleri yaptı. 1569'da Mısır valiliğine getirildi. Bu sırada Yemen'i ele geçirerek, sayısız ganimeti İstanbul'a gönderdi ve "Yemen Fatih'i" unvanını aldı. Yedinci vezirlikle divana atandı (1573). 1574'te Akdeniz kuvvetleri komutanı olarak İtalya ve Sicilya kıyılarına yapılan birçok akına katıldı, Tunus'un fethini tamamladı. 1580'de sadrazam oldu; bu sırada açılan İran Seferi'nde başarılı olamayınca, görevden alınarak Malkara'ya sürüldü. Dört yıllık sürgünden sonra Şam beylerbeyliğine atandı (1586). 1589 ve 1592 yıllarında iki kez daha sadrazamlığa getirildi ama ikisi de sürgünle son buldu. Dördüncü sadrazamlığı sırasında, Eflâk'ta Osmanlı ordusunun bozgununa neden oldu ve yine görevden alındı (1595). Beşinci kez sadrazam olduysa da beş ay sonra öldü. Paraya olan düşkünlüğü, serveti ve acımasızlığıyla tanındı.
- İkinci vezir Damat İbrahim Paşa, veziriazamlığa getirildi (4 Nisan).

III. MEHMET DÖNEMİ OLAYLARI

1596

■ III. Mehmet, Eğri Seferi için İstanbul'dan hareket etti (20 Haziran).

■ Eğri Kalesi kuşatıldı (24 Eylül).

■ Eğri'nin fethi (12 Ekim):

III. Mehmet komutasındaki Osmanlı ordusu ile Avusturya ordusu arasında Macaristan'ın kuzeydoğusundaki Eğri kalesinde yapılan savaşta, top ateşi ile Eğri Kalesi Osmanlıların eline geçti. Bu nedenle III. Mehmet'e "Eğri Fatihi" adı verildi. Anlaşma şartlarına göre, teslim olan Avusturya askerlerinin ülkelerine dönmelerine izin verildi. III. Mehmet, kiliseden çevrilen camide ilk cuma namazını kıldı.

1596 yılında III. Mehmet tarafından fethedilen Eğri Kalesi'nden bir görünüm

■ Haçova Meydan Savaşı (26 Ekim):

III. Mehmet komutasındaki 100 bin kişilik Osmanlı ordusu ile Avusturya başkomutanı Arşidük Maksimilyen ve Erdel Kralı Sigismund Batori komutasındaki 100 bin kişilik Avusturya ordusu arasında Haçova'da yapılan ve iki gün süren bu savaş sonunda yenilen Avusturya ordusu, 50 bin ölü, 97 top ve cephane, 10 bin duka altın kayıptı. Bu savaş, Osmanlı ordusunun kazanmış olduğu son büyük meydan savaşı sayılır.

Günümüzdeki Eğri Kalesi'nde kuşatmayla ilgili rölyefler

Halk, sözde devleti temsil eden bu paşaya Celâliîleri tercih eder oldu.

Mehmet Paşa, Yazıcıoğlu'na (Kara Yazıcı Abdülhalim Bey'e) yenildi. Hem Anadolu'dan hem İstanbul'dan hakkında pek çok şikâyet gelen Mehmet Paşa, görevden alındı. Yazıcıoğlu da affedilerek önce Manisa, sonra Çorum sancakbeyliğine getirildi.

Fakat bir süre sonra Yazıcıoğlu tekrar ayaklandı. Etrafına daha kolay ve daha çok taraftar topladı. 30 bin kişilik ordu meydana getirdi ve bu kuvvetlerle üzerine gönderilen paşaları yendi. Ama bir yıl sonra

Haçova Savaşı
(Minyatür: Eğri Fethinamesi,
Topkapı Sarayı Müzesi)

Hasan Paşa'nın kumandasındaki birliklere yenilerek Canik dağlarına kaçtı. Burada yakalanarak öldürüldü. Onun yerine kardeşi Deli Hasan Bey "Celâlî Reisi" seçildi.

Bir süre sonra İstanbul'da Celâlî isyanları ile çalkalanmaya başladı. Şeyhülislâm Sunullah Efendi, Celâlîleri haklı buluyordu ve İstanbul'da sipahileri ayaklandırdı. Bu sırada sadrazamlığa Yemişçi Hasan Paşa getirilmişti ve bu paşa, halk tarafından hiç sevilmiyordu. Fakat Yemişçi Hasan Paşa o sırada Avusturya cephesindeydi. İsyanlılar bu sadrazamın azli-ni istediler.

İsyan, İstanbul'da giderek genişledi. Cepheden dönen Yemişçi Hasan Paşa'nın kendilerinden intikam alacağından korkan sipahiler, padişahın "Ayak Divanı" istedikler.

Ayak Divanı, Türklerde çok eski bir gelenek ya da müesseseydi. Bu geleneğe göre her vatandaş, hakana ya da padişaha, kalabalık huzurunda şikâyetlerini, fikirlerini doğrudan doğruya söyleyebilirdi. III. Mehmet de bu geleneğe uyarak tahtını Topkapı Sarayı'nın avlusuna çıkardı ve burada oturarak isyancıların şikâyetlerini dinledi. Sipahi subayları, devlet işlerindeki bazı aksaklıkları sayarak, bunun baş sorumlusunun Sadrazam Yemişçi Hasan Paşa olduğunu öylediler. Bu arada bazı ağaların rüşvetle mevki ve rütbe sattıklarını anlattılar. Padişah buna inandı ve derhal idamlarını emretti. Bunlar, Darüssade Ağası Habeş Osman Ağa ile Babüssade Ağası Gazanfer Ağa idi.

Sunullah Efendi, Sadrazam Yemişçi Hasan Paşa'nın idamı için de fetva vermiş, bunu kazakerlere de imzalatmıştı. Fakat Rumeli'de bulunan Yemişçi Hasan Paşa bunu haber aldı. Yeniçeri ağalarına rüşvet olarak dağıtılmak üzere İstanbul'a onbinlerce duka altını gönderdi. Bu tedbiri aldıktan bir süre sonra kendisi de geldi ve sarayına geçti. Sipahiler onun geldiğini öğrenir öğrenmez, idam hükmünün yerine getirilmesi için sarayı bastılar.

III. Mehmet şehzadeligi sırasında babası III. Murat'la.

III. MEHMET DÖNEMİ OLAYLARI

1596

- Haçova Meydan Savaşı'nın kazanıldığı gün Sadrazam İbrahim Paşa azledilerek yerine Çağaloğlu Sinan Paşa getirildi.

1597

- Tata-Dotis Kalesi geri alındı (11-12 Ekim).
- Damat İbrahim Paşa'nın yerine Hadım Hasan Paşa veziriazam oldu (3 Kasım).

1598

- Yanık Kalesi, düşman kuvvetleri tarafından zaptedildi (29 Mart).
- Yenicalı'nın yapımına başlandı (9 Nisan).
Yenicalı (Valide Camii) İstanbul'da, Eminönü'nde Mısırçarşısı'nın hemen karşısında yer alır. Yenicalı'nın bulunduğu yerde eskiden Musevilerin oturduğu bir mahalle vardı. Burası, III. Murat'ın eşi (III. Mehmet'in annesi) Safiye Sultan'ın camii yaptırmaya isteği üzerine kamulaştırıldı. Mimar Sinan'ın öğrencilerinden Davut Ağa tarafından, Şehzade Camii'nin planına uygun olarak 1597'de yapımına başlandı; mimarın ölümü üzerine, mimar Dalgıç (Dalkılıç) Ahmet Çavuş tarafından 1603'e kadar yapımına devam edildi. III. Mehmet'in ölümü ve Valide Safiye Sultan'ın eski saraya gönderilmesi yüzünden yarım kaldı. Ancak 50 yıl kadar sonra IV. Mehmet'in annesi Hatice Turhan Sultan, hassa mimarı Mustafa Efendi'yi, Davut Ağa'nın planlarına göre camiyi bitirmekle görevlendirdi.
- Veziriazam Hadım Hasan Paşa azledilip Yedikule zindanında idam edildi. İkinci vezir Cerrah Mehmet Paşa veziriazamlığa getirildi (9 Nisan).
- Niğbolu'da uğranılan bozgun haberi İstanbul'a iletildi (30 Eylül).
Niğbolu Bozgunu : Af dilemeye gelmekte olan Eflâk Voyvodası Mihai'nin muhafızlarının Hafız Ahmet Paşa komutasındaki 3 bin kişilik Osmanlı ordusu ile Tuna nehri kıyısındaki Niğbolu kalesinde yapılan bu savaşta, Eflâklılar tarafından Niğbolu'ya getirilen kırmızı çuha ile örtülü armağanların altına toplanmış gizlenmişti. Dostça geldiği sanılan 20 bin Eflâk askerinin birdenbire ortaya çıkarak Osmanlı askerlerine saldırması sonucu birçok Osmanlı askeri şehit oldu. Hafız Ahmet Paşa zorlukla kurtulup Timova'ya kaçtı. Kaleyi 20 gün kuşatan Voyvoda Mihai ise Hafız Ahmet Paşa'nın kuvvet toplayarak Niğbolu'ya döndüğünü duyunca Bükreş'e çekildi.

III. MEHMET DÖNEMİ OLAYLARI

1598

- 28 Eylül'de başlayan Avusturya'nın Budin Kalesi kuşatması kaldırıldı (3 Kasım).

Budin Savaşı : Maraş Beylerbeyi Sinan Paşa'nın muhafızlığını yaptığı Budin kalesini kuşatan 80 bin kişilik Avusturya ordusu ile yapılan savaşta kale, 40 topla dövüldüğü hâlde 40 gün süren kuşatmadan bir sonuç alamayan Avusturya ordusu çekilmek zorunda kaldı. Fakat bu çarpışmada Beylerbeyi Sinan Paşa şehit oldu. Yerine Mihaliçli Ahmet Paşa muhafızlığa getirildi.

1599

- Veziriazam Cerrah Mehmet Paşa'nın yerine Damat İbrahim Paşa üçüncü kez sadarete getirildi (6 Ocak).
- Ordu komutanı Satırcı Mehmet Paşa, Belgrad'da idam edildi.
- Şeyhülislâm ve tarihçi Hoca Sadettin Efendi öldü (2 Ekim).
- Asi kuvvetler tarafından ele geçirilen Urfa Kalesi kurtarıldı.

Urfa Savaşı: Koca Sinan Paşa'nın oğlu Mehmet Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile ayaklanan Karayazı Abdülhalim komutasındaki asi kuvvetleri arasında Urfa Kalesi'nde yapılan savaşta kale, asilerin elinden bir türlü alınmadı. Mehmet Paşa bu işi başaramayınca kışlamak üzere Diyarbakır'a çekildi. Ancak ertesi yıl kuşatılan Urfa Kalesi Osmanlı birlikleriyle ele geçirilebildi. Bu arada, teslim olan Karayazı'ya sancak beyliği verildi.

- XVI. yüzyıl divan şiirinin önde gelen şairlerinden Nev'i öldü.

Nev'i (1533-1599): Asıl adı Yahya'dır. XVI. yüzyıl divan şiirinin önde gelen şairlerindendir. İstanbul'da medrese eğitimi görerek ilmiye sınıfına geçti. Gelibolu ve İstanbul medreselerinde müderrislik, 1590'dan sonra şehzadelere hocalık yaptı. 1595'te III. Mehmet tahta çıkarak gıkma, doğmuş ve doğacak kardeşlerini öldürtünce işsiz kaldıysa da, kazasker rütbesi verilerek ödeneği kesilmemiştir. Tasavvuf felsefesini benimseyerek döneminin süslü şiir yazma eğilimi dışında kaldı. Coşkulu, yalın bir anlatımı yeğledi. 1977'de basılan *Divanı* dışında çeşitli bilim dalları üzerine ansiklopedik bilgiler veren *Netâicü'l Fânun* ve *Mehasinü'l-Mütân*, başlıca eserleri arasındadır.

BAKİ (1526 İstanbul - 1600 İstanbul):

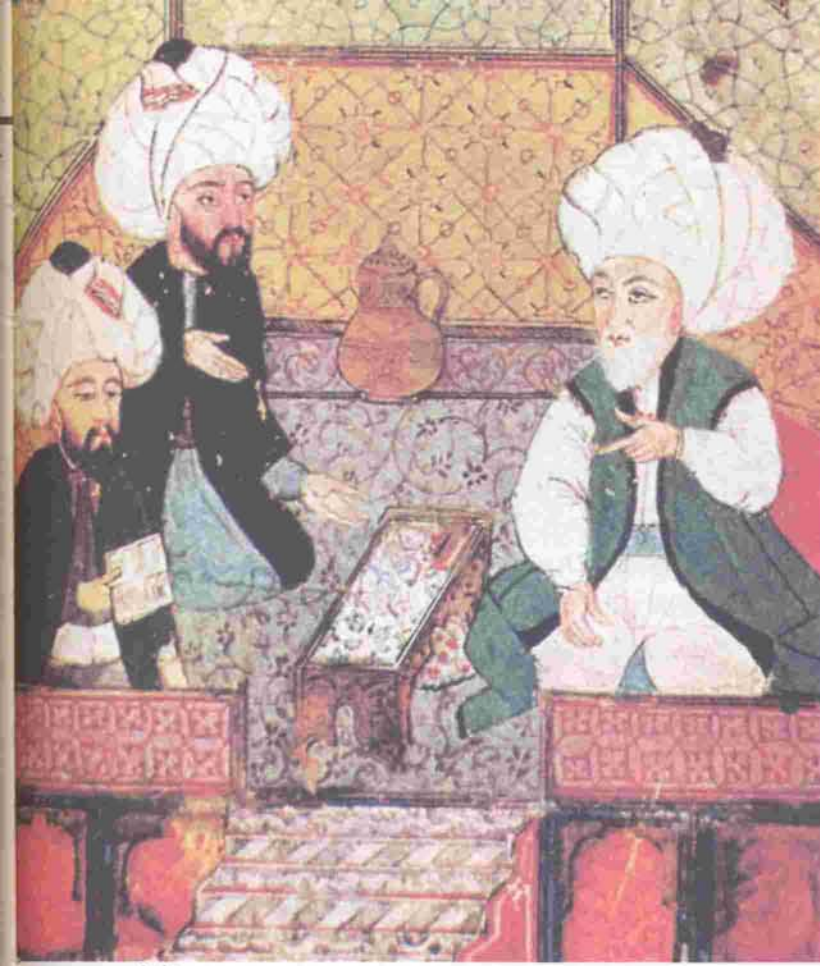
Yoksul bir ailenin oğludur. Babası, Fatih Camii müezzinlerindendir. Çocukluğunda saraç çıraklığı yaptı, kendi çabasıyla medrese öğrenimi gördü. Dönemin ünlü bilgelerinden Kadızade Şemseddin'in derslerine devam etti. İlk danışment olarak görev verildi (1561). Bir süre Silivri'de Piri Paşa (1563), İstanbul'da Mahmutpaşa medreselerinde (1569) mülâzımlık yaptıktan sonra Eyüp Müderrisliği'ne atandı (1571). Edirne, Mekke, Medine, İstanbul'da kadılık ve Anadolu, Rumeli kazaskerliği görevlerinde bulundu (1564-1591). Dönemlerinde yaşadığı dört padişahın da (Kanunî Süleyman, II. Selim, III. Murat, III. Mehmet) yakınlığını kazandı. İlk deneylerini gençler gibi Zati'nin (1477-1546) söyleşilerine katılarak edebiyat derslerini bu çevreden aldı. Şiirin temel unsurunun sözcükler olduğunun bilincine varan, daha başlangıçta dize kurma tekniğinin üstesinden gelen sayılı şairlerden biridir. Divan şairlerinde çoğunlukla rastlanan dinsel duygulara ve tasavvufa bağlanmamış; iç ve dış dünya, şiirinin kaynağı olmuştur. Yaşam, Baki için usun bütün olanaklarıyla duyulması gereken geniş bir görünümüdür, ulaşabildiği kadar almasını bilir, bu güzelliği yitirme korkusu, şiirinin ana kaynaklarından biri olur. Şiirlerinin en büyüğü sayılan "Kanunî Mersiyesi"nde, ölüm gerçeği karşısında insanî acıyı, değişmeyen yönleriyle yansıtmayı başarmıştır. Gazellerini İstanbul Türkçesi ile yazan Baki'nin, Türkçeyi aruz disiplini içinde ilk kez çok iyi kullanması, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın deyişiyle "parmaklarının arasında dili biçim vereceği bir madde gibi görmesi" yüksek bir şiir kurmasının başlıca nedenleri arasındadır. "Divan"ı ilk kez taşbasması olarak İstanbul'da (1859), daha sonra Almanya'da (1908) basılmıştır. Sadettin Nüzhet Ergun tarafından yeni harflerle yapılan basımında 659 şiir vardır (1935).

Fakat sadrazam arka kapıdan kaçarak yeniçeri ocağına sığındı. Sipahiler dışında bütün askerleri kışkırttı ve sipahiler azınlıkta kaldılar. Sipahilerin bulunduğu yerlere baskın yapan yeniçeriler, bunların binlercesini öldürdüler. Bu bir "sipahi-yeniçeri" başka deyişle "devşirmelerle devşirme olmayanlar" mücadelesi hâlini aldı.

Yemişçi Hasan Paşa, İstanbul'da duruma hâkim olmuştu. Çağaloğlu Sinan Paşa'yı serdar tayin ederek Anadolu'daki Celâlîlerin üzerine gönderdi. Çağaloğlu, Celâlî isyanını şiddet yoluyla bastıramayacağını çok iyi anlamıştı. Reisleri Deli Hasan Bey'le anlaşmayı uygun gördü ve İstanbul da buna razı oldu. Deli Hasan Bey'e "paşa" rütbesiyle Bosna Beylerbeyliği verildi. Diğer bir kısım Celâlîler de affedildi.

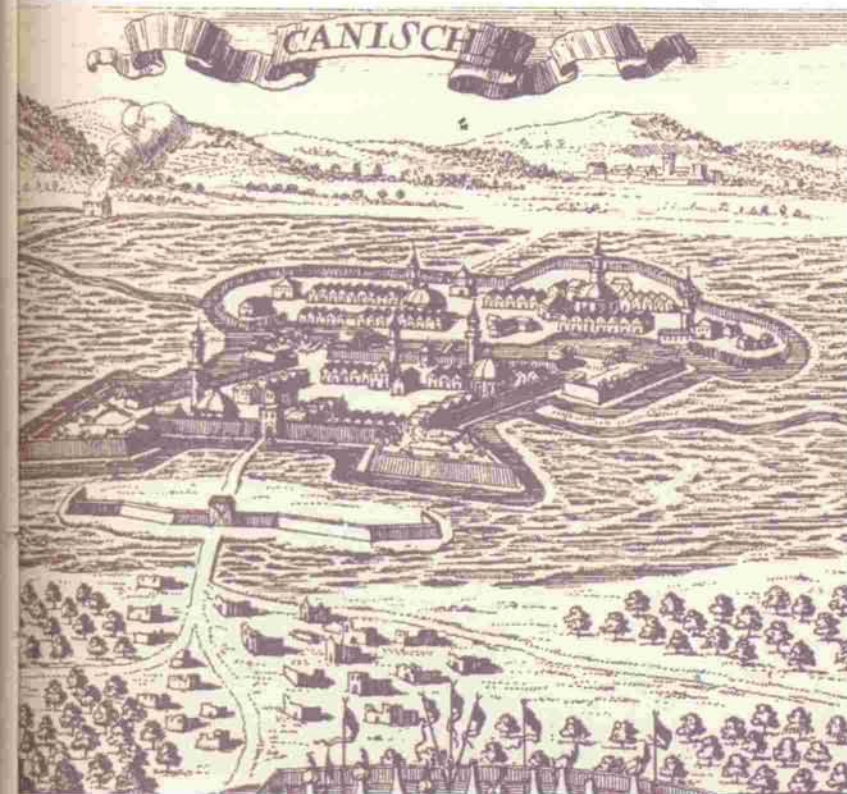
III. Mehmet

Baki (Minyatür: Me-Şa'irü's-su'ara adlı eseri)

İRAN SORUNU

1603'te Sadrazamlığa Kasım Paşa getirildi. Aynı yıl 1590'da İstanbul'da İranlılarla yapılan Ferhat Paşa Antlaşması bozuldu ve savaş başladı. Tebriz, İranlılar'ın eline geçti. Şah Abbas, Nahçıvan'ı ele geçirdi ve Revan'ı kuşattı.

Kanije (Gravür: Batılı Gözüyle Balkanlarda Türk Şehir ve Eserleri)

III. MEHMET DÖNEMİ OLAYLARI

1600

- İstanbul'da sipahi ayaklanması başgösterdi. Gümrüklerden sorumlu ve âdeti sarayın rüşvet eli olarak kabul edilen Ester Kira adlı Yahudi kadın, kocası ve çocuklarıyla birlikte linç edildi (1 Nisan).
- Divan edebiyatımızın ünlü şairi Baki vefat etti (7 Nisan).
- Osmanlı ordusu, Kanije kuşatması için Belgrad'dan hareket etti (14 Ağustos).
- Boboşça Kalesi fethedildi (5 Eylül).
- Kanije Kalesi teslim alındı (22 Ekim).

Kanije Kalesi'ni kuşatan Osmanlı ordusu ile kalenin imdadına yetişen 40 bin atlı Avusturya ordusu arasında yapılan savaşta, Osmanlı ordusu, Avusturya ordusunun gerilerini vurup zahire arabalarını yakınca Avusturya ordusu geri çekilmek zorunda kaldı. Osmanlı ordusu bu çarpışmada 3 bin şehit verdi. Osmanlı ordusu kuşatmayı şiddetlendirdi ve barutsuz kalan Avusturyalı kale muhafızları Kanije Kalesi'ni teslim etmek zorunda kaldılar.

- Tarihçi ve şair Gelibolulu Ali Mustafa vefat etti. **Gelibolulu Ali Mustafa** (1541-1600): Çağının önde gelen bilginlerinden ders aldı; müderris oldu. O sıralar vefat eden Şehzade Selim'e "Mihr ü Mah" adlı mesnevisini sunarak göze girdi (1561). Şehzadenin lalası Mustafa Paşa'nın divan kâtipliğine atandı. Mısır (1568), İran (1577) seferlerine katıldı. Daha sonra yenicî kâtipliği, Sivas defterdarlığı, Kayseri ve Cidde mutasarrıflıklarında bulundu. Şiirlerinin yanı sıra tarih, biyografi, ahlâk, görgü, siyaset, din ve tasavvuf alanlarında elliye yakın ürün verdi.

Başlıca eserleri: Heft Meclis, Türk ve Farsça Divan, Miratü'l-Evâlim, Nusretname, Menakıbı Hünerverân (Hünerli Kimselerin Menkıbeleri), Hilyetü'l-Rical, Künh'l-Ahbar, Kavaidü'l-Mecalis.

Gelibolulu Mustafa Ali'nin Divanı'ndan iki sayfa

III. MEHMET DÖNEMİ OLAYLARI

1601

- Veziriazam Damat İbrahim Paşa, Belgrad'da vefat etti (10 Temmuz); yerine Yemişçi Hasan Paşa geçti (22 Temmuz).
- Sepetli Savaşı (12 Ağustos) : Anadolu'da saltanatını ilân eden asi Karayazıcı Halim Şah kuvvetleri mağlûp edildi.
- Kaniye Kalesi, düşman orduları tarafından kuşatıldı (9-10 Eylül).
- Kaniye Savaşı (18 Kasım): Kaniye Beylerbeyi Tiryaki Hasan Paşa komutasındaki 9 bin kişilik Osmanlı ordusunun Arşidük Ferdinand komutasındaki Avusturya ordusuna karşı 70 gün süren Kaniye Kalesi savunmasında Avusturya ordusu 30 bin âlû verdi. Kaleden çıkan 300 Osmanlı askeri, Avusturya ordusuna büyük kayıplar verdirdi. Arşidük Ferdinand, top güllesi ile çadın yıkılınca savaş alanından kaçtı. Kaçan Avusturya ordusunu 3 bin kişilik Osmanlı ordusu kovaladı. Bu savaş, tarihimize parlak bir zafer olarak geçti.

Tiryaki Hasan Paşa

1602

- Anadolu'daki Celâli isyanlarını önlemeye çalışan Anadolu Serdarı Sokollu Hasan Paşa, Tokat'ta öldürüldü (20 Nisan).
- İstolni-Belgrad Kalesi kuşatıldı (12 Temmuz); kale, 26 gün süren çatışma sonucu Türk kuvvetleri tarafından teslim alındı (6 Ağustos).
- Peşte'yi alıp Budin'i kuşatan Avusturya ordusu, silâhlarını bırakıp geri çekildi (18 Kasım). Budin savunmasındaki başarılarından dolayı Rumeli Beylerbeyi Lala Mehmet Paşa, üçüncü vezirliğe terfi ettirildi.

1603

- Sipahi İsyanı (6 Şubat): İstanbul'da saray adamlarına ve Sadrazam Yemişçi Hasan Paşa'ya karşı, Türk-devşirme ayrımını öne süren sipahiler ayaklandı. Bunun üzerine saray ricâlin-den Kapağası Gazanfer Ağa ile Kızlarağası Osman Ağa idam edildi. Olayı öğrenen Yemişçi Hasan Paşa, gizlice Belgrad'dan İstanbul'a gelerek Yenigeri Ocağı'na sığındı. Daha sonra sipahilere gereken ceza verilip isyan bastırıldı.

III. Mehmet

ŞEHZADE MAHMUT'UN ÖLÜMÜ

Bu sırada imparatorluğun doğusunda, batısında savaşlar ve içeride isyanlar devam ederken, III. Mehmet'in henüz 16 yaşında olan veliaht oğlu Mahmut'un İstanbul'da idam edilmesi gibi üzücü bir olay daha meydana geldi.

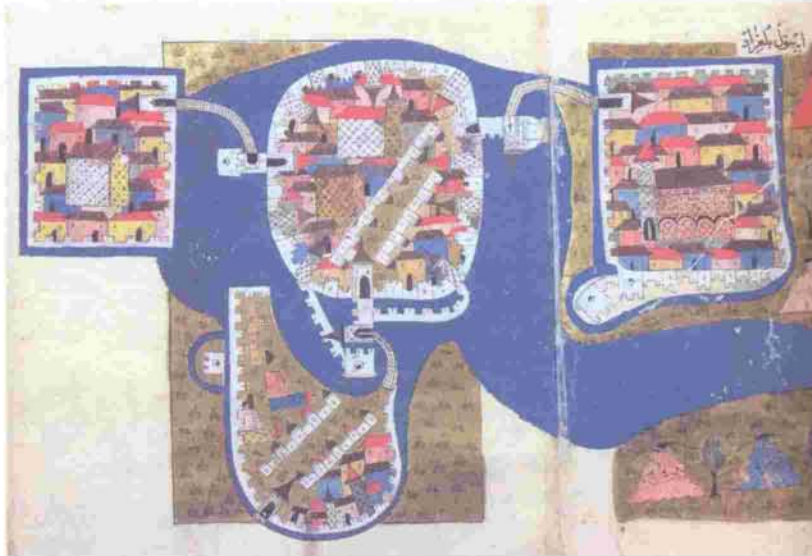
Bazı askeri başarıları dolayısıyla halk arasında da sevilen Şehzade Mahmut, Celâli isyanlarını bastırmak için hazırlanan ordu serdarlığının kendisine verilmesini, padişaktan ve vezirlerden ısrarla istedi. Buna çok kızan III. Mehmet, çok dindar olmasına rağmen, dilsiz cellâtlara emrini verdi ve veliaht oğlunu boğdurdu.

Daha sonra, oğlunu öldürmesi onu çok üzdü ve vicdan azabı duyarak hastalandı. Aralık 1603'te kalp krizinden öldü.

DÖNEMİN PANORAMASI

İran ve Avusturya cephelerindeki savaşlar, III. Mehmet'in oğlu I. Ahmet döneminde de sürdü. III. Mehmet, sancakbeyliği yaptıktan sonra saltanata gelen son Osmanlı padişahı oldu. Hükümdarlığı döneminde babası III. Murat zamanında başlayan devlet işlerine yetkisiz kimselerin karışması bu dönemde de görüldü.

III. Mehmet devrinde Osmanlı Devleti'nin malî ve iktisadî durumu, sürekli savaşlar ve Kapıkulu ocağı nizamının bozulması yüzünden, iyi değildi. Zaman zaman vergiler konuyor, bunları vermek istemeyen halk, ayaklan-

İstolni-Belgrad Kalesi (Minyatür: Topkapı Sarayı Müzesi)

III. Mehmet'in 8 yıllık saltanatı sırasında birçok savaş yapıldı

malar çıkanyordu. Öte yandan maaşları aylarca verilemeyenlerin şikâyetleri dolayısıyla sık sık yeni para bastırılıyordu. Sessiz, uysal ve çekingen bir padişah olan III. Mehmet, Valide Safiye Sultan'ın etkisi altında kalmıştır. Ayasofya'da, II. Selim türbesinin yanındaki türbede gömülüdür.

III. Mehmet öldüğü zaman henüz 37 yaşındaydı. Tahta, 14 yaşındaki Şehzade I. Ahmet geçti.

Şehzade Ahmet tahta çıkınca 150 senelik bir geleneği bozarak, hayatta kalan tek kardeşi Şehzade Mustafa'yı öldürtmeyip onu veliaht ilân etti.

III. Mehmet Türbesi (dış görünüm)

III. MEHMET DÖNEMİ OLAYLARI

1603

- Bosna Beylerbeyliğine getirilen Celâli reisi Deli Hasan Paşa, 10.000 askeriyle birlikte Gelibolu'ya geçti (12 Nisan).
- III. Mehmet, büyük oğlu Şehzade Mahmut'u idam ettirdi (7 Haziran).

■ Türk ordusu, Peşte'de bozguna uğradı.

Kızlar Adası Savaşı (14 Temmuz): Tuna nehri üzerindeki Kızlar Adası'na köprü kuran 50 bin kişilik Avusturya ordusu ile Osmanlıları Budin'e erzak yardımını engelledikleri gerekçesiyle Derviş Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu arasında Kızlar Adası'nda yapılan ve bir gün süren savaşta Osmanlı ordusu 10 bin şehit vererek yenildi. Fakat dört gün sonra Celâli Deli Hasan'ın yaptığı taarruz ile Avusturya ordusu 8 bin ölü vererek yenildi ve Osmanlı yardımı Budin'e gönderildi.

■ Sofyan bozgunu (29 Eylül):

Tebriz Valisi Zincirkıran Lala Ali Paşa komutasındaki 2 bin kişilik Osmanlı ordusu ile Zülfikâr Han komutasındaki 15 bin kişilik İran ordusu arasında Sofyan'daki bu çarpışmada, Osmanlı ordusu yenildi. Tebriz'e dönerken de savaş devam etti. Toplarını kullanmaya fırsat bulamayan Osmanlı ordusunda askerlerin çoğu şehit oldu. Kahramanca dövüşen Zincirkıran Ali Paşa da esir düştü.

■ Veziriazam Yemişçi Ali Paşa azledildi (4 Ekim) ve daha sonra idam edildi (16 Ekim).

■ 9 yıl sürecek Osmanlı-İran Savaşı başladı.

Osmanlı ordusu ile İran ordusu arasında 9 yıl süren bu savaşta, Osmanlılar, Avusturya savaşları ve Celâli ayaklanmaları ile uğraşırken bunu fırsat bilen Safevî Sultanı Şah I. Abbas'ın Tebriz'i kuşatması, savaşın başlama nedeni oldu. Osmanlı ordusunun galibiyeti ile sona eren bu savaşa Nasuhî Paşa (İstanbul) Ban-şî ile son verildi.

■ Tebriz Savaşı (21 Ekim):

Tebriz kalesini kuşatan İran ordusu ile Osmanlı ordusu arasında yapılan bu savaşta, kalenin kuşatılması 25 gün sürdü. Canlarının bağışlanması koşuluyla Tebriz Kalesi İranlılara teslim edildiği hâlde, kaleden çıkan Osmanlı askerleri öldürüldü.

■ Erivan şehri düşman eline geçti (15 Kasım).

■ III. Mehmet, 39 yaşında öldü (20-21 Aralık).

III. Mehmet Türbesi (iç görünüm)

I. AHMET

SALTANAT SÜRESİ: 13 yıl 11 ay (1603 – 1617)

O, YÜRÜRLÜKTE OLUP DAİMA UYGULANAN KANUNNÂME-İ ÂLİ OSMAN'A GÖRE ÖLDÜRÜLMESİ GEREKEN ŞEHZADE MUSTAFA'NIN HAYATINA DOKUNMAMIŞTIR. BÖYLECE ONUN TAHTA ÇIKIŞI, KANSIZ VE İLGİLİ KANUNNÂME'YE AYKIRI OLARAK GERÇEKLEŞTİRİLMİŞTİR.

I. Ahmet tuğralı mülknâme, 1604
(Türk ve İslâm Eserleri Müzesi)

On dördüncü Osmanlı padişahı I. Ahmet, babası III. Mehmet ölünce, on dört yaşında hükümdar oldu (1603). Fatih Sultan Mehmet'in koyduğu kanuna uymayarak kardeşi Şehzade Mustafa'yı öldürmedi. Hükümdarlığın babadan oğula kalması geleneğini kaldırdı. Ailenin en büyük erkek evlâdının padişah olması usulünü koydu. Devlet işlerinin yürütülmesinde olumsuz etkilerde bulunan büyükannesi Safiye Sultan'ı saraydan uzaklaştırdı. Önemli görevlere, değerli devlet adamlarını getirdi. Fakat küçük yaşta olduğundan, çevresindekilerin etkisi altında kaldı. Başarılı görev yapanlara karşı vefasız davrandığı da görüldü.

III. Mehmet öldüğü zaman, Sadrazam Malkoçoğlu Yavuz Ali Paşa, Belgrad'da idi. Yeni padişahın tahta çıkışından ancak sekiz gün sonra İstanbul'a geldi.

I. Ahmet, Malkoçoğlu Yavuz Ali Paşa'yı sadrazamlıkta bırakarak tekrar Belgrad'a, Batıdaki ordunun başına gönderdi. Doğu'daki orduların başına da Cağaloğlu Sinan Paşa tayin edildi.

I. AHMET	
Doğum tarihi	: 18.4.1590
Doğum yeri	: Manisa
Babası	: III. Mehmet
Annesi	: Handan Valide Sultan
Tahta çıktığı tarih	: 21.12.1603
Tahta çıktığında yaşı	: 13 yaş, 8 ay
Saltanatının sonu	: 22.11.1617
Tahttan ayrılma sebebi	: Ölüm
Saltanat süresi	: 13 yıl, 11 ay
Ölüm tarihi	: 22.1.1617
Ölüm sebebi	: Tifüs
Öldüğü yer	: İstanbul
Gömülü olduğu yer	: İstanbul, Sultanahmet Camii mihrabı önündeki türbesinde

I. AHMET (1590-1617)

I. AHMET DÖNEMİ OLAYLARI

1603

- 14. Osmanlı padişahı I. Ahmet, 14 yaşında tahta çıktı (21 Aralık).

1604

- I. Ahmet, cülusundan 33 gün sonra Topkapı Sarayı'nda sünnet oldu (23 Ocak).
- Veziriazam Malkoç Ali Paşa, Garp Kumandanlığına (2 Şubat), Cağaloğlu Sinan Paşa da Şark Kumandanlığına getirildi (5 Şubat).
- Erivan Kalesi, Safevîlere teslim edildi (8 Haziran).
Erivan Kalesi'ni kuşatan İran ordusu ile Osmanlı ordusu arasındaki bu savaşta, Erivan Kalesi'nin kuşatılması 6,5 ay sürdü. Yenilen Osmanlı ordusu 2 bin şehit verdi. Kale komutanı Şerif Paşa da esir düştü.
- Veziriazam ve Garp Kumandanı Malkoç Ali Paşa, Belgrad'daki konağında öldü (26 Temmuz).
- Belgrad'dan Budin'e hareket eden Lala Mehmet Paşa, Peşte Kalesi'ni ele geçirdi (25 Eylül).
- Estergan Kalesi kuşatıldı (18 Ekim).

1605

- III. Murat'ın karısı, III. Mehmet'in annesi Safiye Sultan öldü.

III. Murat'ın karısı ve III. Mehmet'in annesi
Safiye Sultan
(Tablo: Anonim, Kültür Galerisi)

DOĞUDA GERİLEME

Doğuda İranlılarla savaş devam ediyordu. İran Şahı Abbas, bu sırada Şerif Paşa kumandasındaki Osmanlı kuvvetlerini bozguna uğratmış ve Şerif Paşa teslim olmak zorunda kalmıştı. Şah Abbas daha sonra Kars'ı ele geçirmiş, ama Ahıska'da Cağaloğlu Sinan Paşa kuvvetlerine yenilmişti. Fakat Sinan Paşa, yenicilerinin hoşnutsuzluğu yüzünden Erzurum'a geçmek zorunda kaldı. 1605 yılında İran ordusu ile tekrar karşılaşan Sinan Paşa, bu savaşı kaybetti. Bundan sonra Diyarbakır'a kadar çekilen Sinan Paşa, burada kederinden öldü.

Bozgunundan yararlanan İranlılar, Gence ve Şirvan şehirlerini de zaptetti. Batı İran'ın büyük bir bölümü ile Güney Azerbaycan, İranlıların eline geçti.

İRAN'LA BARIŞ

Osmanlı Devleti, batıda da savaş hâlinde olduğu için İran'a karşı büyük kuvvet sevkedemiyordu. Sinan Paşa'nın ölümünden sonra, doğu orduları başkumandanlığına tayin edilen Kuyucu Murat Paşa, Tebriz yakınındaki Akçay'a kadar geldi. Türk ve İran kuvvetleri, bu ırmağın iki yakasında birbirlerine saldırmadan beş gün beklediler. Bu arada Şah Abbas, her iki tarafın zaptettikleri toprakları korumaları şartıyla barış teklifinde bulundu.

Batıya daha fazla kuvvet ayırmak için doğuda barış yapmak için teklif olumlu karşılandı ve Kuyucu Murat Paşa, Diyarbakır'a çekildi. Bir iyi niyet gösterisi olarak da tutsak Safevî kumandanlarını serbest bıraktı.

Şahın elçileri önce Diyarbakır'a, oradan Kuyucu Murat Paşa ile birlikte İstanbul'a geldiler. Şahın elçileri de bir iyi niyet gösterisi olarak 200 yük ipek kumaş getirmişlerdi. Bu, İranlıların Osmanlılara ödemek zorunda oldukları yıllık verginin karşılığıydı.

Lala Mehmet Paşa, Macar Kralı Borçka'ya taç giydiriyor

İran elçileri İstanbul'da iyi karşılandı. Karşılıklı saygı ve yumuşak bir hava içinde başlayan barış müzakereleri, aşağıdaki şartların kabul edilmesiyle sonuçlandı:

1- Kanunî Sultan Süleyman ile Şah Tahmasb arasında belirlenen sınır aynen kabul edilecektir (Aşağı yukarı bugünkü Türk-İran sınırı). Bu durum, Osmanlıların aleyhine idi. Çünkü Osmanlılar oldukça büyük toprak kaybına uğruyordu. Dağıstan, Kuzey Kafkasya ve Gürcistan'ın bir bölümü Osmanlılara kalıyor, buna karşılık Batı İran, Ermenistan, Azerbaycan, Nahçıvan ve Karabağ, Safevîlere bırakılıyordu.

2- İran'da Sünnî büyüklerine küfür edilmeyecekti.

I. AHMET DÖNEMİ OLAYLARI

1605

- Veziriazam Lala Mehmet Paşa, İstanbul'dan Belgrad'a hareket etti (21 Mayıs).
- Estergon Kalesi kuşatıldı. Çiğerdelen Kalesi işgal edildi (29 Ağustos).
- Vişgrad Kalesi teslim alındı (8 Eylül).
- Çağaloğlu Sinan Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, doğuda Urmiye Gölü (Tebriz Gölü) civarında İran ordusuna yenildi (9 Eylül).
Serdar Çağaloğlu Sinan Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Şah I. Abbas komutasındaki İran ordusu arasında Urmiye Gölü kıyısında yapılan savaşta, Erzurum Valisi Kâse Sefer Paşa, savaştan kaçan askerleri asil İran ordusu sınıp kovalaması sonucu yarıldı. Şah I. Abbas komutasındaki diğer İran ordusunun saldırısı üzerine Osmanlı ordusu yenildi. Yaralanan Kâse Sefer Paşa da esirler arasındaydı. Diyarbakır'a çekilen Çağaloğlu Sinan Paşa ise bu yenilginin üzüntüsünden öldü.
- Batı cephesinde Tepedelen Kalesi ele geçirildi (19 Eylül).

■ Estergon Kalesi'nin fethi (3 Ekim):

Türklerle konu olan Estergon Kalesi, Tuna nehrinin sağ kıyısında yer alan Vaç vadisinde kurulmuştur. Gerek Avusturya ve gerekse Almanya için çok önemli bir stratejik mevkiide bulunan bu kaleyi ilk kez Kanunî Sultan Süleyman fethetti. Burasını Almanya üzerine düzenlediği seferler için üs olarak seçen Kanunî'nin döneminde kale, akınlar yatağı olarak daha da ün kazandı. Osmanlı Devleti'nin İran seferini fırsat bilen Almanlar, bu önemli üssü ele geçirmek üzere kuşatılar. Kaleyi savunan Lala Mehmet Paşa, daha fazla kan dökülmesine razı olmadığından kaleyi içi burkularak şartlı olarak teslim etmişti.

Lala Mehmet Paşa, 1603'te sadrazamlık makamına getirilince ilk iş olarak geri alacağına dair and içtiği Estergon Kalesi'nin fethi için hazırlıklara başladı.

Kuvvetli bir ordu ile Belgrad üzerinden gelip kaleyi kuşattı. 19 Eylül 1605'te beylerbeyinin adamları gelerek Tepedelen'in ele geçirildiği müjdesini verdiler. Bu sevindirici olay, askerlerin fetih arzusunu daha da kamıştırdı. Şevke gelen askerlerin kanları ve canları pahasına saldırıların sonunda Estergon varoşlarına dek gelindi. Artık kalenin düşmesi gerekiyordu. 29 Eylül 1605'te Vişgrad ve Çiğerdelen kalelerinin de düşürüldüğü haberi gelince asker daha da canlandı. Estergon'u savunan bu üç kalenin düşmesi haberi kendisine ulaşan Dampiere Kontu, kaleyi teslim etmek için temsilci gönderilmesini istedi. Bu istek üzerine Lala Mehmet Paşa, akrabası olan tarihçi Peçevi'yi görüşmelerde bulunmak üzere Estergon'a yolladı. Kontun tek maddeden oluşan şartı kabul edilerek kaleyi savunan 5400 asker salıverildi. Kısa bir süre sonra da Türk askerleri tam 10 yıllık bir aradan sonra Estergon Kalesi'ne kavuştu. Kalenin fethi ile sürmekte olan Osmanlı-Alman savaşı da sona erdi.

I. AHMET DÖNEMİ OLAYLARI

1605

■ Şair Bağdatlı Ruhî öldü.

Asıl adı Osman'dır. Yaşamı üstüne güvenilir bilgi yoktur. Bağdat'ta doğduğu için *Ruhî Bağdatî* adıyla anılır. Şiirleinde çağının toplumsal olaylarını eleştiren *Ruhî*, halkın derlerine eğildiği onyedî bendlik *Terkib-i Bendi* ile tanınır. Bu şiirine sonraki pek çok şair nazireler yazdı. *Ruhî*'nin dili, yalın ve konuşma diline yakındır. Öbür başlıca eseri *Divan-ı Ruhî-i Bağdatî*'dir.

■ Avusturya üzerine yapılan seferde İstirya'ya girildi. Koermend ve Steinamanger şehirleri zaptedilip birçok esir ve ganimetle döndü (18 Ekim).

■ Doğu Kumandanı Cağaloğlu Yusuf Sinan Paşa öldü (2 Kasım).

■ İlk tütün ithali yapıldı. Türkiye'ye İngiliz gemicileri tarafından tütün getirildi ve tütün tiryakiliği hızla yayıldı. İsmail Hamî Danişmend, "İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi"nde olayı şöyle aktarır:

Peçevî "Dühân-ı bed-bûy" diye "pis kokulu" gösterip aleyhinde bulunduğu tütünün ilk defa olarak 1600-1601 tarihinde "İngiliz keferesi" tarafından "bâzı emrâz-ı ratba şifâ olmak nâmına" ilaç gibi idhâl edilmiş olduğundan bahsederse de, umumiyette işte bu 1605-1606 tarihi esas itihaz edilir. Belki de bu tarihlerin birincisi tütünün idhâline, ikincisi de teammümüne aittir. Afyon, şarap ve kahve ile beraber "Âlem-i sofâ'nın "Anâsır-ı erbaası" işte bu tarihte tamamlanmış demektir. Kahve gibi tütün de ilkönce İlimiyye sınıfının muhâlefetiyle karşılanmış ve hattâ onun gibi bunun da aleyhinde fetvâlar verilerek devir devir men'edilmiş, buna rağmen "bâis-i ibtılây-ı zurefây-ı diyâr" olmuş, yasak edildikçe gizli içilmiş ve nihayet Ulemâ bile her ikisinin tiryakisi olmakta hiçbir mahzur görmemişler! İlk tütün düşmanları Ulemâdan ibaret değildir: Peçevî-İbrahim Efendi gibi o devre göre Garp kültürüyle çok sıkı temasları olan münavevler içinde bile düşmanları vardır; bu büyük müvenih, kahvehânelerin dumanı dolduğunu ya-na yakıla tasvir ettikten sonra

İstanbul sokaklarının tiryâki lûlelerinden çıkan dumanlarla ne hâle geldiğini şöyle anlatır: "Esvâk-u-ubâzârda dahî lûle ellerinden düşmez oldu, birbirinin yüzüne gözüne pof pof deyü esvâk-u-mahallâtı dahî kokutdular ve fiakka nice yâve eşyâr nazmidüp bî-münâsebet okutdular". Gene aynı menbâda o zaman şubukla içilen tütünün sebep olduğu yangınlardan şikâyet edilmekte ve "defî hâb" ile "rutâbet defî"nden başka hiç faydası olmadığından bahsedilmektedir.

İstanbul'da tütün kullanımının başlamasıyla kahvehaneler hızla çoğaldı

3- Şîî hacılar, hacca gitmek için Bağdat-Basra yolunu değil, Halep-Şam yolunu kullanacaklardı.

4- İran'a üç Osmanlı elçisi gönderilecek ve bunlar diğer sınır değişikliklerini belirleyeceklerdi.

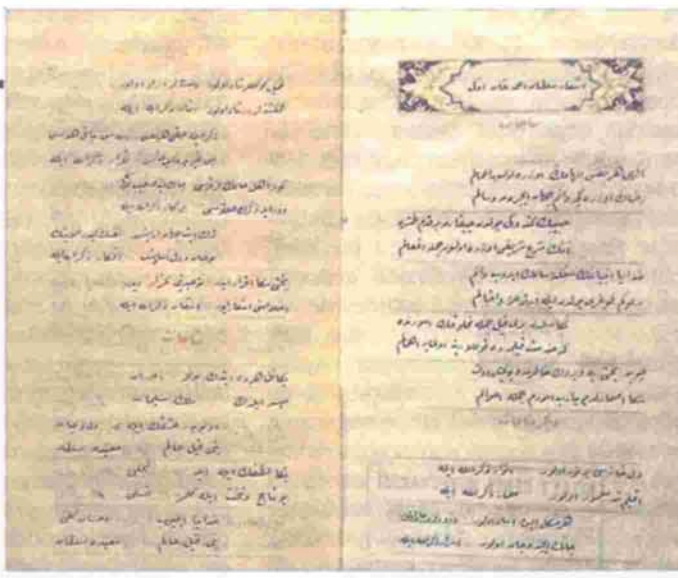
Sultan I. Ahmet'in sadrazamlıkta bıraktığı Malkoçoğlu Ali Paşa, Belgrad'a döndükten bir süre sonra öldü. Sadrazamlığa, ömrünü sınır boylarında geçirmiş yaşlı kumandan Lala Mehmet Paşa tayin edildi.

Yeni sadrazam Lala Mehmet Paşa, ilk iş olarak Budin üzerine yürüdü ve Avusturyalıları çekilmek zorunda bıraktı. Bundan sonra Peşte'ye geçen Mehmet Paşa, burada düşmanın yıktığı bir köprüyü tamir ettirdi. Daha sonra Estergon'u kuşattı ama fethedemedi. Yeniden sefere çıktı

ve bu defa şiddetli çarpışmalardan sonra Estergon'u ele geçirdi. Bu arada Tepe-delen ve Visegard kaleleri ele geçirildi. Tiryaki Hasan Paşa da Vesprini ve Polata'ya girdi. Sadrazam Lala Mehmet Paşa, Türk dostu Borçka'yı "Orta Macaristan Kralı" unvanı vererek ödüllendirdi ve krallık tacını giydirdi.

1605 yılında başlayan tütün kullanımı erkeklerin yanı sıra kadınlar arasında da yaygınlaştı (Gravür: C. Rogier)

1. Ahmet'in Bahtî mahlasıyla yazdığı divanının ilk iki sayfası (Millet Kütüphanesi)

ZİTVATOROK ANTLAŞMASI

Almanlar (Avusturyalılar) son yenilgiden sonra barış istemek zorunda kaldılar. Çünkü, on üç seneden beri devam eden, bu süre içinde bazen şiddetlenerek, bazen ara verilerek tekrarlanan çarpışmalar, her iki devleti de ekonomik yönden zor durumda bırakmıştı. Osmanlılar ise Doğu meselesini henüz halletmiş değildi. Bu yüzden Osmanlılar da barış istiyordu. Nihayet Zitvatorok kasa-basında barış görüşmeleri başladı. 22 gün süren görüşmeler sonunda 17 maddelik bir antlaşma imzalandı.

Zitvatorok Antlaşması, genel olarak Osmanlılar lehine idi. Antlaşmanın ana maddelerine göre, işgal edilen bazı küçük kalelerin dışında, Osmanlı Devleti'nin Tuna ve Macaristan'ın büyük kısmında egemenliği bir kere daha tescil edildi.

Fakat bu antlaşma ile Osmanlı Devleti, Avusturya'ya karşı hukukî üstünlüğünü kaybediyordu. Çünkü antlaşmanın 1. ve 2. maddelerine göre; padişah, mektuplarında Alman-Avusturya hükümdarlarına "kayser-imparator" diye hitap edecek, "kral" diye hitap etmeyecekti. Bu, Osmanlı padişahları ile Alman imparatorlarının eşit sayılacağı anlamına geliyordu. Oysa 1533 yılından beri anlaşmalarda bu eşitlik kabul edilmiyor, Alman imparatorlarına "kral" diye hitap ediliyor ve bu krallar devamlı olarak Osmanlılara yıllık vergi ödüyorlardı.

1. Ahmet'in, Sultanahmet Camii'nin mimarı Mehmet Ağa'ya yaptırdığı ceviz üzerine sedef ve bağa kaplamalı taht (Topkapı Sarayı Müzesi)

1. AHMET DÖNEMİ OLAYLARI

1606

■ İkinci Estergon Fatih'i olarak İstanbul'a dönen Lala Mehmet Paşa'nın ölümü üzerine veziriazamlığa Derviş Mehmet Paşa getirildi (21 Haziran).

■ Peygamberle ilgili "Hilye"siyle tanınan şair Hakanî Mehmet Bey öldü.

Hakanî Mehmet Bey : Sancakbeyliği yaptı. Divan-ı Humayun muhasebeciliğinde bulundu. Peygamber üstüne yazdığı *Hilye*'siyle tanındı. Dinsel bir öz taşıyan mesnevilerinin tersine, öteki şiirleri dindışı özellikler taşıyor. *Divan*'ı basılmadı. Bir başka eseri, *Miftah-ı Fütühât* (Kırk Hadis Şerhi)'tir.

■ Canbulatoğlu Ali Bey'in ortaya çıkışıyla Anadolu'da Celâli isyanları giderek yayıldı (19 Eylül).

■ Avusturya ile Zitvatorok Antlaşması imzalandı (11 Kasım).

1593 yılında başlayan Osmanlı-Avusturya savaşları, genellikle büyük ölçüde toprak fethi ya da toprak kaybı olmaksızın kaleler etrafında geçti. İki taraf da büyük bir başarı gösteremeyip yaprandı. Sonunda 20 yıl süreli Zitvatorok Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmayla Osmanlı İmparatorluğu artık Avrupa'nın en güçlü devleti olmak iddiasından kesinlikle vazgeçti, Avusturya'yı kendisiyle eşit bir devlet olarak kabul etti. Protokol bakımından padişah ile imparatorun eşit olduğu da kabul edildi. Antlaşmanın 17 maddesi içinde önemli olanları şunlardır:

- 1) Osmanlı hükümdarı, Avusturya imparatoruna bir yazı gönderdiğinde ona kral olarak değil çesar (imparator) unvanıyla hitap edecek.
- 2) Avusturya, Kanunî zamanından beri her yıl Osmanlı İmparatorluğu'na ödediği yıllık 30.000 duka altını vergiyi bundan böyle vermeyecek, bir kereye mahsus olmak üzere 200.000 kara kuruş verecek.
- 3) Bu savaşta Avusturya tarafından işgal edilen Yalık (Raab), Estergon, Istolni-Belgrad, Peşte kaleleri Osmanlı Devleti'ne iade edilecek.
- 4) Eğri, Kanije ve Uyvar kaleleri de Avusturya tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na terk edilecektir.

■ Derviş Paşa'nın idamı üzerine, veziriazamlığa Kuyucu Murat Paşa getirildi (11 Kasım).

1607

■ Sadrazam Kuyucu Murat Paşa, Celâli isyanlarını basturmak için Anadolu'ya geçti (15 Haziran).

I. AHMET DÖNEMİ OLAYLARI

1607

■ Oruçova'sı Zaferi (23 Ekim):

Kuyucu Murat Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile ayaklanan asi Canbulatoğlu Ali Paşa komutasındaki 40 bin kişilik Celâli ordusu arasında Belen geçidi yanındaki Oruç avasında yapılan çarpışmada 26 bin Celâli öldürüldü. Canbulatoğlu Ali Paşa, memleketi olan Kilis'e kaçtı. Orada tutunamayınca Halep'e gitti. Ali Paşa affedilip Tamişvar Beylerbeyi olduğu halde zalimliği yüzünden bu ayaklanmadan 2 yıl sonra idam edildi.

■ Kilis (30 Ekim), Halep (9 Kasım) şehirleri işgal edilip Halep Kalesi teslim alındı (13 Kasım). Celâli isyanları bastırıldı.

1608

■ Kırım Hanı II. Gazi Giray öldü.

II. Gazi Giray (Bora), 1596-1608 yılları arasında iki kez Kırım hanı oldu. İlk defa Osmanlı-İran savaşlarında Kırım yardımcı kuvvetleri kumandanı olarak Osmanlı ordusu yanında yer aldı (1578). Bu savaşta başarıları yüzünden Özdemirolu Osman Paşa'nın ilgisini çekti. Bir aralık İranlılara tutsak oldu, onlarla işbirliğine yanaşmadığı için Alamut kalesine hapsedildi (1581). Sonra hapisten kaçtı (1585). Özdemirolu ordusunda yeniden İranlılara karşı savaştı. Özdemirolu'nun ölümünden sonra Yanbolu'da yerleşti. Osmanlı padişahı tarafından takdir edilen Gazi Giray, Kırım hanı olarak bir dönemle Kırım'a gönderildi (1588). Kırım beyleri bu durum karşısında herhangi bir tepki göstermediler. Murat Giray'ı tutan Rus çar, Gazi Giray'a karşı harekete geçmek istediye de hem Osmanlı Devleti'nin baskısına hem de Lehistan ve İsveç ile anlaşarak Moskova yakınlarına kadar giden Gazi Giray'a boyun eğmek zorunda kaldı. Yapılan anlaşma sonunda çar, her yıl Kırım hanına 10 000 ruble vergi vermeyi kabul etti. Osmanlılarla Macaristan seferine katılan Gazi Giray, Győr kuşatmasında başan gösterdi. Eflâk ayaklanmasını bastırdı (1594). Osmanlı padişahının İran üzerine Habsburglara karşı açılan savaşa katılmak üzere Macaristan'a gitti (1598). Kış Zombor'da geçirdi. Silistre eyaletinin kendisine arpalık olarak verilmesini ileri sürmesi, Osmanlılar arasında şüpheye sebep oldu. Bunun üzerine, Habsburgların yılda 10 000 altın karşılığı kendi saflarına geçme isteğini de reddedip Kırım'a döndü (1599). Tahtının elinden alınacağı korkusuyla tekrar Macaristan'a döndü (1602). Bütün kış Macaristan'da avlanmakla, şir yazmakla geçirdi. Ertesi yılın baharında Kırım'a döndü. Habsburg savaşlarında (1593-1606) büyük başarılar sağladı. Celâli ayaklanmalarını bastırmak için Kırım'dan Anadolu'ya 10 000 kişilik yardımcı kuvvet gönderdi. Bu olaydan bir yıl sonra Şirvan üzerinden İran'a yürüdü, fakat kısa bir süre sonra vebadan öldü. Gazi Giray, bağımsızlık isteyen Kırım hanlarıyla Osmanlı İmparatorluğu arasında denge sağlamayı bilen, düşmana karşı Osmanlılarla anlaşmanın gerektiğine inanan, bir hükümdardı. Onun zamanında Kırım hanlığının sanat ve kültür hayatında Osmanlı etkisi artmış, iki devlet arasında bir kültür yakınlığı, düşünceler kaynaşması olmuştur. Kendisi de şair olan II. Gazi Giray'ın en önemli yanı düzenli bir ordu kurmasıdır. Şirde Gazayı mahlâsını kullanan II. Gazi Giray'ın Divan edebiyatında önemli bir yeri vardır. Gazellerinde eski şir geleneğini sürdüren ustaca buluşlar görülür. Divan, Gül-ü Bâlbül Mesnevisi (Çağatay lehçesiyle) başlıca eserleridir.

Yapımına 1605 yılında başlanan Sultanahmet Camii'nin 19. yüzyılda yapılmış bir gravürü

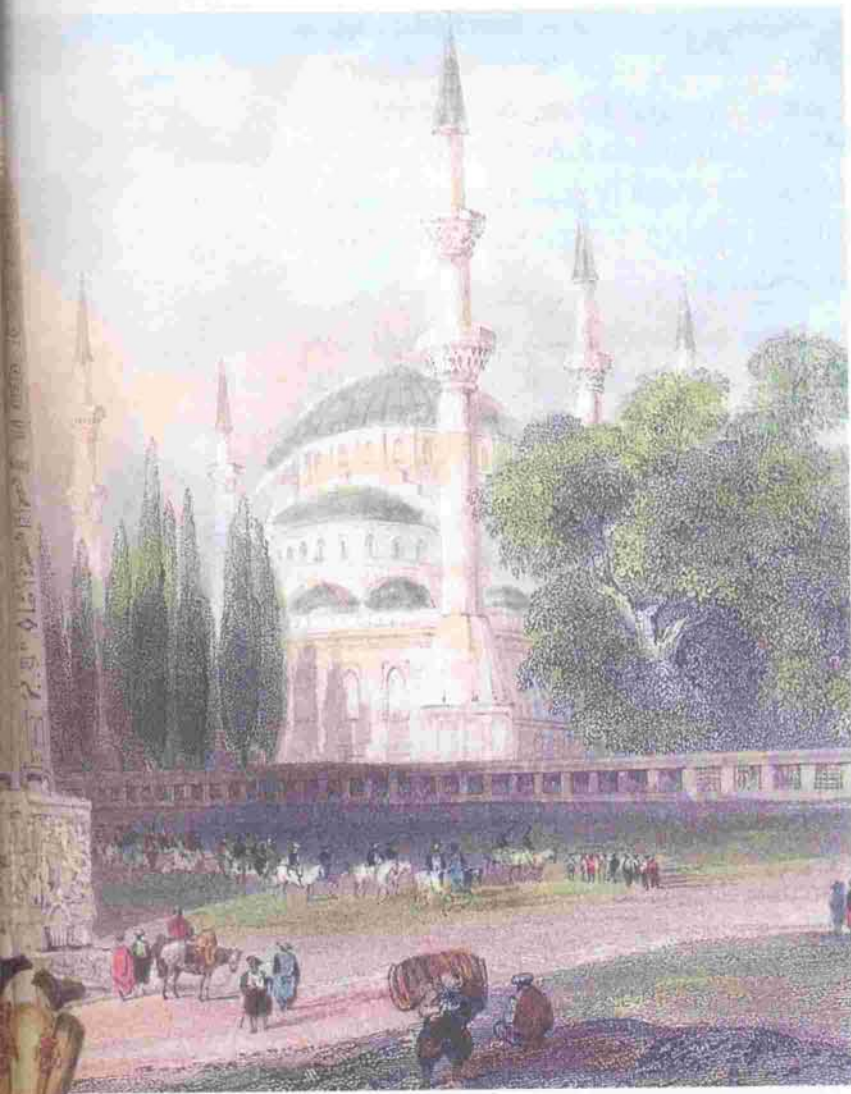

Yeni antlaşmaya göre, Osmanlı padişahı "Doğu Roma İmparatoru", Avusturya kralı da "Batı Roma İmparatoru" olarak kabul edilmişti. Osmanlı aleyhine olan diğer çok önemli bir maddeye göre de, artık Türkler, Avusturya idaresinde kalan bir kısım Macar toprakları üzerinde hak iddia edemeyecekti. Bunun anlamı da, fetih yapmaya alışmış olan Türklerin, fetihlerini sınırlamayı kabul etmeleri idi. Bu, manevî alanda bir gerileme oldu.

Zitvatorok Antlaşması 20 yıl süreliydi, fakat 56 yıl yürürlükte kaldı.

ANADOLU İSYANLARI

Bu sırada doğuda yeni Celâlîler türemiş, bunlar önemli miktarda kuvvet toplayarak Osmanlı birlikleri karşısında yer yer başarılı olmuşlardı. Nihayet Kuyucu Murat Paşa, Celâli meselesini kökünden halletmek için harekete geçti.

Murat Paşa önce Celâli Muslu Çavuş'un adamlarını, sonra Celâli Cemşid'i ortadan kaldırdı.

Son çarpışmada ünlü Celâli kumandanlarından biri olan Canbulatoğlu'nun kuvvetlerini de yendi ama kendisini yakalayamadı. Çünkü Canbulatoğlu İstanbul'a kaçarak I. Ahmet'e sığındı. Padişah, Canbulatoğlu'nu dinledi ve bağışlayarak onu Tameşvar Sancakbeyliği'ne tayin etti. Fakat bir süre sonra Kuyucu Murat Paşa'nın ısrarı ile idam edildi.

Öte yandan Celâlîlerin ileri gelen kumandanlarından biri olan Kalenderoğlu da bağışlanarak Ankara'ya tayin edilmişti. Fakat Ankara kadısı onu şehre sokmadı. Bunun üzerine Kalenderoğlu, etrafına topladığı kalabalık bir kuvvetle ortalığı kasıp kavurmaya başladı. Anlaşmaya yanaşmıyor, "Canbulatoğlu'nun idamı, Osmanlıya güvenilemeyeceğini göstermiştir," diyordu.

I. Ahmet

I. AHMET DÖNEMİ OLAYLARI

1608

- Kuyucu Murat Paşa, asi Kalenderoğlu'nu Alaçayır'da bozguna uğrattı (5 Ağustos).
- Sadrazam Kuyucu Murat Paşa, İstanbul'a döndü (18 Aralık).

1609

- Veziriazam Kuyucu Murat Paşa, Acem seferi bahanesiyle Üsküdar'a geçip Celâlîlikle suçlanan Anadolu'daki on binlerce Türk'ü idam ettirdi (15 Haziran).
- Sultanahmet Camii (Mavi Cami)'nin temeli atıldı (8 Eylül).

1610

- Osmanlı ve İran orduları Acıçay'da karşılaştılar (11 Ekim). Daha sonra her iki ordu, bilinmeyen bir nedenle savaşımadan geri çekildi (16 Ekim).

1611

- Kuyucu Murat Paşa 90 yaşında öldü (5 Ağustos). Veziriazamlığa Diyarbakır Beylerbeyi Nasuh Paşa getirildi (22 Ağustos).

1611 yılında 90 yaşındayken ölen Kuyucu Murat Paşa

1612

- I. Ahmet'in oğlu Şehzade Murat (IV. Murat) dünyaya geldi (27 Temmuz).

I. AHMET DÖNEMİ OLAYLARI

1612

■ Osmanlılarla İran arasında Nasuh Paşa Antlaşması imzalandı (20 Kasım).

Osmanlı sadrazamlarından Nasuh Paşa'nın sadrazamlığında İran ile yapılan barış antlaşmasıdır. Nasuh Paşa daha sadrazam olduğu sıralarda barış taraftarıydı. Bu bakımdan İran şahının barış teklifini kabul etti. Antlaşma İstanbul'da imzalandı, antlaşmayı imzalamak için Kadi Han isminde bir İran elçisi İstanbul'a geldi. Antlaşmada sınırlar, Kanunî devrinde imzalanan 1555 Antlaşması esas alınarak belirlendi. Ayrıca İran'ın her yıl Osmanlı Devleti'ne 200 yük ipek vermesi antlaşma metnine dahil edildi. Ancak antlaşma uzun ömürlü olmadı, bir süre sonra Osmanlı-İran savaşları yeniden başladı.

1613

■ Osmanlı sınırları içinde içki yasağı kondu (Temmuz-Ağustos).

■ İstanbul Hasköy'deki Tersane Kasrı inşa edildi.

Kasımpaşa ile Hasköy arasında, Haliç kıyısındadır. III. Ahmet döneminde Tersane Sarayı diye bilinen eski sarayın yerine yapıldı. Kentin en büyük sarayları olan Tersane Sarayı, I. Ahmet döneminde yapılmış (1613), IV. Mehmet zamanında yanmıştır (1677). Kasır, Venedik Cumhuriyeti ile imzalanan Pasaroşça Antlaşması'ndan sonra, Venediklilerce aynalarla bezendiğinden "Aynalı kavak kasrı" diye ün yapmış, bu da halk arasında "Aynalıkavak Kasrı"na dönüşmüştür. Aynalıkavak Tenkidnamesi burada imzalandı (1779). Abdülhamit döneminde, Sadrazam Koca Yusuf Paşa tarafından onarıldı ve bahçesinin bir bölümü tersaneye verildi (1786). III. Selim döneminde de Küçük Hüseyin Paşa tarafından yeniden elden geçirilerek Hasbahçe Köşkü eklendi (1791). Bodrumuyla birlikte iki katlı, uzunlamasına bir yapı olup iki divanhane ve yanlarındaki odalardan oluşur.

Kuyucu Murat Paşa, Halep'ten yola çıkarak Kalenderoğlu kuvvetleri üzerine yürüdü. Alaçayır'da meydana gelen şiddetli bir çarpışmada Kalenderoğlu yenildi ve birkaç bin adamı ile İran'a geçerek Şah'a sığındı. Şah Abbas, mezhep değiştirmeleri karşılığında onları Safevî ordusuna aldı.

Bundan sonra Kuyucu Murat Paşa büyük bir temizlik harekâtına girişti. Celâlîleri ve onlara yardım ettiklerinden şüphelendikleri kişileri topladı. Suçlu-suçsuz demeden öldürttü ve cesetlerini kuyulara doldurttu.

Murat Paşa, İstanbul'da bir kahraman olarak karşılandı. Söylentilere göre 100 bin kadar Celâlîyi kuyulara gömmüştü.

Daha sonra Murat Paşa, İran seferine gönderildi. Fakat barışı tercih eden paşa, Diyarbakır'a gitti ve kısa bir süre sonra burada öldü. Sadrazamlığa, Arnavut asıllı Nasuh Paşa getirildi.

Celâlî isyanları bütün şiddetiyle devam ederken, Lübnan'daki Dürzî şeyhlerinden Manoğlu Fahreddin de isyan etmişti. Bu Dürzî şeyhi, Murat Paşa'ya yenildikten sonra Lübnan dağlarına kaçtı ve sarp kayaların gerisindeki bir kaleye sığındı. Bu şeyhin üzerine gönderilen Hafız Ahmet Paşa kumandasındaki kuvvetler, onun kuvvetlerini iki yerde yendiler, ama asıl

üsleri olan Deyrülkamer'i zaptedemediler. Bu isyanın bastırılması hayli zor oldu.

KARA CEHENNEM SAVAŞI

Sultan I. Ahmet döneminde bir yandan doğuda ve batıda savaşlar devam ederken, donanma da boş durmamış, her yıl Akdeniz'e açılmıştı. Kaptan-ı Derya Halil Paşa kumandasındaki donanma, Malta ve Floransa gemilerinin Türk kıyılarına saldırılarını önlemiş, onları Kara Cehennem Savaşı'yla cezalandırmıştı.

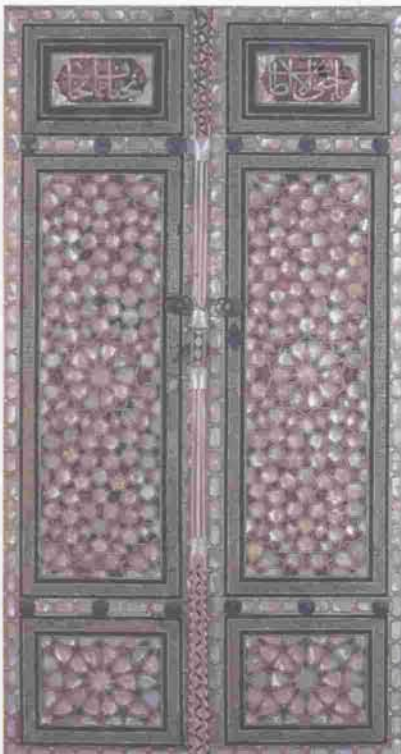
Savaşı Türkler kazandı ama ünlü denizcilerimizden Murat Reis, bu savaşta şehit düştü.

Kaptan-ı Derya Halil Paşa, Malta'ya çıkarma yaptı, daha sonra Trablus ve Mora'da bazı isyanları bastırdı.

Donanma Akdeniz'de bu başarıları gösterirken, Don Kazakları bir filo ile gelip Sinop'a baskın yaptılar. Halkın bir kısmını kılıçtan geçirip şehri yağmaladılar. Bunun üzerine, Tuna ve Karadeniz kıyılarının korunmasından sorumlu İbrahim Paşa harekete geçerek Kırım askerinin yardımı ile Kazakları Don Nehri'nin ağzında yakaladı. Bir kısmını öldürdü ve yağma sırasında ele geçirdikleri malların büyük kısmını geri aldı.

Don Nehri ağzında yenilen Kazaklar bir süre sonra

Boğdan'a saldırdılar. Bu defa onların Karadeniz'e çıkmalarını engellemek için Halil Paşa'ya görev verildi. Fakat Rus ve Lehistan elçilerinin barış isteği üzerine 27 Eylül 1617'de anlaşma imzalandı. Buna göre, Lehistan, Kazakların Özi hattını geçmesine izin vermeyecek, Eflâk, Boğdan ve Erdel'in iç işlerine karışmayacaktı.

I. Ahmet'in okuma odasındaki dolap kapağı
(Topkapı Sarayı Müzesi)

I. AHMET DÖNEMİ OLAYLARI

1614

- Kaptan-ı Derya Halil Paşa, büyük bir donanmayla Akdeniz'de sefere çıktı (13 Mayıs).
- 45 gemiden oluşan Osmanlı donanması Malta'da karaya asker çıkardı ve sahil boylarındaki köy ve kasabaları tahrip edip Trablusgarp'a hareket etti (6 Temmuz).
- Nasuh Paşa'nın idamı üzerine "Öküz" lakabıyla tanınan Kara Mehmet Paşa veziriazamlığa getirildi (17 Ekim).

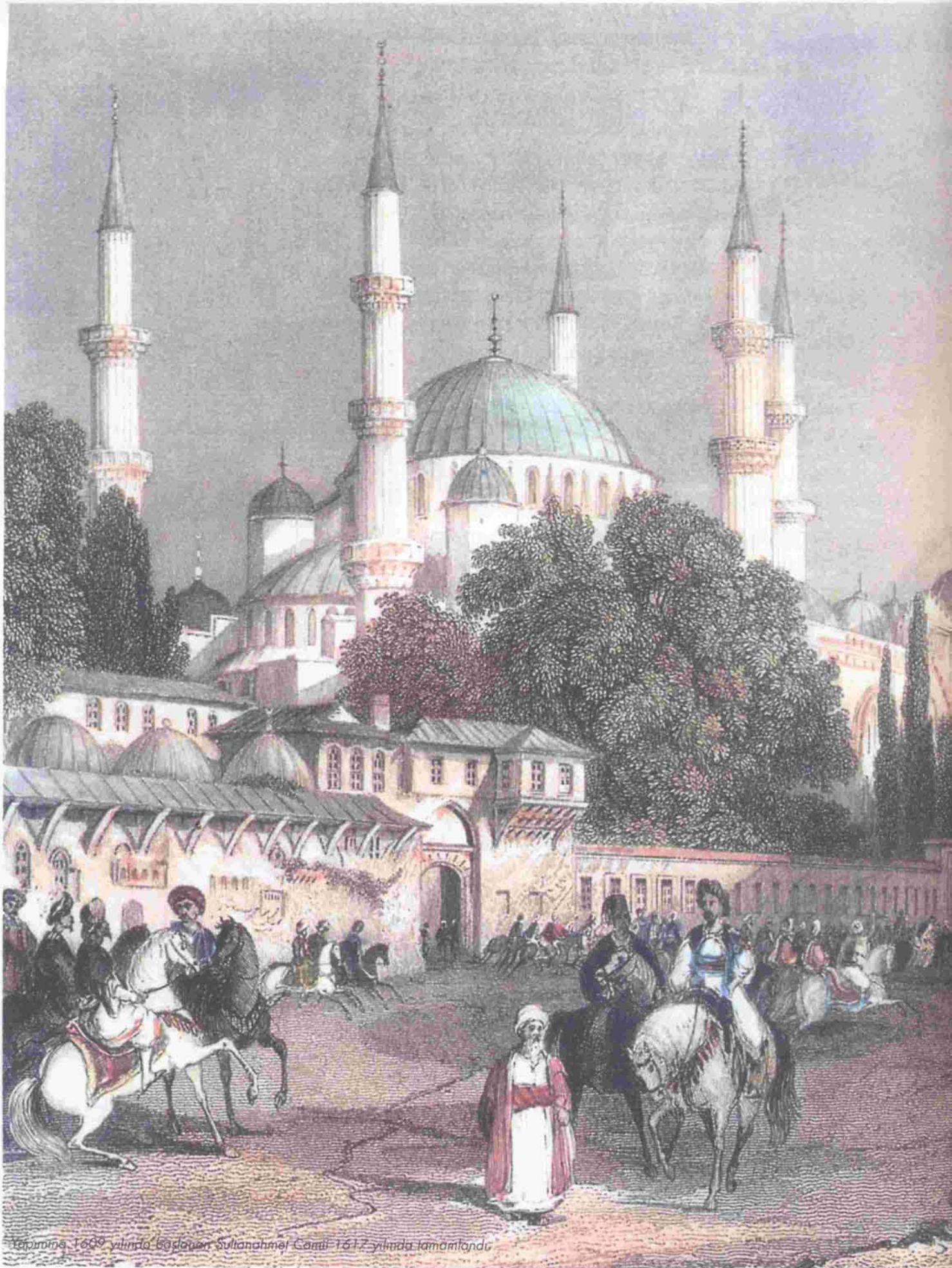
Öküz Mehmet Paşa : Enderun'da yetişti. Silâhtarlıktan sonra, Mısır valiliğine atandı (1607). Burada çıkan bir ayaklanmayı bastırmada gösterdiği başarıdan ötürü kaptan-ı deryalığa getirildi. I. Ahmet'in 7 yaşındaki kızı Gevher Hatun ile nikâhlanarak saraya damat oldu (1612). Akdeniz kıyılarına saldıran Malta ve Floransa donanmalarına Sisam önlerinde yenilince görevinden alındı (1613). 1615 yılında İran sorununu çözümlemekle görevlendirildi. Revan'ı 44 gün kuşattıktan sonra, İran ile bir barış imzaladı. İstanbul'a döndüğünde ikinci vezir oldu ve 1614 yılında sadrazamlığa getirildi. Bir süre sonra görevden alınarak Halep beylerbeyliğine atandı ve bu görevdeyken öldü. Öküz Mehmet Paşa, en ünlüsü Kuşadası'nda kendi adıyla anılan kervansaray, olmak üzere birçok cami, çeşme, medrese ve köprü yaptırmıştır.

1615

- Veziriazam Kara Mehmet Paşa, İran seferine çıkmak üzere İstanbul'dan Üsküdar'a geçti (22 Mayıs).
- I. Ahmet'in en küçük oğlu Şehzade İbrahim dünyaya geldi (5 Kasım).

1616

- Bosna Valisi İskender Paşa'ya, Boğdan seferinde gösterdiği başarı nedeniyle vezirlik rütbesi verildi (17 Nisan).
- Erivan Kalesi kuşatıldı (11 Eylül). 55 gün süren kuşatma, şiddet soğuk nedeniyle kaldırıldı (5 Kasım).
- Azledilen Kara Mehmet Paşa'nın yerine Kaptan-ı Derya Halil Paşa sadrazamlığa getirildi (17 Kasım).

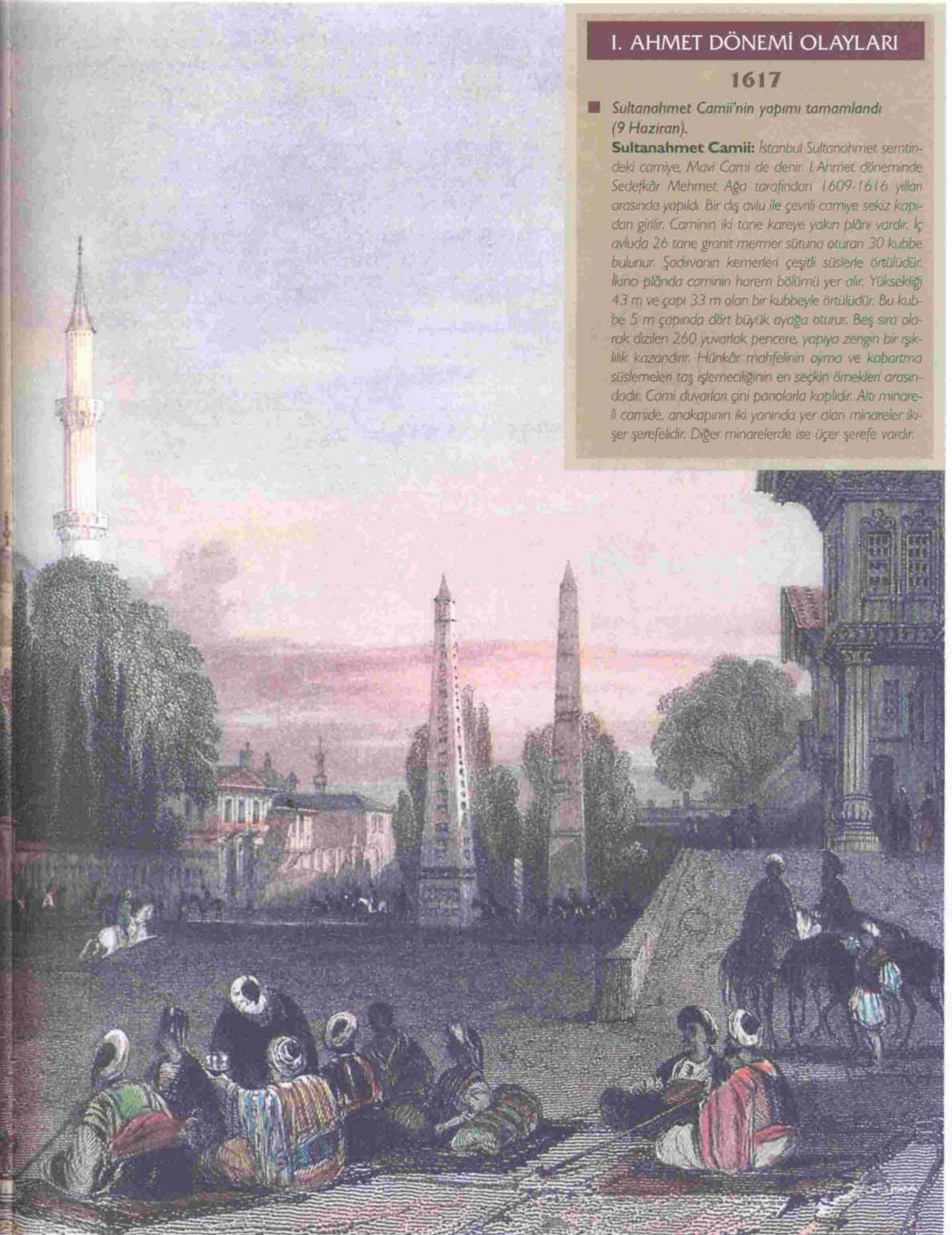
Teşvîkîye 1609 yılında başlanan Süleymanî Camii 1617 yılında tamamlandı.

I. AHMET DÖNEMİ OLAYLARI

1617

- **Sultanahmet Camii'nin yapımı tamamlandı (9 Haziran).**

Sultanahmet Camii: İstanbul Sultanahmet semtindeki camiye, Mavi Cami de denir. I. Ahmet döneminde Sedefkâr Mehmet Ağa tarafından 1609-1616 yılları arasında yapıldı. Bir dış avlu ile çevrili camiye sekiz kapıdan girilir. Caminin iki tane kareye yakın plânı vardır. İç avluda 26 tane granit mermer sütuna oturan 30 kubbe bulunur. Şadırvanın kemerleri çeşitli süslerle örtülüdür. İkinci plânda caminin harem bölümü yer alır. Yüksekliği 43 m ve çapı 33 m olan bir kubbeyle örtülüdür. Bu kubbe 5 m çapında dört büyük ayağa oturur. Beş sıra olarak dizilen 260 yuvarlak pencere, yapıya zengin bir ışıklılık kazandırır. Hünkâr mahfelinin oyma ve kabartma süslemeleri taş işlemeçiliğinin en seçkin örnekleri arasındadır. Cami duvarları çini panolarla kaplıdır. Altı minareli camide, anakapının iki yanında yer alan minareler ikişer şerefelidir. Diğer minarelerde ise üçer şerefe vardır.

I. AHMET DÖNEMİ OLAYLARI

1617

- Lehistan ile barış anlaşması yenilendi (27 Eylül).
- 14. Osmanlı padişahı I. Ahmet 28 yaşında öldü (21-22 Kasım).

I. Ahmet

I. Ahmet'in türbesi (iç görünüm)

I. AHMET'İN ÖLÜMÜ

İstanbul'da, Fransa'nın sebep olduğu bazı dinî anlaşmazlıklar, Babiâli ve Katolik devletlerin arasını açacak bir boyut kazandı. Ortodoks patriğinin vekilini rüşvet vererek kendi saflarına çeken Cizvitler, Yedikule Zindanı'na atıldılar.

Bu olaylara ve Erdem meselesine bir çözüm aranırken padişah I. Ahmet hastalandı. Elli gün süren bir mide rahatsızlığından sonra, henüz 28 yaşında iken, 21/22 Kasım 1617 gecesi vefat etti.

I. Ahmet, çevresinin tesirine kapılmakla beraber, liyakatli şahısları iş başına getirmiş, isyanları şiddetle bastırmış, elebaşlarını idam ettirmiş, hattâ sadrazamlarından Derviş Paşa ve Nasuh Paşa'yı da öldürtmüş, güçlü kararlar vermesini bilen bir hükümdardı. Dindar, hayırsever ve güzelliğe hayran bir insandı.

Türk mimarî yapılarının şaheserlerinden kabul edilen Sultanahmet Camii'nin temel atma çalışmaları, yine bu devirde başlatılmıştır. Veziriazam Murat Paşa (Kuyucu), Şeyhülislâm Mehmet Efendi ve Aziz Mahmut Hüdayî Efendi (Üsküdarî) tarafından ilk kazma vurulmuş, daha sonra da I. Ahmet, altın kazmayla terleyinceye dek temel kazımında çalışmıştır.

1601 yılında ilk kez, İngiliz tacirleri tarafından Türkiye'ye bir şifa otu olarak getirilen tütün içimi, keyif verici olması dolayısıyla halk arasında kahveyle birlikte süratle

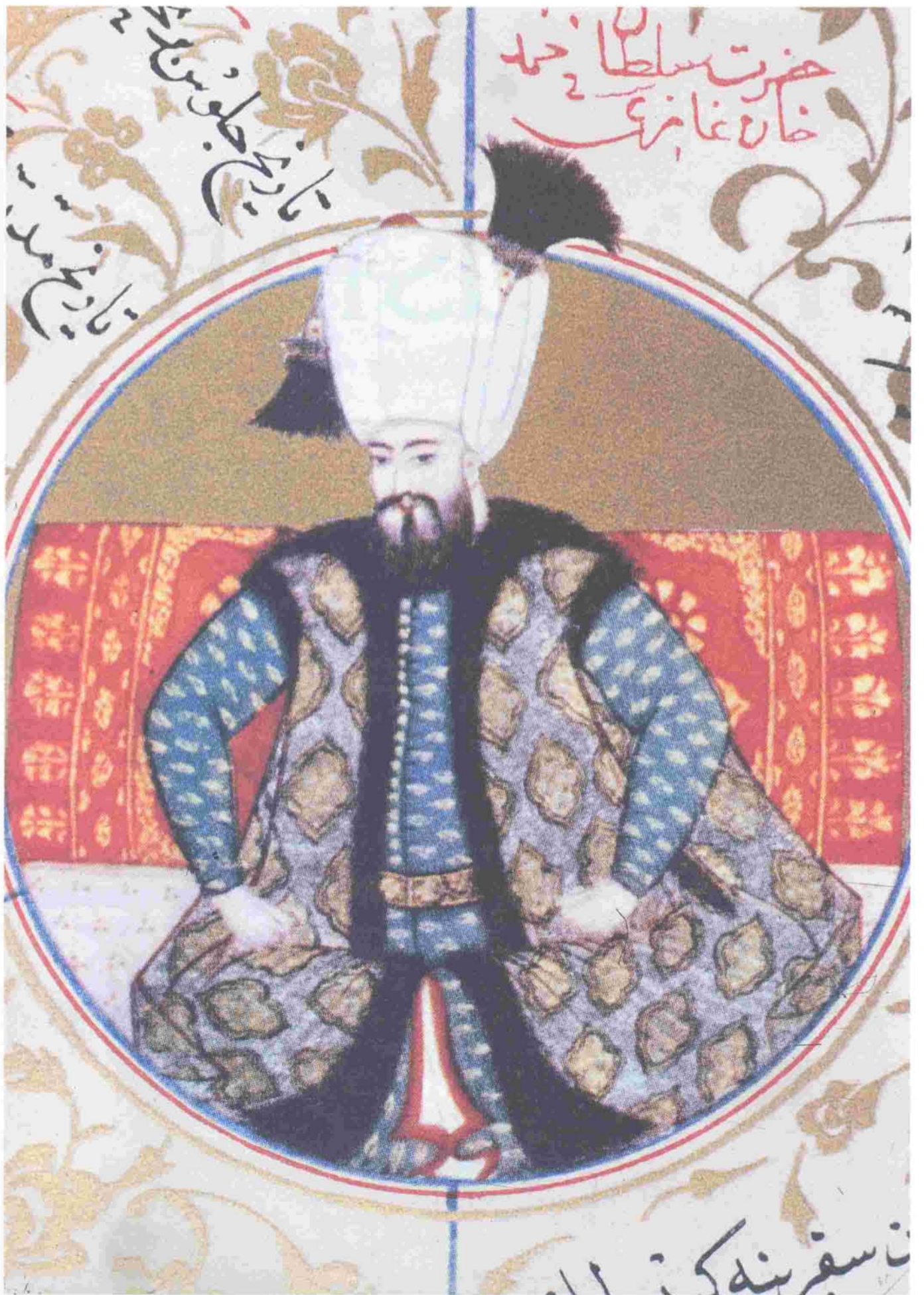
yayılmaya başladı. Bunun üzerine çıkarılan bir fetvayla tütün içimine karşı çıkan ilmiye mensupları da kahveyle birlikte tütün içmeye başladılar. Bu arada çok dindar bir hükümdar olan I. Ahmet, bütün ülkede içkiyi yasak edip İçki Eminliği'ni de kaldırdı. Fakat bununla birlikte bu yasak, daha önce Kanunî Sultan Süleyman ve II. Selim dönemlerinde olduğu gibi, kaldırıldı ve dolayısıyla İçki Eminliği yeniden konuldu.

I. Ahmet, özellikle sarayda sefahat âlemlerine kapılmaması dolayısıyla herkesin sevgi ve saygısını kazandı. Ava ve cirit oyunlarına da düşkün olan I. Ahmet, Bahtî mahla-

siyla güzel şiirler yazdı.

I. Ahmet'in tuğrası

I. Ahmet (Minyatür: Suhbat-ül Ahbar)

I. MUSTAFA

1. DÖNEM SALTANAT SÜRESİ: 3 ay (22.11.1617 – 26.2.1618)

“AKLÎ DENGESİ BOZUK OLDUĞUNDAN SALTANAT İDDİASINA KALKIŞAMAZ” DİYE DÜŞÜNÜLDÜ VE BU YÜZDEN ÖLDÜRÜLMEDİ. FAKAT DÜŞÜNÜLENİN AKSİNE O, PADİŞAH OLARAK DEVLETİN BAŞINA GETİRİLDİ.

I. Mustafa'nın
tuğralı fermanı, 1623

Sultan III. Mehmet, gençte yaşta öldüğü zaman hayatta bulunan en büyük oğlu Ahmet (I. Ahmet), 14 yaşında bulunuyordu. Kuyucu Murat Paşa sayesinde ülkede huzur ve sükûnu sağlayan sultan I. Ahmet'in çok genç yaşta ölümü sonucunda, saltanat tahtına oturacak yetişmiş bir erkek çocuğunun bulunmaması sebebiyle, o zamana değin yürürlükte olan uygulamanın aksine, zihnen hasta olan 24 yaşındaki kardeşi I. Mustafa, sultan ilân edildi (22 Kasım 1617).

I. MUSTAFA

Doğum tarihi	: 1592
Doğum yeri	: Manisa
Babası	: III. Mehmet
Annesi	: Handan Sultan
Tahta çıktığı tarih	: 22.11.1617
Tahta çıktığında yaşı	: 25 yaş
Saltanatının sonu	: 26.2.1618
Tahttan ayrılma sebebi	: Ruh sağlığının bozukluğu
Saltanat süresi	: 3 ay
İkinci defa tahta çıktığı tarih	: 20.5.1622
Tahta çıktığında yaşı	: 30 yaş
Saltanatının sonu	: 9.9.1623
Tahttan ayrılma sebebi	: Ruh sağlığının bozukluğu
Saltanat süresi	: 1 sene, 4 ay
Ölüm tarihi	: 20.1.1639
Ölüm sebebi	: ?
Öldüğü yer	: İstanbul
Gömülü olduğu yer	: İstanbul, türbe hâline getirilmiş olan Ayasofya vaftizhanesinde.

Oldukça küçük bir yaşta hükümdar olan I. Ahmet, evlenip bir erkek çocuğunun olmaması dolayısıyla uygulanan yasaya rağmen Mustafa'yı öldürtmemiş, ancak çocukları dünyaya geldikten sonra onu öldürtmek istemişse de zihnen hasta olduğundan öldürülmemişti.

Bununla birlikte I. Mustafa'nın padişahlığı üç ay kadar sürmüş, çıldırıp deli olması aşikâr bir duruma geldiği için Darüssade ağası Mustafa Ağa'nın sadaret kaymakamı, şeyhülislâm ve öteki devlet erkânının uyarıları üzerine 26 Şubat 1618'de aklî dengesi- nin bozuk olduğu gerekçesiyle

tahttan indirildi ve yerine II. Osman geçirildi. I. Mustafa, II. Osman tahta kaldığı sürece Topkapı Sarayı'nda kapalı kaldı.

Aklî dengesi yerinde olmadığı için "deli" ve "dervişmeşrep" sıfatları ile anılan I. Mustafa, Osmanlı İmparatorluğu'nda kardeşinin yerine tahta geçen padişahların ilkidir.

I. Mustafa ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nda annesinin ve eşlerinin adı bilinmeyen tek padişahtır.

I. MUSTAFA DÖNEMİ OLAYLARI

1617

- Veraset usûlünün değiştirilmesi sonucu I. Ahmet'in kardeşi I. Mustafa tahta çıktı (22 Kasım).

I. Ahmet'in büyük oğlu Şehzade Osman dururken, kardeşi Sultan Mustafa, aklî dengesi bozuk olduğu hâlde tahta çıkarıldı.

- I. Mustafa'nın 96 gün süren saltanatı sonrası II. Osman (Genç) devletin başına geçti (26 Şubat).

Sonuç olarak, 96 gün içinde iki defa cülus bahşisi verildi. Üçer milyondan altı milyon altın tutan bu para yüzünden hazine zorlandı. Fakat üç ayda iki defa cülus bahşisi alan asker ve ulema, bu değişikliğe hiç itiraz etmedi.

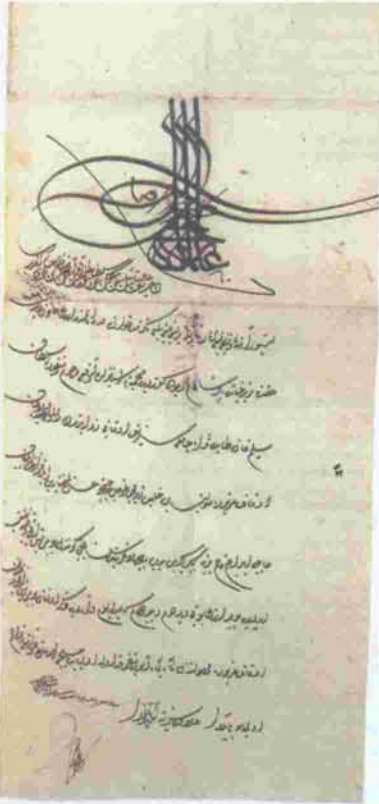

II. OSMAN

(Genç)

SALTANAT SÜRESİ: 4 yıl 3 ay (1618 – 1622)

VALİDE SULTAN VE HOCASI ÖMER EFENDİ'NİN ETKİSİ ALTINDA KALAN GENÇ PADİŞAH, TASARLADIĞI BAZI ISLAHATLARI GERÇEKLEŞTİRMİYİ BAŞARAMADI. OSMANLI TARİHİNDE "GENÇ OSMAN FACIASI" OLARAK GEÇEN II. OSMAN'IN ÖLDÜRÜLÜŞÜ, YENİÇERİ OCAĞININ LÂNETLENMESİNE VE YER YER SİPAHİ, CELÂLİ İSYANLARINA SEBEP OLDU.

II. Osman'ın tuğralı berat, 1618
(Topkapı Sarayı Müzesi)

On altıncı Osmanlı padişahı II. Osman (Genç), aklı dengesi bozuk olan amcası I. Mustafa'nın tahtta bulunduğu ve yönetimde babası I. Ahmet'in eşlerinden Kösem Sultan'ın etkinliğinin arttığı bir sırada, 26 Şubat 1618'de 14 yaşında tahta çıkarıldı.

Bu sırada Veziriazam Halil Paşa, İran seferinde bulunuyordu. II. Osman, çok genç yaşta bulunması nedeniyle çok faal olmasına rağmen tecrübesizdi. Tam bir iyi niyetle devlet yönetiminde ıslahat yapmak istemekte ise de kendisine isabetli karar ve doğru yolu gösterecek deney sahibi devlet adamları mevcut değildi; bu nedenle o, annesi Mahfiruz'un etkisi altına girdi. Bu sıralarda (Eylül 1618), İran'la Serav bozkırında bir barış antlaşması yapılmış, buna göre Şah Abbas, işgal ettiği memleketlere karşılık her yıl 100 yük ipek kumaş vs. bazı vergiler ödemeyi kabul etmişti.

II. OSMAN	
Doğum tarihi	: 3.11.1604
Doğum yeri	: İstanbul
Babası	: I. Ahmet
Annesi	: Hatice Mahfiruz Sultan
Tahta çıktığı tarih	: 26.2.1618
Tahta çıktığında yaşı	: 13 yaş, 4 ay
Saltanatının sonu	: 19.5.1622
Tahttan ayrılma sebebi	: I. Mustafa'nın yeniden göreve getirilmek istenmesi
Saltanat süresi	: 4 yıl, 3 ay
Ölüm tarihi	: 20.5.1622
Ölüm sebebi	: Boğduruldu
Öldüğü yer	: İstanbul, Yedikule
Gömülü olduğu yer	: İstanbul, Sultanahmet, I. Ahmet türbesi

II. OSMAN (1604-1622)

II. OSMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1618

- II. Osman, 14 yaşında tahta çıkarıldı (26 Şubat).

- Sofu Mehmet Paşa görevden alınıp Hacı-i Sultânî Ömer Efendi, şeyhülislâmlığa getirildi (9 Temmuz).

- Pül-i Şikeste bozgunu:

İran Serdarı Sadrazam Kayserili Halil Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile Azerbaycan Valisi Karçakay Han komutasındaki İran ordusu arasında Erdebil yakınındaki Serav ovasında yapılan ve iki saat süren bu kanlı savaşta yorgun olan Osmanlı ordusu yenilerek bozguna uğradı. Bu savaşta Erzurum Beylerbeyi Hasan Paşa, Rumeli Beylerbeyi Arslan Paşa ve Diyarbakır Beylerbeyi Mustafa Paşa şehit düştüler. Yenilen Osmanlı ordusunun Erdebil'e yaya gitmesi üzerine Osmanlılardan çekinen İran'ın isteği üzerine savaş, Serav Barışı ile son verildi.

- Osmanlılarla İran arasında Serav Barış Antlaşması imzalandı (26 Eylül).

Pül-i Şikeste Savaşına son vermek için Osmanlılarla İran arasında Erdebil yakınındaki Serav'da yapılan barış antlaşmasına göre, Nasuh Paşa Barışının şartları aynen kabul edildi. Sadece İran'ın 200 yüklük ipek vergisi 100 yüklük ipeğe indirildi. Barış imzalanınca İran Şahı I. Abbas, Osmanlı ordusuna 800 katar deve yükü zahire ve bazı paşalara armağanlar gönderdi.

1619

- Serdar-ı Ekrem Halil Paşa görevden alınarak Kara Mehmet Paşa, yeniden veziriazamlığa getirildi (18 Ocak).

- Kara Mehmet Paşa azledilip Kaptan-ı Derya Güzelce Ali Paşa veziriazam oldu (23 Aralık).

1620

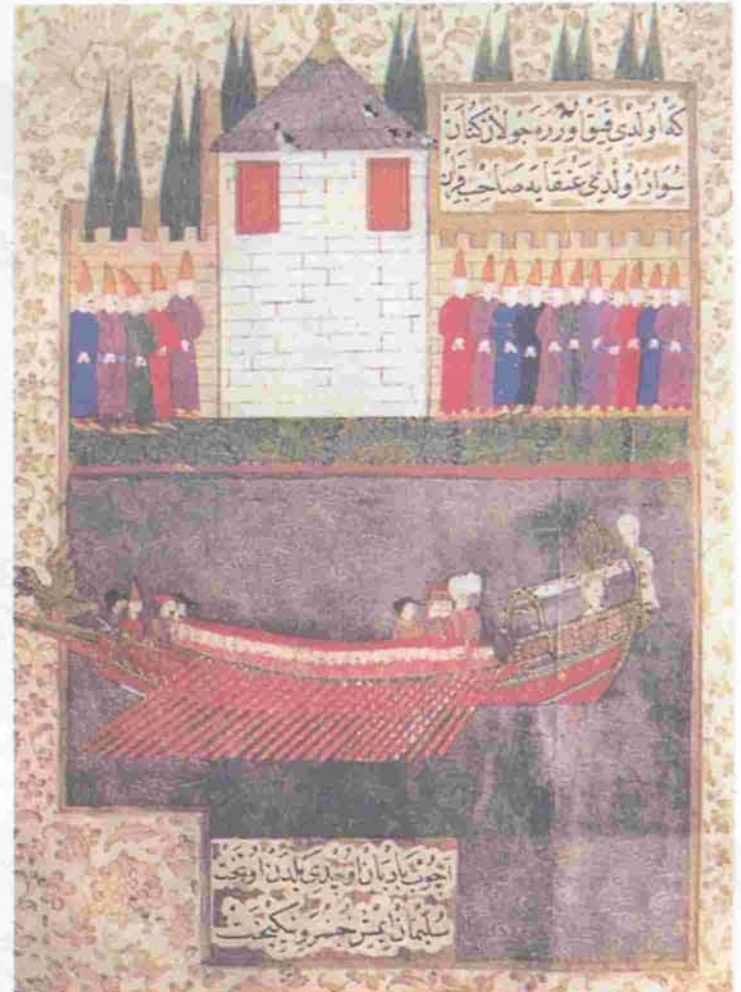
- 1617 barışını ihlâl eden Lehistan'a karşı ilk zaferini kazanan Silistre Valisi İskender Paşa, düşmanın barış teklifini de kabul etmedi (20 Eylül).

- İskender Paşa'nın ikinci büyük zaferi (10 Ekim): Sekiz günlük bir geri çekilme hareketi sırasında Leh ordusu imha edildi ve düşman komutanın İstanbul'a gönderilen kesik başı, saray kapısında halka gösterildi.

Sultan II. Osman, babasının ölümünden sonra yürürlükteki yasaya göre, hükümdarlık kendisinin doğal hakkı olduğu hâlde, şuuru yerinde olmayan amcası I. Mustafa'nın saltanata oturtularak bahşiş (cülus bahşişi) dağıtılması, böylece kendisinin yasal hakkının çiğnenmiş olması sebebiyle sadaret makamı Gürcü Mehmet Paşa'yı azletti, müderris ve kadıların atanma yetkilerini de şeyhülislâmdan alıp onları sadece fetva vermekle görevlendirdi.

LEHİSTAN SEFERİ

Osmanlılarla Lehistan arasında dostluk mevcut idi ve Dinyester ırmağı, iki ülke arasında sınırı oluşturuyordu. Osmanlı hükûmeti, bu dostluk dolayısıyla Kırım hanının Lehistan'a yaptığı akınları durdurtmuş, buna karşılık Lehistan kralı da Boğdan ve Erdel işlerine kanşmamayı kabul etmişti. Bununla birlikte Kırım hanı, Lehistan akınlarını durdurmadığı gibi, Lehistan da Kazaklara Osmanlı kı-

II. Osman'ın saltanat kayığıyla saraya gelişi
(Minyatür: Şehname-i Nadiri, Topkapı Sarayı Müzesi)

yılanna saldırılar yapıyor, hattâ bunları Boğaziçi'ne değin uzattıyorlardı; bu arada Boğdan sorunu dolayısıyla iki taraf kuvvetleri arasında çarpışmalar da oluyordu.

Sürüp giden bu olaylar üzerine II. Osman, Lehistan'a savaş açmak istemekteydi, hattâ bu konuda Veziriazam Ali Paşa da kendisini teşvik ediyordu.

Bununla birlikte devlet erkânı, padişahın Lehistan'a savaş açmasını istemiyorlardı. Fakat genç hükümdar, bu konudaki fikir ve görüşleri dinlemedikten başka, Leh kralının gönderdiği özel temsilciyi de huzuruna kabul etmedi. Bu arada Veziriazam Ali Paşa'nın ölümü üzerine, yerine, Bostancıbaşılıktan yetişmiş olan Hüseyin Paşa, veziriazamlığa atandı. II. Osman, bizzat sefere çıkmadan önce, erkek kardeşlerinin en büyüğü olan 16 yaşındaki Şehzade Mehmet'i, hükümdarlık çağına gelmesi nedeniyle öldürttü.

Lehistan seferine çıkmak amacıyla Kapıkulu ocaklarıyla birlikte İstanbul'dan hareket eden (Nisan 1621) Sultan II. Osman, Edirne'ye geldi. Bu arada Lehistan'a akınlara girişen Kırım hanı, Kazaklara bir baskın yaparak bozguna uğratmıştı.

HOTİN SAVAŞI

Osmanlı ordusu, 2 Eylül 1621'de Dinyester ırmağı kıyısındaki Hotin Kalesi yörelerine ulaşmıştı. Çok geçmeden Kırım Hanı Canbey Giray da orduya katılmıştı. 3 Eylül'de başlayan, aralıksız 25 gün süren savaşlarda düşman, siperlerinden sökülüp atılamadı. Bununla birlikte Lehistan içlerine dek uzatılan akınlara, Lehleri, ciddi biçimde endişe ve korkuya düşürdü. Leh elçileri gelerek "savaşa kendilerinin neden olduklarını" bildirerek özür dilediler ve "Kanunî Sultan Süleyman'la imzalanan esaslara göre banış yapılmasını", hükûmetleri adına önerdiler. Bir yandan Karakaş Mehmet Paşa'nın şehit olması, bir yandan da başarılı askerlere çok az para ödülü (bahşiş) verilmesi vs. gibi olaylar nedeniyle zaferin kazanılamaması üzerine, banışa karar verildi.

II. Osman

II. OSMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1621

- **I. Ahmet'in dokuz oğlunun ikincisi ve Genç Osman'ın küçük kardeşi Şehzade Mehmet idam edildi (12 Ocak).**

Lehistan seferine çıkarken, ardında tahta geçebilecek birini bırakmamak için kardeşini öldürtmek isteyen II. Osman, bunun için gereken fetvayı müftüden almamış, onun yerine Rumeli Kazaskerinden alabilmişti. Şehzade Mehmet, cellâtları karşısında görünce: "Osman, dilerim Allah'tan, ömrü devletin berbat olup beni ömrümden nice mahrum eyledinse, sen dahi aynı akibete uğrayasın" diye bağırıyordu. İlginçtir, 1622'de, II. Osman'ın sonu da aynı olacaktır...

- **İstanbul Halıcı (24 Ocak) ve ardından 16 gün sonra İstanbul Boğazı dondu (9 Şubat). Tarihçiler olayı şöyle anlatır:**

"Bu kış mevsiminin misli görülmemiş soğukları Halıcı sultanı baştanbaşa dondurduğu için Galata ile İstanbul arasını yayan geçişler görülmüştür!

Halıcı'nın donmasından 16 gün sonra Boğaziçi'nin Sarayburnu ile Üsküdar arasındaki kısmı da donmuş ve Galata ile İstanbul arasında olduğu gibi Üsküdar'la İstanbul arasında da yayan gidip gelenler görülmüştür. Don yüzünden İstanbul iâşesini te'min eden gemiler gelemediği için şehirde fevkalâde bir pahalılık olmuş, yetmiş dirhem ekmek bir akçaya, etin okkası on beş akçaya çıkmış ve buzlar çözülüp gemiler gelinceye kadar hayat pahalılığı devam etmiştir."

- **Güzelce Ali Paşa'nın ölümü üzerine, dördüncü vezir Ohrili Hüseyin Paşa, sadrazamlığa getirildi (9 Mart).**

Çocukluğu ve gençliği denizlerde geçen Ali Paşa, daha sonra kaptan-ı deryalığa değin yükselmişti. Korsanları temizlemek için çıktığı bir Akdeniz seferinden büyük çapta ganimetle dönerek genç padişahı çok sevindirmişti. II. Osman, onu sadarete atamakta gecikmedi. Görevi sırasında, hazineye gelir sağlamak için padişaha verdiği sözü, birçok tanınmış ve zengin kişinin servetine zorla el koyarak tutma yoluna gitti. Sadrazam, bu işi sert davranarak değil, güler yüze yapmayı alışkanlık edinmişti. "Güzelce" lakabı da bu nedenle verilmişti. Ancak, Güzelce Ali Paşa'nın Avrupalı elçilere karşı sert tavır takınması, ilginç bir çelişki gibidir.

Güzelce Ali Paşa'nın mezarı

II. OSMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1621

- II. Osman, Hotin Seferi adıyla da anılan Lehistan Seferi'ne çıkmak üzere Topkapı Sarayı'ndan Davutpaşa karargâhına geçti (8 Mayıs).

Lehistan Seferi : II. Osman komutasındaki 100 bin kişilik Osmanlı ordusunun Lehistan'a yaptığı sefere Eflâk ve Kırım ordusu da katıldı. Hotin Savaşı ile başlayan bu sefer, Hotin Barışı ile sona erdi.

- Hotin (Lehistan) Savaşı (3 Eylül):

II. Osman komutasındaki Osmanlı ordusu ile 72 bin kişilik Leh ordusu arasında Hotin'de yapılan bu savaşta Veziriazam Ohnî Hüseyin Paşa, savaş alanından kaçtı. Osmanlı ordusu, yaptığı altı hücumda da başarı sağlayamadı. Başarısızlığın bir diğer sebebi de yeniçilerin isteksizliği idi. Budin Beylerbeyi Karakaş Mehmet Paşa ve Doğanlı Ali Paşa, bu savaşta şehit oldular. Osmanlı akıncılarının yakıp yıkmaya ve esir alma hareketleri üzerine Lehler barış istediler. Hotin Barışı ile bu savaşa son verildi.

İmzalanan barış antlaşmasına göre, daha önce isyan eden Boğdan Voyvodası Gratyani'nin Lehlere bırakmış olduğu Küçük Hotin Kalesi, yine Boğdan'a veriliyor ve her iki devlet arasındaki eski sınır muhafaza ediliyordu; ayrıca Kanunî döneminden beri Lehistan'ın Kırım Hanlığına her yıl ödemekte olduğu 40 bin altın yine verilmeye devam edilecekti. Böylece barış imzalandıktan sonra ordu, Ekim 1621'de geri dönmeye başladı. Sultan II. Osman, büyük bir zafer kazanmış gibi, her tarafa fetihnâmeler gönderdi ve son derece görkemli bir zafer alayı ile İstanbul'a girdi (Ocak 1622).

II. OSMAN VE KAPIKULU OCAKLARI

Sultan II. Osman, Lehistan seferinde başarısızlığın esas nedenini, askerlerin ciddi olarak savaşmamasına, askerler de padişahın yeterli ihsanlarda bulunmamasına bağlamaktaydılar. Bu sebeple orduyla sultanın arası açılmaya başladı. Esasen II. Osman, devlet yönetiminde ıslahat yapmak niyetinde idi; fakat tecrübesiz olduğu için, bu hususta, saraydaki cahil ve deneyimsiz yakınlarının olumsuz etkisinde kalıyordu. Padişah, düşündüğü ıslahatları, ocaklardan başlatmak amacıyla ocak mevcudunu tespit için yaptırdığı yoklama sonucunda, kayıtlı asker sayısının, maaş defterlerindeki sayıdan az olduğu ortaya çıkınca fazla maaşları derhal kestirdi. Bunun üzerine fazla maaş alan subaylar, çıkarlarının kaybolması sonucunda, huzursuzluk çıkaran askerleri desteklemeye başladılar.

Öte yandan Kapıkulu ocaklarından başka Yeniçeri ve Sipahiler de sultana kırgındılar. Bunların ileri gelenleri, toplanıp aralarında bir görüşme yaptılar. Onlar, "Sultanın hacca gitmesinin esas nedeni, onun bizden yüz çevirmesidir, düşman tehlikesi mevcutken bir padişahın makamını bırakıp hacca gitmesi doğru değildir; bu nedenle fikrinden vazgeçmesi gerekir" görüşünü benimsediler. Çok geçmeden onlar, kendilerine katılanlarla birlikte Atmeydanı'na (Sultanahmet Meydanı) geldikleri zaman, sayıları oldukça kabarmıştı. Bunların ilerigelenleri, şeyhülislâma başvurarak "padişahı hacca gitmeye teşvik edenler hakkında" bir fetva aldılar; bu arada da sultanı hacca gitmeye teşvik eden hocası Ömer Efendi'nin konağını yağma ettiler. Öte yandan Sultan II. Osman, ayaklanma niteliği taşıyan bu eylemleri işitince, bilginleri (ulema) saraya çağırarak bunun nedenini sorunca, onlar "Padişahım, kul tâifesi sizin Anadolu'ya geçmenizi istemiyorlar ve kızlar ağası ile hocanızın sürgüne gönderilmesini istiyorlar" diye cevap verdiler. Bunun üzerine padişah, onlara "hacca gitmeyeceğini, fakat onları da görevlerinden almayacağını" bildirdi.

II. Osman

II. OSMAN DÖNEMİ OLAYLARI

1621

■ Hotin Barışı (6 Ekim):

Osmanlılarla Lehistan arasındaki bu barış anlaşmasında, Hotin Kalesi'nin Boğdan Vayvodalığına iade edilmesi, Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki sınırın kabulü, Lehlerin Kırım'a verdikleri yıllık 40 bin altın florini yine ödemeleri, Kazakların Osmanlı, Kırım Hanı'nın Leh topraklarından ordularını geri çekerken zarar vermemeleri gibi konularda kararlar alındı.

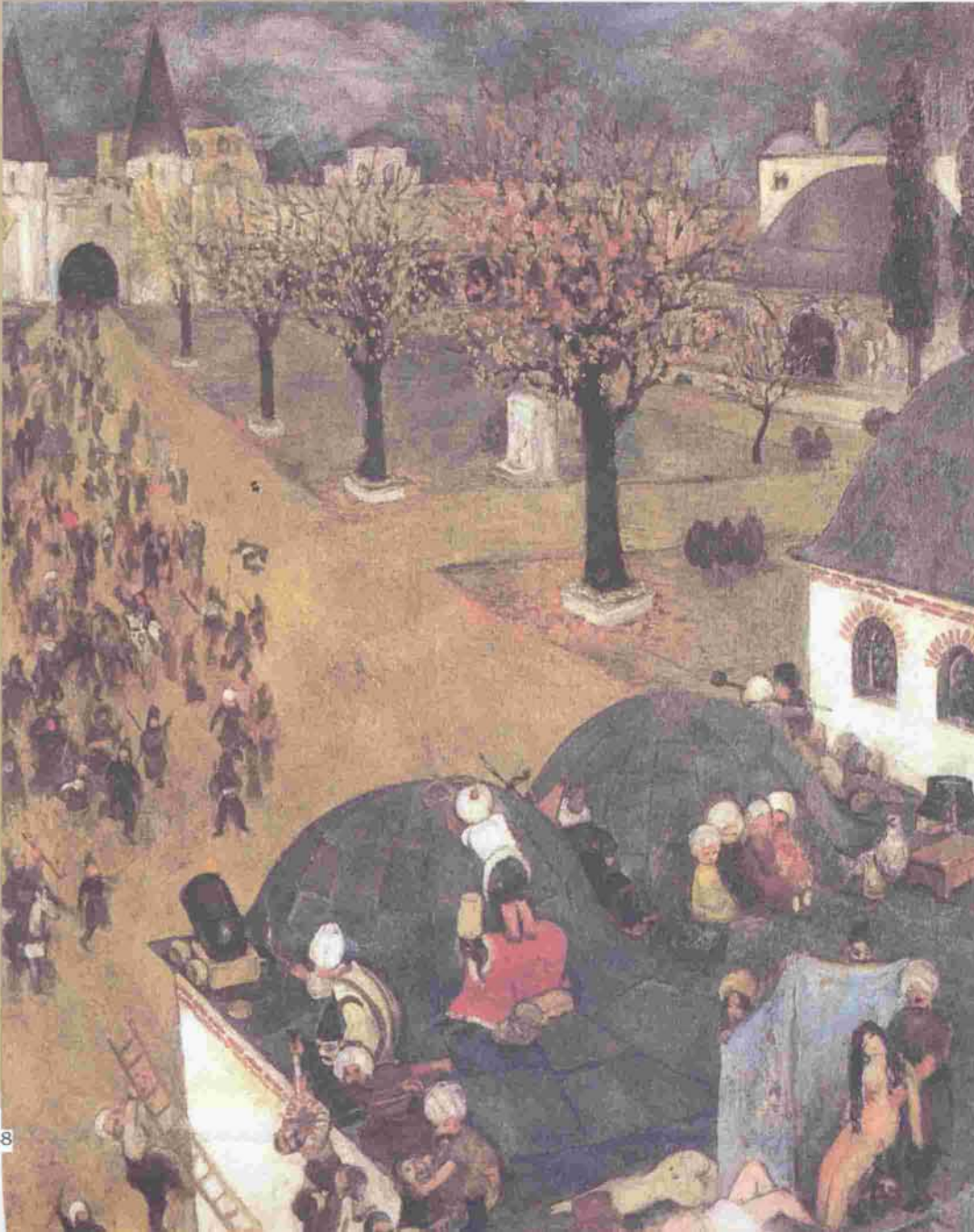
1622

■ Hacca gitme bahanesiyle Anadolu, Suriye ve Mısır Türkleriyle Türkmenlerinden yeni bir ordu kurup "Yeniçeri" ve "Sipahi" ocaklarını kaldırmayı düşünen Genç Osman'a karşı yeniçerilerle sipahiler ayaklandı (18 Mayıs).

Eylemciler, ertesi gün müftü ve kazaskerlerle birlikte yeniden Atmeydanı'nda toplandılar ve Darüssaade ağası Süleyman Ağa, Hoca Ömer Efendi, Veziriazam Dilâver Paşa, defterdar ve eski kaymakam Ahmet Paşa'nın başlarını isteyip bazı ulema aracılığıyla sultana bir liste sundular.

Sultan II. Osman ise, istenilen adamları onlara teslim etmeyi kabul etmedi. Bunun üzerine eylemcilerin ileri gelenleri, saraya girilmesine karar verdiler. İsyancılar, sarayın kubbesine çıkıp sultan Mustafa'nın burada bulunduğu yeri öğrenince kubbeyi delip aşağı bir adam indirdiler ve Mustafa'yı kubbeden dışarı çıkartıp şeyhülislâmın atına bindirdiler, fakat o, çok zayıf, bu nedenle takatsiz olduğu için at üzerinde duramadı, bunun üzerine Arzodası'na götürüldü.

Öte yandan isyancı askerlerin Babüssaade'den içeri girdiklerini öğrenen II. Osman, Harem dairesine girerek Veziriazam Dilâver Paşa ile kızlar ağası Süleyman'ı dışarıya çıkartıp isyancılarla teslim ettirdi, fakat artık her şey bitmiş idi. Ocaklı askerler, kendilerine teslim edilen veziriazam ile kızlar ağasını parça parça etmek suretiyle acımasızca öldürdüler. Daha sonra isyancılar I. Mustafa'yı, Arzodası'ndan alıp Divan-ı Hümayun'a, oradan da saraya Bostancıların bir baskın düzenleye-

Saraya saldırı (Tablo: Turgut Zaim, Türkiye İş Bankası Koleksiyonu)

cekleri söylentisi üzerine, yenîçerilerin Yeni Odalardaki kışlasında bulunan Orta Camii'ne götürdüler. İsyancı ocaklı askerler, I. Mustafa'nın tahata çıkışı nedeniyle hâpishanelerdeki mahkûmları salıverdikleri gibi, bazı devlet erkânının konaklarını da yağma ettiler.

II. OSMAN'IN DURUMU

II. Osman, I. Mustafa'nın sultan olarak tanınıp ilân edildiğini haber alınca, Yeniçeri Ağası Ali Ağa'yı, bu işi çözümlemekle görevlendirdi. Bunun öğrenen yeniçeriler, ağayı parça parça etmek suretiyle öldürdüler; daha sonra da II. Osman'ı, Ağa kapısındaki saklandığı yerden çıkarıp son derece bitkin ve perişan bir hâlde bir ata bindirip Orta Camii'ne götürdüler. Veziriazam Hüseyin Paşa'yı da yolda öldürdüler. Bu arada isyancılardan bazıları, padişaha saldırılarda bile bulundu. Yeniçeriler, sultanı öldürmeyip sarayda kafes hayatı sürdürmesini istiyorlardı. Öte yandan I. Mustafa, annesinin tavsiyesiyle eniştesi Davut Paşa'yı veziriazamlığa atadı.

II. Osman'ın hakaretle Orta Camii'ne götürülmesini konu edinen bir gravür

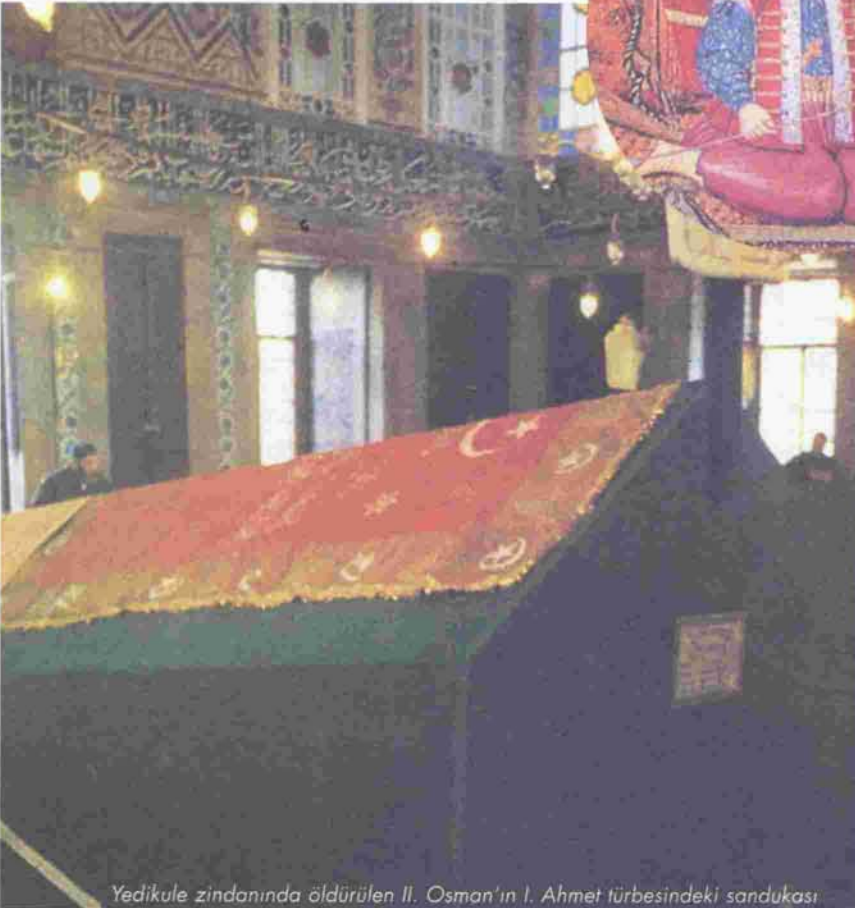
İsyancılar önce Orta Camii'ne götürdükleri II. Osman'ı daha sonra öldürmek üzere Yedikule zindanlarına götürdüler

II. OSMAN'IN ÖLDÜRÜLMESİ

Veziriazam Davut Paşa, yeniçeri ağası atanan Derviş Ağa ile birlikte II. Osman'ı, beraberinde su-başı kethüdası sipahi Kalender Uğrusu adlı birisi olduğu hâlde, bir pazar arabasına bindirerek Yedikule'ye götürdüler. Çok geçmeden Cebecibaşı, kement atıp II. Osman'ı boğma girişiminde bulunduysa da II. Osman, onunla epeyce mücadele etti. Fakat ağalardan birisi, II. Osman'ın omzuna bir balta vurup onu yere düşürdü; daha sonra da Kalender Uğrusu, II. Osman'ın hayalarını sıkarak suretiyle hayatına son verdi. Cesedi ertesi günü, törenle babası I. Ahmet'in Sultanahmet Camii'ndeki türbesine defnedildi.

Yedikule zindanında öldürülen II. Osman'ın I. Ahmet türbesindeki sandukası

II. Osman'ın bir minyatürü (Topkapı Sarayı Müzesi)

I. MUSTAFA

2. DÖNEM SALTANAT SÜRESİ: 1 yıl 4 ay (20.5.1622 – 9.9.1623)

ÇOK ZAYIF VE İNCE YAPILI, SOLGUN VE ÜZÜNTÜ DOLU BİR YÜZE SAHİP OLAN I. MUSTAFA'NIN ANLAŞILAMAYAN GARİP DAVRANIŞLARI NEDENİYLE KERAMET SAHİBİ OLDUĞUNA İNANAN KİMSELER DE VARDI. HER DÖNEMDE OLDUĞU GİBİ, BU KİMSELER ONU DELİ DEĞİL, VELİ OLARAK KABUL ETMİŞLERDİR.

Sultan II. Osman'ın öldürülmesi, yerine akı ve bilinci yerinde bulunmayan I. Mustafa'nın tahta geçirilmesi, kamuoyunu son derece üzmüş ve bunlara etken olanlara karşı büyük bir nefret ve hatta düşmanlık başlamıştı. Özellikle halk, Veziriazam Davut Paşa'ya "Padişah katili" diye bağırma ve ileri-geri konuşmaya başladığı için veziriazam, korku ve endişeye kapılarak Divan'a gelemiyordu. Çok geçmeden Kapıkulu süvarilerinin, onun sarayına saldırarak "Sultan Osman'ı neden öldürttün? Biz, onu sana emanet olarak teslim etmiştik" diye bağırıp çağırma üzerine Davut Paşa "Ben, onu Sultan Mustafa'nın fermanıyla öldürttüm" diye cevap vermiştir. Onun bu sözleri gerçeği yansıtmamakla birlikte, olay, geçici olarak yatıştırıldı. Davut Paşa, makamını korumak amacıyla, askerlerin bütün arzu ve isteklerini yerine getirdi. Çok geçmeden Davut Paşa görevden alındı ve yerine Mısır eski valisi Mere Hüseyin Paşa, veziriazamlığa getirildi. Derhal kendi çıkarlarıyla meşgul olmaya başlayan yeni veziriazam, önce Yeniçeri ağası Derviş Ağa'yı Karaman

eyaletine atayıp İstanbul'dan uzaklaştırmak istedi, fakat buna tepki gösteren Yeniçerilerin ayaklanmaları sonucunda görevinden alındı ve yerine sultanın dadısının eşi Lefkeli Mustafa Paşa atandı. Bunun üzerine kapıkulu ocaklarının, rüşvetçi olduğunu ileri sürdükleri yeni veziriazamı istememeleri üzerine, bu kez Hadım Gürcü Mehmet Paşa veziriazamlığa getirildi. Bununla birlikte İstanbul'da Ocaklılar aleyhine söz ve hareketler durmak bilmiyordu; ayrıca bu sırada Erzurum Beylerbeyi Abaza Mehmet Paşa'nın isyanı, ocak mensuplarını ciddi biçimde üzmekteydi. I. Mustafa, II. Osman'ı öldürme emri vermediğini, katillerin derhal yakalanıp cezalandırılmasını istedi ve bu hususta bir de hattı hümayun gönderdi.

I. Mustafa
tuğralı maşrapa
(Koleksiyon:
Müzayede Kataloğu)

I. MUSTAFA (1592-1639)

I. MUSTAFA DÖNEMİ OLAYLARI

(II. SALTANATI)

1622

- II. Osman tahttan indirilip I. Mustafa ikinci kez tahta çıkarıldı (19 Mayıs).
- Veziriazam Dilaver Paşa ile Darüssaade Ağası Süleyman Ağa asiler tarafından linç edildi (19 Mayıs).

- II. Osman, Veziriazam Davut Paşa tarafından Yedikule zindanında boğduruldu (20 Mayıs).
I. Mustafa, Orta Cami'den çıkartılıp arabalarla Topkapı Sarayı'na götürülerek cülus töreni yapıldı. Tören bitikten sonra Orta Cami'ye dönen Veziriazam Davut Paşa ile Yenigeri Ağası Derviş Paşa ve bâfâk ağaları, II. Osman'ı bir pazar arabasına bindirip Yedikule'ye götürdüler. Gece yarısında da Davut Paşa kethüdasını, cebecibaşını, asilerin bir-iki elebaşısını alıp Yedikule'ye gitti. Boğmak için kement atıldığında Osman birkaç kez bunu savuşturdu. Sonunda Kalender Uğrusu denen sipahi, hayalarından sıkıp savunmasız bıraktı. Davut Paşa, boğulan II. Osman'ın bir kulağını kesip "nişan" olarak saraya gönderdi. Cenaze ise saraya götürülüp hazırlandı. Sabah erkenden salalar verilip durum İstanbul'a duyuruldu. II. Osman'ın namazını, şeyhülislâmiğe atanan Yahya Efendi kıldırdı. Törenle kaldırılan cenaze, I. Ahmet Türbesi'ne gömüldü.

Bunun üzerine ilk önce kaçırmaya çalışan cebecibaşı, yakalanıp derhal boynu vurulmak suretiyle öldürüldü; daha sonra Davut Paşa, Eyüp Topçular'da saklandığı bir samanlıkta yakalanıp Yedikule'ye getirilerek hapsedildi; karısının verdiği rüşvet sonrası öldürülmekten vazgeçildi. Bunu haber alan ve çok şaşırان Veziriazam Hadım Gürcü Mehmet Paşa, Kapıcılar kethüdası Ahmet Ağa'yı 200 si-

II. Osman'ın Yedikule'de boğulması (Resim: Münif Fehim)

Yedikule
zindanının
günümüzdeki
görünümü

lâhli kapıcıyla Orta Camii'ne gönderdi. Derhal camiye basan Ahmet Ağa, Davut Paşa'yı oradan alıp Sultan II. Osman'ın bindirildiği arabaya bindirip Yedikule'ye götürdü ve onu, padişahı boğup öldüren subaşı Kalender Uğrusu'na boğdurdu. Ayrıca Budin beylerbeyliğine atanan yeniçeri ağası Derviş Paşa ve Köstendil sancakbeyliğine getirilen Meydan Bey'in katillerinin de bulunması için birer memur görevlendirildi.

YENİ BİR AYAKLANMA

Yetenekli, deney sahibi ve son derece tedbirli bir adam olan Veziriazam Gürcü Mehmet Paşa, II. Osman'ın katillerini bertaraf ettikten sonra olayların yatışıp ortalığın sakinleşmesi üzerine, hükûmet işlerini düzene koymak niyetindeydi. Fakat bu sırada, eski veziriazam Mere Hüseyin Paşa, pek çok para sarfederek bazı vaadlerle sipahi elebaşlarından Arnavut Süleyman'ın kıskırtmasıyla Yeni-

çeri ve Sipahileri ayaklandırmayı başardı.

Bunun üzerine korku ve endişeye kapılan veziriazam, derhal görevinden istifa etti. İsyançı askerlerin istekleri doğrultusunda Mere Hüseyin Paşa, veziriazamlığa ikinci kez atandı. Yeni veziriazam Mere Hüseyin Paşa, makamını elinde tutabilmek amacıyla, sıkışık durumda bulunan devlet hazinesinden, ocak mensuplarına para dağıtıp eylemcilerini de himaye ediyordu; ayrıca o, yönetim-

de zorbalığa da başlamıştı.

I. Mustafa'nın çarşı ressamlarınınca yapılmış bir minyatürü

I. MUSTAFA DÖNEMİ OLAYLARI

1622

- II. Osman'ı öldüren veziriazam Kara Davut Paşa azledilip yerine Mere Hüseyin Paşa getirildi (13 Haziran).
- Hüseyin Paşa'nın yerine Lefkeli Mustafa Paşa (8 Temmuz); Lefkeli Mustafa Paşa azledilip Gürcü Ahmet Paşa (21 Eylül) veziriazamlığa getirildi.
- Karadeniz'e inip korsanlığa kalkışan Lehistan Kazaklarına karşı büyük bir zafer kazanan Osmanlı donanması şenliklerle karşılandı (1 Ekim).
- Anadolu'da Genç Osman'ın kan davası nedeniyle ortaya çıkan Abaza Paşa isyanı, İstanbul'a sıçradı (17 Kasım).

1623

- Genç Osman'ın katillerinden Cebecibaşı idam edildi (1-3 Ocak).
 - II. Osman'ı boğduran eski veziriazam Kara Davut, saklandığı samanlıkta yakalanıp cinayet ortaklarından Kalender Uğrusu ile beraber Yedikule zindanına atıldı (5 Ocak).
 - I. Mustafa'nın enişesi ve II. Osman'ın katili Kara Davut idam edildi (8 Ocak).
- II. Osman'ın feci şekilde boğularak öldürülüşü İstanbul'da ve Osmanlı ülkesinde tepkilere neden oldu. Olaydan 8 ay sonra Ocak 1623'te İstanbul'a döken Sıpahiler, Osman'ın kan davası ile büyük bir ayaklanma başlattılar. Cebecibaşı getirilip Divan'da boynu vuruldu. Hüseyin Tuğ'nin anlatışına göre, "Kalender Uğrusu nam şaki ki merhumun hayalının sıkışmış idi. Anı dahi bulub katleylediler. Davut Paşa firar eyledi, birkaç günden sonra kendi ağalarından biri yerini haber verdi, bostancıbaşı varub bir köyde samanlık içinde bulub getürdü. Kapıcılar Odası'nda hapsolunub ertesi gün Divan-ı Hümayun'da boynu unulmak ferman olundu, o gece, Bakıcı Murat, Çökürçü Korağlı, Ağcı Hasan, Kayıkçı Mustafa, Çolak Mehmet, Altuncuoğlu Muslu ve bunlar gibi yüz mikdan yeniçeri ile sipahiyandan Cerrahzade Mehmet Çelebi ve Feridun Efendi ve diğer katillerle..." birlikte Davut Paşa'nın adamları da yakalandı. Cellada fazla ücret verilib işlerini bitirmesi istendi. Ertesi gün bunlar da idam edildiler. Bir ara kaçmayı başaran Davut Paşa da yakalanıp Yedikule'ye gönderilerek II. Osman'ın boğulduğu yerde idam edildi.
- Zorbaların isteği üzerine Veziriazam Gürcü Mehmet Paşa istifaya zorlanıp Mere Hüseyin Paşa ikinci defa göreve getirildi (5 Şubat).

I. MUSTAFA DÖNEMİ OLAYLARI

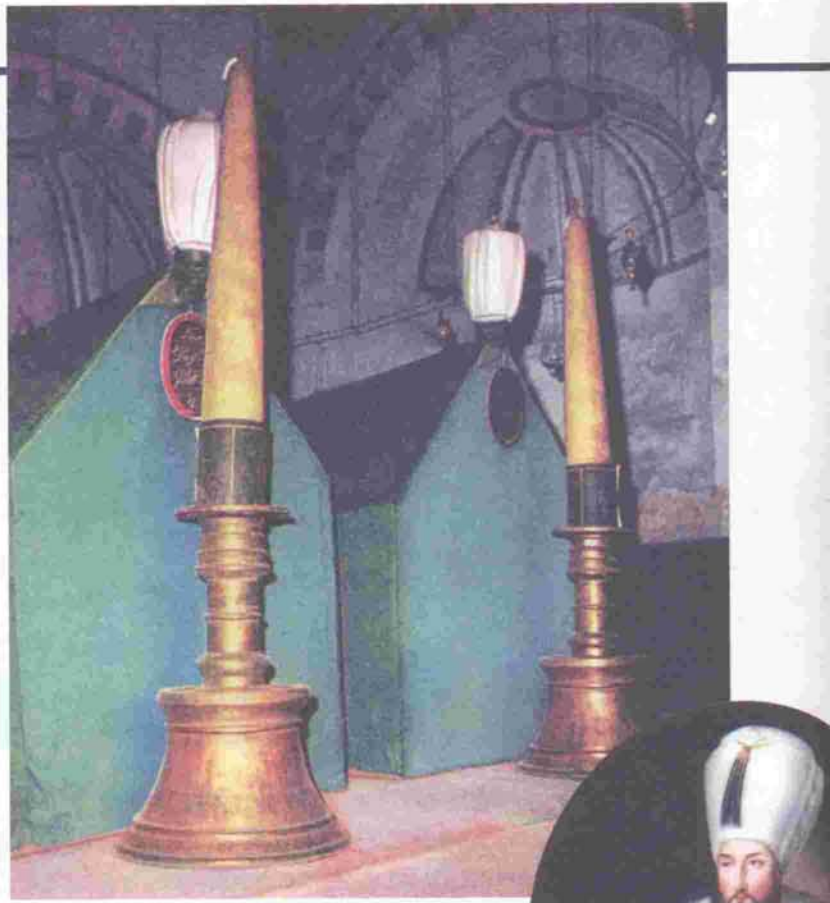
1623

- Abaza Mehmet Paşa isyanı giderek büyüdü ve Sivas, asilerin eline geçti (13 Mart).
- Mere Hüseyin Paşa azledilip sadrazamlığa Kemankuş Kara Ali Paşa getirildi (30 Ağustos).
- I. Mustafa tahttan uzaklaştırıldı (10 Eylül).

Ali Paşa, süregelen disiplinsizliği ve I. Mustafa'nın dengesizliğinden kaynaklanan sorunları aşmak için öncelikle tahtta değişiklik yapılması gerektiğini vezirler, ulema ve ocak ağaları ile konuştu. İstanbul, 1,5 yıldan beri tam bir zorba tahakkümü altındaydı. Rumeli ve Anadolu valileri padişahın fermanlarını dinlememekteydiler. Taht değişikliğinin getireceği en büyük sorun ise 2-3 milyon altın tutan cülus bahşişiydi. Yetki konusunda, her işi oğlu adına yürüten valide sultana, ilmiye ricalinin padişahla yüz yüze görüşüp bazı sorular yönelmeleri, alacakları cevaplara göre tahtta kalıp kalmamasına karar verilmesi önerildi. Buna yanaşmayan valide sultan "hâli sizce de molâm" dedi. Ancak oğlunun öldürülmemesi için güvence istedi. Hazırlıklar yapıldıktan sonra 9 Eylül günü Davut Paşa Sarayı'ndan Topkapı Sarayı'na getirilen I. Mustafa, 10 Eylül'de eski dairesine kapatıldı ve IV. Murat tahta oturtuldu. Annesi de Eski Saray'a gönderildi. Topkapı Sarayı'ndaki dairesinde büsbütün aklını yitiren Mustafa'nın araya buraya koşup "Osman! Osman!" diye bağıracağı rivayet edildiği gibi, yaşının sonuna doğru Osmanlı hanedanının şehzadelerini boğdurmaya başlayan IV. Murat'ın, amcası Mustafa'yı da öldürttüğü ileri sürülmüştür. İstanbul'da adına yapılmış hiçbir eser bulunmayan I. Mustafa'yı halk bazen deli, bazen veli (ermiş) görmüş, ondan çıkar sağlayan şeyhler de bu padişahı, halka bir veli gibi tanıtmaya çalışmışlardır. Osmanlı padişahlarının aynı zamanda en cahili olan Mustafa, okur-yazar olmadığı için hatt-ı hümayunlarını çarşesi Sanuber'e yazdırdığı sanılmaktadır.

I. Mustafa

I. Mustafa'nın Ayasofya'daki türbesinin iç görünümü

Veziriazam Mere Hüseyin Paşa, bu kez isyan çıkardıkları gerekçesiyle Kapıkulu ocaklarının ileri gelenlerini bertaraf etmeyi kararlaştırdı. Bu konuda da Yeniçeri ve Bostancılar da "destek sözü" aldı. Fakat onun hazırlıklarını bilen adamlarından birinin, durumu ocaklara bildirmesi üzerine, sipahiler, derhal Divan'a yürüdüler. Bunun üzerine veziriazam, Yeniçeri ocağına sığınarak onlardan yardım istedi. Bu sırada Yeniçeri kethüdası Bayram Ağa (daha sonra veziriazam olan Bayram Paşa), Yeniçerilerin Sipahilerle çarpışmalarına engel oldu.

Bunun üzerine sipahilerle birlik olan yeniçerilerin isteği doğrultusunda Mere Hüseyin Paşa, görevinden alınarak yerine, eski Bağdat valisi Kemankuş Ali Paşa veziriazam atandı (1623). Mere Hüseyin Paşa ise bir süre sonra yakalanıp öldürüldü. Kemankuş Ali Paşa, veziriazam olduktan sonra I. Mustafa'nın tahttan indirilmesi amacıyla yoğun etkinliklere başladı. Esasen devlet başkenti İstanbul'da sürüp giden buhranlar, Abaza isyanı ve İran'la ilişkilerin yeniden gerginleşmesi, saltanat değişikliğini gerekli kılan nedenlerin başında geliyordu. Nihayet I. Mustafa tahttan indirilerek Topkapı Sarayı'nda bulunan dairesine götürüldü. I. Mustafa, burada 16 yıl yaşadıktan sonra 1639 yılında öldü; cenazesi, Ayasofya Camii'nin bahçesine gömüldü.

I. Mustafa (Minyatür: İcmal-i Tevarih-i Âl-i Osman, Topkapı Sarayı Müzesi)

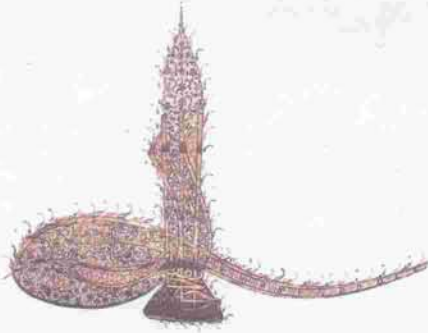
IV. MURAT

SALTANAT SÜRESİ: 16 yıl 5 ay (1623 – 1640)

HENÜZ ÇOCUK YAŞTA (11 YAŞINDA) PADİŞAH OLDU.

BU YÜZDEN DEVLET İŞLERİNİ ANNESİ KÖSEM SULTAN YÖNETTİ.

DÖNEMİNDE BAŞKENT İSTANBUL VE ANADOLU'DA HUZUR VE SÜKÛN OLMADIĞI GİBİ BİR DE İRAN SORUNU ORTAYA ÇIKMIŞTI. PADİŞAH, YAŞI İLERLEDİKÇE DEVLET VE ÜLKE SORUNLARIYLA DAHA YAKINDAN VE CİDDİ OLARAK İLGİLENDİ.

IV. Murat'ın tuğrası

On yedinci Osmanlı padişahı IV. Murat, I. Ahmet'in oğludur. Babası 1617'de öldüğünde, beş yaşında olan Murat, amcası I. Mustafa'nın iki kez, ağabeyi II. Osman'ın da kanlı bir ayaklanmayla son bulan dört yıllık hükümdarlıklarından sonra, henüz on bir yaşında olmasına rağmen Sadrazam Kemankuş Ali Paşa ve Şeyhülislâm Yahya Efendi tarafından tahta çıkarıldı (1623). IV. Murat'ın gerek pek iyi bir eğitim görmemiş ve sürekli saray içinde kapalı büyümüş olması, gerekse yaşının küçüklüğü nedeniyle, devlet yönetimi 1623'ten 1632'ye kadar annesi Kösem Sultan ve kendisine bağlı saray adamlarına kalmıştı. IV. Murat, bu dokuz yıllık dönemde, siyasal olaylar üstünde pek etkili olamadı, daha çok, devlet yapısını ve yöneticiliği öğrenmeye çalıştı. Padişah olduktan sonra saray içindeki başkaldırmalar, ürkekliğini ve çekingenliğini artırmıştı. IV. Murat'ın devlet işlerini eline alarak etkili bir yönetim kurması, Sadrazam Recep Paşa'yı etkisiz kılarak onun kışkırttığı zorbalara bastırmasıyla başladı (Mayıs 1632).

IV. MURAT

Doğum tarihi	: 27.7.1612
Doğum yeri	: İstanbul, Beylerbeyi, İstavroz bahçesindeki bir köşkte
Babası	: I. Ahmet
Annesi	: Mahpeyker Valide Sultan (Kösem Sultan)
Tahta çıktığı tarih	: 10.9.1623
Tahta çıktığında yaşı	: 11 yaş, 1 ay
Saltanatının sonu	: 9.2.1640
Tahttan ayrılma sebebi	: Ölüm
Saltanat süresi	: 16 yıl 5 ay
Ölüm tarihi	: 9.2.1640
Ölüm sebebi	: Siroz - Nikris (?)
Öldüğü yer	: İstanbul
Gömülü olduğu yer	: İstanbul, Sultanahmet, I. Ahmet türbesi

XVII

IV. MURAT (1612-1640)

IV. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1623

- II. Osman'ın kardeşlerinden en büyüğü olan Murat (IV. Murat) 12 yaşında tahta geçti (10 Eylül).

1624

- Kumandan Bekir Subaşı'nın ihaneti sonucu Bağdat, İranlılara teslim edildi. Irak'ın elden çıkması, Türk-İran savaşının başlamasına neden oldu (11-12 Ocak).
- Kemankeş Kara Ali Paşa idam edildi; Çerkez Mehmet Paşa sadrazamlığa getirildi (3 Nisan). Veziriazam Kemankeş Ali Paşa, IV. Murat'ın çocuk olmasından yararlanarak ve onu tahta geçiren de kendisi olduğu için başına büyük bir yönetim uyguladı. Rakip gördüğü ilk eski veziriazam Halil Paşa ile Gürcü Mehmet Paşa'yı ortadan kaldırmaya çaba gösterdi. Bunların, Abaza Mehmet Paşa'ya destek verdiklerini ileri sürdü. Eyalet valisinin, Bağdat'ı İran şahına teslim ettiğini IV. Murat'tan saklamaya çalıştı. Sonunda bu yanlış siyasetinin kurbanı olarak, Kösem Sultan'ın, oğlunu yönlendirmesiyle 3 Nisan 1624'te idam edildi.
- Kırım'da çıkan isyan nedeniyle Kazaklar, Yeniköy ve Sanyer'deki dükkânları yağmalayarak yakıp yıktılar (20 Temmuz).

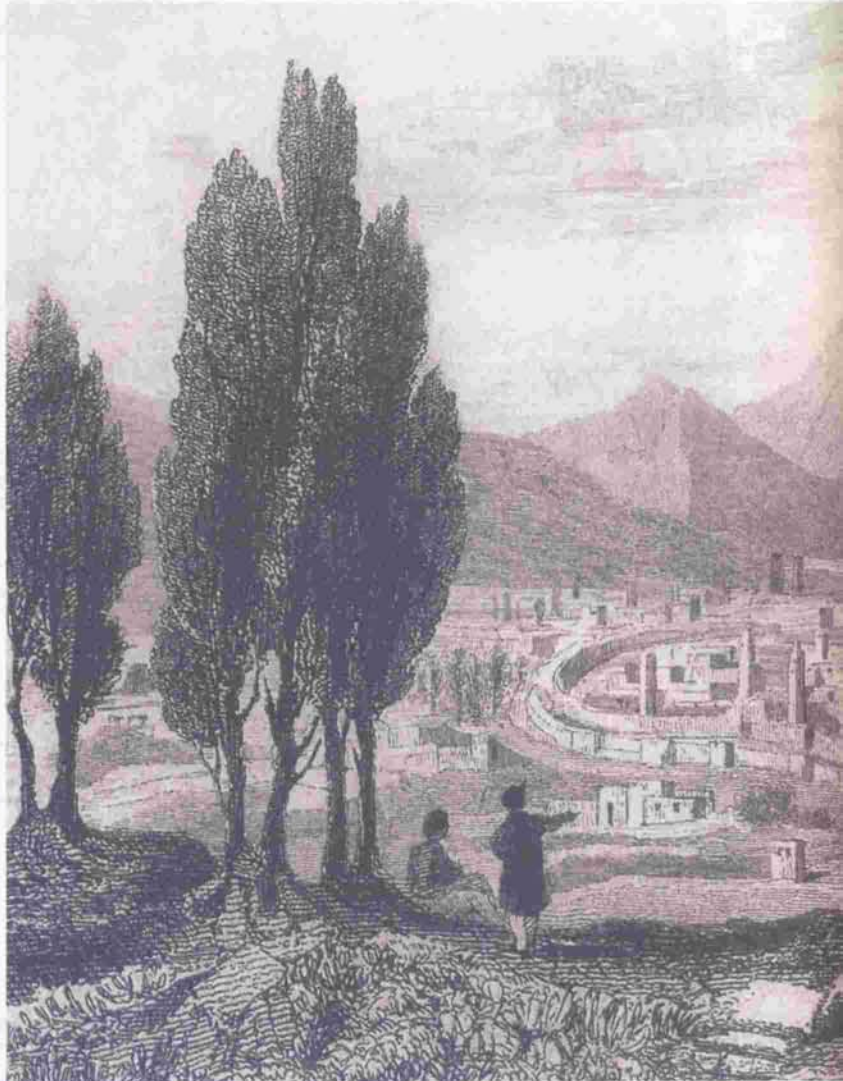
Kırım'da başlayan ayaklanma sonrası Kazaklar da saykallara dolarak Ereğli'ye kadar Anadolu kıyılarını, hattâ Boğaz'ın Karadeniz'e yakın köylerini vurdular. Dan Kazaklarının 50-100 sayka ile Boğaz'ı'na girip Yeniköyü, Sanyeri yağmalamaları, dükkânları yakıp yangınlar çıkarmaları, İstanbul'dan sevk edilen sekbanbaşı komutasındaki güçler yetişinceye değin Karadeniz'e açılmaları, başkentte korku uyandırdı. Bostanlar, azaplar, kalıcı yeniciler seferber edilerek Tersane'de mevcut teknelerle Boğaz dışına savunma birlikleri gönderildi. Saldırgan Kazakların Lehlerle olan yakınlığı nedeniyle de İstanbul'daki Lehistan uyruklarına karşı tepkiler doğdu. Halk her gün aslı olan ya da olmayan yeni baskın haberleriyle dehşete kapılıyordu. Örneğin Kazakların Boğaz girişindeki feneri tahrip ettikleri, geceleri iç kıyılara kadar pervasızca sokuldular, yönetimin, Bizans'tan kalma zincirleri Karadeniz çıkışına gerdirdiği gibi haberler, tedirginliği giderek artırmaktaydı. İstanbul'dan gönderilen yapı ve istihkâm elemanları ile kavaklar ve tabyalar takviye edilerek buradaki muhafız sayıları artırıldı.

ABAZA İSYANI

IV. Murat döneminin 1632'den önceki en önemli iki olayı, Erzurum'da Abaza Mehmet Paşa ile Bağdat'ta Bekir Subaşı ayaklanmalarıdır. Özellikle Bağdat'taki ayaklanma, Osmanlı-İran ilişkilerinde savaşa yol açması bakımından önemlidir.

Daha önce II. Osman'ın öldürülmesinde Yeniçerileri suçlu gördüğü için I. Mustafa'nın saltanatı sırasında Erzurum'daki Kapıkulu mensuplarını ortadan kaldırmak isteyen, şikâyet üzerine Sivas Valiliğine gitmesi gerekirken buyruğu dinlemeyerek başkaldıran ve Sivas, Çorum, Çankırı yöresinde egemenlik kuran, Sadrazam Çerkez Mehmet Paşa'ya yenilince Erzurum Kalesi'ne kapanan Abaza Mehmet Paşa, daha sonra bağışlanarak Erzurum Valisi olmuştu. Ancak Ahıska'ya kuşatan İranlılara karşı serdar olma isteği reddedilince, Erzurum çevresindeki Osmanlı kuvvetlerine saldıran ve ka-

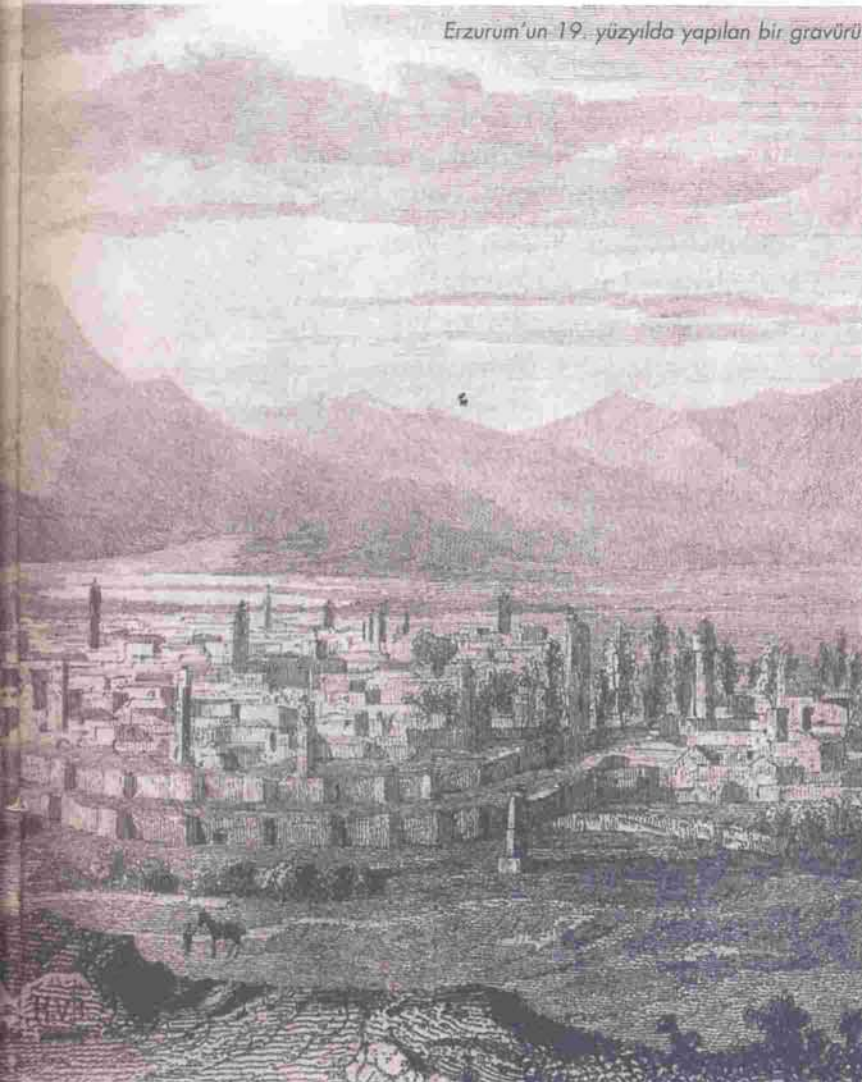
İsyancı Kazakların 1624'de yağmaladıkları İstanbul Sanyer sahillerinin 19. yüzyılda yapılan bir gravürü

ledeki Yeniçerileri öldürmeye başlayan Abaza Mehmet Paşa'nın bu ikinci başkaldırısı, yeni sadrazam Hüsrev Paşa'nın Erzurum'a gelmesi üzerine, aman dileyerek teslim olmasıyla sona erdi (1628). Hüsrev Paşa'yla İstanbul'a gelen Mehmet Paşa, sadrazamın ricasıyla IV. Murat tarafından bağışlanarak Bosna Beylerbeyliğine atandı.

BEKİR SUBAŞI İSYANI VE OSMANLI-İRAN SAVAŞI

Bağdat'ta ise Azaplar komutanı Mehmet Ağa, hasmı Bekir Subaşı'nın oğlunu öldürterek Bağdat Valisi Yusuf Paşa'nın kalesine sığınmış, kenti kuşatan Bekir Subaşı, Yusuf Paşa ile teslim olan Mehmet Ağa'yı öldürmüştü, daha sonra sahte bir fermanla Bağdat valiliğinin kendisine verildiğini ilân etmişti. Diyarbakır Valisi Hafız Ahmet Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, Bağdat üzerine sefere çıkmış ve Bağdat'ı kuşatmıştı.

Erzurum'un 19. yüzyılda yapılan bir gravürü

IV. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1624

- Kayseri civarındaki Karasu Muharebesi'nde asi Abaza Paşa kuvvetleri mağlûp edildi (5 Eylül).
- Balıkesir ve Aydın yörelerindeki Cennetoğlu isyanı bastırıldı.

1625

- Veziriazam Çerkez Mehmet Paşa'nın ölümü (28 Ocak) üzerine, aynı göreve, Diyarbakır Beylerbeyi Müezzinzade Hafız Ahmet Paşa getirildi (8 Şubat).
- Karaharman Savaşı (Ekim):
Donanmayla İstanbul'a gelen Kaptan-ı Derya Recep Paşa da Kırım hanı ile Nogaylar arasındaki düşmanlığı çözümlmek ve daha da önemlisi Kazak saldırılarını önlemek için Karadeniz'e açıldı. Kazaklar, 350 şaykadan oluşan ince donanmaları ile her kadirgaya karşı 20-30 şayka ve her bir şaykada 50 tüfekçi bulunduğu hâlde saldırdılar. Fakat şiddetli bir topçu ateşi ve iyi bir manevra ile Karaharman denen yerde Kazaklara üstünlük sağlayan Osmanlı donanması, 172 şaykayı zaptedip 781 Kazak tutsak ile İstanbul'a döndü.
- Bağdat'ı kuşatan (13 Kasım) Hafız Ahmet Paşa, sekiz ay süren bir kuşatmadan sonra şehri ve kaleyi alamayarak İstanbul'a döndü.

1626

- Hafız Ahmet Paşa azledilip bu göreve eski veziriazamlardan Halil Paşa getirildi (1 Aralık).
- Yeni veziriazam Halil Paşa, Abaza Paşa isyanını bastırmak üzere İstanbul'dan Üsküdar'a geçti (4 Aralık).

1627

- Ahıska'yı İran kuşatmasından kurtarmak için gönderilen Anadolu Beylerbeyi Dişlenk Hüseyin Paşa, asi Abaza Paşa kuvvetlerine yenildi (17 Ağustos).
Bu savaşta Hüseyin Paşa öldürüldü, maiyetindeki paşalar esir alındı ve bütün yeniçeriler kılıçtan geçirildi.
- 41 gün süren neticesiz bir kuşatmadan sonra ordu, Erzurum'dan Tokat'a hareket etti (25 Kasım).

IV. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1628

- Abaza Paşa'ya karşı başarısızlığı ve Erzurum seferinin âdeta bir faciaya dönüşmesi sonucu, Veziriazam Halil Paşa azledilip, yerine Hüsrev Paşa ikinci kez sadrazamlığa getirildi (6 Nisan).
- En büyük Osmanlı yazarlarından Veysi, Üsküp'te öldü (15 Ağustos).
Türk yazar ve şairlerinden Veysi, 1561'de Manisa'da doğdu. Medrese öğrenimi gördükten sonra Mısır'da divan kâatibi, Macaristan seferinde ardu-yu hümayun kadısı olarak bulundu. Anadolu ve Rumeli kentlerinde kadılık yaptı. Divan edebiyatında süslü, sanatlı nesn temsilcilerindendir. Yoğun edebî sanatlarla, yabancı sözcüklere, zincirleme tamlamalara geniş yer verdiği hâlde yapıları, örneğin çağdaşı Nergisi'nin yazdıklarından daha sadedir. Habname adlı en ünlü yapıtında I. Ahmet ile Büyük İskender'i düşünce gördüğünü anlatır. Dönemin toplumsal, ekonomik bozukluklarından yakınan padişaha İskender, dünyanın Adem'den beri aynı durumda olduğunu açıklar; ancak yapıt, bu kötülüklerin iyi ahlaklı, yetenekli görevlilerin işbaşında bulunmasıyla ortadan kalkacağını da dile getirir.
- Veziriazam Hüsrev Paşa, Erzurum'u ikinci kez kuşattı (5-6 Eylül).
- II. Osman'ın (Genç Osman) kan davasını güderek altı yıldır Anadolu'da isyan hâlinde bulunan Erzurum Beylerbeyi Abaza Mehmet Paşa, affedilmek şartıyla teslim oldu (22 Eylül).
- Mutasavvıf, şair Şeyh Aziz Mahmut Hüdai Efendi, İstanbul'da öldü (3 Ekim).
1541 yılında doğan Aziz Mahmut Hüdai, İstanbul'da Molla Nâsîrzade'den ders aldı. Edirne'de Sultan Selim Medresesi'nde müderris yardımcılığı (1570), Şam ve Mısır'da bulundu. Bursa'da Ferhadiye Medresesi'ne hoca olarak atandı (1573). Üç yıl Bayramî şeyhlerinden Üftade'ye hizmet etti (1577-1580). Fatih Camii cuma vaizliği (1594) yaptı. Rüstern Paşa'nın kızı Ayşe Hatun tarafından Üsküdar'da yaptırılan tekkesine geçince, Mihrimah Sultan Camii'nde perşembe vaizliği yaptı. Sultanahmet Camii'nde de her Ramazan'ın ilk pazartesi vaaz verdi. Celvetiyye tarikatını kurdu. Aziz Mahmut Hüdai'nin Mihrimah Sultan'ın kızı Ayşe Sultan'la evlendiği söylenir. Şiirlerinde aruz ve hece ölçüsünü kullandı. İlahilerinde Yunus'un etkisi görülür. İlahi ve nefeslerinin birçoğu bestelendi. Arapça ve Türkçe otuz kadar eseri vardır. Eserlerinden bazıları: Muhammediyye, Tarikatnâme, Necatü'l-Garik, Vâkıât, Divan-ı İlahiyat.
- Veziriazam Hüsrev Paşa, asi Abaza Paşa ile beraber Erzurum'dan İstanbul'a döndü (9 Aralık).

IV. Murat tuğralı sınırname, 1624
(Osmanlı Padişah Fermanları)

BAĞDAT SEFERİ

Bekir Subaşı, teslim olma önerisini reddederek, Şah I. Abbas'a, kendisine yardım ederse, Bağdat'ı teslim edeceğini bildirdi. Ancak Bekir Subaşı'nın Ahmet Paşa'ya haber salıp af dilemesini ihanet sayarak Bağdat'ı kuşatan Şah I. Abbas, yardıma gelen Osmanlı gücünü yendi, kılığın ve Bekir Subaşı'nın oğlunun ihanetinin yardımıyla kenti ele geçirdi. Hafız Ahmet Paşa da İstanbul'a Bağdat'ın düştüğünü bildirerek Diyarbakır'a döndü (1623). Padişah IV. Murat, Bağdat'ın geri alınması görevini 1625'te sadrazam ve İran serdarı olan Hafız Ahmet Paşa'ya verdi. Ahmet Paşa, Bağdat'ı sekiz ay boyunca kuşattı. Osmanlı-İran kuvvetleri arasında birçok çarpışma oldu. Şah Abbas'ın kenti geri vermeyi düşündüğü sırada çıkan Yeniceri ayaklanması nedeniyle Ahmet Paşa kuşatmayı kaldırmak zorunda kaldı (1626). Hafız Ahmet Paşa'nın yerine sadrazam olan Hüsrev Paşa, Abaza Mehmet Paşa sorununu çözümledikten sonra, IV. Murat'ın buyruğuyla Bağdat'ı geri almak üzere, 1629'da sefere çıktı, yolu üzerindeki kaleleri alarak Bağdat'ı kuşattı. 1630 sonlarında yapılan genel saldırı başarısız kalınca, kuşatmayı kaldırıp Musul'a döndü. Yeni şah Safi, Hille Kalesi'ni kuşatarak kaledekileri kılıçtan geçirdi. Bu başarısızlıklar üzerine Hüsrev Paşa görevden alınarak, yeniden Hafız Ahmet Paşa sadrazam oldu (1631).

YENİ BİR AYAKLANMA

Hüsrev Paşa'nın sadrazamlıktan alınması, askerin başkaldırmasına, Diyarbakır, Konya, Eskişehir gibi yerlerde ayaklanmalar çıkmasına yol açtı. Hüsrev Paşa'yı yeniden sadrazam yap-

IV. Murat
(Şehit Hasan Rıza'nın tablosundan detay)

IV. Murat

tırmayı amaçlayan asiler, İstanbul'a gelerek kaymakam Recep Paşa'nın kışkırtmasıyla sarayı kuşattılar. Padişahın güvenilir adamlarından başta Hafız Ahmet Paşa olmak üzere, 17 kişinin başını istediler. Kendisi buna yandaş olmamasına karşın, IV. Murat, Divan'da sözüne kulak asil-

madığını görünce, Recep Paşa'nın da üstele-

mesiyle bu isteğe razı olmak zorunda kaldı; ama bunun öcünü almaya karar verdi. Zorbalar, bu ödünle yatışmaya-rak, padişahın kardeşlerini görmek ist-ediler. Padişahın öç almasından korktukları için onu tahttan indir-meyi düşünüyorlardı. Ancak Recep Paşa'nın isteğiyle dağıldılar. Bu

olay, IV. Murat'ın, yö-netimi yalnızca

kendisinin üst-lenmesi gerek-tiği kararına yol açtı (Şubat 1632). Anado-lu'da süregelen

ayaklanmalarla da ilgili gördüğü

Recep Paşa'yı öldürterek asilere verdi, di-renmeye çalışanları da, kendisine

bağlı kalacaklarına söz veren Yeniçeri ve Sipahi ağalarının onayıyla öldürttü. Bu arada sadrazamlı-ğa Tabaniyassı Mehmet Paşa'yı atamıştı. Bu dö-nemde Cebel-i Lübnan'da devlet kuran Manoğlu Fah-

rettin Paşa'nın başkaldırmasını Küçük Ahmet Paşa bastır-dı. Yemen'de Zeydilerin ayaklanması ise yıllarca sürdü, sonunda Zeydi imamları Arabistan'a egemen oldu.

IV. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1629

- Hemedan ve Bağdat seferine çıkan Veziriazam Hüsrev Paşa, İstanbul'dan hareket etti (10 Haziran).

1630

- Musul'dan hareket eden Osmanlı ordusu (28 Ocak), Kerkük sancağının eski merkezi Gülanber Kalesi'nin yapımını başlattı (16 Mart); kalenin yapımı 50 günde tamamlandı (4 Mayıs).
- Mihriban Savaşı (5 Mayıs): Sadrazam Hüsrev Paşa komutasındaki Osmanlı or-dusu ile Zeynel Han komutasındaki 40 bin kişilik İran ordusu arasında Mihriban'da yapılan ilk savaştır. İran ordusu, Osmanlılara yenilince Zeynel Han kaçarak kurtuldu.
- Osmanlı ordusu, Nihavend civarındaki Çemhal ovasında İran ordusunu yendi. Bu savaşta Loristan hâkimi Hüseyin Han kaçarak canını zor kurtardı (14 Temmuz).
- Bağdat, ikinci kez kuşatıldı (5-6 Ekim). 39 gün süren kuşatma, bir sonuç almamadan kaldırıldı (14 Kasım).

1631

- Ardi ardına yapılan savaşlar sonucu yorulan askerler ayaklandı; bunun üzerine Hüsrev Paşa, Bağdat seferini erteledi (6 Eylül).
- Bağdat başarısızlığından dolayı Hüsrev Paşa azledilerek yerine eski Veziriazam Müezzinzade Hafız Ahmet Paşa getirildi (25 Ekim).
- Osmanlı siyaset kuramcısı Koçi Bey, IV. Murat'a toplumsal bunalımların nedenlerini açıklayan risalesini sundu.

Koçi Bey: XVII. yüzyılda yaşadı. Yaşamı hakkında çok az (Göriceli olduğu, Enderun'da yetiştiği vb.) bilinmektedir. Osmanlı tarihindeki ünü, 1631 yılında IV. Murat'a, 1640 yılında I. İbrahim'e sunduğu, Osmanlı devlet teşki-latı, protokol-kuralları ve Osmanlı Devleti'nin XVII. yüz-yılda içine düştüğü iktisadi, siyasi, askeri ve toplum-sal bunalımların nedenlerini anlatmaya çalıştığı risalelere dayanır. Günümüzde, Osmanlı dev-let düzeni üzerinde incelemeler yapan bilim adamlarınca kaynak olarak kullanılan bu risaleler, ölçülü ve sade dil özellikleri nede-niyle edebiyat tarihimize de geçmiştir.

IV. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1632

- *Topkapı Sarayı'na hücum edip IV. Murat'ı tehdit eden zorbalar, Veziriazam Müezzinzade Hafız Ahmet Paşa'yı linç ettiler. Bu olaydan sonra ikinci vezir Topal Recep Paşa, veziriazam oldu (11 Mart).*
- *Tokat'ta boğdurulan Veziriazam Hüsrev Paşa'nın idamına kanıt olmak üzere kesik başı İstanbul'a getirildi (11 Mart).*
1626'da sadaret makamına atanmış olan Hüsrev Paşa, Abaza ayaklanmasını bastırarak İran'a karşı bazı çarpışmalarda başarı sağlamıştı. Ancak, Bağdat'ın geri alınması için İran'la yapılan savaşlarda belli bir ilerleme görülmeyince azledilmişti. Bu duruma karşı çıkan Yenigerler, İstanbul'da ayaklanmış, padişahı da Ayak Divanı'na zorlamıştı. O sırada yeni sadrazam da öldürülünce IV. Murat, bütün bunlardan, Tokat'ta bulunan Hüsrev Paşa'yı sorumlu tutup idamını emretti. İdam edilen paşanın başı, İstanbul'a gönderildi.
- *Zorbarlarla işbirliği yapan Topal Recep Paşa idam edildi, Tabaniyassı Mehmet Paşa veziriazam oldu (18 Mayıs).*

LEHİSTAN SORUNU

IV. Murat döneminde Osmanlı-Lehistan siyasi ilişkilerinde gelişme görüldü. Özi Beylerbeyi Murtaza Paşa, Lehlerle yedi maddelik bir anlaşma imzalamıştı. Buna göre, Lehistan, Kırım'a vergi verecek, Osmanlılar da Kırım akınlarına engel olacaktı. Karadeniz'deki Osmanlı kıyılarına saldıran Kazakları koruyan Lehistan'la ilişkiler yeniden bozulunca, IV. Murat, Özi ve Silistre muhafızı Abaza Mehmet Paşa'yı seferle görevlendirdi. Mehmet Paşa, ordusu ve yardımcı kuvvetleriyle Lehistan'a girerek Kamaniçe Kalesi önünde Lehleri yendi, ancak kaleye giremedi (1634). Bu arada Lehistan'ın gönderdiği Leh elçisini kabul eden IV. Murat, ileri sürdüğü koşullar benimsenmeyince Edirne'ye gitti (1634). Murtaza Paşa, elçiyle Osmanlı görüşlerine yakın bir anlaşma yaptı. Buna göre Lehistan, Kazakları denetim altında tutacaktı.

Topal Recep Paşa'nın öldürülmesi (Mufasssal Osmanlı Tarihi)

İRAN'A SEFER HAZIRLIĞI

IV. Murat'ın İran'a yaptığı iki seferin Osmanlı tarihinde büyük önemi vardır: İran Şahı Safi'nin 1632'de Gürcistan'a ve Van'a saldırarak genişleme siyaseti gütmeye başlaması üzerine IV. Murat, Van Kalesi'nin savunmasını Murtaza Paşa'ya verdi. Sadrazam Mehmet Paşa'yı da ordusuyla Üsküdar Sahrası'na çıkarttı. Van'ın kuşatmadan kurtulmasından sonra Murtaza Paşa ordusuyla Halep'e ve Diyarbakır'a gitti. Kazak sorununu çözümleyen IV. Murat, Edirne'den ayrıldıktan sonra Revan seferine çıkmak üzere Sivas'a gitti (Mart 1635).

REVAN'IN ZAPTI

Burada yapılan bir askerî tatbikattan sonra, temmuzda Kars'a gelerek İran'a girdi ve metrisler (geçici istihkâmlar) kurdurarak Revan Kalesi'ni kuşattı. Önce balyemez toplarıyla kaleyi döverek gedikler açtı, sonra da genel saldırı emrini verdi. Revan komutanı Emirgüneoğlu Tahmasb Kuli Han, sekiz gün dayandıktan sonra, aman dileyerek teslim oldu (1635). IV. Murat, kaleyi onarttı ve Kenan Paşa'yı Ahıska Kalesi'nin fethi için gönderdi, ardından Tebriz'e yönelerek Makû, Hoy ve Merend'i yağmaladı. Camiler dışında Tebriz'de her yer yakılıp yıkıldı. İsfahan'a kadar ilerlemek istediği hâlde, hastalandığı için Van'a döndü. Bitlis'te Abdal Han'la görüştü. Diyarbakır'da dinlendikten sonra, İzmir'e gitti ve burada Ahıska'yı alan Kenan Paşa ile buluştu. Bir süre sonra İstanbul'a döndü. IV. Murat'ın İstanbul'a döndüğünü öğrenen Şah Safi, Revan Kalesi'ni kuşattı. Murtaza Paşa ve onun ölümü üzerine, kethüdası Zülfikar Ağa üç ay dayandıktan sonra Şah Safi'ye teslim olmak zorunda kaldı (Nisan 1636). Revan'ın kuşatıldığını duyan padişahın gönderdiği kuvvetlerin serdarları, kalenin düşüğünü öğrenince ilerlemeyerek, Oltu ve Çıldır kalelerini sağlamlaştırmakla yetindiler. Bu arada Mihrîban Kalesi'ne gelen Şah Safi ve kuvvetlerini karşılayan Küçük Ahmet Paşa yenilerek öldü.

IV. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1632

- Devlet idaresini bizzat eline alan IV. Murat, Yeniçeri ve Sipahi ocaklarını sindirerek zorbaların hâkimiyetine son verdi (8 Haziran).
- Balıkesir taraflarında büyük bir isyan çıkaran İlyas Paşa, teslim alınıp İstanbul'a getirildi ve affedildiği hâlde idam edildi (Ağustos).

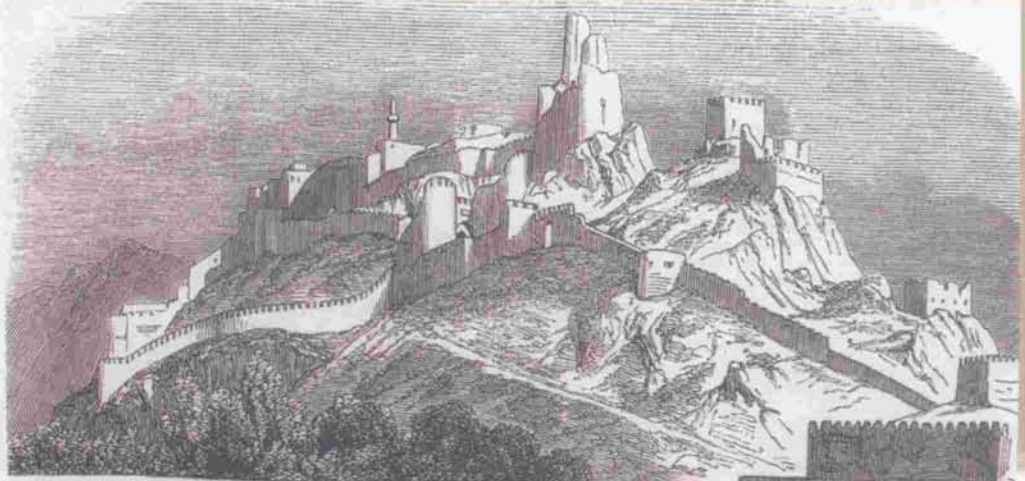
1633

- İstanbul'da çıkan büyük yangında şehrin beşte biri kül oldu (2 Eylül).

İstanbul'da sık sık çıkan yangınlarla ilgili bir tablo
(R. Portakal Müzayede Kataloğu)

- Kahvehaneler kapatıldı ve tütün yasağı getirildi (16 Eylül).
- Van Kalesi, Safevî (İran) kuşatmasından kurtarıldı (15 Ekim).

1633'de İran kuşatmasından kurtarılan Van Kalesi
(Gravürlerle Türkiye)

IV. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1634

- IV. Murat, bozulmaya başlayan İlmîyye sınıfını düzeltmeye karar verdi. Şeyhülislâm Ahizade Hüseyin Efendi, bir iftiraya kurban gidip öldürüldü (7 Ocak).
- Lehistan Kazaklarının, barış antlaşmasına rağmen yaptıkları akınlardan dolayı IV. Murat, sefere çıkmak üzere İstanbul'dan hareket etti (8 Nisan).
- Lehistan hükûmetinin, Osmanlı şartlarını kabul etmeye karar verdiği hakkındaki haber üzerine IV. Murat, seferden vazgeçti ve Edirne'den yola çıkıp (27 Temmuz) İstanbul'a döndü (5 Ağustos).
- IV. Murat, İstanbul'a döner dönmez içki yasağı koyup meyhaneleri yıktırdı (5 Ağustos).

Meyhanelerdeki âlemlerle ilgili bir minyatür
(Hubanname-Zenanne)

IV. Murat, 1634'te Edirne'den İstanbul'a döner dönmez, 5 Ağustos 1634'te bir fermanla her türlü içkinin alımını, satımını ve içilmesini de yasakladı. Oysa kendisi ve bazı saray erkânı, alkolik denecek derecede ayyaşlar. IV. Murat, salt içenleri değil, içtiğinden kuşulanırları dahi idam ettirip bizzat boynlarını vurdurttu. İçki yasağı sürerken, 24 Ağustos 1634'te Bostancıbaşı Duçe Mehmet'in Anadoluhisar'ında tertiple ettiği içki eğlencesinden sabaha doğru ayrılan IV. Murat, süratle İstanbul'a dönmüş. Çınlı Köşke getirttiği Abaza Mehmet Paşa'yı idam ettirmişti. İçki yasağı, IV. Murat'ın 1640'ta ölümüne değin sürdü. Bununla birlikte İstanbullu içkiciler, Galata'nın arka sokaklarındaki mahzenlerde, samicilerde, viranelerde, kayıkta açılıp denizde, kırlarda, boynlarının vurulması olasılığına aldımayaarak âlemlerini sürdürdüler. IV. Murat'ın koyduğu yasağın derecesinde olmamakla birlikte İstanbul'da daha önce bir kez Kanunî döneminde içki yasağı konmuştu.

BAĞDAT GERİ ALINIYOR

IV. Murat, Safi'nin barış için İstanbul'a gönderdiği halife Maksut Han'ı kabul etmeyerek, yeni bir İran seferi için hazırlığa girişti. Sadrazamlığa Tabaniyassı Mehmet Paşa'nın yerine Bayram Paşa'yı getirerek Anadolu'ya yolladı, sonra da 8 Mayıs 1638'de büyük bir orduyla ikinci Bağdat seferine başladı. Geçtiği yerlerdeki zorba ve asileri cezalandırarak ilerledi. Bu zorbalardan, mehdiliğini ileri sürerek Eskişehir halkını haraca bağlayan ve hükûmet kuvvetlerini yenen Ahmet'i yakalatıp Konya'da idam ettirdi. Ereğli, İskenderun, Urfa, Diyarbakır ve Musul'u geçerek Bağdat'a vardı. Bağdat Kalesi'ni, askeri zekice yerleştirerek kuşattı. Şah Safi, en seçkin askerlerini kale savunması için Bağdat'a toplamıştı. Çevre kaleler alındıktan sonra, top ateşiyle genel saldırı başladı. Şehriban tarafına 12 bin kişilik kuvvet gönderildi. Kaleyi savunan Bektaş Han, dayanamayacağını anlayarak, Bağdat'ı teslim etti. IV. Murat, Sadrazam Kara Mustafa Paşa'yı Bağdat'ta bırakarak Musul'a vardı (1639) ve beklemekte olan İran elçisiyle şaha haber göndererek eski Osmanlı topraklarının geri verilmesi koşuluyla barış yapılabileceğini bildirdi. Diyarbakır'a geldiği zaman hastalanan padişah, burada kaldığı süre içinde ayaklanmasından korktuğu Urmiye Şeyhi Mahmut'u idam ettirdi. Haziran 1639'da da İstanbul'a döndü.

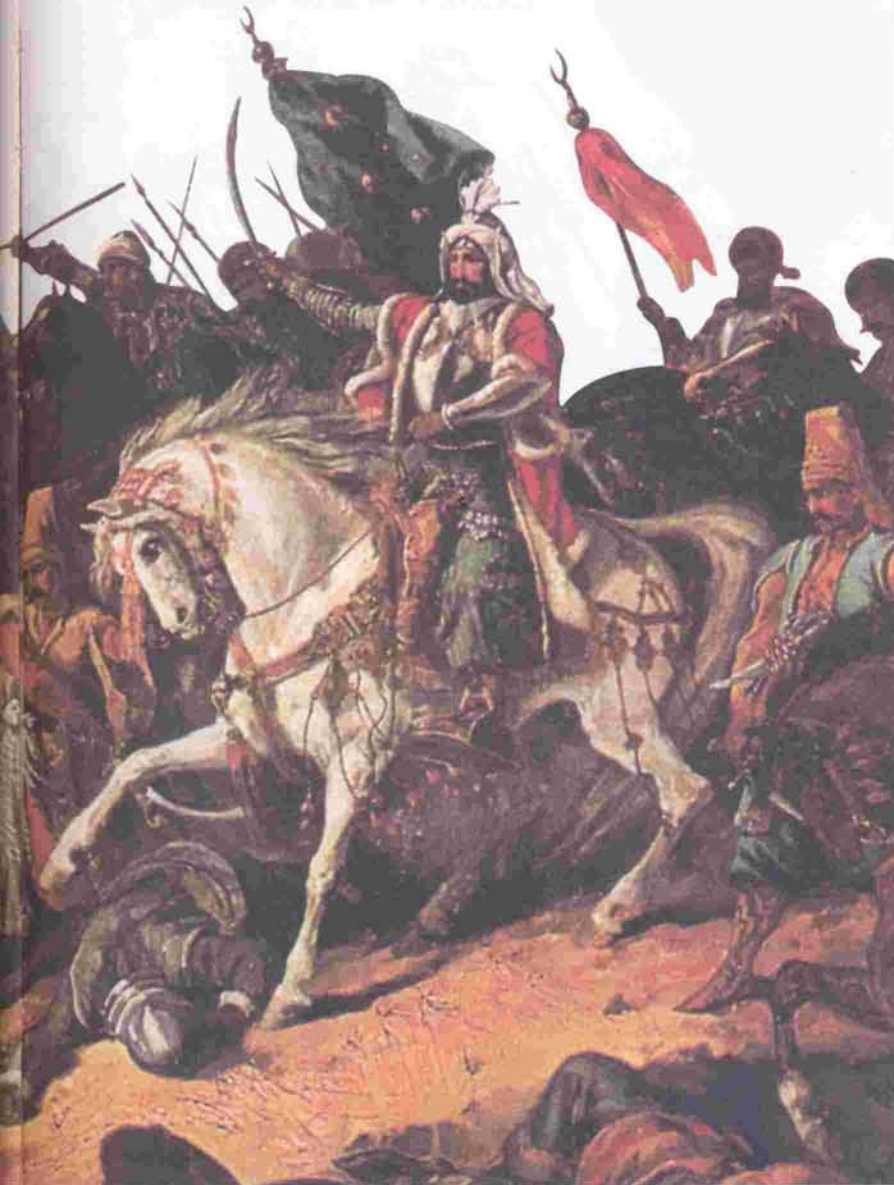

IV. Murat bir seferde

KASR-I ŞİRİN ANTLAŞMASI

Bağdat'ta barış sorununu çözümlemek için kalan Sadrazam Kara Mustafa Paşa, Safi Han'ın elçisi Saru Han'la görüşerek 17 Mayıs 1639'da Kasr-ı Şirin Antlaşması'nı imzaladı. Buna göre, Bağdat eyaletinde Cesan, Bedre, Mendeli (Mendeliğin), Derne, Derteng ve Sermil'e kadar uzanan topraklar, Caf aşiretine bağlı Ziyaettin ve Haruni kabileleri; Zincir Kalesi'nin batısındaki köyler, Kızılca Kale, Ahıska, Kars, Van ve Şehrizar ile Bağdat ve Basra çevresi Osmanlılara bağlanıyor; Mendeliğin'den Derteng'e kadar bütün kaleler, Bire, Zerduvi, Zincir Kalesi'nin doğusundaki kaleler ve Mihriban, İran'a bırakılıyordu. Ayrıca, Van çevresindeki Kotur, Makû ve Kars yakınındaki Magazberd kaleleri de yıkılacaktı. Bu anlaşmayla, aşağı yukarı günümüze kadar değişmeyen Türk-İran sınırı belirlenmiş oldu.

IV. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1634

■ Abaza Mehmet Paşa, Rumlarla Ermeniler arasında çıkan bir anlaşmazlıkta Ermenilerden rüşvet aldığı iddiasıyla idam edildi (23-24 Ağustos).

■ Osmanlılarla Lehistan arasında barış antlaşması yapıldı (Eylül).

1635

■ Türk şiirinin usta adlarından Nefî, yazdığı hicivler yüzünden IV. Murat'ın emriyle boğduruldu (27 Ocak).

Nefî : (1572 Hasankale/Erzurum – 1635 İstanbul) divan şairi. Asıl adı Ömer'dir. "Nefî" takma adının, deyrin tarihçilerinden Mustafa Ali Bey tarafından verildiği söylenir. İlk gençliğinde güçlü bir eğitimin geçtiği anlaşılan Nefî, Arapça ve Farsça öğrenmiş, İran edebiyatının ünlü şairleri Hafız ve Sadî'nin yapıtlarını okuyarak yetişmiştir. I. Ahmet döneminde İstanbul'a gelerek resmî göreve atanma fırsatı bulmuş, sekiz kaside sunduğu padişahın yakınları arasına girebilmiştir. II. Osman ve IV. Murat dönemlerinde de sarayla olan ilişkilerini sürdürmeyi başarmıştır. Özellikle IV. Murat'ın padişahlığında geniş sevgi ve itibar görmüş, özel meclislerinde okuduğu şiirlerle ilgi kazanmıştır. Bir süre sonra gözden düşerek Edirne'ye gönderilmiş ve IV. Murat tarafından kendisine bir daha taşlama türü şiir yazmaması emredilmiştir. Edirne'de Muradiye mütevelliliği görevinde bulunduğu sırada padişaha bağlılık kasideleri yazmasının karşılığını görerek, yeniden İstanbul'a alınmışsa da, çok geçmeden Vezir Bayram Paşa'yı taşıyan bir şiiri yüzünden boğdurularak öldürülmüştür. Nefî'nin, sözcüklerin dize içinde titizlikle yerleştirilmelerini sonucu, olağanüstü ses ve uyum alanaklarını gerçekleştiren bir şair olduğunda birleşen edebiyat tarihçileri, şiirlerindeki somut benzetiler üzerinde de dururlar. Gerçekten, içten bir coşkunluğun taşar gibi görüldüğü her şiirinde, işlediği konuyu akla gelebilecek bütün öğeleriyle oluşturarak, betimlemeyi ses çarşılarıyla zenginleştirilmesi, şiirin özellikle arasındadır. Başka bir özelliğinin de övgülerindeki abartmalar olduğu söylenebilir, bu yönü, kendisini övdüğü şiirlerde de görünür. Ünlü yapıtı "Şiham-ı Kaza" da kaside, terkihi bent ve dördlük biçimlerinde meydana getirilen şiirler toplanmıştır. Tümü, yaşadığı dönemin ünlü kişileri üzerine yazılan taşlamalardır. Türkçe "Divan"da 59 kaside, 119 gazel, 15 dördlük vardır. Farsça "Divan"ı, Prof. Ali Nihat Tarlan tarafından Türkçeye çevrilerek yayımlanmıştır (1943).

Nefî (Tablo: Ethem Calışkan)

IV. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1635

- IV. Murat, zorbalardan başka, valilerle kadıları da eğitmek ve onlara gözdağı vermek amacıyla birçok kişiyi idam ettirdi (2 Temmuz).
- Erivan Kalesi kuşatıldı (28-29 Temmuz); kuşatmanın 12. günü kale teslim alındı (8 Ağustos).
- IV. Murat, Erivan'dan Tebriz üzerine hareket etti (20 Ağustos).
- I. Ahmet'in oğullarından ve IV. Murat'ın kardeşlerinden Şehzade Bayezid ile Şehzade Süleyman, İstanbul'da idam edildi (26-27 Ağustos).
- Tebriz'e doğru ilerleyen IV. Murat, Hoy şehrine girdi (1 Eylül); daha sonra Tebriz altıncı kez işgal edildi (11 Eylül).

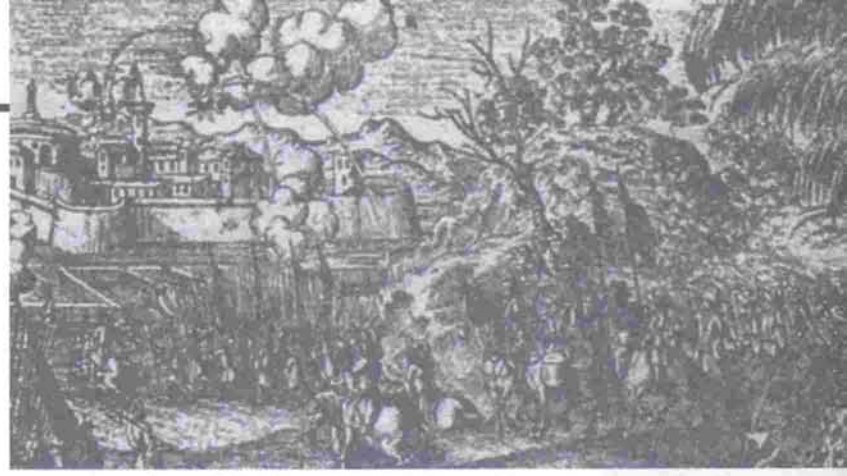

1635 yılında altıncı kez işgal edilen Tebriz.
(Minyatür: Matrakçı Nasuh Beyan-ı Menazil-i İrakeyn)

- IV. Murat, "Revan Fatihi" olarak parlak bir törenle İstanbul'a döndü (27 Aralık).

1636

- Erivan Kalesi, yardım gelmeyişi ve hava şartlarının kötü olması nedeniyle İranlılar tarafından geri alındı (1 Nisan).
- Mihriban Savaşı'nda Şam Valisi Küçük Ahmet Paşa şehit oldu (1 Kasım).
Şam Valisi Küçük Ahmet Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile 40 bin kişilik İran ordusu arasında Mihriban'da yapılan savaşta, Küçük Ahmet Paşa, at üzerinde duramayacak kadar hasta olduğu hâlde, daha az asker ile savaşa girmek hatasında bulundu. Osmanlı ordusu bu çarpışmada yenildi. Vuruşurken şehit düşen Küçük Ahmet Paşa'nın kesilen başı, Şah Safi'ye götürüldü. Fakat kahramanlığına saygı olarak başı iade edildi. Küçük Ahmet Paşa, Şam'daki türbesine gömüldü.

Revan Kalesi kuşatması (Resim: Mufasssal Osmanlı Tarihi)

KIRIM SORUNU

IV. Murat, çeşitli başkaldırmalar, İran sorunu, Osmanlı-Lehistan ilişkileri yanı sıra, Kırım sorunuyla da uğraşmak zorunda kaldı. Kırım kalgayı Şahin Giray, I. Abbas ile anlaşmış Mehmet Giray'ı Osmanlı topraklarına saldırtmıştı. IV. Murat, bunun üzerine Recep Paşa komutasındaki donanmayı Kefe'ye göndermiş; Recep Paşa, Kazak ve Lehlerle destekli Kırım ordusu-

nu yendikten sonra III. Mehmet Giray'ı han olarak bırakmıştı. Ancak daha sonra, Mehmet Giray, kardeşi Şahin Giray'a Akkerman ve Kili'yi yağma ettirdi. Bu arada Kazaklar hafif teknelerle önce Ereğli'ye saldırmış, sonra Boğaz'dan girerek Sanyer, Tarabya ve Yeniköy'e çıkıp, buraları yağmalamışlardı (1624). Gürcü Mehmet Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri, Kazakları çekilmek zorunda bırakmıştı.

IV. Murat'ın
Bağdat kuşatmasını
konu edinen bir tablo
(Milli Saraylar Tablo Koleksiyonu)

IV. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1636

■ Salonta Savaşı (3 Ekim)

Erdel Seferi'ne çıkan Osmanlı ordusu ile Erdel Kralı Rakoczi komutasındaki Erdel ordusu arasında Varad yakınlarındaki Salonta'da yapılan savaşın ilk gününde Erdel ordusu 2 bin ölü verdi. Geceleyin baskın kuşkusunu ile uykusuz kalan Osmanlı ordusu, savaşın ikinci gününde yenildi. Osmanlı askerleri bataklık bir arazide boğuldular.

1637

■ Erivan Kalesi'ne yardım yetiştiremeyen

Veziriazam Tabaniyassı Mehmet Paşa, görevden alınarak yerine Bayram Paşa getirildi (2 Şubat).

■ Doğu seferine çıkan yeni veziriazam Bayram Paşa,

İstanbul'dan hareket etti (7 Mart).

■ Kırım'daki karışıklıklar yüzünden yordimsız kalan Azak Kalesi, Kozaklar tarafından zaptedildi (5 Temmuz).

1638

■ IV. Murat'ın kardeşlerinden Şehzade Kasım idam edildi (17 Şubat).

■ Bağdat seferine çıkan IV. Murat, İstanbul'dan hareket etti (8 Nisan).

■ Veziriazam Bayram Paşa, Bilecik'e yakın Cüllab'da öldü (26 Ağustos).

■ Bağdat Kalesi kuşatıldı (15-16 Kasım).

■ Bağdat'ta altı gün süren şiddetli çatışmalar başladı (19 Aralık).

Bağdat Seferi : IV. Murat'ın, Safevîlere karşı Bağdat üzerine yaptığı sefer (1638). Osmanlıların 12 Ocak 1624'te Safevîlerin eline geçen Bağdat'ı geri alma girişimleri (1625 ve 1630'daki kuşatmalar) başarısızlıkla sonuçlanmıştı. 8 Mayıs 1638'de Bağdat seferine çıkan IV. Murat, 15-16 Kasım gecesi Bağdat önlerine gelerek kenti kuşattı. Kaleyeye yapılan şiddetli hücumlar (bunlardan birinde sadrazamı Tayyar Paşa şehit oldu) sonunda, Safevî kale komutanı Bektaş Han aman dilemek zorunda kaldı ve İranlılara kaleden serbestçe çıkabilmelerine izin verilmesi koşuluyla kaleyi teslim etti (24 Aralık 1638). Bektaş Han'ın yaptığı anlaşmayı kabul etmeyen bir bölüm İranlının, kente giren Osmanlılara karşı "Narin Kale" adı verilen iç kaleye çekilerek sürdürdükleri direniş de knıldı. İmzalanın Kasrı Şirin Antlaşması ile Osmanlı-Iran savaşları son buldu.

IV. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

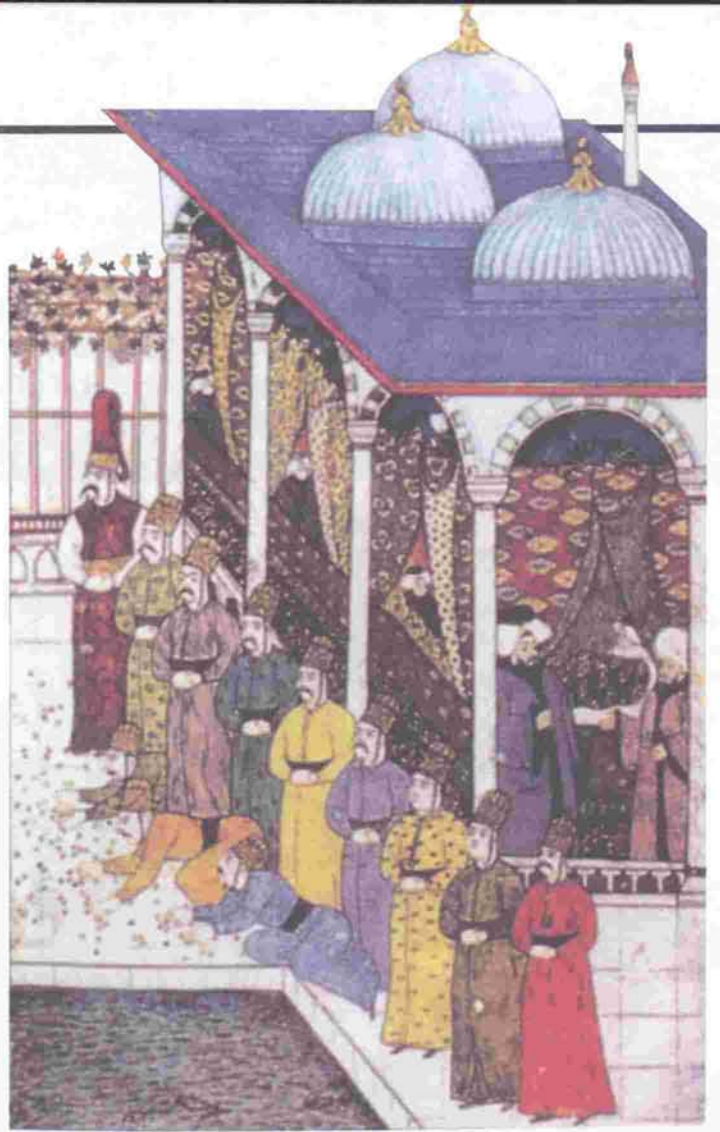
1638

- Veziriazam Tayyar Mehmet Paşa'nın şehit olması üzerine Kaptan-ı Derya Kemankeş Kara Mustafa Paşa veziriazamlığa getirildi (23 Aralık).
- Bağdat, teslim alındı (24 Aralık).
- IV. Murat, Irak'ta Şiîliğe karşı Sünnîlik abidesi demek olan İmam-ı Azam Türbesi'ni ziyaret edip orduyu kutladı (26 Aralık).
- Yeniçeri ağası Küçük Hasan Ağa, Bağdat valiliğine atandı (27 Aralık).

1639

- I. Murat'ın isteği üzerine Bağdat seferi anısına İstanbul'da Topkapı Sarayı içinde Bağdat Köşkü yaptırıldı.

Bağdat Köşkü : İstanbul'da Topkapı Sarayı içinde köşk. Naima Tarihî'ne göre IV. Murat'ın isteği üzerine Bağdat seferi anısına yaptırılmış ve bir yılda tamamlanmıştır (1639). Dördüncü avluda yer alan yapı, Boğaziçi'nden Haliç'e kadar uzanan geniş bir alanı görebilecek biçimde konumlandırılmıştır. Sekiz köşeli orta mekân, dört eyvanla genişletilmiştir. İç mekânın duvarları, dönemin en zengin örneklerini oluşturan çinilerle kaplıdır. Duvarların dış yüzeylerinin de boş bırakılmamasına özen gösterilmiş, alt bölümler mermer, üst bölümler çiniyle kaplanmıştır. Bunların yanı sıra yapıyı çevreleyen revak düzenlemesi, çift cidarlı kubbe uygulaması, köşkün anıtsal etkisini güçlendirir. XVII. yüzyılın mimarlık ve bezeme özelliklerini büyük ölçüde yansıtan bu yapının benzeri, yine IV. Murat'ın yaptırdığı Revan Köşkü'dür. Abanoz kapılar, pencere ve dolap kapakları fildişi, sedef ve bağa kakmalı bezemeleriyle dönemin ahşap işçiliğini yansıtır.

Bağdat Köşkü (Minyatür: Levni, Surname-i Vehbî)

Bu olaylar üzerine IV. Murat, Mehmet Giray'ı hanlıktan, Şahin Giray'ı da kalgaylıktan alarak yerlerine Canbey Giray ile Devlet Giray'ı getirdi (1628). Bu değişikliği kabul etmeyerek başkaldıran Mehmet Giray öldürülünce, kardeşi Şahin Giray, İran Şahı Safi'ye sığındı, ama şahın kendisini desteklememesi karşısında, IV. Murat'ın yanına geldi ve Rodos'a sürülerek orada idam edildi (1634). Bu dönemde süregelen Kazak saldırıları önlenemiyordu. Birkaç yıl sonra, Canbey Giray, açılan İran seferine katılmayı reddedince, yerine İnayet Giray getirildiyse de, bu han da başkente karşı tehdit edici bir tavır takınıp İstanbul'a yürüyeceğini bildirdi, ancak Nogayların Özi'ye girmeleri üzerine İstanbul'a sığınınca, IV. Murat tarafından öldürüldü. 1627'de Kazaklar, Rus çarının desteğiyle Azak Kalesi'ni ele geçirince IV. Murat, Kırım hanlığına atadığı Bahadır Giray'ı, Azak'ı geri almakla görevlendirdi. Bahadır'ın amacıysa, Mansuroğullarını yenmek olduğundan Azak'ın geri alınmasına önem vermedi. Bunun üzerine IV. Murat, Piyale Kethüda komutasındaki orduyu Azak'a yolladı. Piyale Kethüda, Kazakları yenerek İstanbul'a döndü (1638).

IV. Murat tarafından Bağdat'ın 1638'de alınmasının anısına Topkapı Sarayı'nda yaptırılan Bağdat Köşkü

VENEDİK'LE İLİŞKİLER

1639'da IV. Murat'ın İran seferine çıktığı sırada, Akdeniz'de güvenliği sağlamakla görevli Ali Piçinoğlu komutasındaki Cezayir ve Tunus donanması Avlonya limanındaydı. Venedik, Marino Capello komutasındaki donanmayı Ali Piçinoğlu üzerine göndererek kaleyi ve gemileri topa tuttuktan sonra birçok tutsakla geri çekildi. IV. Murat, bunun üzerine Venedik'le ilişkilerin kesilmesini, Osmanlı topraklarındaki Venediklilerin öldürülmesini emretti. Amacı, sağlığı düzelince Venedik'e sefere çıkmaktı, ancak Musa Paşa ile Venedik balyosu aynı yıl bir anlaşma imzaladılar; buna göre Cezayir ve Tunus gemileri Osmanlı limanlarında barınabilecek, Venedik 250 bin altın savaş tazminatı verecekti.

ÖLÜMÜ VE HİZMETLERİ

IV. Murat, Venedik üzerine sefer hazırlıklarına başladığı sırada damla hastalığından öldü (1640).

IV. Murat'ın saltanat dönemi, içte entrikaların ve başkaldırmaların, dışta savaşların yoğun olduğu dönemdi. Bu nedenle IV. Murat yönetimi eline geçirdikten sonra, aldığı kararları acımasız biçimde uygulayarak, yönetimi sağlamlaştırdı. İçki ve tütün kullanmayı yasaklamasına karşın, içki alışkanlığı, sağlığının bozulmasına ve genç yaşta ölümüne yol açtı.

Muradî mahlasıyla şiirler yazdı. IV. Murat dönemi, askerî başarıların yanı sıra, bilim ve sanatın da yeniden değer kazandığı bir dönem oldu.

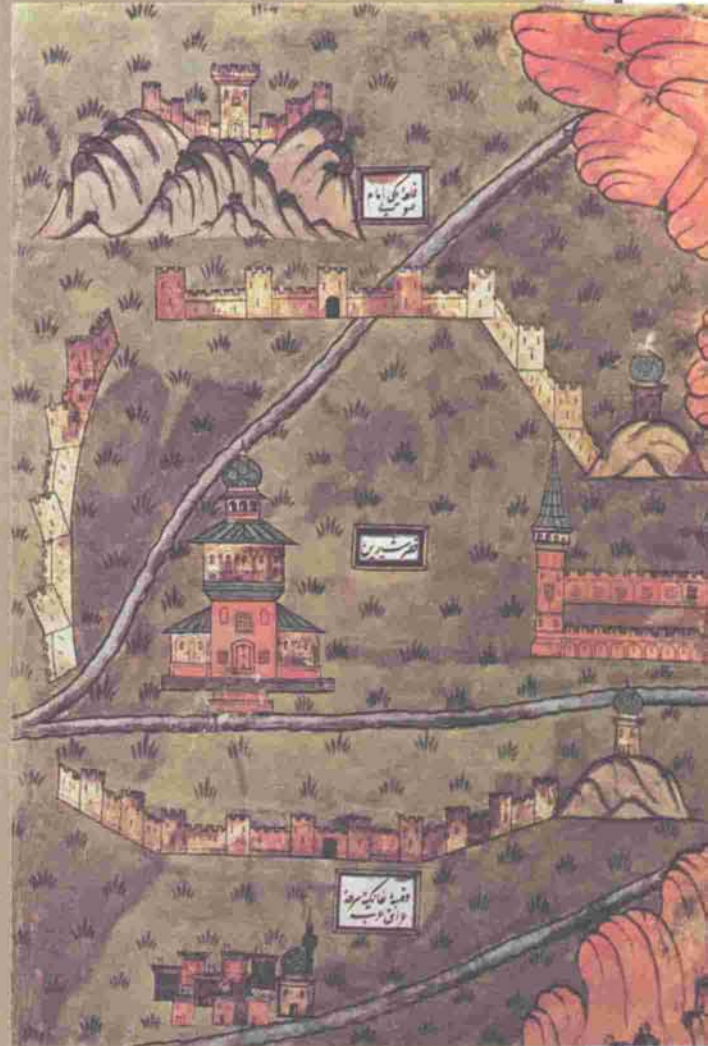
IV. Murat döneminde kahvelerde yaygınlaşan tütün kullanımı yasaklandı

IV. MURAT DÖNEMİ OLAYLARI

1639

- Türkiye'nin İran, Irak ve Ermenistan sınırlarını belirleyen Kasrı Şirin Antlaşması imzalandı (17 Mayıs).

Kasrı Şirin Antlaşması : Osmanlı Devleti ile İran arasında 17 Mayıs 1639'da Kasrı Şirin kasabasında yapılan antlaşma, IV. Murat'ın Bağdat'ı almasıyla İran'ın isteği üzerine Kasrı Şirin'de sadrazam Kemankeş Kara Mustafa Paşa ile İran elçisi Saru Han arasında antlaşma yapıldı. Antlaşmaya göre, Bağdat ve çevresi Osmanlılara, Revan ve Azerbaycan, İran'a bırakıldı. Kasrı Şirin Antlaşması'nın Türk tarihindeki önemi ise; pek az farklarla bugünkü Türkiye-İran, Türkiye-Irak hattı Türkiye-Ermenistan sınırının çizilmiş olmasıdır. Bu antlaşmayla altmış yıl kadar süren İran-Osmanlı Devleti savaşları son buldu.

Kasrı Şirin Antlaşması'nın imzalandığı Kasrı Şirin (Minyatür: Beyan-ı Menazil-i Sefer-i Irakıyn)

1640

- IV. Murat, 17 yıl saltanat sürdükten sonra 28 yaşında öldü (8-9 Şubat gecesi).

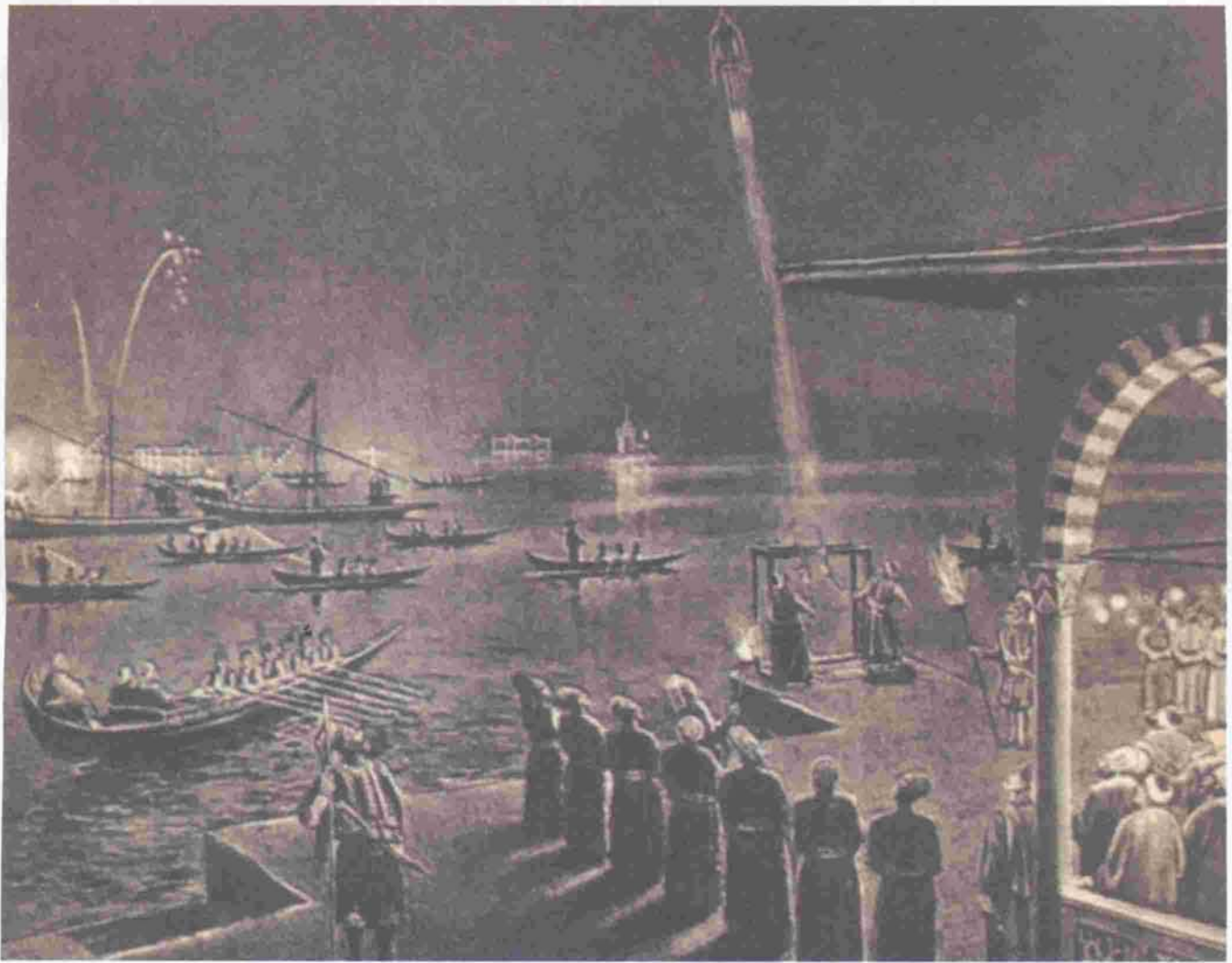
Hezarfen Ahmet Çelebi'nin taktığı kanatlarla
Galata Kulesi'nden Üsküdar'a kadar uçuşunu
konu edinen bir resim
(Cemal DüNDAR)

DÜNYADA İLK UÇMA DENEMELERİ

Hezarfen Ahmet Çelebi, taktığı kanatlarla Galata Kulesi'nden Üsküdar'a kadar uçtu.

Galata Kulesi'nden Üsküdar'a kadar, taktığı kanatlarla uçuşu başaran, dünya tarihindeki ilk uçan kişidir. İlginç konularla uğraşması ve bilgili olmasından ötürü "binbir şey bilen" anlamında "Hezarfen" adıyla anıldı. Hezarfen Ahmet Çelebi, IV. Murat zamanında yaşadı. Kuşların uçmalarını inceledi ve yaptığı kanatlarla Galata Kulesi'nden Üsküdar'a dek uçuşu başardı. Bu başarısından dolayı kendisine armağanlar verildi. Ancak saray çevreleri ve tutucuların etkisiyle padişah tarafından Ceza-yir'e sürüldü ve orada öldürüldü

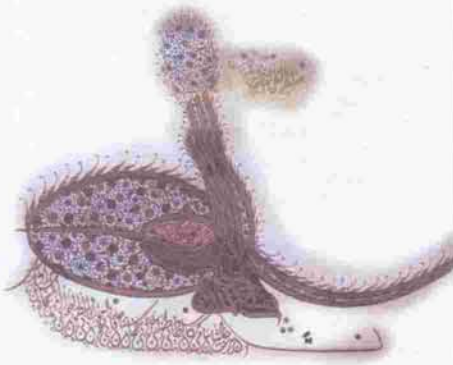
İstanbullu Lâgarî Hasan Çelebi, insan taşıyan ilk roketi yaptı.

Lâgarî Hasan Çelebi : XVII. yüzyılda IV. Murat'ın kızı Kaya Sultan'ın doğduğu gece Sarayburnu'nda yapılan şenlikler sırasında ilk uçma hünerini gösterdi. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde anlatıldığına göre Hasan Çelebi, kendi icad olan 50 okka barut macunu ile dolu 7 kollu bir fişeğe binmiş ve yardımcıları tarafından bu fişek ateşlenmiştir. Böylece gökyüzüne fırlatılan Hasan Çelebi, fişegin barutu bitince önceden hazırladığı kanatları açarak, Sinanpaşa Sarayı önünde denize inmiştir. Bu gösterisi üzerine, IV. Murat tarafından sipahi sınıfına kaydettirildi. Hasan Çelebi, Kırım'da Selâmet Giray Han'ın yanında öldü.

SULTAN İBRAHİM

SALTANAT SÜRESİ: 8 yıl 6 ay (1640 – 1648)

BU DÖNEMDE SARAYIN VE SARAYDAKİLERİN HARCAMALARI SONUCU, HAZİNE BÜYÜK AÇIK VERMEYE BAŞLADI. BÜTÜN DEVLET HİZMETLERİ VE ATAMALAR RÜŞVET KARŞILIĞI YAPILIR OLDU. BÖYLECE, KOSKOCA İMPARATORLUK, MALÎ BAKIMDAN İFLÂSIN EŞİĞİNE GETİRİLDİ.

Sultan İbrahim'in tuğrası

On sekizinci Osmanlı padişahıdır. Deli İbrahim olarak bilinir. I. Ahmet'in oğlu, IV. Murat'ın en küçük kardeşidir. 25 yaşına kadar öldürülme korkusu içinde yaşaması sonucu, ruh ve sinir dengesi bozuldu. IV. Murat'ın ölümünden sonra padişah oldu (1640).

Sadrazamı Kemankuş Kara Mustafa Paşa'nın desteğiyle maliyenin düzeltilmesi, vergilerin adaletli alınması, harcamaların kısılması, İstanbul halkına kutluk çektirilmemesi için ferman çıkardı.

SULTAN İBRAHİM

Doğum tarihi	: 4.11.1615
Doğum yeri	: İstanbul
Babası	: I. Ahmet
Annesi	: Mahpeyker Valide Sultan (Kösem Sultan)
Tahta çıktığı tarih	: 9.2.1640
Tahta çıktığında yaşı	: 24 yaş 3 ay
Saltanatının sonu	: 8.8.1648
Tahttan ayrılma sebebi	: Akli dengesinin bozukluğu
Saltanat süresi	: 8 yıl 6 ay
Ölüm tarihi	: 18.8.1648
Ölüm sebebi	: İdam edildi.
Öldüğü yer	: İstanbul
Gömülü olduğu yer	: İstanbul, türbe hâline getirilmiş olan Ayasofya vaftizhanesinde, I. Mustafa'nın yanında

SULTAN İBRAHİM (1615-1648)

SULTAN İBRAHİM DÖNEMİ OLAYLARI

1640

- Ağabeyi IV. Murat'ın ölümü üzerine Sultan İbrahim, 25 yaşında tahta çıktı (9 Şubat).
- Sultan İbrahim'in de katıldığı cenaze töreninde IV. Murat, babası I. Ahmet'in türbesine defnedildi (9 Şubat).
- Büyük İstanbul yangını : Balat'taki mum imalâthanelerinin birinde çıkan yangın Balat, Fener, Sultanselim semtlerine kadar yayılmış, ancak Çukurbostan'da söndürülebilmıştır (30-31 Ağustos gecesi).

1641

- Revan (Erivan) Kalesi'ni IV. Murat'a teslim edip Osmanlı hizmetine giren ve İstanbul'daki Emirgân semtine adı verilen eski İran valisi Osmanlı vezirlerinden Emirgüneoğlu (Emirgan) idam edildi (14 Temmuz).

Emirgüneoğlu: Osmanlı devlet adamı. Asıl adı Taha-maşb Kuli Han'dır. İran Şahı I. Abbas'ın kumandasında Revan kalesini savunamayıp Osmanlılara sığındı (1635). Yusuf adını aldı ve vezirlik rütbesiyle Halep beylerbeyi oldu. Daha sonra İstanbul'a çağırıldı ve kuba vezirleri arasına da katıldı. IV. Murat'ın yanında bulundu ve padişah için eğlenceler düzenledi. Kısa sürede edindiği aşırı servet ve padişaha yakınlığıyla şimşekleri üstüne çekti ve IV. Murat'ın ölümünden hemen sonra öldürüldü.

VEZİRİAZAMIN ÖLDÜRÜLMESİ

Yapılan bu düzenlemeler, birtakım kişilerin işine gelmeyip çıkarlarını engellediğinden, bunlar padişaha hoşnutsuzluklarını belirtip veziriazamı şikâyet ettiler.

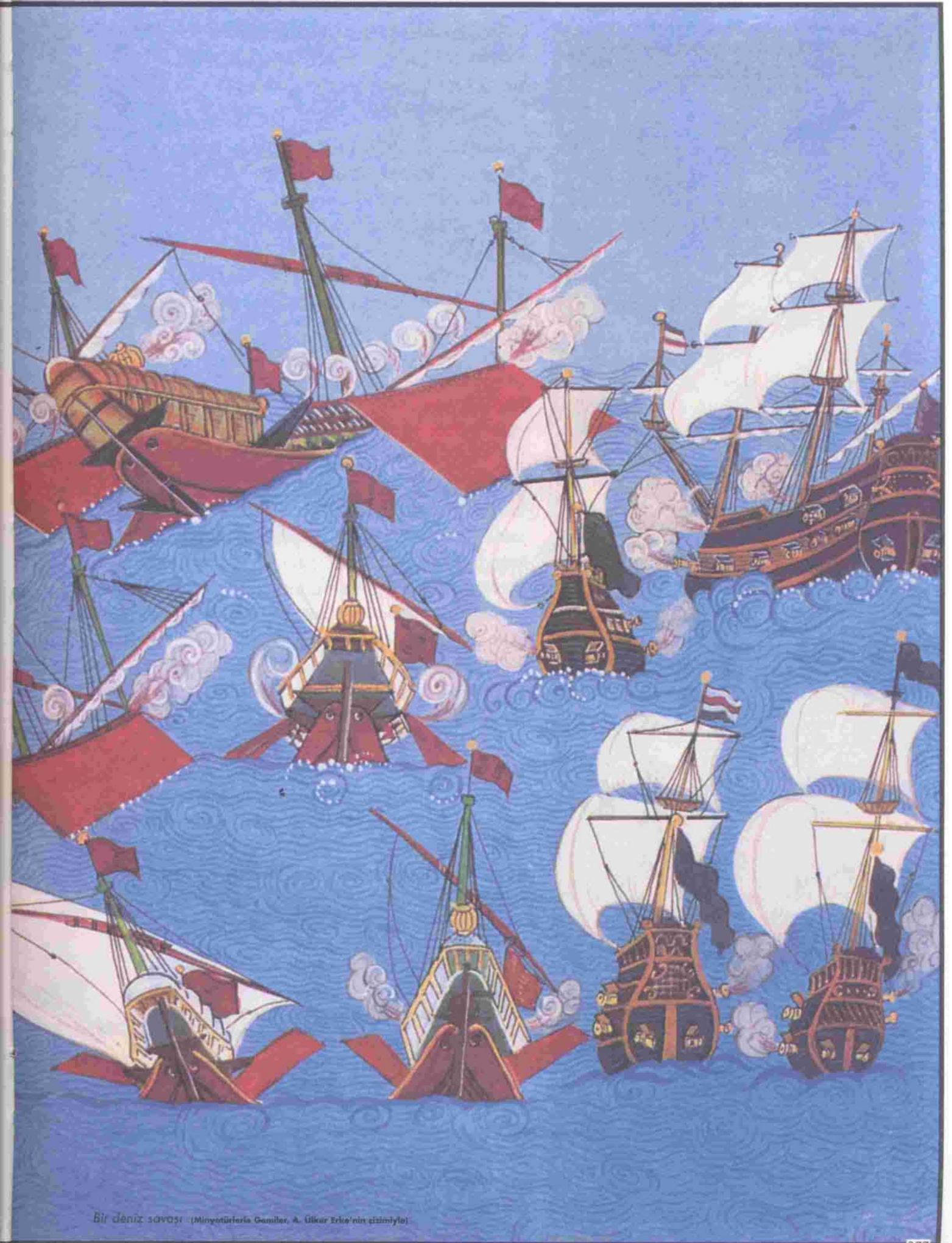
Veziriazam Kemankuş Kara Mustafa Paşa, derhal saraya çağırıldı. Padişahın emriyle cellat Kara Ali tarafından boğulmak suretiyle öldürüldü (Ocak 1644). Cesedi, padişah gördükten sonra Parmakkapı (Çarşıkapı)'daki türbesine gömüldü. Yerine, Şam Valisi Sultanzade Mehmet Paşa atandı. Kemankuş Kara Mustafa Paşa, birtakım olumsuz davranışları dışında, makamı dolayısıyla hiçbir çıkar sağlamamış olan ve devletin nizamını korumada büyük hassasiyet gösteren bir devlet adamı olarak tarihe geçmiştir.

OSMANLI - VENEDİK İLİŞKİLERİ

Osmanlı-Venedik ilişkileri, IV. Murat'ın son zamanlarında Girit adasına saldıran Ali Becinoğlu'nun Avlonya limanına geldiği sırada, Venedik donanmasının onun gemilerini ele geçirmeleri, ayrıca ilçedeki caminin minaresini top ateşiyle tahrip etmeleri nedenleriyle bozulmuştu. Bunun üzerine IV. Murat, Venediklilerle savaş için donanma hazırlanmasını emretti. Osmanlıların kendilerine karşı deniz seferine hazırlanma haberini alan Venedikliler, elçileri aracılığıyla Osmanlılara "45 bin altın tazminat ödemek suretiyle bu seferin yapılmamasını" önermişlerse de sultanın ölümü üzerine tazminatı vermekten vazgeçmişlerdi. Bunun üzerine Veziriazam Kemankuş Kara Mustafa Paşa'nın emri üzerine savaş hazırlıklarına devam edildiği gibi, ilkbaharda yapılacak sefere katılmaları hususunda Cezayir, Tunus ve Trablus donanmalarına buyruklar gönderilmiştir. Süratle yürütülen sefer hazırlıkları üzerine Venedikliler, derhal 50 bin altını elçileri aracılığıyla ödeyip savaşı önlemişlerdi.

GİRİT SEFERİ VE HANYA'NIN FETHİ

Mısır'a gönderilen Kızlarağası Sümbül Ağa ve Mekke kadılığına atanan Mehmet Efendi ve beraberindekilerin bindiği gemi, Girit adası yakınlarında Malta korsanlarının saldırısına uğradı. Yapılan çarpışmalarda, başta Sümbül Ağa ve gemi kaptanı İbrahim Çelebi olmak üzere, pek çok kimse hayatlarını kaybettiler, kadı Mehmet Efendi ile 60 kişi de tutsak alındılar. Korsanlar, gemiyi ele geçirdikten sonra Girit adasının güneyinde bulunan Kalismen limanına geldiler. Durum, Osmanlı hükûmeti tarafından haber alınınca "süratle donanmanın hazırlanması" emredildi ve ikinci vezir Yusuf Paşa, Girit seferine serdar (başkumandan) atandı.

Bir deniz savaşı (Minyatürlerla Gamilek, A. Ülkür Erke'nin çizimiyte)

SULTAN İBRAHİM DÖNEMİ OLAYLARI

1642

- Sultan İbrahim'in, Haseki Turhan Hatice Sultan'dan olan büyük oğlu Şehzade Mehmet dünyaya geldi (1-2 Ocak).
- Azak Kalesi'nin geri alınması görevi için Rus seferi serdarlığına Sultanzade Semin Mehmet Paşa atandı (3 Şubat).
- Sultan İbrahim'in ikinci oğlu II. Süleyman dünyaya geldi (15 Nisan). II. Süleyman'ın annesi Saliha Dilâşûb Sultan'dır.

1643

- Sultan İbrahim'in üçüncü oğlu Şehzade Ahmet doğdu (25 Şubat). Şehzade Ahmet'in annesi Hatice Muazzez Hanım'dır.
- Nasuh Paşazade Hüseyin Paşa, Sadrazam Kara Kemankeş Kara Mustafa Paşa'yı devirmek için isyan edip Üsküdar civarına kadar ilerledi; daha sonra yakalanıp idam edildi (26 Haziran).

1644

- Veziriazam Kemankeş Kara Mustafa Paşa idam edildi; yerine Civan Kapıcıbaşı Sultanzade Semin Mehmet Paşa atandı (31 Ocak).

- Büyük divan şairi Şeyhülislâm Yahya Efendi öldü (26-27 Şubat).

Şeyhülislâm Yahya Efendi (1552 İstanbul - 1644 İstanbul): Babası Şeyhülislâm Bayramzade Zekeriya Efendi'nin çevresinde yetişti, ilmiye sınıfına girdi. Babasıyla birlikte hacca gidip geldikten sonra (1566) İstanbul medreselerinde müderrislik (1567-1595), Halep, Şam, Mısır, Bursa, Edirne ve İstanbul'da kadılık (1595-1604) yaptı. Orta yaş döneminde önemli görevlere atandığı zaman ülkede bir çöküntünün ilk rüzgârları esiyordu. Padişah I. Ahmet, en ilkel yönetim bilgilerinden yoksun on altı yaşında bir çocuktur. Çeşitli bölgelerde halk hareketleri başlamış, en önemlilerinden Celâli isyanları büyük kan dökülerek bastırılmıştı. Şeyhülislâmlığa getirilişinden bir yıl sonra tahta çıkan IV. Murat (1623-1640) dönemindeyse zulüm, olağan sayılır hâle gelmişti. İki kez azledilip yeniden atandığı görevinde yöneticilerin düşmanlıklarını üzerine çekerek birkaç kez öldürülme tehlikesi geçirdi. Nailî, Nedim, Ziya Paşa'nın övgü mısralarıyla belirttikleri gibi, gazel ustasıdır. Şiirlerine genel olarak iki duygu egemendir. Öfke ve acı. Öfke, olumsuzlukların nedenlerini göremediği bir dünyaya karşı; acı, etkilerini yüreğinde duyduğu olumsuz bir dünyadan ötürüdür. 2 kaside, 1 şâkname, 1 tahmis, 340 gazel, 23 kıta, 47 rubai, 47 beyit bulunan "Divân", İbnü'l Emin Mahmut Kemalî'nin (İnal) incelemesiyle birlikte basılmıştır (1918). Basılmamış bir "Nigârîstan" çetrisi vardır.

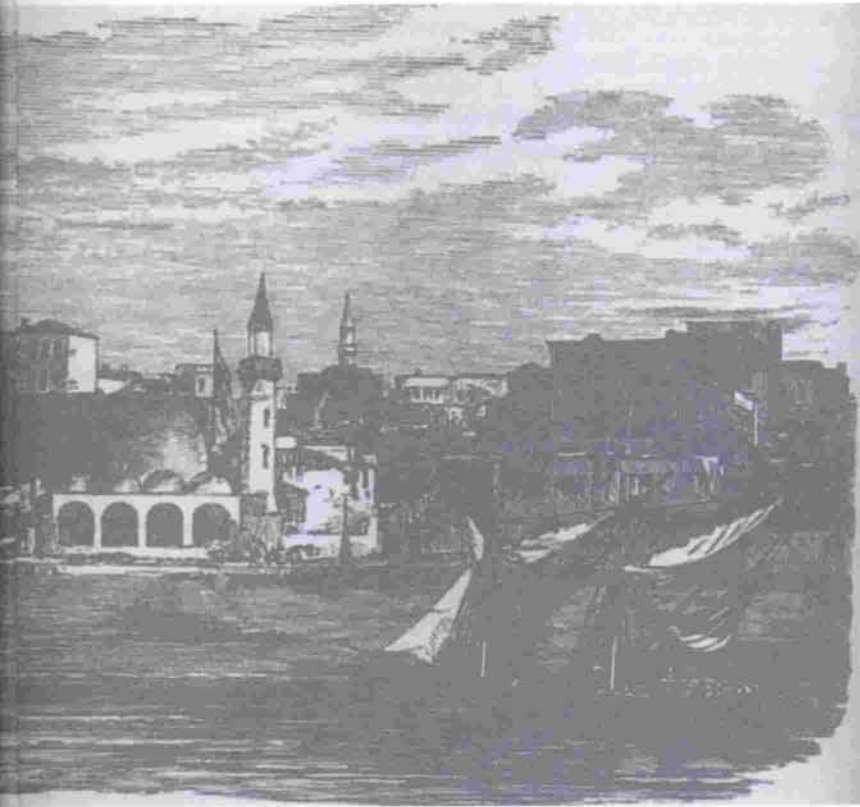
Veziriazamın karşı çıkmasına rağmen Yusuf Paşa ve Hüseyin Efendi (Cinci Hoca)'nin ısrarları sonucunda Venedik Cumhuriyeti'yle savaşa karar verildi.

Yusuf Paşa, Malta seferine çıkıyormuş gibi 300 parça gemiden oluşan donanmayla İstanbul'dan hareket edip (Nisan 1645) Navarin limanına ulaştığı zaman kendisine gizli bir talimat gönderilerek "esas seferin Malta korsan gemilerine yataklık eden Girit adasına yapılacağı" bildirildi. Böylece ileri harekâtını sürdüren Osmanlı donanması, Girit adası yakınlarındaki Ayatodori adasını fethettikten sonra Girit'in kuzeybatısında bulunan Hanya limanına bir çıkarma yaptı ve sağlam surlara sahip olan Hanya Kalesi de kuşatıldı. Bu sırada 20 parçadan oluşan Cezayir donanması da geldi ve Suda limanının korunmasıyla görevlendirildi. Kuşatılan Hanya Kalesi'ne karşı iki saldırı düzenlendiyse de fethedilemedi; bununla birlikte kaleyi savunan kuvvetler, yeni bir saldırıya karşı koyamayacaklarını düşünerek kaleyi barış yoluyla teslim etmek zorunda kaldılar. Böylece 54 gün sürdürülen bir kuşatmadan sonra Hanya Kalesi, Osmanlı kuvvetlerinin eline geçti. Yapılan antlaşmaya göre, kaledeki Franklar, hiçbir saldırıya uğramadan gemilerle adadan ayrıldılar. Kalemnin muhafızlığına Küçük Hasan Paşa atandı. Öte yandan Osmanlı donanmasının Girit'e geldiğini haber alan Venediklilerle birlikte Malta, Papalık ve İspanya gemileri (yaklaşık 100 parça) Suda limanına geldiler, fakat Hanya limanının, Osmanlıların eline geçtiğini görünce hiçbir harekâta girişemediler. Yusuf Paşa, Hanya liman ve kalesine yeterli sayıda bir muhafız birliği ile yiyecek, silâh ve diğer savaş malzemesi takviyesinden sonra İstanbul'a hareket etti.

Hanya'nın fethedilip Osmanlılara bağlanması, Venedik Cumhuriyeti ile uzun süren savaşın neden oldu. Derhal harekete geçen Venedik donanması, Osmanlı kıyılarına saldırarak büyük tahribata neden olmaya başladı.

Öte yandan Venedik Cumhuriyeti'nin savaş hazırlıklarına yapmakta oldukları ve büyük bir donanmayla hareke-

Girit Hanyası'ndan bir görünüş (Gravür: Russo - Turkish War)

te geçip Suda limanını işgal edeceklerinin haber alınması üzerine Hüseyin Paşa, durumu İstanbul'a bildirdikten başka gerekli önlemleri de almaktan geri kalmadı. Çünkü Suda limanı Venediklilerin eline geçecek olursa, Hanyası limanı ve kalesinin elden çıkma tehlikesiyle karşı karşıya gelinebilirdi. Bu nedenle Suda'nın Venediklilerin eline geçmemesi için mücadeleler aralıksız olarak sürdürülüyordu. Bu amaçla Hüseyin Paşa, Suda'nın Hanyası yönündeki Esterni Kalesi'ni fethetmiş, böylece adadaki Osmanlı egemenlik alanlarını genişletmişti. Öte yandan Venedikliler, Girit'teki faaliyetlerinden başka Bozcaada ve Saros (Muran) körfezine saldırarak Çanakkale Boğazı'ndan geçip

Girit adasına gidecek olan Osmanlı donanmasına engel olmak istiyorlardı. Bütün bu nedenlerle eski vezir-

azam Sultanazade Mehmet Paşa'nın başkomutanlığında ve Kaptan-ı Derya Musa Paşa'nın komandasındaki Osmanlı donanması Girit'e askerî birlikler ve mühimmat getirmişti; bu donanma ayrıca önemli konumda bulunan Suda Kalesi'ni kuşattı; fakat buranın fethi kolay olmadığı için sürekli abluka altında tutulmaktaydı.

Sultan İbrahim

SULTAN İBRAHİM DÖNEMİ OLAYLARI

1645

- Venedik Cumhuriyeti'ne karşı Girit Savaşı başladı (19 Nisan).

- Kaptan-ı Derya Silâhtar Yusuf Paşa'nın serdarlığında Osmanlı donanması, Girit'e 71 bin asker çıkardı (24 Haziran).

Doğu Akdeniz'i bir Türk denizi yapmış olan Osmanlı İmparatorluğu için Akdeniz'de bir kilit noktası olan Girit adasının alınması zorunluydu. Bu tarihte Rusya, Sterka Razin'in çıkardığı Don Kazakları isyanıyla meşguldü. İran'da Şah Abbas ölmüş; bu nedenle işte zayıflama başgöstermişti. Avusturya, Otuz Yıl Savaşları'ndan yorgun ve penşan bir hâldeydi. Osmanlı'nın Akdeniz'de gireceği bir savaşta, bütün sınırları boyunca kendisini taciz edecek bir müdahale olamayacağı. Bu savaşta tek müdahale, Fransa'dan gelebilirdi. Bu devlet de Doğu ticareti nedeniyle kendi çıkarı için Türkiye ile hoş geçinmek mecburiyetindeydi. Zamanında açılmış olan savaş kötü idare edildi. Venediklilerle denizde ve Girit adasında çok kanlı savaşlar oldu ve savaş 25 yıl sürdü. IV. Mehmet zamanında ve Sadrazam Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa döneminde parlak bir Türk zaferiyle sonuçlandırıldı.

- Aya Todor adasındaki Liman kalesi alındı (25 Haziran).

- Büyük İstanbul yangını (26-27 Haziran gecesi): İstanbul Beyazıt'ta başlayan yangında Kadirga, Kumkapı, Yenikapı ve Langa'daki tüm binalar ve Türk marinasının büyük yapıları yok oldu.

- Girit adasındaki Hanyası Kalesi teslim alındı (19 Ağustos).

Osmanlı donanması ile Venedikliler arasında Girit'te Hanyası Kelesi'nde yapılan savaşta ilk iki taaruzda Osmanlı ordusu çok büyük kayıp verdiği hâlde bir sonuç alınamadı. 54 günlük bir kuşatmadan sonra Hanyası Kalesi komutanı Navagiero, dayanamayacağı anlayınca kaleyi Osmanlılara teslim etti. Venedikliler, serbest bırakılmaları koşuluyla beş gemiye binerek kaleden ayrıldılar. Bu çarpışmada 395 top ele geçirildi. Kale onarılarak muhafızlığına Küçük Ahmet Paşa getirildi.

1646

- Hanyası Fatihi Kaptan-ı Derya Silâhtar Yusuf Paşa idam edildi (22 Ocak).

- İkinci vezir unvanıyla Girit muhafızlığına getirilen eski Budin Beylerbeyi Gazi Deli Hüseyin Paşa, Hanyası'ya geldi (2 Şubat).

- Kisamo Kalesi fethedildi (9 Mart).

SULTAN İBRAHİM DÖNEMİ OLAYLARI

1646

- Venedikliler Bozcaada'ya asker çıkardı (7 Nisan).
- Girit seferine karşı olan ve bu yüzden azledilen eski veziriazam Semin Mehmet Paşa, Girit serdarı olarak Hanya'ya ulaştı (12 Temmuz).
- Suda Kalesi kuşatıldı (21 Temmuz).
Hanya muhafızı Deli Hüseyin Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ile 48 gemilik Venedik donanması arasında Girit adasının Suda limanında yapılan savaşta, Osmanlı ordusunun taarruzu karşısında Venedikliler 5 bin ölü vererek geri çekildi.
- Aprikorno Kalesi, Deli Hüseyin Paşa tarafından işgal edildi (21 Temmuz).
- Girit Serdarı Semin Mehmet Paşa, Girit'e varışından bir ay sonra öldü (11-12 Ağustos).
- Gazi Deli Hüseyin Paşa, Girit serdarlığına getirildi (24 Eylül).
- Konumu itibarıyla alınması çok zor olan ve 66 gün süren Suda Kalesi kuşatması kaldırıldı (24 Eylül).
- Milopotamo Kalesi işgal edildi (11 Ekim).
- Resmo Kalesi fethedildi (15 Kasım).

1647

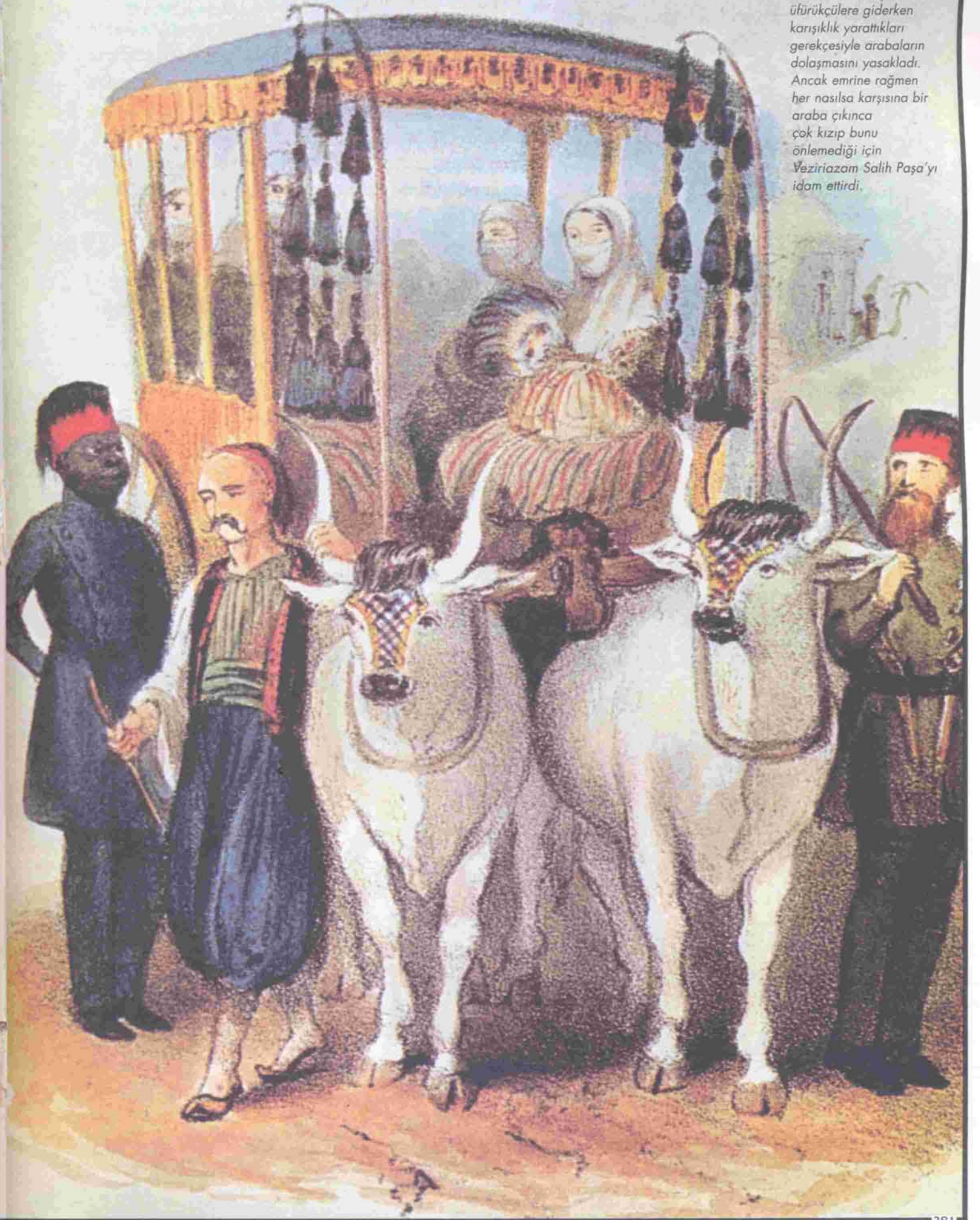
- Sultan İbrahim'in getirdiği araba yasağını uygulatamayan Veziriazam Salih Paşa idam edildi; yerine Kara Musa Paşa getirildi (16 Eylül).
"Salih Paşa araba yasağına kurban olmuştur. Cinci Hoca'nın nefesinden artık şifa duymamaya başlayan Sultan İbrahim, mübtelâ olduğu 'yürek sıkılması ve sevdâvî illet'i tedâvî ettirmek için başka üfürükçülere de baş vurmuş ve hâtta bunların evlerine gidip kendisini okutmaktan bile çekinmeyecek hâle gelmiştir. Tahtı-ı revân, at yahut koçu arabasıyla yaptığı bu ziyâretlerde bâzan karşısına çıkan yük ve binek arabaları sokaklara "müzâyaka" verdiği için, şehirde araba kullanılmasını yasak etmiştir. Fakat bir gün Davutpaşa'da nefesi keskin bir imâmın evine giderken her nasılsa karşısına bir araba çıkmış, Sultan İbrahim derhal gazaba gelip Salih Paşa'yı çağırması ve alelacele imâmın evine gelen Vezir-i a'zam, araba yasağını tatbik etmekteki ihmâlinen dolayı evdeki "kuyu urgani ile" hemen oracıkta boğulvermiştir" (İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi)

KANDİYE'NİN KUŞATILMASI

Hüseyin Paşa, İstanbul'dan gönderilen asker ve savaş malzemelerini aldıktan sonra, mevsimin uygun olmamasına rağmen Kandiye önlerine gelerek (Ekim 1647) kuşatma harekâtına başladı. Üç yıldan beri sürekli olarak tahkim edilmekte olan Kandiye'de 800 top ile 42 bin yerli ve Frank askeri bulunuyordu. Kaleyi kuşatmakta olan Osmanlı ordusunda ancak 10 top vardı. Her şeye rağmen Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa, Kandiye'yi kale yönünden kuşatmaya başladı. Öte yandan Venedikliler, Türklerin adaya gönderecekleri askerî yardıma engel olmak amacıyla çok sayıda gemiden oluşan kuvvetli bir donanma sevkettiler; fakat bu donanma, Sakız adası önlerinde fırtınaya tutularak büyük hasara uğradı. Venediklilerin Çanakkale Boğazı'nı kontrol altında tutmaları sonucu Girit'e gerekli yardım gönderilemiyordu. Bu nedenle Girit'teki birlikler, endişe ve ümitsizliğe kapıldılar. Hüseyin Paşa, beklediği yardımın gelmemesine rağmen Kandiye'yi kuşatma altında tutuyor, dolayısıyla siper savaşları da bütün şiddetiyle sürüp gidiyordu. Bütün imkânsızlıklara rağmen Hüseyin Paşa, askerlere moral verip savaşı sürdürmeye çalışıyordu. Bu arada Türk askerleri, son derece tahkim edilmiş olan üç düşman tabyasını almayı başardılar. Gerçekten Osmanlı donanmasının Çanakkale Boğazı'ndan Akdeniz'e açılmaması, Girit'teki durumu ciddi bir biçimde tehlikeye düşürmüştü. Kaptan Paşa Ammarzade'nin bu husustaki başarısızlığı nedeniyle görevinden alınıp idam edilmesi üzerine, yerine Çanakkale muhafızı Vaynuk Ahmet Paşa atandı. Çok geçmeden Marmara Denizi'nde âdeta hapis kalan donanma, Ahmet Paşa komutasında Boğaza yerleştirdiği topların ateşe başlamaları üzerine Venedik donanmasının çekilmek zorunda kalması sonucunda Akdeniz'e çıkabildi (1649). Bununla birlikte bu donanma, Foça'da düşman gemilerinin ani bir baskınına uğrayıp oldukça hasara uğradı. Buna rağmen yoluna devam eden Osmanlı donanması, Rodos'ta kendilerine katılan ve öteki Bey gemileriyle birlikte güçlüğü de olsa Girit'e ulaşabildi. Ahmet Paşa, Suda Kalesi'ni deniz yönünden abluka altında tuttuğu sıralarda yapılan çarpışmalarda şehit oldu. Daha sonraki dönemlerde Osmanlı hükûmeti, Girit'e birkaç kez askerî yardımlarda bulunmuş, daha sonra Kandiye'nin alınması sonucunda Girit tamamen fethedilmiştir.

Sultan İbrahim yürek sıkılması nedeniyle üfürükçülere giderken karışıklık yaratıkları gerekçesiyle arabaların dolaşmasını yasakladı. Ancak emrine rağmen her nasılsa karşısına bir araba çıkınca çok kızıp bunu önlemediği için Veziriazam Salih Paşa'yı idam ettirdi.

SULTAN İBRAHİM DÖNEMİ OLAYLARI

1648

- İstanbul hükümetinin gayrimeşru emirlerine karşı isyan edip Üsküdar'a doğru ilerleyen Sivas Valisi Varvar Ali Paşa, Çerkeş'te idam edildi (20 Mayıs).
- Venedik donanmasının Çanakkale Boğazı'nı abluka altına alması sonucu İstanbul-Girit yolu kapandı (24 Mayıs).
- İstanbul büyük bir depremle sallandı (29 Mayıs).
- Aylar süren Girit'in merkezi Kandiya Kalesi kuşatmasında bir sonuç alınmadı; bu savaşta Deli Hüseyin Paşa yaralandı.
Kandiya Savaşı: Venedik donanmasının denizden karıduğu Girit adasındaki Kandiya Kalesi'ni kuşatan Deli Hüseyin Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu, bir tepeye konulan 8 top ile Kandiya Kalesi'ni ateşe verdi. Erzakin bitmesi ve İstanbul'dan beklenen yardımın gelmemesi sonucu Osmanlı ordusu aç kaldı. Bir gece, kaleden çıkan 3700 Venedik askeri, yapığı tarımız ile 1200 ölü veip geri çekildi. Bu çarpışmada Deli Hüseyin Paşa, çenesine isabet eden iki kurşunla yaralandı.
- Azledilen Veziriazam Hezarpare Ahmet Paşa idam edildi. At Meydanı'nda teşhir edilen paşanın şişman cesedi parçalanıp "romatizma ilâcı" diye dağıtıldı. Bu yüzden Ahmet Paşa, "Hezarpare" (Binparça) unvanıyla anıldı (7-8 Ağustos).
- Sultan İbrahim, aklı dengesinin bozukluğu nedeniyle tahttan indirildi (8 Ağustos).

İÇ DURUMUN BOZULMASI

Sarayın ve saraydakilerin israfa varan masrafları ve veziriazamın baş ve makamını koruma amacıyla bütün bunlara ses çıkarmaması sonucunda hazine, büyük açık vermeye başlamıştı, hattâ Kapıkulu ocaklarının maaşları bile güçlkle verilebilmekteydi. Bilginler sınıfı (ulema) dahil bütün atamalar, ancak rüşvet karşılığında yapılıyor, görev alanlar, verdikleri paraları elde edemedenden yeniden azlediliyorlardı; böylece devletin malî düzeni de içinden çıkılmaz bir iflâsın eşiğine getirilmiş oluyordu.

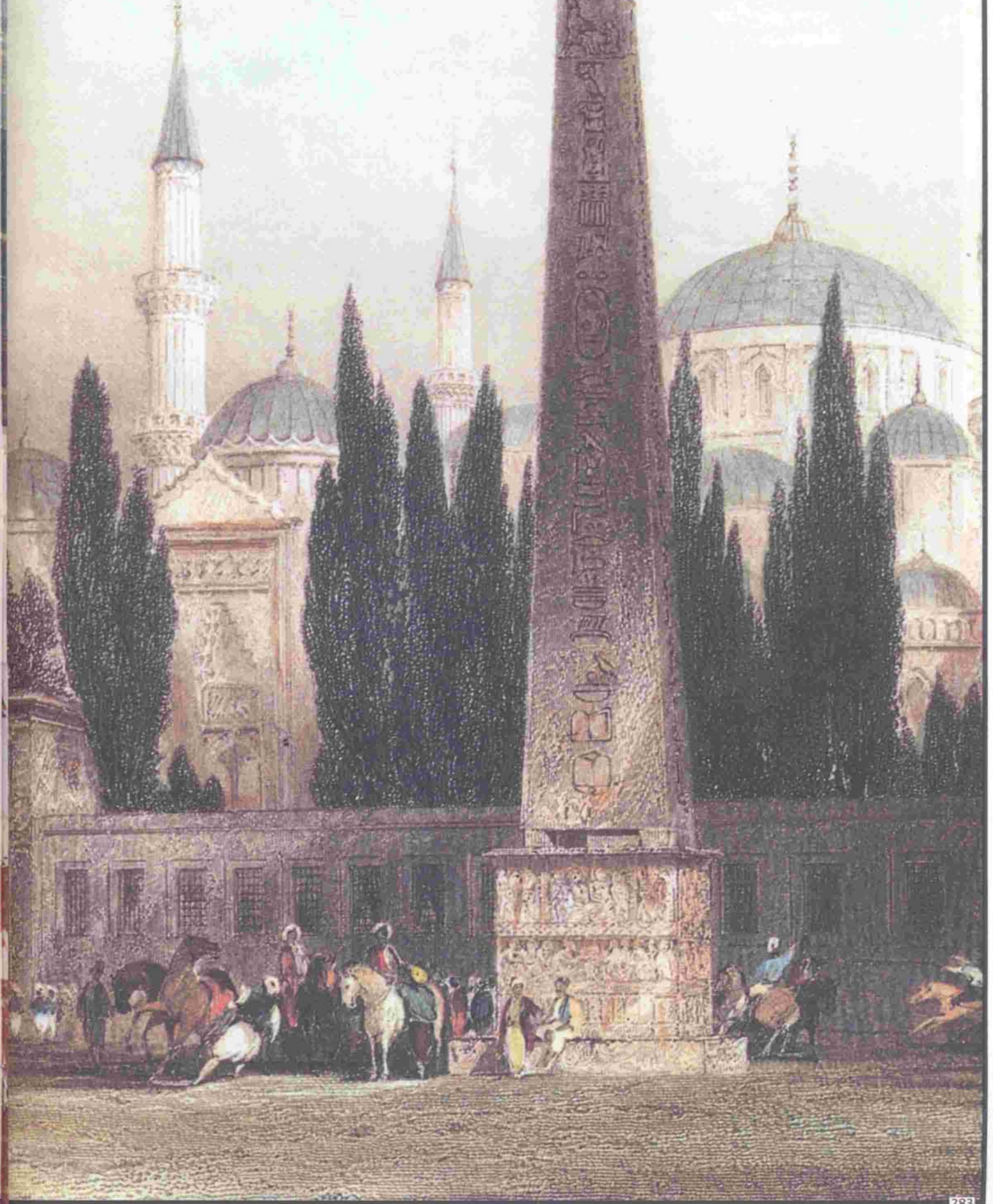
HEZARPALE AHMET PAŞA'NIN SADARETİ

Girit'e yapılan sefer dolayısıyla Venedikliler, savaş durumuna gelinmesi sonucunda Bosna sınırlarındaki Osmanlılara ait bazı kaleleri işgal etmişlerdi. Ayrıca Çanakkale Boğazı'nın onlar tarafından kapatılması nedeniyle donanma Akdeniz'e açılmıyor, ancak çok zor şartlar altında Girit'e bazı askerî yardımlar gönderebiliyordu, ayrıca İstanbul'un yiyecek sorunu da başgöstermişti. Padişahın bütün arzu ve isteklerini, özellikle bir voyvoda kızının etkisiyle kendisinde uyanan samur kürk merakını karşılamaya çalışan Veziriazam Hezarpare Ahmet Paşa, Venediklilerin sözkonusu işgallerini önemsemediği gibi, Girit sorunu ile de pek ilgilenmiyordu; bu konularda padişaha uyanda bulunan kimseleri birer bahaneyle İstanbul'dan uzaklaştırıyordu. Bu arada serdar Deli Hüseyin Paşa'nın beraberinde Girit'te çok zor şartlar altında mücadele etmekte olan beylerbeyi ve sancakbeylerine ait eyalet ve sancaklar, İstanbul'da çok miktarda rüşvet verenlere tahsis edildiği gibi, Girit'te gösterdiği üstün başarılar dolayısıyla serdar tarafından verilen zeamet ve timarlar da yine İstanbul'da istenilen kimselere tahsis edilmiştir. Bütün bunlardan başka, başta Topkapı Sarayı olmak üzere İstanbul'un hemen bütün köşkerleri samur kürk ve değerli ipek kumaşlarla süsleniyordu; hattâ bazen, bu süslemeleri beğenmeyen sultan, bunları yaptırmakla görevlendirilen Defterdar Paşa'nın görevine son verip hapse atıyordu.

Oğlunun bütün bu çılginca hareket ve davranışlarından huzursuzlanan deneyimli Valide Kösem Sultan, padişaha zaman zaman uyarılarda bulunmuşsa da kendisiyle alay edilmesi sonucunda saraydan ayrılp Topkapı taraflarındaki bir bahçeye çekilmişti. Bununla beraber Valide Kösem Sultan, aleyhinde padişaha birtakım sözler söylenmesi üzerine, Bakırköy'deki İskender Çelebi Bahçesi'ne gönderildi.

Sultan İbrahim

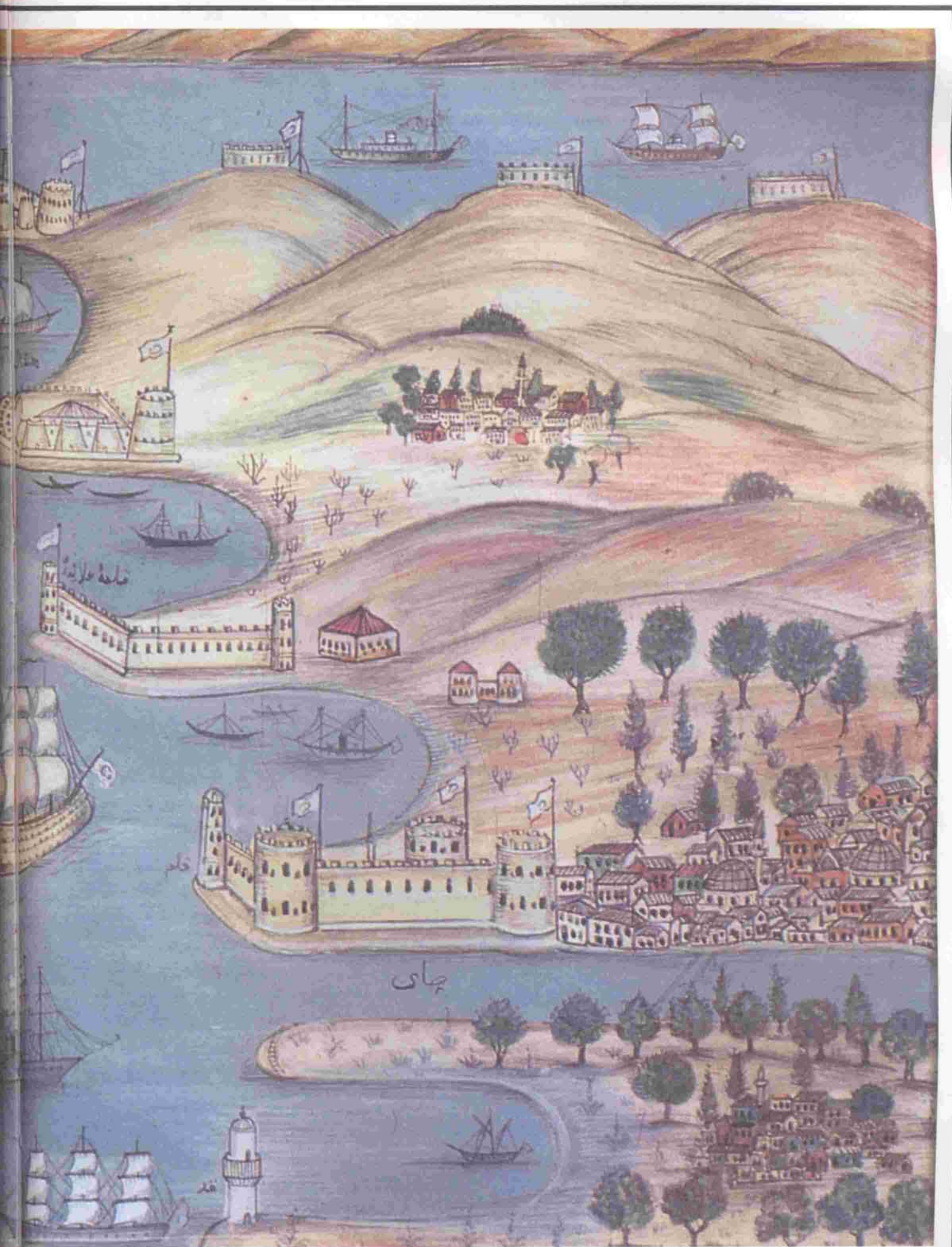
Azledilen Veziriazam Hezarpare Ahmet Paşa idam edildikten sonra cesedi At Meydanı'nda teşhir edildi. Paşa'nın şişman cesedi parçalanıp romatizma ilacı diye dağıtıldı. Bu nedenle Paşa "Binparça" anlamına gelen Hezarpare unvanıyla anıldı.

Venedik donanması tarafından ablukaya alınan Çanakkale Boğazı'nın kontrol altında tutulması nedeniyle Girit'e yardım gönderilemedi

Minyatürlerde Gemiler, A. Ülker Erke'nin çizimiyle

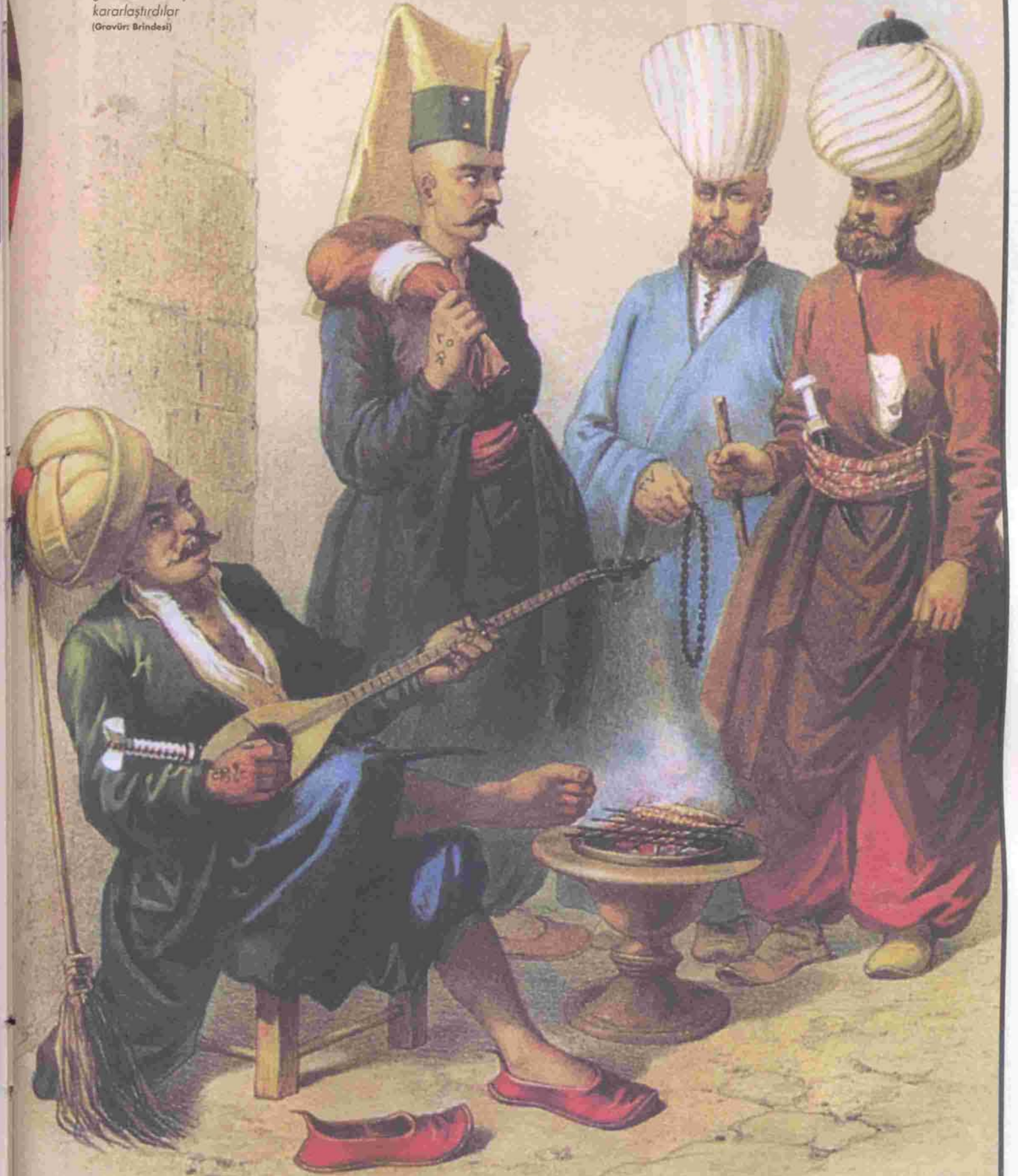
YENİÇERİ OCAĞINDA AYAKLANMA

Yeniçeri Ocak ağalarının, kendilerinden istenilen kürk, anber ve paraları vermeyip reddetmeleri sonucunda Veziriazam Hezarpare Ahmet Paşa, onları sessiz sedasız bertaraf etmek niyetindeydi. Veziriazam, daima tedbirli hareket etmekte olan bu ağaları, oğlunun düğününe çağırıp bertaraf etmeyi plânladı. Ocak ağaları, beraberlerinde silâhlı çuhadarları olduğu hâlde, hep birlikte düğüne gittiler. Bu sırada veziriazamın yakın adamlarından Recep Ağa "Ne oturuyorsunuz, veziriazam, sizlere suikast düzenledi" demesi üzerine Kara Murat Ağa, "Biz, kolaylıkla ölmeyiz, artık bundan sonra kabahat bizden gitti" deyip hep birlikte düğünden ayrıldılar. Bu durum karşısında Ocak ağaları, lider seçtikleri Kara Murat Ağa'nın çevresinde toplandılar. Çok geçmeden Orta Camii'nde bir toplantı yaparak "Bize yöneltilen bütün bu olumsuz davranışları düzenleyen veziriazamdır, onu bertaraf edip kendimize uygun yeni bir veziriazam bulalım" şeklinde bir karar aldılar. Onlar bu kararlarını şeyhülislâma bildirip "Onun da kendilerini desteklemesini" istediler. Onların bu önerilerini kabul eden şeyhülislâm, bütün ulemaya tezkireler yazarak onları Fatih Camii'ne davet etti. Bir süre sonra bütün ulema, kazaskerler, süvari ocağı ağaları ve ocak ağaları, Fatih Camii'nde bir araya geldiler ve veziriazamı toplantıya çağırdılar. Veziriazam Hezarpare Ahmet Paşa, onların toplantısını öğrenince bir önlem olarak kaçıp gizlenmişti. Daha sonra ocak ağaları, bu kez Sultan İbrahim'in de tahttan indirilmesini kararlaştırdılar.

Sultan İbrahim'in
tuğralı fermanı

Yeniçeriler,
Veziriazam Hezarpare
Ahmet Paşa'yı ve
Sultan İbrahim'i
görevden almayı
kararlaştırdılar
(Grevür: Brindesi)

Sultan İbrahim'in yaptırdığı
Sünnet Odası kapısı
(Topkapı Sarayı)

Sultan İbrahim'in
kızlarından
Emine Sultan

VEZİRİAZAMIN ÖLDÜRÜLMESİ VE SULTAN İBRAHİM'İN TAHTTAN İNDİRİLMESİ

Ocak ağaları, çok geçmeden eski Veziriazam Hezarpare Ahmet Paşa'yı yakalatıp yeni Veziriazam Sofu Mehmet Paşa'nın konağına getirdiler. Bütün mal ve servetinin yerleri söylettirildikten sonra ünlü cellât Kara Ali tarafından boğulmak suretiyle öldürüldü. Daha sonra ocak ağaları ve beraberindekiler saraya gittiler. Sultanın annesi Kösem Sultan, gelen heyetle görüşerek onlara birtakım nasihatlerde bulundu. Bu arada Muslihüddin Ağa, "devletin iç ve dış durumunu bü-

tün açıklığıyla anlattı, rüşvetin alıp yürüğünü, hazinenin boşaldığını ve padişahın ise sefahât âlemlerine daldığını belirttiikten sonra sultanın tahttan ayrılmaması hâlinde kendilerinin dağılıp gitmeyeceklerini kesin ve kararlı bir biçimde" ifade etti.

Bunun üzerine Kösem Sultan, "henüz yedi yaşında bulunan bir çocuğun şeriat hükümlerine göre, sultan olup olmayacağını" sorunca, "bunun şer'an mümkün olduğu" söylendi ve "derhal Şehzade Mehmet'in getirtilmesini" bildirdi.

Böylece Sultan İbrahim'in tahttan indirilmesi kesinleşmiş oldu.

Sultan İbrahim

ADIM ADIM OSMANLI TARİHİ VE
PADIŞAHLAR ALBÜMÜ,
ÜÇ KİT'AYA YAYILARAK EVRENSEL BİR
İMPARATORLUK KURAN OSMANLI DEVLETİ'NİN TARİHİNİ,
OSMAN GAZİ'DEN VAHDETTİN'E,
KRONOLOJİK BİR SIRA İÇİNDE VERMEYİ AMAÇLIYOR.
ALBÜMDE, HER PADIŞAHIN HAYATI VE
O DÖNEM İÇİNDEKİ OLAYLAR RESİM,
HARİTA VE TABLOLAR EŞLİĞİNDE
ELE ALINIYOR.